

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Lina BANYTĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

DARNAUS VYSTYMO SI POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS
VIETOS SAVIVALDOJE: ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS

Magistro darbas

Šiauliai, 2016

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Lina BANYTĖ

DARNAUS VYSTYMOSI POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS
VIETOS SAVIVALDOJE: ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis valdymas (VVM- 14)

Darbo vadovas
prof. dr. Teodoras TAMOŠIŪNAS

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Banytė, L. (2016). Darnaus vystymosi politikos įgyvendinimas vietos savivaldoje: Šiaulių miesto atvejis. Viešojo valdymo magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Mokslinis vadovas – prof. dr. Teodoras Tamošiūnas. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra. Šiauliai, 2016. 100 p. (su priedais 129 p.).

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas darnaus vystymosi politikos įgyvendinimas bei valdymas Šiaulių mieste. Baigiamąjį darbą sudaro dvi dalys (teorinė ir empirinė), išvados, rekomendacijos, naudota literatūra ir priedai.

Pirmojoje dalyje nagrinėjamas darnaus vystymosi politikos teorinis diskursas, jo raida ir plėtra vietos savivaldos lygiu, darnaus miesto koncepcija, ją sudarantys elementai, prioritetai, valdymo principai, apibrėžiant strateginio valdymo svarbą darniai miestų plėtrai bei apžvelgiant ES darnaus vystymosi politikos nuostatų įgyvendinimą Lietuvos lygiu. Antrojoje darbo dalyje, remiantis statistikos departamento, Šiaulių miesto savivaldybės strateginių dokumentų duomenimis, buvo atlikta miesto vystymosi analizė (2008-2014 m.) pagal keturias darnaus vystymosi sritis: *ekonominė, socialinė, aplinkos ir institucinė*. Tuo pačiu buvo atliktas Šiaulių miesto integruoto darnaus vystymosi indekso skaičiavimas bei parengta interviu apklausos rezultatų analizė.

Apibendrinus turimus duomenis, skaičiavimus ir interviu rezultatus buvo pateiktos išvados ir rekomendacijos. Viena iš reikšmingiausių išvadų – darnus vystymasis yra valdomas, todėl svarbiausios miesto gyvavimo sąlygos yra siejamos su veiksmingai vykdomu strateginiu valdymu, kuriame numatyta miesto vystymosi analizė (išorinė ir vidinė), vizija, tikslai, prioritetai, planavimo ir valdymo sistemos, orientuotos į darnaus vystymosi dimensijų integraciją. Tačiau savivaldybė strateginiuose planuose nėra įreglamentavusi bendros rodiklių sistemos, leidžiančios geriau suvokti ir įvertinti miesto darną, pažangumą, tobulintinas sritis. Tuo tarpu atlikus skaičiavimus, akivaizdu, kad miestas vystėsi, kadangi integruoto indekso reikšmė per analizuojamą laikotarpį išaugo, sparčiausiai - aplinkos ir socialinė sritys. Vis dėl to, išanalizavus statistinius ir interviu duomenis, galima daryti išvadą, kad mieste vyrauja gana nemažai socialinių, ekonominių, aplinkosauginių bei valdymo problemų.

Remiantis atliktais tyrimo rezultatais buvo suformuota Šiaulių m. darnaus vystymosi vizija su tam tikromis tobulinimo kryptimis, kurios orientuotos į strateginio planavimo ir valdymo sistemų pokyčius bei ekonominę, socialinę ir gyvenamosios miesto aplinkos darnų vystymą.

Pagrindiniai žodžiai ir sąvokos: darnus vystymasis, darnus miestas, strateginis valdymas, planavimas.

Banytė, L. (2016). Sustainable development policy implementation in local municipality: Siauliai city case. Public administration master studies thesis. Research master- PhD Teodoras Tamošiūnas. Siauliai city university, Public administration cathedral. Siauliai, 2016. 100 pages (with attachments 129 pages).

SUMMARY

Master's thesis analyzes the sustainable development policy implementation and management of Siauliai city. This work consists of two parts (theoretical and empirical), conclusions, recommendations, references and appendices. The first part deals with the sustainable development policy discourse, its evolution and development of local self-government level, the sustainable city concept and its component elements, priorities, management principles and it also defines the importance of strategic management in urban sustainable development and an overview of the European Union's sustainable development policy work Lithuania's level. In the second part of the work, according to the Statistics Department and Siauliai city Municipality strategic documents, the city's development analysis (2008-2014 m.) was made according to sustainable development in four areas: economic, social, environmental and institutional. There was also an integrated sustainable development index calculation made of the Siauliai city and interview survey analysis prepared.

Summarizing the available data, calculations and interview results there were findings and recommendations presented and directions of the improvement given. One of the most important inference - Sustainable development is controlled, so one of the most important cities existence conditions are linked to the effective functioning of its strategic management, which provides urban development analysis (external and internal), vision, objectives, priorities, planning and management systems focused on sustainable Development dimensional integration. However, the municipality's strategic plans are not validated in the common system of indicators that allow better understand and assess urban sustainability, its excellence and areas for improvement. Meanwhile, based on our calculations, it is assumed that the city has evolved since the integrated value of the index during the analyzed period grew the fastest in the environmental and social areas. Nevertheless, the analysis of statistical and interview data, it can be concluded that quite a number of social, economic, environmental and governance issues prevail in the city.

Based on the outcome of the investigation a vision of sustainable development of Siauliai city was formed including the improvement of certain directions, which are focused on strategic planning and management systems changes and also economic, social and environmental sustainable urban residential development.

Key words and concepts: sustainable development, sustainable city, strategic management, planning.

Turinys

ĮVADAS	8
1. DARNAUS MIESTO VYSTYMOŠI IR VALDYMO TEORINIS DISKURSAS.....	11
1.1 Darnaus vystymosi koncepcijos plėtra vietos savivaldos lygmenyje	11
1.2. Darnaus miesto valdymo ypatumai strateginio valdymo kontekste	17
1.2.1 Darnaus miesto samprata.....	17
1.2.2. Strateginio valdymo svarba darniai miestų plėtrai	24
1.3 Europos Sąjungos darnaus vystymosi politikos nuostatų įgyvendinimas Lietuvoje	29
2. DARNAUS VYSTYMOŠI POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS ŠIAULIŲ MIESTE	37
2.1 Tyrimo metodika	37
2.2. Darnaus vystymosi įgyvendinimo vertinimas Šiaulių m. savivaldybėje.....	42
2.2.1 Šiaulių miesto socialinės srities analizė.....	44
2.2.2 Šiaulių miesto ekonominės srities analizė	53
2.2.3 Šiaulių miesto aplinkos srities analizė.....	67
2.2.4 Šiaulių miesto institucinės (valdymo) srities analizė	72
2.3 Darnaus vystymosi indeksų skaičiavimas	77
2.4 Informantų nuostatų analizė	83
2.5 Darnaus Šiaulių m. vystymosi vizija	89
IŠVADOS	90
REKOMENDACIJOS	95
LITERATŪRA	96
PRIEDAI	101

LENTELĖS

1.1 Darnaus vystymosi sąvokų apibrėžtys.....	12
1.2 Sumanaus miesto charakteristikos.....	20
1.3 Melburno principai darniam miestų vystymuisi.....	21
1.4 ES ir Lietuvos darnaus vystymosi prioritetinės sritys.....	31
1.5 ES fondų investicijų veiksmų programų ir jų prioritetų palyginimas.....	36
2. Informacija apie tyrime dalyvavusius informantus.....	41
2.1 Šiaulių miesto darnios plėtros siekiai.....	42
2.2 Šiaulių m. gyventojų skaičiaus kitimas.....	44
2.3 Miesto gyventojų sveikata.....	45
2.4 Nedarbo rodikliai.....	46
2.5 Gyventojų užimtumas.....	46
2.6 Užregistruotų nusikaltimų, baudžiamųjų nusižengimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų.....	47
2.7 Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių ir mokyklinio amžiaus vaikų, kurie nesimoko, skaičius.....	48
2.8 Profesinio mokymo įstaigų mokinių, universitetų ir kolegijų studentų skaičius.....	48
2.9 Mokinių išsilavinimo lygis.....	49
2.10 Natūrali gyventojų skaičiaus kaita ir atvykusieji, išvykusieji asmenys Šiaulių m.....	49
2.11 Išlaidos kompensacijoms ir socialinei pašalpai (tūkst. EUR).....	50
2.12 Socialinės rizikos šeimų (jose gyvenančių vaikų) skaičius.....	51
2.13 Išmokų šeimoms, auginančioms vaikus, gavėjų skaičius ir joms skiriama išlaidų suma.....	51
2.14 Savivaldybės išnuomotas socialinis būstas ir naudingasis plotas (m ²).....	52
2.15 Miesto gyventojų aktyvumas.....	53
2.16 Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje (mln. EUR) ir jų suma, tenkanti vienam miesto gyventojui (EUR).....	54
2.17 Materialinės investicijos.....	55
2.18 Veikiantys ūkio subjektai ir įmonės metų pradžioje, pagal bendrą darbuotojų skaičių.....	56
2.19 Veikiantys ūkio subjektai pagal ekonominės veiklos rūšis.....	56
2.20 Dirbančiųjų skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (vnt.).....	57
2.21 Automobilių ir dviračių takų ilgis (km).....	58
2.22 Individualūs lengvieji automobiliai.....	59
2.23 Autobusų maršrutų skaičius ir keleivių apyvarta autobusais (tūkst. keleivio km).....	60
2.24 Eismo įvykiai keliuose.....	60
2.25 Apgyvendinimas.....	61
2.26 Tūristų srautai.....	62
2.27 Maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos įmonių vienetai ir jų apyvarta (to meto kainomis) metų pabaigoje.....	62
2.28 Mažmeninės ir didmeninės prekybos įmonių apyvarta to meto kainomis.....	63
2.29 Šiaulių m. atlikti statybos darbai.....	64
2.30 Gyvenamasis fondas metų pabaigoje (tūkst. m ²).....	64
2.31 Gyvenamųjų pastatų naudingasis plotas (tūkst. m ²).....	65
2.32 Darbo jėga ir darbo jėgos aktyvumo lygis.....	66
2.33 Mėnesinis darbo užmokestis (EUR).....	66
2.34 Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių.....	67
2.35 Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis.....	68
2.36 Vandens sunaudojimas (tūkst. m ³).....	69
2.37 Ūkio, buities ir gamybos nuotekų išleidimas į paviršinius vandenis Šiaulių mieste (tūkst. m ³).....	69
2.38 Miškingumas (proc.).....	70
2.39 Atliekų tvarkymas mieste.....	71
2.40 Šiaulių m. biudžeto išlaidų suvestinė pagal vykdomas funkcijas ir darnaus vystymosi sritis (tūkst. EUR).....	72
2.41 Savivaldybės administracijos vykdomų programų asignavimų suvestinė (tūkst. EUR).....	73
2.42 Šiaulių m. savivaldybės administracijos žmogiškieji ištekliai.....	74
2.43 Kanceliarijos veikla.....	75
2.44 NVO projektams skiriama savivaldybės išlaidų dalis (tūkst. EUR).....	75
2.45 Tarptautinis bendradarbiavimas.....	76
2.46 Socialinio vystymosi indeksas (SVI) 2009-2013 m.	78

2.47 Ekonominio vystymosi indeksas (EVI) 2009-2013 m.....	80
2.48 Aplinkos vystymosi indeksas (AVI) 2009-2013 m.....	80
2.49 Institucinio vystymosi indeksas (IVI) 2009-2013 m.....	82
2.50 Integruoto darnaus vystymosi indekso skaičiavimas.....	82
2.51 Veiksniai, trukdantys įgyvendinti darnią miesto plėtrą.....	85
2.52 Šiaulių m. privalumai ir trūkumai.....	86

PAVEIKSLAI

1.1 Darnaus vystymosi sritys ir jų komponentai.....	14
1.2 Tikslai, keliami savivaldybėms, įgyvendinant darbotvarkę 21.....	15
1.3 Darnaus miesto sritys.....	19
1.4 Darnaus miesto valdymo principai.....	22
1.5 Darnaus miesto valdymo ciklas.....	23
1.6 Valdymo funkcijų ciklas ir tarpusavio sąveika.....	26
1.7 Strateginio valdymo modelis.....	26
1.8 Savivaldos institucijų strateginio planavimo etapai.....	27
1.9 Lietuvos strateginės kryptys darnaus vystymosi link.....	34
2.9 Magistro darbo struktūra ir etapai.....	42
2.10 Darnaus Šiaulių m. vystymosi vizija.....	90

IVADAS

Darnus vystymasis yra pripažįstamas kaip visuotinė koncepcija, kuri vienija daugumą pasaulio šalių, regionų, valstybių bendram tikslui ir interesui: integruoti tris svarbiausias sritis – socialinę, ekonominę ir aplinkos. Vis dėl to, šios idėjos nuostatos buvo pripažįstamos pamažu, kadangi pradžioje vystymasis rėmėsi ekonominio efektyvumo koncepcija ir didėjančiais gamybos mastais, vėliau buvo atsižvelgta į socialinės gerovės užtikrinimą bei aplinkos apsaugą. Tam turėjo įtakos sparčiai kintanti aplinka, naujų technologijų, žinių, gerosios patirties, bendradarbiavimo galimybių plėtra. Bei besiformuojantis visuomenės suvokimas, kad būtina atsižvelgti ne tik į augančius ekonominius rodiklius, bet ir į socialinę ar aplinkos gerovę, vadovaujantis darnaus vystymosi principais ir nuostatomis. (Štreimikienė, Čiegis, Jankauskas, 2007).

Temos aktualumas. Darnus vystymasis yra dinaminis procesas, turintis ir gebantis prisitaikyti prie kintančios aplinkos, gyvenimo sąlygų, žmonių poreikių ir naujų problemų. Visa tai suponuoja atkreipti dėmesį į viešųjų institucijų valdymą. Kuomet nuo jų gebėjimo planuoti, parengti ir priimti sprendimus bei koordinuoti jų veiksmingą įgyvendinimą, pasitelkiant turimus išteklius, priklauso valstybės ekonominis augimas, aplinkos apsauga ir socialinė gerovė. (Domarkas ir Masionytė, 2005). Apskritai, darnus vystymasis yra glaudžiai susijęs su tinkamai pasirinkta ir veiksmingai vykdoma viešąją politiką, įgyvendinant įstatyme įtvirtintą savivaldybių ir valstybės interesų derinimo principą, tvarkant viešuosius reikalus. (Žin., 1994, Nr. 55-1049). Taigi, kadangi darnus vystymasis yra vienas iš viešosios politikos orientyrų, savivaldybės turi būti skatinamos šią koncepciją tinkamai reglamentuoti strateginiuose dokumentuose bei dalyvauti jos formavimo ir įgyvendinimo procesuose.

Ilgą laiką darnaus vystymosi idėjos buvo formuojamos ir vertinamos globaliu ar nacionaliniu lygmeniu, tačiau pamažu orientuojamasi ir į vietos savivaldą. Šio lygmens dalyvavimo svarbumas akcentuojamas viename iš svarbiausių pasaulinių dokumentų - Darbotvarkė 21, kurio skyrelyje - „Savivaldybių iniciatyva“ pabrėžiama, kad savivaldos institucijos gali daugiausiai prisidėti prie efektyvių sprendimų ir veiksmų įgyvendinimo bei į vykdomus procesus įtraukti vietos bendruomenę. Tvirtinama, kad būtent miestai yra prilyginami unikaliems kultūros, architektūros, socialinės įtraukties, ekonominių vystymo galimybių, žinių, inovacijų ir natūraliosios gamtos centrams, kurie dėl vietos veiklos padarinių (netinkamas sprendimų priėmimas, planavimas, valdymas) vis dažniau susiduria su demografinėmis, socialinėmis, ekonominėmis bei aplinkos problemomis, trukdančiomis miestams siekti darnumo. (Leipcigo tvaryjū Europos miestų..., 2007).

Tyrimo problema. Lietuvoje darnaus vystymosi politikos sklaida siejama su 2003 m. priimta Nacionaline darnaus vystymosi strategija. Vis dėl to, nors ir praėjo gana nemažai laiko, pastebima, kad skiriamas per mažas dėmesys smulkiems Lietuvos administraciniam vienetais –

vietos savivaldai. Miestų veikla ir jų poveikis dažnai būna sunkiai nuspėjamas ir pastebimas dėl veiklos rezultatų specifikos bei vertinimo sistemos nebuvimo. (Sinkienė, 2008). Teoriškai nagrinėjama darnaus vystymosi koncepcija ir praktiškai taikomas įgyvendinimas, sprendžiantis problemas, neretai prasilenkia su miestų darnumo ypatumais. (Čiegis ir Česonis, 2004). Tuo tarpu, konkrečių pokyčių planavimo, vystymosi ir analizės srityse nebuvimas dažnai siejamas su viešųjų institucijų valdymo problemomis ir menka iniciatyva. Tuo pačiu pastebimas prastas vietos bendruomenių, valdžios institucijų, privataus sektoriaus bei kitų interesų grupių įsitraukimas į darnaus vystymosi plėtros ir vietos problemų sprendimo procesus. (Čiegis, Žalėvičienė, 2012). Taigi, analizuojamą mokslinio tyrimo problemą galima sieti su šiais probleminiais klausimais: *1. Kaip darnaus vystymosi politika įgyvendinama Šiaulių mieste? 2. Kaip ir kokiomis priemonėmis bei veiksmais remiantis galima tobulinti numatytos politikos įgyvendinimą?*

Temos iširtumas ir tyrimo naujumas. Darnaus vystymosi (miesto) koncepcija yra gana plačiai išanalizuota: Wilson (2003), Harris (2000), Munasinghe (2001), Anderson ir Morgenstern (2003), Drexhage ir Murphy (2010), Mebratu (1998), Bâc Dorin, P. (2008), Casbarra, Amitrano, Alfano, Bifulco (2014), Hurley (2011), Elliot (2006); Doran and Daniel (2014), Parkinson (2006), Allen (2009), Demichelis (2003); Ferrra (2015) ir kt. Lietuvos mokslininkai: Juškevičius (2003); Dargis (2008); Jociutė (2013), Naruševičius ir Lazdinis (2010), Čiegis ir kt. (2008; 2010; 2009); Bivainis ir Tamošiūnas (2007), Kareivaitė (2012), Šimanskienė ir kt. (2006; 2011); Sinkienė (2008), Viteikienė (2008), Rudzkienė ir Burinskienė (2006); Čiegis ir Česonis (2004), Čiegis ir Žalėvičienė (2012), Šaparauskas (2004) ir kt.

Šis darbas svarbus tuo, jog bus pateikiami naujai išanalizuoti Šiaulių m. darnumo rodikliai, atskleidžiantys miesto vystymosi pokyčius, vyraujančias problemas ir tobulinimo galimybes bei padėsiantys suvokti, kaip darnaus vystymosi nuostatos ir politika yra įgyvendinama Šiaulių m.

Tyrimo objektas – darnaus vystymosi politikos įgyvendinimas vietos savivaldoje.

Tyrimo dalykas – darnaus vystymosi politikos įgyvendinimas Šiaulių m.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti darnaus vystymosi politikos įgyvendinimą Šiaulių m.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti darnaus vystymosi vietos savivaldoje sampratą;
2. Išnagrinėti darnaus miesto koncepciją strateginio valdymo kontekste;
3. Išanalizuoti darnaus vystymosi įgyvendinimą Šiaulių m.;
4. Apibrėžti rekomendacijas ir tobulinimo kryptis Šiaulių m. savivaldybei.

Ginamieji teiginiai. *1. Išnagrinėjus dabartinę Šiaulių miesto darnaus vystymosi situaciją, galima teigti: 1a.* Socialinėje srityje miestas susiduria su demografinėmis, sveikatos apsaugos, mokinių ir studentų bei gyventojų aktyvumo skaičiaus mažėjimo, nusikaltimų ir socialinio būsto poreikio skaičiaus augimo, užimtumo ir bendruomeniškumo problemomis. *1b.* Ekonominis augimas

pasižymi pasyviais procesais, iniciatyvumo, unikalumo ir traukos centro stoka, prastu turimo potencialo realizavimu bei materialinių ir tiesioginių investicijų įsisavinimu, turinčiu įtakos lėtam miesto vystymuisi, konkurencingumui ir socialinės gerovės užtikrinimui. 1c. Aplinkos srityje miestas prastai tvarkosi su oro tarša, teršalų išmetimu į aplinką, nelegaliais sąvartynais, nevysiškai išnaudoja turimus gamtos resursus, o poilsio zonų infrastruktūra nepritaikyta bendruomenės poreikiams. 1d. Pagrindinės miesto valdymo problemos siejamos su finansavimo ir decentralizacijos trūkumais, kompetencijų, gebėjimų bei bendradarbiavimo ir partnerystės stoka.

2. Atlikto tyrimo rezultatai suponuoja šias Šiaulių miesto darnaus vystymosi tobulinimo kryptis: 2a. Skiriamas didesnis dėmesys bendradarbiavimui ir partnerystei, bendru sutarimu priimtos strateginės vizijos reglamentavimui, veiklos valdymo ir planavimo sistemų tobulinimui, išorės ir vidaus veiksnių analizėms, darnumu ir integralumu grįstų tikslų ir uždavinių įtvirtinimui. Į planus būtina įtraukti darnos rodiklių vertinimo sistemą, atspindinčią vyraujančias problemas bei miesto vystymąsi ir pažangumą. 2b. Socialinės srities tobulinimo kryptys – visuotinė gerovė ir socialinės aplinkos gerinimas. 2c. Miesto ekonominis augimas siejamas su konkurencingumo, iniciatyvumo, verslumo ir patrauklumo vystymu. 2d. Miestas gyventojams turi garantuoti tvarią ir saugią gyvenamąją aplinką bei darnaus - ekologinio gyvenimo sąlygas.

Tyrimo metodika. Mokslinių straipsnių, literatūros, teisės aktų, strategijų, veiksmų programų analizė. Kokybinė prieiga: strateginių dokumentų ir interviu nuostatų turinio analizė. Kiekybinė prieiga: ataskaitų, veiklos planų, statistinių duomenų nagrinėjimas, integruoto darnaus vystymosi indekso skaičiavimas. Gautų rezultatų interpretavimas ir apibendrinimas.

Darbo struktūra. Magistro baigiamasis darbas sudarytas iš dviejų dalių - (teorinė ir tiriamoji), išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas bei priedai. *Teorinėje darbo dalyje* nagrinėjama darnaus vystymosi koncepcijos plėtra vietos savivaldos lygmenyje, darnaus miesto samprata, prioritetai, principai ir valdymo ypatumai strateginio valdymo kontekste bei ES darnaus vystymosi politikos nuostatų įgyvendinimas Lietuvoje. *Tiriamosiose dalyje* analizuojami ir apibendrinami gauti rezultatai, remiantis strateginių dokumentų, statistinių rodiklių ir interviu tyrimo duomenimis bei integruoto darnaus vystymosi indekso skaičiavimais.

Tyrimo praktinė reikšmė. Atlikto tyrimo rezultatai, pateiktos rekomendacijos ir tobulinimo kryptys itin svarbios siekiant bendro tikslo – nustatyti aiškią viziją ir prioritetus dėl darnaus Šiaulių m. vystymosi.

Darbo viešinimas. Magistrantė tyrimo rezultatus pristatė 15 – toje ir 14 – toje tarptautinėse Jaunųjų tyrėjų mokslinėse konferencijose „EKONOMIKOS IR VADYBOS AKTUALIJOS“ (žr. 16 ir 17 priedai) ir 3-oje tarptautinėje mokslinėje – praktinėje konferencijoje GERAS VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE: ĮTRAUKIMAS, BENDRADARBIAVIMAS, ĮGALINIMAS PLĖTOJANT REGIONUS. (žr. 18 priedas).

1. DARNAUS MIESTO VYSTYMOŠI IR VALDYMO TEORINIS DISKURSAS

1.1 Darnaus vystymosi koncepcijos plėtra vietos savivaldos lygmenyje

Spartėjantis gyvenimo tempas, didėjantys globalizacijos, gamybos mastai, gyventojų skaičius ir jų poreikiai bei visuomenės vystymasis buvo siejami ne tik su neigiamu poveikiu aplinkai, bet ir su iškilusiomis socialinėmis problemomis. (Čiegis ir Gavenauskas, 2005). Gana ilgą laiką vyravusi nuostata, kad būtent auganti gamyba yra visuomenės vystymosi pagrindas, vėliau įgavo neigiamą prasmę, kadangi vis dažniau buvo diskutuojama, kad ekonominė plėtra sukelia daugiau žalos aplinkai ir jos gamtiniams ištekliams, biologinei įvairovei, žmonių sveikatai, nei naudos. Prie šios sampratos formulavimosi itin prisidėjo griežtėjantys aplinkosauginiai reikalavimai, didėjantys veikiančių socialinių grupių interesai, besiformuojantys pasauliniai instituciniai tinklai, kurių tikslas orientuotas į priemonių, kurios užkirstų kelią vykstantiems procesams paiešką ir įgyvendinimą. Visa tai sudarė sąlygas formuoti pasaulinei, ilgalaikiai darnaus vystymosi idėjai, kuri pasižymi skirtingų sričių integralumu, tęstinumu, tarpinstituciniu bendradarbiavimu bei tapo svarbiu mokslinio tyrimo objektu. (Domarkas, Juknevičienė, Kareivaitė, 2012).

Nuo pat pradžių didžiosios pasaulio šalys, pramoninės revoliucijos laikotarpiu, rėmėsi ekonominio efektyvumo koncepcija, kurios tikslas – ekonominė plėtra, augimas, masinė gamyba. (Štreimikienė, Čiegis, Jankauskas, 2007). Tačiau mokslininkų pateiktos išvados ir drastiški pareiškimai apie ekonomikos augimo pasekmes žmonijai, aplinkai, jos ištekliams bei gresiančią katastrofą, paskatino atkreipti dėmesį į aplinkos apsaugą, traktuojant, kad kuo anksčiau žmonija pradeda imtis naujų veiksmų, tuo labiau tikėtina, kad bus išvengta katastrofiškų nelaimių ir problemų ateityje. (Hurley, 2011). Pabrėžiant, kad ekonomika kartu su aplinka turi tarpusavyje derėti, neriboti naujų galimybių ir viena kitos bei sudaryti sąlygas pažangumui ateityje. Šių sričių darnumas pirmą kartą buvo pabrėžtas 1972 m. vykusioje Stokholmo konferencijoje, kuri kartu siejama ir su darnaus vystymosi koncepcijos pradžia. Taigi, konferencijoje buvo akcentuojama, kad ekonominis augimas turi vykti tik efektyviai naudojant gamtinius išteklius, atsižvelgiant į gamtinei aplinkai ir žmonių sveikatai daromą poveikį. Tuo tarpu 1980 m. priimtoje Pasaulio apsaugos strategijoje (World Conservation Strategy) buvo įtvirtinta itin svarbi nuostata – vystymasis ir aplinkos apsauga nėra atskiros sritys, kadangi racionalus ribotų turimų išteklių naudojimas yra neatsiejamas ne tik nuo ekonominės plėtos, bet ir nuo gamtos ir ją sudarančių komponentų apsaugos. (Čiegis, Česonis, 2004). Bėgant laikui buvo suvokta, kad norint išlaikyti stabilias visuomenines sistemas, mažinti socialinę atskirtį, skurdą ir badą pasaulyje bei užtikrinti visuotinę

lygybę, teisingumą, ateities kartų galimybes, reikia atkreipti dėmesį ir į socialinę sritį. (Čiegis, 2008).

1.1 lentelė

Darnaus vystymosi sąvokų apibrėžtys

Dimensijos	Sąvokos apibrėžimas	Autoriai
Ekonominė	1. Ekonomikos transformavimasis (plėtra), kuris optimizuoja ekonominę naudą, gaunamą šiuo metu, ir nekelia grėsmės galimybėms gauti tokią pat naudą ir ateityje. 2. Tvarus augimas reiškia ekonominį augimą, kuris yra palaikomas fizinės ir socialinės aplinkos. 3. Darnus vystymasis gali būti suprantamas kaip ekonomikos plėtros ir struktūrinių pokyčių, padedančių išplėsti žmogaus galimybes procesas. 4. Darnus vystymasis siejamas su gebėjimų išlaikyti ekonominį produktyvumą tiek žemės ūkyje, tiek apskritai visoje šalyje. 5. Vystymasis, užtikrinantis, kad ateities kartų asmeninės pajamos nebūtų mažesnės nei dabartinių kartų.	1. R. Goodland ir G. Ledec, 1987. 2. D.C. Pirages, 1997 3. Petkevičiūtė ir Svirskas, 2001 4. Conway and Barbier, 1990. 5. Jociutė, 2013.
Aplinkos	1. Aplinkos išteklių naudojimas ekonomikos augimui turi būti darnus visais laikotarpiais. 2. Darnus vystymasis – tai supratimas apie gamtos išteklių potencialą, atsižvelgimas į vystymosi proceso ribas, net jeigu tos ribos yra keičiamos technologijų bei vertinimas produktyvumas pagal tai, ar tuo pačiu metu yra išsaugojama aplinkos apsauga ir jos elementai. 3. Vystymasis, išlaikantis pusiausvyrą tarp žmonių poreikio gerinti gyvenimo būdą ir atsakomybės, siekiant išsaugoti gamtos išteklius, ekosistemas, nuo kurių priklauso mūsų ir ateities kartų galimybės.	1. A. Markandya, D. W. Pearce, 1998. 2. Holdgate, 1993. 3. Sustainable development: an introduction, 2007.
Socialinė	1. Darnaus vystymasis apima ne tik ekonominę, bet ir socialinę sritį, kuri garantuoja paramą šių tikslų kūrimui: padidinti realiąsias pajamas, užtikrinti švietimo lygio pagerėjimą ir tobulinimą, sveikatos apsaugą ir bendrojo gyvenimo kokybę. 2. Darnus vystymasis socialiniu požiūriu turi siekti: paskirstymo teisingumo, tinkamų socialinių paslaugų teikimą, įskaitant sveikatos apsaugos ir švietimo, lyčių lygybės, politinę atskaitomybės ir visuotinio dalyvavimą. 3. Socialinė darna yra galutinis darnaus vystymosi rezultatas, o ekonominė ir aplinkos dimensijos atlieka dvilypį vaidmenį. 4. Socialinė darna apibrėžiama kaip plėtra, kuri yra suderinta su harmoninga pilietinės visuomenės raida, skatinančia socialinę integraciją, darnios aplinkos tarp skirtingų socialinių, kultūrinių grupių formavimąsi bei gyvenimo kokybės gerinimą visuose socialiniuose sluoksniuose. 5. Vystymasis, kuris išsaugo bendruomenę, išlaiko glaudžius tarpusavio socialinius ryšius ir santykius.	1. Pearce Markandya and Barbier, 1989 2. Harris, M. H., 2000. 3. Assefa and Frostell, 2007. 4. Polese ir Stren, 2000 5. Jociutė, 2013.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Čiegį, Ramanauskienę, Martinkų, 2009; Harris, J.M., 2000; Bartkutę, 2013; Jociutę, 2013; Sustainable development: an introduction, 2007.

Akivaizdu, kad lentelėje (žr. 1.1 lentelė) pateiktos darnaus vystymosi sąvokos yra plačios ir įvairios, t.y., griežtai neapibrėžtos, nesiejamos su konkrečiu tyrinėjimo objektu ar sritimi. Vieni mokslininkai darnų vystymąsi sieja su ekonomikos augimu, kiti su aplinkos apsaugos ar socialinės srities pažangumu. Vis dėl to, reikia pripažinti, kad darnaus vystymosi nuostatos buvo formuojamos gana ilgą laiką, kadangi tarp įvairių mokslininkų kildavo daug prieštaravimų, nesutarimų dėl sampratos esmės, ją sudarančių elementų ir jų tarpusavio integracijos. Problema siejama su tuo, kad

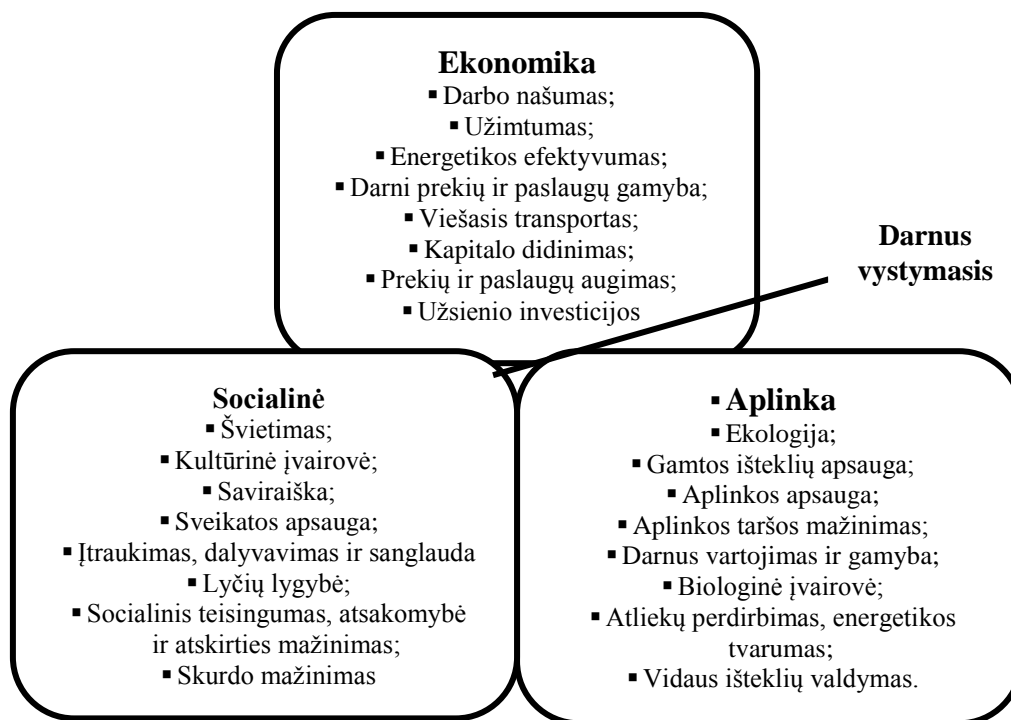
darnaus vystymosi apibrėžimų yra be galo daug, dažnai kyla diskusijos dėl pačios sampratos dviprasmybės. Kadangi sąvoka apima *darnumą* (sustainability) ir *vystymąsi* (development). (Čiegis, 2008). Netgi darnaus vystymosi prioritetai yra gana skirtingi, kuriuos bandoma kartu susieti: **vystymosi esmė** – užtikrinti visuomenei saugią aplinką bei tinkamą ir gerą gyvenimo kokybę; **darnumo esmė** – ugdyti atsakomybę ir užtikrinti, kad dirbdami, gyvendami atsižvelgtume į mus supančią aplinką, jos elementus, nesukeliant problemų ateities kartoms. (Bivainis, Tamošiūnas, 2007). Akcentuojama, kad apibrėžiant darnų vystymąsi dažniausiai remiamasi ekonominės plėtros samprata, nes ji apima tiek ekologinės, tiek socialinės srities aspektus, kurie vis tik iš dalies atspindi jų darnumą. (Bartkutė, 2013).

Nepaisant termino neaiškumų, daugelis pripažįsta, kad vienu iš pirmutinių ir pagrindinių darnaus vystymosi apibrėžimų galima sieti su tuometinės Norvegijos visuomenės veikėjos Gro Harlem Brundtland išsakytomis mintimis Jungtinių Tautų (toliau JT) Aplinkos ir plėtros komisijos ataskaitoje „Bendra mūsų ateitis“ (Our Common Future, 1987). Joje darnaus vystymosi koncepcija apibrėžta kaip *plėtra, kuri tenkina dabarties poreikius, nepakenkiant ateities kartų galimybėms pateikti savuosius*. Taigi, siekiant veiksmingai tenkinti gyventojų poreikius, reikėtų imtis naujų veiksmų ir priemonių, kurie atsižvelgtų į vyraujančias problemas, skatintų tarptautinį bendradarbiavimą, tikslingą planų įgyvendinimą ir koordinavimą bei valdymo pokyčius. (Strange ir Bayley, 2008). Konferencija svarbi dar ir tuo, jog joje buvo įtvirtinta nuostata, kad ekonominė plėtra turi tam tikrus apribojimus (ne tik fizinius, bet ir moralinius), kadangi pagrindinis ekonominio augimo tikslas siejamas su aplinkos tausojimu bei socialinių sričių plėtros ir pažangos perspektyvomis, veiksminga integracija. (Ivanauskaitė, 2012). Taigi, pamažu darnaus vystymosi samprata išsiplėtė bei įgavo kiek kitokią prasmę.

Darnus vystymasis yra plati, paremta vystymusi koncepcija, kuri subalansuoja ekonomikos augimą, aplinkos apsaugos ir socialinės lygybės poreikį. (Wilson, 2003). Itin detalų ir tikslingą apibrėžimą pateikė Didžiosios Britanijos vyriausybė, traktuodama, kad darnaus vystymosi tikslai orientuoti į tris sritis: socialinė pažanga, pripažįstanti kiekvieno poreikius (socialinė); veiksminga aplinkos apsauga, gamtos išteklių tvarus naudojimas (aplinka); stabilus ekonomikos augimas ir užimtumas (ekonomika). (Parkin, Sommer, Uren, 2003). Bei Tarptautinės vietos aplinkos tarybos iniciatyvinė grupė (1994), pareikšdama, kad darnus vystymasis užtikrina pagrindines socialines, aplinkos ir ekonomines galimybes visiems bendruomenės nariams, išvengiant realios grėsmės gamtai, jos ištekliams. (European sustainable cities, 1996).

Taigi, drąsiai galima teigti, kad darnus vystymasis yra sudėtingas, ilgas bei tęstinis procesas, pasižymintis atvirumu ir lankstumu naujoms idėjoms, gerosioms patirtims bei prisitaikymu prie kintančių aplinkos sąlygų. Šios koncepcijos prioritetai yra nukreipti į tris svarbiausias viešosios politikos sritis – aplinkos apsauga, socialinė pažanga ir ekonominė plėtra. Tai savotiškas

kompromisinis siekis tikslingai veikiant ir bendradarbiaujant užtikrinti efektyvų ekonominį augimą, kuris prisidėtų prie visuomenės vystymosi, jos socialinės gerovės bei aplinkos ir joje esančių elementų apsaugos. (žr. 1.1 pav.).

1.1 pav. Darnaus vystymosi sritys ir jų komponentai

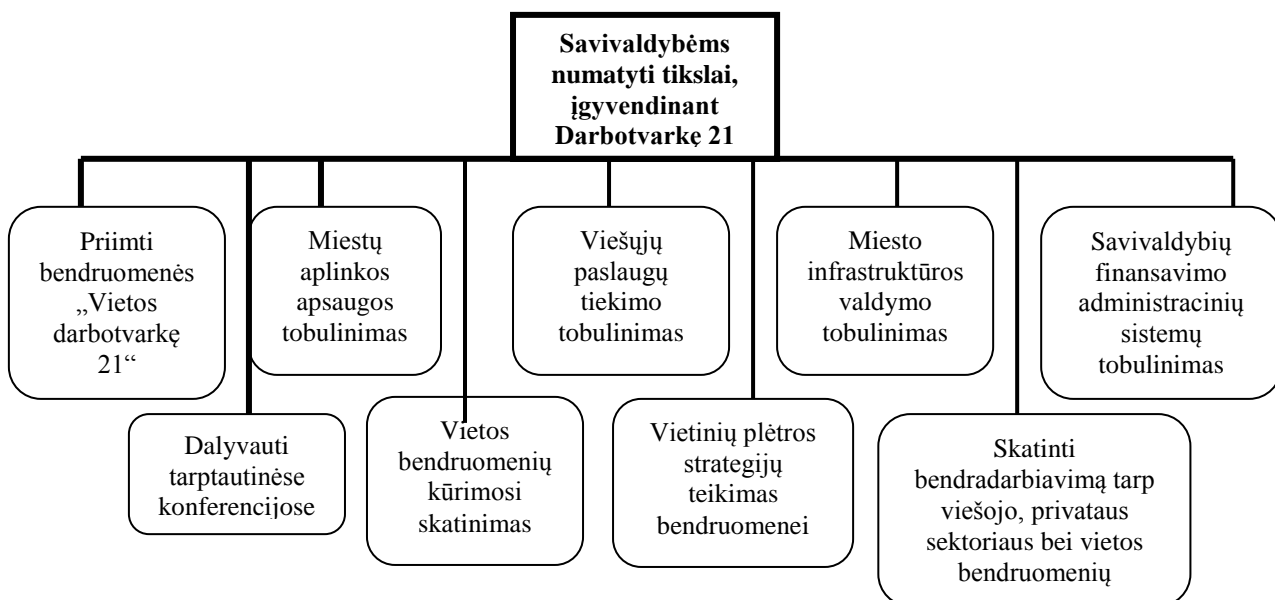
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Naruševičių ir Lazdinį (2010), Munasinghe (2001), Elliott (2006); Cantor (2011).

Darnaus vystymosi raidos ypatumai vietos lygmenyje. Pernelyg augantis žmonių skaičius ir jų didėjantys poreikiai, sudarė prielaidas formuoti tokioms problemoms kaip skurdas, besaikis vartojimas ir gamtos išteklių naudojimas, aplinkos tarša, biologinės įvairovės nykimas bei naujai besiformuojančių ligų plitimas. Visa tai paskatino pasaulio šalis imtis tam tikrų veiksmų ir iniciatyvų, kad būtų tikslingai derinami ekonominiai, socialiniai, aplinkosauginiai poreikiai. Tapo aišku, kad minėtų problemų mastas neapsiriboja keliomis šalimis, todėl buvo akcentuojamas tarptautinis bendradarbiavimas, kurio metu priimami efektyvūs sprendimai. Po minėtos 1972 m. Stokholmo konferencijos, 1980 m. priimtose Pasaulio apsaugos strategijos bei JT Aplinkos ir plėtros komisijos parengtos ataskaitos „Bendra mūsų ateitis“, darnaus vystymosi idėjos sulaukė itin daug palankių nuomonių ir paramos. (Čiegis, Zeleniūtė, 2008).

Reikšmingi darnaus vystymosi prioritetai ir nuostatos buvo įtvirtintos 1992 m. vykusioje Rio de Žaneiro konferencijoje, kuri ne tik aukščiausiu lygiu apibrėžė darnų vystymąsi kaip pagrindinę ir tęstinę visuomenės vystymosi ideologiją, bet ir suformulavo esminius principus. (Vaišnoras, 2006). Konferencijos dalyviai vieningai sutarė imtis veiksmų keturiose srityse : *pirma*, socialinėse ir ekonominėse dimensijose (pvz., kovos su skurdu, tvarių miestų planavimo

skatinimas); *antra*, aplinkos apsaugos ir išteklių valdymas; *trečia*, vietos valdžios, NVO dalyvavimo skatinimas bei vaidmens didinimas; *ketvirta*, numatyti konkrečius ir efektyvius įgyvendinimo būdus. (Strange ir Bayley, 2008).

Ši konferencija svarbi dar ir tuo, jog joje buvo priimtas vienas iš svarbiausių dokumentų, kuriuo vadovaujasi visos pasaulio šalys, pripažįstančios darnaus vystymosi būtinumą – Darbotvarkė 21. Šioje programoje yra aiškiai išdėstyta nuostata, kad vyraujančios pasaulinės problemos, daugiausiai kyla dėl vietos veiklos ir joje gyvenančių bendruomenių padarinių. Taigi, savivaldybių aktyvus dalyvavimas, įsitraukimas ir bendradarbiavimas yra nuolatos pabrėžiamas, kadangi šios valdymo institucijos traktuojamos kaip arčiausiai vietos gyventojų esantys valdymo subjektai, naudojantys ekonominę, socialinę, aplinkosauginę infrastruktūrą. Tuo pačiu numatančios ateities planus ir perspektyvas, rengiančios ilgalaikes strategijas bei prisidedančios prie viešojoje politikoje numatyto darnaus vystymosi įgyvendinimo. Darbotvarkė 21 programoje buvo įtvirtinti tam tikri siekiai ir veiksmai, kuriuos savivaldybės turi įgyvendinti (žr. 1.2 pav.).

1.2 pav. Tikslai keliami savivaldybėms, įgyvendinant Darbotvarkę 21

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Darbotvarkę 21: subalansuotos plėtros veiksmų programą, 2001.

Taigi, akivaizdu, kad vietos lygmeniui yra skiriama nemažai dėmesio. Dauguma tikslų orientuoti į miestų valdymo, planavimo tobulinimą, jų veiksmingo finansavimo ir savarankiškumo didinimą, kompetencijų stiprinimą, sprendžiant darnaus vystymosi problemas. Tuo pačiu akcentuojamas viešo ir privataus sektoriaus, bendruomenių, NVO ir kitų suinteresuotųjų efektyvus bendradarbiavimas, nukreiptas į bendrų tikslų, strategijų, programų rengimą, vykdymą, įgyvendinimą bei atskaitomybės užtikrinimą vietos gyventojams, taip skatinant aktyvių ir socialiai atsakingų bendruomenių kūrimąsi. (Darbotvarkė 21: subalansuotos..., 2001). Akivaizdu, kad vykusi konferencija pastūmėjo pasaulio valstybes link vieningo susitarimo imtis konkrečių veiksmų ir

problemų sprendimo būdų. Na, o darnus vystymasis pamažu tapo kiekvienos, socialiai atsakingos valstybės pageidautinos politikos tikslu ir prioritetu. (Elliott, 2006).

Vis dėl to, dedamos pastangos, numatyti uždaviniai ir tikslai buvo ne itin veiksmingai įgyvendinami. Tad JT ėmėsi dar vienos iniciatyvos ir 2002 m. surengė tarptautinę konferenciją Johanesburge. JT generalinis sekretorius Kofi Annan ragino imtis naujų idėjų, programų kūrimo, reikalavo stiprios politinės valios, gerosios praktikos sklaidos jos pritaikymo bei glaudaus tarpusavio bendradarbiavimo ir partnerystės. (Anderson, Morgenstern, 2003). Konferencijoje buvo priimti du svarbūs dokumentai - Johanesburgo deklaracija ir Įgyvendinimo planas. Jame, vėl gi, pabrėžiamas vietos savivaldos ir bendruomenių įsitraukimas į darnaus vystymosi įgyvendinimą ir dalyvavimą, priimant vietos gyventojams svarbius sprendimus, jų valdymo ir gebėjimų stiprinimas (decentralizacija). Tačiau pamažu atkreipiamas dėmesys į gero valdymo sritį. Kadangi suvokiama, jog viena iš efektyvaus darnaus vystymosi sąlygų yra toks valdymas, kuris pasižymi tokiais prioritetais bei tikslais kaip ir darnaus vystymosi koncepcija – integruota ir veiksminga ekonomikos, aplinkosaugos ir socialinė politika, atsakingos ir atskaitingos demokratinės institucijos, įstatymo viršenybės principo ir antikorporcinių priemonių taikymas, lyčių lygybės užtikrinimas, atvirumas ir jautrumas gyventojų poreikiams. (Plan of implementation..., 2002). Taigi, galima teigti, kad tokie pasauliniai susirinkimai ne tik atkreipė dėmesį į vyraujančias pasaulines problemas, bet ir sustiprino daugumos valstybių įsipareigojimus dėl vystymosi darnumo bei įtraukė svarbias suinteresuotąsias grupes (verslo sektorius, vietos savivaldos institucijos, gyventojai, NVO).

Itin svarbi konferencija vietos savivaldai buvo visai neseniai vykusio Rio+20, kurioje didžiausias dėmesys skiriamas žaliajai ekonomikai ir institucinių struktūrų valdymo gebėjimų stiprinimui. Kadangi vis dažniau pastebima, jog darnaus vystymosi dimensijų prioritetų įgyvendinimas neįmanomas be efektyvaus valdymo, veiksmingos, skaidrios, atskaitingos ir demokratiškos veiklos. (Rio+20. Jungtinių Tautų..., 2012). Pabrėžiama, kad nuo institucijų valdymo ir nustatytų politinių instrumentų, finansinių mechanizmų, priimtų taisyklių, procedūrų, normų bei politinių sprendimų, priklauso socialinės, ekonominės ir aplinkos sričių veiksmingas integralumas, pažangumas. (Čiegis, 2008). Institucinės dimensijos reikšmė grindžiama tuo, kad jos turi teisiškai reglamentuotą ir tiesioginę įtaką darnaus vystymosi plėtrai ir prioritetams. Tuo tarpu valstybinio valdymo institucijos, organizacijos, kurios veikia plačiu mastu (vietiniu, regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu) yra pagrindinės iniciatorės ir koordinatorės, nustatant tolesnes darnaus vystymosi politikos kryptis ir įgyvendinant numatytus tikslus bei uždavinius. (Domarkas ir kt., 2012). Sąlygiškai galima traktuoti, kad visapusiškas darnumas siejamas su keturių dimensijų integralumu, nors tai yra gana sunkus, bet būtinas darnaus vystymosi politikos uždavinys. Todėl svarbu, kad institucijos užtikrintų šių darnaus vystymosi valdymo principų veiksmingą taikymą:

- *Integralumo principas* – integruoti socialinius ir institucinius tikslus į aplinkosaugos politiką taip pat institucinių, aplinkosauginių tikslų orientavimas į socialinę politiką bei institucinių, socialinių, aplinkosauginių interesų integraciją į ekonominę politiką ir jos plėtrą.
- *Subsidiarumo principas* – problemos sprendžiamos, sprendimai priimami žemiausiu valdymo lygmeniu, kur visa tai gali būti veiksmingiausiai įvykdyta, remiantis turimais gebėjimais ir galimybėmis. Tuo pačiu minimas *decentralizacijos* principo svarbumas, kuomet iš centrinės valdžios perduodama vis daugiau įgaliojimų ir kompetencijų, priimant sprendimus, vietos savivaldos institucijoms.
- *Socialinės ekonominės gerovės harmoningo didinimo principas* – siejamas su ilgalaikė strategija, kuri apima įvairių visuomenės sluoksnių socialinę ir ekonominę vystymosi raidą, užtikrina socialinę saugumą, teisingumą ir ekonominės gerovės garantijas, nepamirštant tų sričių plėtros harmonijos ir integracijos. (Čiegis, 2008).

Apibendrinus, darnaus vystymosi koncepcija formavosi gana ilgą laiką, per kurią buvo priimta nemažai programų, strategijų, kuriuose aiškiai išdėstyti esminiai jos prioritetai, veiksmai, vienijantys ir skatinantys prisidėti visas socialiai atsakingas pasaulio šalis ir valstybes. Vis dėl to, vienas iš svarbiausių veiksnių įgyvendinant darnų vystymąsi – aktyvus visuomenės dalyvavimas, priimant ir įgyvendinant sprendimus. Tuo pačiu akcentuojama vietos savivaldos institucijų svarba, jos valdymo gebėjimų, savarankiškumo stiprinimas, prisidedant prie darnios vystymosi plėtros. Traktuojant tai, kaip arčiausiai gyventojų esantį valdymo subjektą, galintį įtakoti žmonių veiksmus bei paskatinti juos imtis daugiau iniciatyvų, įsitraukiant į vietos problemų sprendimo procesus. Detalesnė informacija apie darnaus vystymosi raidą pateikiama priede. (žr. 1 priedas).

1.2. Darnaus miesto valdymo ypatumai strateginio valdymo kontekste

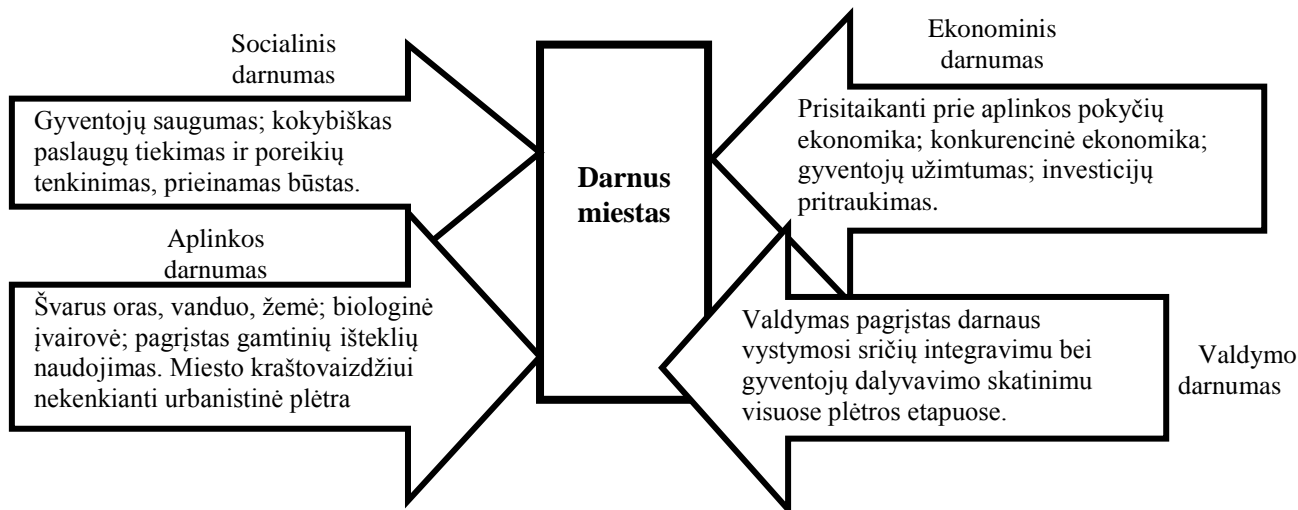
1.2.1 Darnaus miesto samprata

Pastaruosiu metu pasaulyje juntama sparti urbanizacijos plėtra. Pavyzdžiui, iki 2000 m. net 63 procentai žmonių gyveno kaime, atitinkamai miestuose – 37 procentai. Tačiau prognozuojama, jog jau 2030 m. situacija visiškai pasikeis, kadangi miestuose gyventojų skaičius išaugs iki 60 procentų. Nenuostabu, kad ši tendencija pastebima ir Lietuvos miestuose, kurie vis labiau susiduria su įvairaus pobūdžio problemomis bei pasauliniais iššūkiais, tokiais kaip – tarša, augantis energijos poreikis, gamtinių išteklių niokojimas, auganti gamyba, atliekų tvarkymas, prastėjanti sveikata, didėjanti socialinė atskirtis ir pan. (Dargis, 2008). Visa tai priverčia permąstyti ir keisti miesto valdymą, siekiant išlaikyti miesto patrauklumą, konkurencingumą, žmonių gerovę ir darnią, aplinkai nekenkiančią plėtrą. (Doran and Daniel, 2014).

Paprastai miestas apibūdinamas kaip gana sudėtinga sistema, kurią sudaro du esminiai aspektai – miesto gyventojai ir juos supanti aplinka bei jos teikiamos galimybės, patenkinančios pagrindinius vietos bendruomenių poreikius ir lūkesčius. (Viteikienė, 2008). Kitur miesto sąvoka traktuojama kaip sistema, kurią sudaro politiniai, ekonominiai, socialiniai, aplinkos, kultūriniai, teisiniai, fiziniai ir technologiniai elementai. (Sinkienė, 2008). Parkinson (2006) teigimu, miestų vaidmuo neturėtų būti orientuotas tik į ekonominį augimą, kadangi miestas turi skatinti bendruomenių kūrimosi plėtrą ir įsitraukimą, kultūrinį ir pilietinį tapatumą, užtikrinant socialinę gerovę bei nepažeidžiant mus supančios gamtinės aplinkos.

Nenuostabu, kad miesto savivaldybės planuodamos miesto plėtrą vis dažniau remiasi *darnaus miesto* koncepcija. Darna šiame kontekste suvokiama kaip ilgalaikė pusiausvyra tarp ekologinių, ekonominių ir socialinių procesų, padedanti užtikrinti visuotinės gerovės plėtrą. (Rudzkienė ir Burinskienė, 2006). Ši sąvoka atsirado palyginti gana neseniai. Tam įtakos turėjo ne tik pirmajame skyriuje aprašytos vykusios konferencijos, priimtose veiksmų programos, bet ir pasikeitęs tarptautinės bendruomenės požiūris, sąmojingumas, didėjantis atsakomybės jausmas, įvairūs „žaliųjų“ judėjimai bei panašaus pobūdžio problemos: klimato kaita, oro ir vandens tarša, toksinių cheminių medžiagų ir pavojingų atliekų išmetimas į aplinką, biologinės įvairovės nykimas, miškų kirtimas, kylančios sveikatos problemos. (Lundqvist, 2007). Natūralu, kad vykstantys procesai pasaulyje, įvairios naujovės ir inovacijos didina gyventojų poreikius. Todėl vietos gyventojai, miesto valdžia ir suinteresuotosios grupės privalo rasti kompromisą ir priimti darnius sprendimus, kadangi tik nuo bendrų pastangų ir noro priklauso miesto gyvavimas ir gyventojų gerovė. (Čiegis, Grundey, Štreimikienė, 2005). Pripažįstant, kad absoliučiai kiekvienas valdymo lygmuo yra atsakingas už miestų plėtrą, integruotos vystymosi politikos įgyvendinimą ir ateities kartų galimybes. (Leipcigo tvaryjū Europos miestų..., 2007).

Darnaus miesto koncepcija dažniausiai traktuojama kaip *miestas, kurio gamtinės aplinkos aspektams (biologinė įvairovė, gamtiniai išteklių ir kt.), miestų plėtros (urbanistikos) politikoje yra suteiktas prioritetas*. (Burinskienė, 2003). Gana išsamiai šią sąvoką pateikė J. I. Barredo ir L. Demichelis (2003), teigdami, kad darnus miestas privalo išlaikyti lygiavertę pusiausvyrą tarp šių sričių: ekonominės veiklos, gyventojų skaičiaus augimo, socialinės gerovės plėtros, infrastruktūros ir komunalinių paslaugų teikimo, naudojimosi aplinkos teikiamomis gėrybėmis ir galimybėmis. Paprasčiau tariant, siekiama tokios miesto plėtros, kuri neturėtų neigiamos įtakos gamtinei aplinkai, t.y., kuo mažiau žalos. (cituoja Čiegis ir Žalevičienė, 2012). Darnų miesto vystymąsi, apskritai, galima sieti su tam tikra veiksmų seka, kuri garantuoja ne tik miesto plėtrą ir pažangumą, tačiau kartu užtikrina visokeriopą darną. (Šaparauskas, 2004). Pagrindiniai darnaus miesto elementai yra orientuoti į keturias sritis, kurios pavaizduotos žemiau esančiame paveiksle. (žr. 1.3 pav.).

1.3 pav. Darnaus miesto sritys

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Allen, 2009; Juškevičių, 2003, p. 74.

Akivaizdu, kad paveiksle (žr. 1.3 pav.) pateiktos darnaus miesto sritys (socialinė, ekonominė, aplinkos ir valdymo) visiškai atitinka darnaus vystymosi koncepciją. Kadangi darnus miestas turi užtikrinti, jog vietos gamtiniai išteklių būtų efektyviai naudojami, siekiant patenkinti miesto bendruomenės poreikius, t.y., gamyba turi atsižvelgti į gamtinę aplinką (*ekonominė sritis*), tuo pačiu užtikrinti bendruomenės nariams saugią ir švarią aplinką, o urbanistinė plėtra, jos infrastruktūriniai objektai neturi gadinti ar sutrikdyti gamtinės ir kultūrinės aplinkos (*aplinkos sritis*). Taip pat privalo būti garantuojamas socialinis sąžiningumas ir teisingumas, viešųjų paslaugų prieinamumas, skatinimas gyventojų įtraukimas, dalyvavimas bendruomeninėje ir miesto valdymo veikloje, mažinama socialinė atskirtis, siekiama lygių teisių (*socialinė sritis*). Vis dėl to, miestų darnumui itin reikšmingas *valdymo darnumas*, kadangi be viešųjų institucijų valdymo gebėjimų, tarpusavio sąveikos ir bendradarbiavimo bei vietos gyventojų įtraukimo į vietinės reikšmės procesus, darnaus miesto koncepcijos įgyvendinimas būtų sudėtingas ir neveiksmingas. (Allen, 2009).

Mokslinėje literatūroje bei pažangos strategijose dažnai minima *sumanus miesto* sąvoka, kuri traktuojama kaip naujas miestų plėtros stilius, orientuotas į darnų augimą, sveiką ir gamtinei aplinkai nekenkiančią ekonominę veiklą bei gyvenimo kokybės gerinimą. (Gontar, Gontar, Pamula, 2013). Miestas gali tapti sumaniu tik tuo atveju, jeigu bus efektyviai panaudojamos investicijos į žmogiškuosius išteklius, socialinį kapitalą, gyvenimo kokybės gerinimą, aplinkos apsaugą, transporto ir modernių technologijų, inovacijų infrastruktūrą, skatinančią darnų ekonominį miesto augimą. (Caragliu, Del Bo, Nijkamp, 2009). Apskritai, sumanus miestas apima itin daug aspektų: inovacijas, informacines ir komunikacines technologijas, infrastruktūrą, darnų vystymąsi, bendruomenę, net valdymą. (Liugailaitė-Radzvickienė, 2012). Sumanaus miesto charakteristikos ir jų apibūdinimai pateikti žemiau esančioje lentelėje (žr. 1.2 lentelė).

Sumanaus miesto charakteristikos

<i>Sumani ekonomika</i> 1. Konkurencingumas. 2. Inovatyvumas. 3. Verslumas. 4. Miesto ekonominis įvaizdis. 5. Produktyvumas. 6. Darbo rinkos lankstumas. 7. Tarptautinis įsivertinimas ir bendradarbiavimas. 7. Gebėjimas prisitaikyti ir keistis.	<i>Sumanūs žmonės</i> 1. Investicijos į žmoniškąjį kapitalą. 2. Mokymosi visą gyvenimą ir kvalifikacijos kėlimo galimybių sudarymas. 3. Socialinė ir etninė įvairovė. 4. Lankstumas ir kūrybiškumas. 5. Atvirumas naujovėms ir kitoms kultūroms. 6. Dalyvavimas visuomeniniame gyvenime.	<i>Sumanus valdymas</i> 1. Dalyvavimas ir įtraukimas priimant sprendimus. 2. Viešųjų ir socialinių paslaugų prieinamumas. 3. Skaidrus ir atviras valdymas. 4. Efektyvios politinės strategijos ir perspektyvos.
<i>Sumani infrastruktūra</i> 1. Vietinis, tarptautinis ir nacionalinis prieinamumas. 2. Informacinių technologijų, komunikacijų prieinamumas ir modernumas. 3. Tvari, novatoriška ir inovatyvi transporto sistema ir infrastruktūra.	<i>Sumani aplinka</i> 1. Patraukli, švari ir saugi gamtinė miesto aplinka. 2. Taršos mažinimas. 3. Aplinkos ir gamtinių išteklių apsauga. 4. Tvarus išteklių valdymas.	<i>Sumanus gyvenimas</i> 1. Gyvenimo kokybė. 2. Kultūros įstaigų ir renginių prieinamumas. 3. Socialinė sanglauda. 4. Švietimo paslaugų plėtra ir prieinamumas. 5. Saugumas, būsto prieinamumas. 6. Miesto turistinis patrauklumas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Ferrara, 2015.

Taigi, nors sumanaus miesto koncepcija ir jos charakteristikos yra platesnės nei darnaus miesto, vis dėl to, galima teigti, jog darnaus ir sumanaus miesto prioritetai yra identiški. Na, o esminis uždavinys išlieka tas pats – užtikrinti gyventojų socialinę gerovę, atsiejant augančius žmonių poreikius ir ekonominę plėtrą nuo aplinkos niokojimo, neefektyvaus gamtinių išteklių naudojimo, skatinant pilietinę visuomenę, miesto pareigūnus, politikos formuotojus ir mokslininkus įsitraukti į miesto plėtros procesus, pasirenkant tokį valdymo būdą, kuris tenkintų visų suinteresuotųjų poreikius ir lūkesčius. (Doran and Daniel, 2014).

ES, kaip viena iš svarbiausių darnaus vystymosi koncepcijos įgyvendinimo iniciatorių, didelį dėmesį skiria darniai miestų plėtrai. Todėl siekiant geresnės darnaus vystymosi politikos integracijos miestų lygiu, 1998 m. buvo priimtas gana svarbus dokumentas - *Tvari miestų plėtra ES: veiksmų programa*. (žr. 2 priedas). Susisteminti duomenys atskleidžia, kad ši veiksmų programa orientuojasi į keturias prioritėtines darnaus vystymosi sritis, kurioms yra numatyti pagrindiniai tikslai, padėsiantys efektyviau miestams siekti darnumo. Programoje numatoma skatinti ekonominį augimą, konkurencingumą, inovatyvumą, verslumą ir gyventojų užimtumą. Tuo pačiu siekiama užtikrinti visuotinę socialinę gerovę bei visiems prieinamas paslaugas. Gana daug tikslų yra orientuoti į aplinkos gerinimą, jos apsaugą, valdymą, teisės aktų veiksmingesnį įgyvendinimą miestų lygiu bei žalingo poveikio aplinkai mažinimą. Didelis dėmesys skiriamas institucinei (valdymo) dimensijai, t.y., miestų valdymo struktūroms ir gebėjimams, rezultatų

stebėsenai, bendradarbiavimui, partnerystei, gerosios patirties, naujų idėjų sklaidai, vietos bendruomenių dalyvavimo iniciatyvų skatinimui.

Miesto vystymuisi ypatingą reikšmę turi principai, kuriais vadovaujantis būtų efektyviau pasiekiamas darnumas. Todėl 2002 m. JT iniciatyva Melburne (Australija) buvo įtvirtinti darnaus miesto principai. (žr. 1.3 lentelė).

1.3 lentelė

Melburno principai darniam miestų vystymuisi

Principas	Apibrėžimas
<i>1. Numatyti ilgalaikę miestų viziją remiantis darnumu.</i>	Ilgalaikė vizija yra darnaus miesto vystymosi atspirties taškas, atspindintis miesto savybes ir ypatumus. Vizija turi išreikšti bendrus vietos gyventojų, valdžios institucijų, privataus sektoriaus, NVO ir kt. suinteresuotųjų siekius ir tikslus. Vizija tarsi pagrindas prieš kuriant miesto ilgalaikę strategiją, veiksmų programas ir procesus.
<i>2. Siekti ilgalaikio ekonominio ir socialinio saugumo.</i>	Planai, susiję su miestų ekonomikos plėtra ir augimu, turi užtikrinti ne tik miesto konkurencingumą ir gyventojų užimtumą, bet ir teisingą išteklių paskirstymą, t.y., atsižvelgti į aplinkos apsaugą bei tenkinti pagrindinius vietos gyventojų poreikius.
<i>3. Pripažinti biologinės įvairovės ir ekosistemos vertę, užtikrinti jų apsaugą ir atkūrimą.</i>	Didinti atsakomybės jausmą gamtinei aplinkai, biologinei įvairovei, bei užtikrinti efektyvią aplinkos apsaugą ir jos valdymą.
<i>4. Įtraukti bendruomenes į darnaus vystymosi procesus.</i>	Miestai sunaudoja didelius kiekius gamtinių išteklių, gyventojų poreikių tenkinimui. Visa tai turi neigiamą įtaką aplinkai. Todėl darniam vystymuisi prieštaraujantys veiksmai turi būti pažaboti, priimant atitinkamus sprendimus, o ne perkeliant juos ateities kartoms.
<i>5. Kurti ir puoselėti sveiką ir darnaus miesto savybes.</i>	Skatinti ekologines idėjas, sveiką gyvenimo būdą, darnią veiklą.
<i>6. Darnumo siekti remiantis išskirtinėmis miestų savybėmis, galimybėmis, žmoniškaisiais ištekliais ir kultūrinėmis vertybėmis.</i>	Orientuojantis į miestų darnaus vystymosi strateginius planus, išvelgti miesto galimybes, savybes, padėti, turimus išteklius ir kultūrinės, istorinės, gamtinės vertybes. Remiantis šiais aspektais, motyvuoti ir sutelkti bendram tikslui visus svarbiausius miesto suinteresuotuosius, siekiant darnaus miesto vystymosi.
<i>7. Suteikti daugiau įgaliojimų vietos gyventojams ir skatinti juos dalyvauti valdžioje.</i>	Darnaus vystymosi koncepcijai turi būti užtikrinama visokeriopa parama. Todėl į visus procesus (nuo ilgalaikio planavimo iki įgyvendinimo) privalo būti įtraukti vietos gyventojai, jiems turi būti suteikti įgaliojimai ir teisė priimti sprendimus bei atstovauti savo interesus.
<i>8. Išplėsti ir įtvirtinti bendradarbiavimo tinklus.</i>	Stiprinti esamus ir užmegzti bei palaikyti naujus bendradarbiavimo tinklus miestuose, skatinti naujų žinių, patirties ir iniciatyvų sklaidą. Užtikrinti vietos gyventojams informuotumą apie vykstančius procesus, priimamus sprendimus.
<i>9. Skatinti tvarią gamybą ir vartojimą.</i>	Numatyti ir skatinti metodus ir priemones, kurie užtikrintų darnų vartojimą ir gamybą. Didinti visuomenės sąmojingumą šioje srityje. Remti paramas verslui, naudoti naujas ir aplinkai žalos nedarančias, taršą mažinančias technologijas. Skatinti atliekų perdirbimą ir produktyvų išteklių naudojimą.
<i>10. Įgalinti vietos valdymo institucijas nuolat tobulėti, remiantis atskaitomybės, skaidrumo ir gero valdymo principais.</i>	Turi būti skatinama siekti novatoriškų miestų strategijų ir tikslų įgyvendinimo; stebėti darnią miestų plėtrą, rodiklius, rezultatus ir daromą pažangą. Užtikrinti atskaitomybę, skaidrumą ir atvirumą vietos gyventojams, kas yra ne tik gero valdymo, bet ir miestų darnaus vystymosi pagrindas ir nuolatinio tobulėjimo užtikrinimo garantas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Melbourne principles for sustainable cities, 2002.

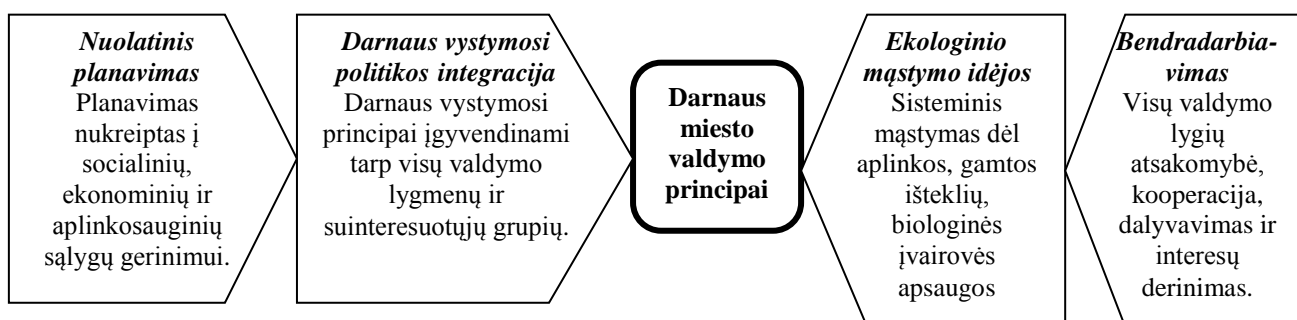
Iš analizuotų principų (žr. 1.3 lentelė) akivaizdu, kad miestų plėtra orientuojasi į trijų pagrindinių darnaus vystymosi dimensijų integraciją, ilgalaikės vizijos numatymą, strateginių planų rengimą, darnios politikos formavimą ir efektyvų prioritetų įgyvendinimą, remiantis gero valdymo

principais bei vietos gyventojų dalyvavimu. Tuo tarpu Burinskienės (2003) teigimu, miestas, siekiantis darnos turi vadovautis šiais principais:

1. užtikrinti darnų vadovavimą miestui, t.y., miesto politika turi orientuotis į pagrindines darnaus vystymosi sritis (ekonominė, socialinė, aplinkos ir institucinė);
2. užtikrinti, kad pasirinkta politika, darniai integruotų pagrindines sritis, siekiant išvengti politikos ir sprendimų prieštaravimų tarp skirtingų valdymo lygių;
3. diegti ekologinio mąstymo plėtrą mieste, kuri paskatintų darnumo ir pokyčių procesus, inovacijas ir geresnę aplinkos apsaugos valdymą;
4. partnerystės ir bendradarbiavimo, naujų žinių ir patirties skatinimas tarp skirtingo lygio valdymo institucijų, siekiant efektyviai įgyvendinti numatytą darnaus vystymosi politiką, derinant skirtingus interesus.

Europos Komisijos komunikate - *dėl įvairių sričių ES politikos miestų dimensijos* (2014), pažymima, kad miestai turi siekti socialinės pažangos, kurti demokratijos, kultūrinio dialogo ir įvairovės aplinką, užtikrinti žalių ir ekologiškų vietų atnaujinimą ir puoselėjimą bei būti traukos centrais, kuriuose užtikrinama ne tik visuomenės gerovė, aplinkos apsauga, bet ir ekonomikos augimas.

Vis dėl to, darnaus (sumanaus) miesto plėtra ir nagrinėti principai būtų sunkiai įgyvendinami be tinkamai apgalvotos ar paruoštos valdymo sistemos, kuri efektyviai integruotų politinius, socialinius, ekonominius ir aplinkos aspektus bei gebėtų prisitaikyti prie naujovių, dinamiškos aplinkos. (Dameri, Rossignoli, Bonomi, 2015). Itin svarbu, kad miestai plėtotų valdymo modelius, juos inkorporuotų į strateginius planus, kuriuose būtų aiškiai ir konceptualiai įtvirtinami miesto valdymo elementai bei darnios plėtros tikslai. (Casbarra, Amitrano, Alfano, Bifulco, 2014). Mokslinėje literatūroje yra nurodomi keturi esminiai valdymo principai, kuriais turėtų vadovautis miesto valdžia (žr. 1.4 pav.).

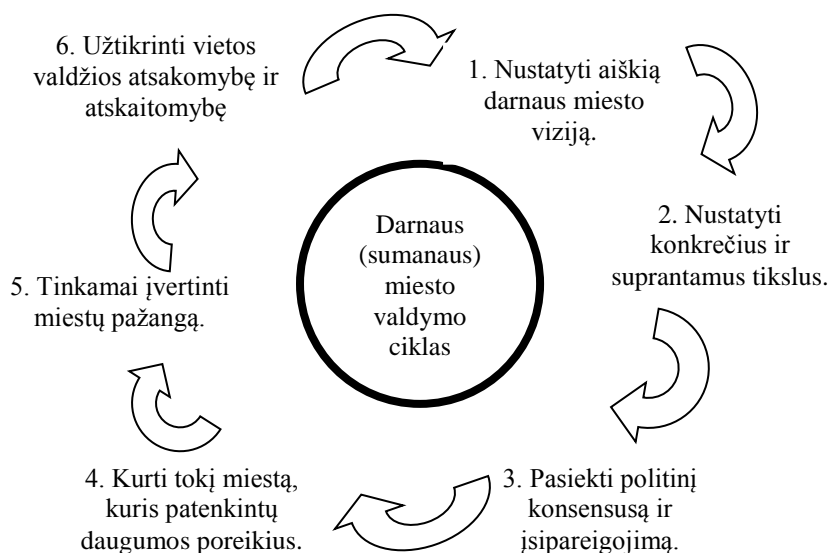

1.4 pav. Darnaus miesto valdymo principai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Jonauskaitę, 2011.

Pateikta schema suponuoja, kad svarbu ne tik planuoti, priimti strategijas, kuriose ekonominiai, socialiniai, aplinkosauginiai interesai būtų darniai integruojami ir derinami

tarpusavyje, bet ir vietos gyventojų (suinteresuotųjų grupių) įsipareigojimas aktyviai dalyvauti miesto veikloje, priimti inovacinius sprendimus bei keisti savo nedarnius įpročius ir poreikius. (Dameri, Rossignoli, Bonomi, 2015). Tuo tarpu vykusioje JT konferencijoje – „21 amžiaus *sumanūs miestai*“, miestų savivaldybėms, siekiančioms įgyvendinti darnią plėtrą buvo pasiūlyta remtis pateiktomis rekomendacijomis, rengiant ilgalaikius planus. Žemiau esančiame paveiksle (žr. 1.5 pav.) pateiktas darnaus (sumanaus) miesto valdymo ciklas.

1.5 pav. Darnaus miesto valdymo ciklas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal 21 – smart cities, 2015, p. 7.

Pirmasis ir gana svarbus prioritetas darnaus miesto valdymo etape – aiškios vizijos suformavimas, paskui seka tikslų ir uždavinių planavimas bei nustatymas. Trečiasis ir ketvirtasis etapai dar kartą patvirtina teiginį, kad be bendrų pastangų, sutarimo, kooperacijos, partnerystės ir komunikacijos, miestų darni plėtra yra neįmanoma, todėl itin svarbu atrasti konsensą tarp skirtingų interesų grupių. Likusieji etapai reikalauja nuolatinio stebėjimo, atidumo ir vertinimo apie tai, kaip miestas vystosi, kokia yra pasiekta pažanga. Labai svarbu, kad vietos valdžia vykdytų skaidrią ir atvirą veiklą, nuolat gyventojams teiktų informaciją ir ataskaitas apie planuojamus ar nuveiktus darbus bei skatintų juos įsitraukti į valdymo procesus. (21 – smart cities, 2015).

Tačiau, tenka pripažinti, kad teoriškai ir gana plačiai išnagrinėta darnaus vystymosi koncepcija ir jos nuostatos gana dažnai prasilenkia su praktiškai taikomomis idėjomis ir iniciatyvomis miestų plėtroje. (Čiegis ir Česonis, 2004). Tai galima sieti su ne visiškai efektyviai išnaudojamu miesto potencialumu, kompetencija, neįvertinta miestų įtaka politikos formavimo procesuose bei prasta minėtų darnaus vystymosi dimensijų integracija, finansinių išteklių, vietos savivaldos savarankiškumo trūkumu, nepakankama partneryste, bendradarbiavimu. (Įvairių sričių

ES...,2014). Todėl labai svarbu, kad miestų darniai plėtrai būtų skiriamas lygiai toks pat, galbūt, netgi didesnis dėmesys nei valstybės lygiu. Kadangi miestas bus darnus tik tuo atveju, jeigu vietos gyventojams bus užtikrintos palankios ekonominės sąlygos (įsidarbinti, investuoti ir pan.), augimo perspektyvos, socialinis pažangumas (mokymasis, kultūra, sveikata, lygybė, teisingumas, įtraukimas, bendruomeniškumas ir saviraiška) bei saugi aplinka (švarus vanduo, oras, aplinka, poilsis). Nereikėtų pamiršti ir ateities kartų galimybių, tenkintis visuotine gerove ateityje. Taigi, galima teigti, kad miestų vystymosi prioritetai ir principai turi apimti įvairaus pobūdžio sritis, o vietos strategijos – pabrėžti miesto privalumus ir konkurencingumą. Kalbant apie strategijas, kitame skyriuje bus aptariama strateginio valdymo svarba vietos lygmeniu, kuris traktuojamas kaip vienas iš svarbiausių miesto vystymosi elementų.

1.2.2. Strateginio valdymo svarba darniai miestų plėtrai

Didėjantys globalizacijos mastai, spartėjantys naujų žinių, patirties, inovacijų ir technologijų srautai, vykstantys sociokultūriniai, ekonominiai pokyčiai, suponuoja miestų savivaldybėms keisti savo valdymo kryptis ir ypatumus, siekiant prisitaikyti prie sparčiai kintančių aplinkos sąlygų bei tenkinant vietos gyventojų poreikius. Todėl norint užtikrinti veiksmingą perėjimą prie pokyčių, savivaldos institucijos turi numatyti ilgalaikę miesto viziją, priimti strateginius sprendimus ir planus, užtikrinti valdymo bei sprendimų įgyvendinimo efektyvumą. Viena iš svarbiausių vietos savivaldos institucijų egzistavimo sąlygų, siejama su tikslingu ir veiksmingu strateginiu valdymu.

Žodis *strategija* yra kilęs iš graikų kalbos sąvokos „strategos“, kuris traktuojamas kaip „karvedys“, „armijos lyderis“. (Svetikas, Arimavičiūtė, 2012). Pirminį mokslinį šios sąvokos pagrindimą pateikė Chandler (1962), teigdamas, kad strategiją sudaro trys esminiai elementai – *tikslai (orientuojamasi į ilgalaikius), organizacijos veiklos kryptys ir resursai tikslams pasiekti*. (Jucevičius, 1996). Vasiliauskas (2006) strategiją apibūdina kaip sprendimų visumą, kuri tikslingai apibrėžia organizacijos pagrindinius ateities tikslus, uždavinius ir priemones, tų tikslų efektyviam siekimui.

Efektyviam miesto ilgalaikės plėtros planavimo vykdymui itin svarbus ir reikšmingas yra strateginis valdymas, kuris grindžiamas šiais ypatumais: institucijos aplinkos tyrimais, aiškiai apibrėžtais tikslais, tikslingai parengtomis priemonėmis numatytiems tikslams pasiekti bei gebėjimais pasinaudoti išorinės aplinkos teikiamomis galimybėmis. Svarbu paminėti, kad stebint aplinką ir esamą padėtį, stengiamasi nuolat atnaujinti informaciją ir žinias, tuo pačiu ir planus. (Arimavičiūtė, 2005). Itin išpopuliarėjus strateginio valdymo koncepcijai, mokslininkai ėmė analizuoti jo sandarą, elementus, etapus ir naudą organizacijoms. David (2011) strateginį valdymą prilygino mokslui ir menui formuoti, įgyvendinti ir įvertinti priimtus funkcinius sprendimus, kurie sudaro sąlygas organizacijai pasiekti savo užsibrėžtus tikslus. Taip organizacijos yra skatinamos

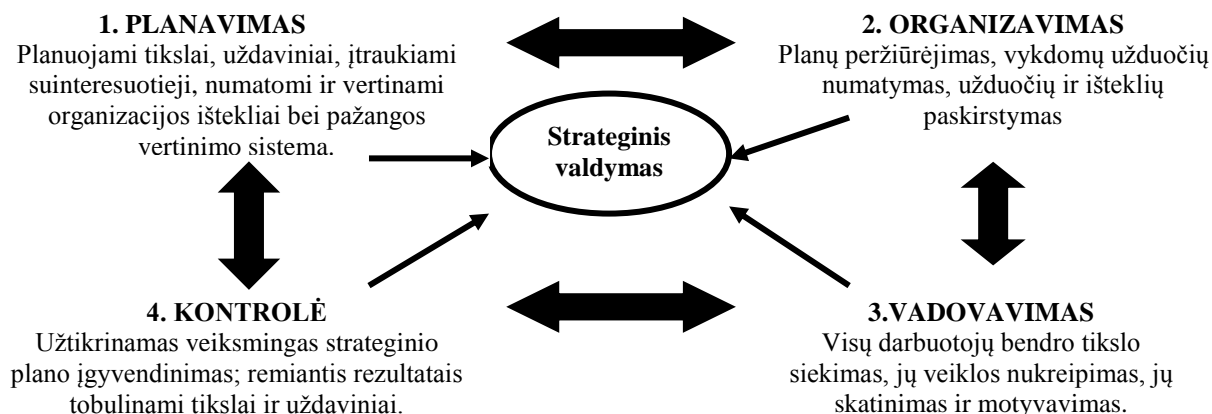
aktyviau formuoti savo ateitį bei rengti strategijas, kurios būtų paremtos sistemiškumu, logiškumu bei racionaliū požiūriu į laukiamus pokyčius. Strateginį valdymą galima sieti ir su valdymo sprendimais ar veiksmais, kurie lemia ilgalaikį naudingumą organizacijoms. (Hunger ir Wheelen, 2011). Gana aiškia definiciją pateikė Cole (1994, p. 210), „strateginis valdymas yra organizacinis procesas, skirtas palaikyti, pagyvinti ir nukreipti viešojo valdymo institucijos žmogiškuosius ir kitus išteklius, siekiant patenkinti pagrindinių suinteresuotų šalių poreikius“. Paprastai tariant, strateginis valdymas - tai vienas iš svarbiausių ir nuolatinių procesų, kurio veiksmai ir bendros pastangos leidžia viešojo valdymo institucijai apibrėžti misiją, viziją, strategiją ir tikslus, priimti sprendimus, juos analizuoti ir vertinti bei prisitaikyti prie dinamiškos aplinkos, taip siekiant išlaikyti konkurencinį pranašumą ir tenkinti gyventojų poreikius. (Mainardes, Ferreira, Raposo, 2014).

Strateginio valdymo bruožai, kurie pateikti priede (žr. 3 priedas) dar labiau sustiprina šios koncepcijos suvokimą ir svarbumą. Akivaizdu, kad viešosios institucijos, siekdamos efektyviai įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, privalo savo veiklą ir valdymo ypatumus orientuoti į strateginį požiūrį ir tęstinumą. Visų pirma, svarbu įvertinti esamą padėtį, gyventojų poreikius, ateities galimybes, kurios padėtų aiškiai nusistatyti bei reglamentuoti ilgalaikius tikslus. Nereikia pamiršti, kad į tikslų, vizijų, ateities perspektyvų formavimą būtina įtraukti visus darbuotojus bei aukščiausios grandies atstovus, kadangi tai sustiprina bendrumo ir siekimo jausmą. Itin svarbu, kad būtų vykdomas nuolatinis strategijos įgyvendinimo procesų stebėjimas, tuo tarpu, atsižvelgiant į rezultatus ar nenumatytus veiksmus, reikalingas gebėjimas priimti naujus sprendimus, padėsiančius nenukrypti nuo pirminės vizijos. Nereikėtų pamiršti, jog numatyta strategija, valdymo ypatumai, veiksmai būtų tinkamai pritaikyti prie turimų struktūrų, procesų ir žmogiškųjų išteklių (gebėjimai, kompetencija). (Kaip praktiškai įgyvendinti..., 2007).

Žemiau pateikta schema (žr. 1.6 pav.) atskleidžia, kad strateginio valdymo koncepcija yra gana plati, įvairiapusiška bei pasižyminti cikliškumu. Tuo tarpu valdymą sudarančios funkcijos yra tarpiai viena su kita susijusios, seka viena paskui kitą bei nuolat pasikartoja, iškilus nenumatytiems veiksniams. Todėl nenuostabu, kad strateginį valdymą galima sieti su tokia vykdoma veikla ir procesais, kuomet viešosios institucijos sistemingai organizuoja, koordinuoja ir derina turimus išteklius bei numatytus veiksmus su planuota misija, vizija ir strategija. (Balanced scorecard institute, 2014).

Mokslinėje literatūroje labiausiai akcentuojama **planavimo** funkcija, kaip viena iš svarbiausių strateginio valdymo dalių, kadangi planavimo veiklos rezultate yra apibrėžiami tikslai, uždaviniai, numatoma veiksmų bei priemonių visuma, t.y., planavimas paremtas strategijos numatymu (Vasiliauskas, 2006). Planavimas yra nuolatinis, tęstinis procesas, todėl viešajai institucijai padeda ne tik pasiruošti, įsivertinti bet ir prisitaikyti prie nuolat kintančios aplinkos, galimų netikėtumų ir pokyčių ateityje. Ir nors planavimas yra traktuojamas kaip strateginio valdymo

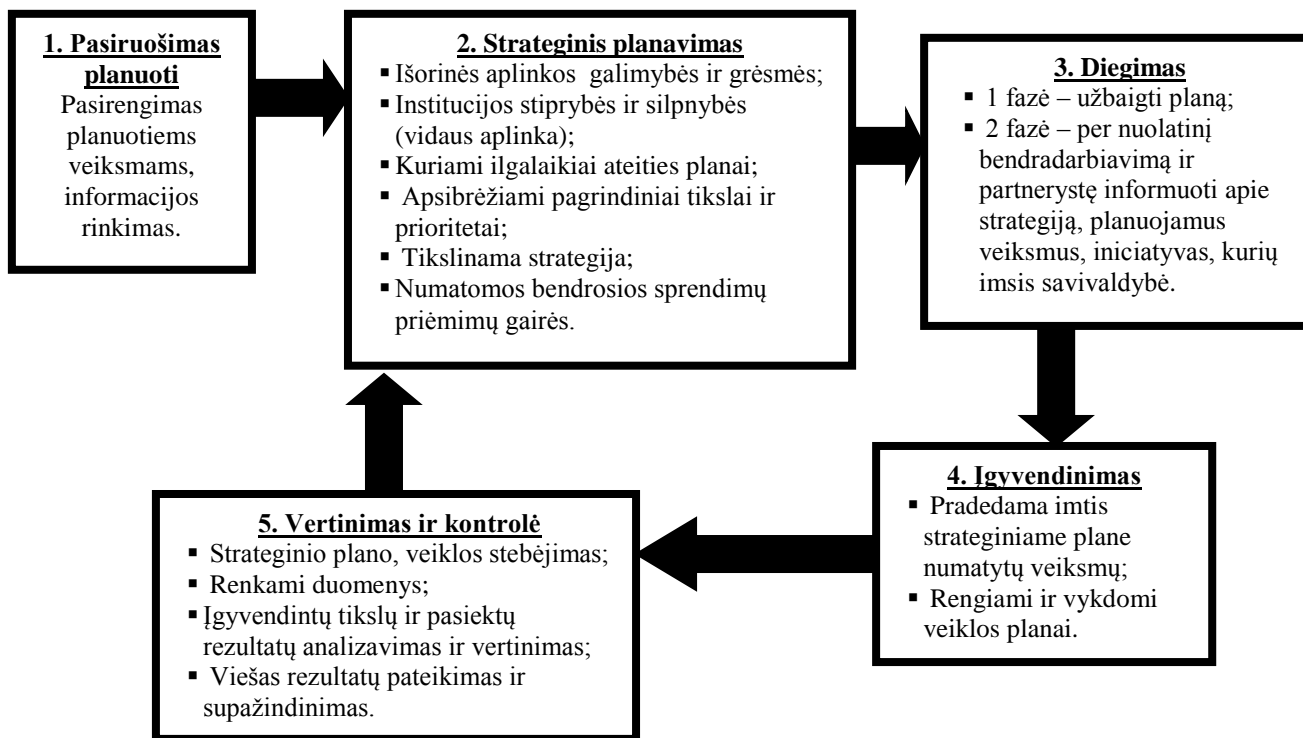
pagrindas, jis bus absoliučiai neefektyvus (neduos jokių konkrečių rezultatų), jeigu plane numatyti veiksmai nebus įtraukti į strateginio valdymo procesus. (Wells, 1998).

1.6 pav. Valdymo funkcijų ciklas ir tarpusavio sąveika

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Melniką, Smaliukienę, 2007, p. 29-37.

Gana dažnai pripažįstama, jog valdymas susietas su numatytu strateginiu planavimu ir aiškiai apibrėžtos strategijos įgyvendinimu, traktuojamas kaip *strateginis valdymas*. (Tamošiūnas, 2013). Taigi, daroma prielaida, kad efektyvų viešųjų institucijų valdymo veiksmingumą gali užtikrinti tikslingas strateginis planavimas. Jis detaliau bus aptartas po pristatyto strateginio valdymo modelio, (žr. 1.7 pav.), kuris parengtas remiantis tokiais autoriais kaip Jucevičius (1996); Wells (1998); Wheelen ir Hunger (2011), David (2011).

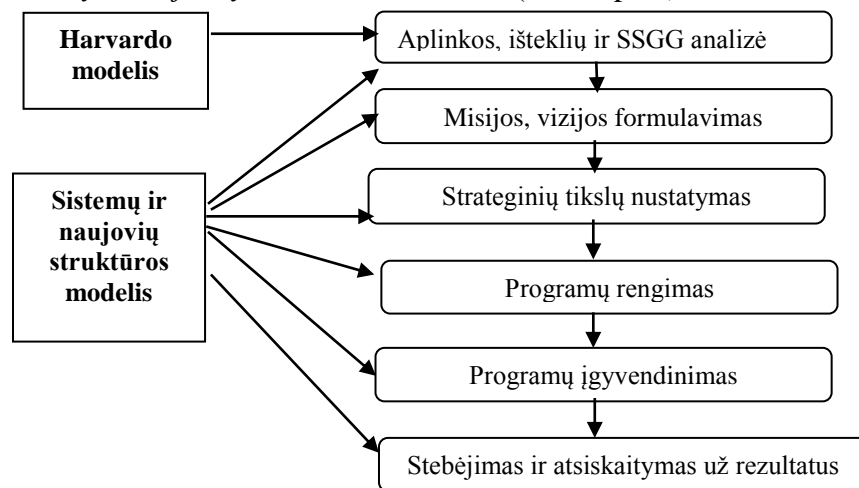

1.7 pav. Strateginio valdymo modelis

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Jucevičių (1996); Wells (1998); Wheelen ir Hunger (2011), David (2011).

Akivaizdu, kad daugiausiai pastangų reikalauja bei didžiausias dėmesys yra skiriamas strateginiam planavimui iš kurio vystosi likusieji etapai. Traktuojama, kad efektyvus miesto valdymas neįmanomas be strateginio planavimo, kuris padeda įgyvendinti išsikeltus tikslus ir prioritetus, neleidžia nukrypti nuo planuotų veiksmų, vertina pasiektus rezultatus bei padeda spręsti vyraujančias problemas, trukdančias siekti darnumo. (Juškevičius, 2003). LR Vyriausybės priimtoje metodikoje (Žin., 2002, Nr. 57-2312), *strateginis planavimas* apibūdinamas kaip procesas, kuomet yra tikslingai nustatomos veiklos gairės ir veiksmai, siekiant vykdyti aiškiai apsibrėžtą misiją, pasiekti išsikeltus tikslus ir prioritetus, veiksmingai naudojant turimus išteklius (finansinius, materialinius ir žmogiškuosius išteklius). Šie planai yra rengiami vietos savivaldos lygmenyje, kuriuos priima savivaldybės taryba. Detalesnė schema pateikta priede. (žr. 4 priedas). Gana dažnai strateginis planavimas apibrėžiamas ir kaip formalizuota veikla, kuri orientuojasi į institucijos strateginio valdymo įgyvendinimą. (Tunčikienė ir Skačkauskienė, 2012). Platesne prasme, šis procesas suvokiamas kaip ilgalaikis institucijos veiklos plėtros problemų, trukdžių identifikavimas ir nustatymas, tų problemų sprendimo būdų ir priemonių apibrėžimas, aiškiai numatant ateities pokyčius ir jų įtaką institucijos aplinkai bei sprendžiant, ką įmanoma padaryti esamomis galimybėmis, siekiant gauti didžiausią naudą. (Bivainis ir Tunčikienė, 2009). Jucevičius (1996, p. 182-183), strateginį planavimą sieja su „mikro ir makro aplinka, čia esančiomis galimybėmis ir grėsmėmis“. Paprasčiau tariant, viešojo valdymo institucijos sėkmė priklausys nuo to, ar ji gebės rasti atsirandančias galimybes ir jas tinkamai panaudoti savo veikloje bei pastebėti galimas grėsmes, numatant jų išvengimo pobūdį.

Nagrinėtoje mokslinėje literatūroje, Arimavičiūtė (2005; 2003); Svetikas, Arimavičiūtė (2007); Bivainis ir Tunčikienė (2009); Melnikas ir Smaliukienė (2007), Šiupšinskas (2003), Jucevičius (1996), dažnai minima, kad strateginio plano rengimas yra vienas iš ilgiausiai trunkančių ir sunkiausių procesų. Paprastai savivaldos institucijose plačiausiai yra taikomi *Harvardo* bei *sistemų ir naujovių struktūros* modeliai. (žr. 1.8 pav.).

1.8pav. Savivaldos institucijų strateginio planavimo etapai
Šaltinis: sudaryta pagal Arimavičiūtę, 2003, p. 13.

Pateikta schema (žr. 1.8 pav.) suponuoja, kad strateginis planavimas yra grindžiamas tikslingais, aiškiai pagrįstais ir įvertintais veiksmais, nuoseklumu, jį sudarančių etapų tarpusavio sąveika, nuolatinio stebėjimu bei kontroliavimu. Todėl labai svarbu, kad kiekvienas iš jų būtų atliekamas itin atsakingai ir veiksmingai, kadangi vieno etapo nepasisekimas ar ignoravimas gali įtakoti ne tik sekančio veiksmo, bet ir viso strateginio plano neefektyvų įgyvendinimą. Detalus strateginio plano etapų aprašymas pateikiamas priede. (žr. 5 priedas).

Nemažiau svarbu rengiant strateginį planą numatyti esminius principus, kuriais vadovaujantis bus įgyvendinti numatyti veiksmai ir tikslai. Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) 2001 m. pateikė bendrus principus, kuriais remiantis turėtų būti rengiamos darniu vystymusi paremtos strategijos. Pateikti principai daugiau orientuoti į problematinę darnaus vystymosi nuostatų įgyvendinimo sritį – vietos savivaldą ir jų valdomus miestus. Principai ir jų esmė pateikti priede. (žr. 6 priedas). Pateiktose OECD gairėse (2001) yra išvardinti dvylika esminių principų, kuriais siekiama padėti vietos valdžios institucijoms parengti kokybiškas ir efektyvias, darniu vystymusi paremtas ilgalaikes miesto strategijas. Dauguma principų yra paremti orientacija į gyventojų poreikius ir lūkesčius, bendrą visų sutarimą, partnerystę ir dalyvavimą formuojant ir įgyvendinant strategijoje numatytus planus. Pabrėžiamas būtinumas integruoti ekonomines, socialines, aplinkosaugines ir valdymo sritis, aiškiai apibrėžti analitinius, stebėjimo ir vertinimo mechanizmus, reglamentuoti veiksmingą išteklių paskirstymą bei atskaitomybės, atsakomybės ir skaidrumo principų įtvirtinimą. (The DAC guidelines, 2001).

Nors akcentuojama, kad strateginių planų pagrindinis tikslas - apibrėžti orientyrus ir gaires, kurie užtikrintų ne tik visuomenės gyvenimo kokybės gerinimą, bendruomenių interesų atstovavimą, bet ir miestų darnų vystymąsi. Vis dėl to, pastebima, kad savivaldybės rengdamos planus padaro gana nemažai klaidų, kurios lemia ne itin veiksmingą planuotų veiksmų įgyvendinimą. Pavyzdžiui, pirmajame etape, atliekant aplinkos (PEST) analizę, dažnai ne iki galo išanalizuojamos visos sritys. Politiniai veiksniai apsiriboja ties teisės aktų įgyvendinimu, o nagrinėjant technologinius veiksnius yra neatsižvelgiama į ateities tendencijas ir galimybes, gerąją praktiką, turimą paramą ir finansavimą. Trūksta kokybiškesnės vidinių savivaldybės stiprybių ir silpnybių analizės, kuri atskleistų organizacinės struktūros problemas (vadovavimas, atsakomybė, lankstumas, vykdomų funkcijų efektyvumas, administracinė našta, investicijos į žmoniškųjų išteklių gebėjimus, kvalifikacija, paslaugų atlikimo kokybiškumas). Apskritai, trūksta kritinių įžvalgų, galimybių numatymo bei gebėjimo pasinaudoti jomis. (Arimavičiūtė, 2012). Nenuostabu, kad minėti aspektai turi įtakos darnaus miesto vizijos, misijos, tikslų bei prioritetų problemiškam formulavimui, plane numatytų veiksmų neefektyviam įgyvendinimui, turimų ribotų resursų paskirstymui bei investicijų pritraukimui. Savivaldybių strateginio plano problemos gali būti siejamos ir su galimų alternatyvų įžvalgos trūkumais, aiškios vertinimo (pažangos), stebėjimo

sistemos ir orientacijos į rezultatus nebuvimu, turimo potencialo neišnaudojimu, interesų grupių ir bendruomenės pasyviu bendradarbiavimu ar vangiu dalyvavimu vietos valdžioje, priimant ir sprendžiant problemas. (Bivainis ir Tunčikienė, 2009).

Vyraujantis problemų pobūdis paskatino nuo 2014 m. spalio 1 d. priimti Vietos savivaldos įstatymo pataisas, reglamentuojančias strateginį planavimą savivaldybėse. Reformuotame įstatyme numatyta užtikrinti vieningą, integruotą planavimo sistemą kuri susidėtų iš trijų, tarpusavyje susijusių planavimo dalių. Pavyzdžiui, ilgalaikis planavimo dokumentas būtų strateginis plėtros planas (5-9 metai); atskiro ūkio šakų (sektorių) plėtros programos (3-7 metai), kurios rengiamos, jei tai numato įstatymas bei strateginiai veiklos planai (iki 3 metų). Pabrėžiama, kad kiekviena savivaldybė privalo turėti strateginį veiklos planą, kuris bus tarsi tarpinė grandis anksčiau minėtiems strateginiams plėtros planams ir atskiro ūkio šakų planų programoms. Jie rengiami trejų metų laikotarpiui, kasmet pateikiant rezultatų pasiekimo ir vertinimo ataskaitas, atskleidžiančias pažangumą. Šiomis pataisomis siekiama, kad savivaldybės labiau orientuotųsi į galutinius rezultatus, jog į planavimo dokumentus įtrauktų numatytų tikslų, uždavinių įgyvendinimo terminus, veiksmus ir vertinimo rodiklius, kurie leis veiksmingiau stebėti kaip vykdomas strateginis plėtros planas bei parengti kokybiškas veiklos ataskaitas ar objektyviau atlikti analizę. (Astrauskas ir Mačiulytė, 2013).

Apibendrinus, planavimą galima įvardinti kaip vieną iš svarbiausių strateginio valdymo procesų dalių, kuris sudaro prielaidas ne tik įvertinti dabartines miestų problemas, bet ir numatyti ateities perspektyvas, galimybes, vystymosi principus, planuojamus veiksmus ir pasekmes bei pritraukti kuo daugiau investicijų. Tačiau vis dar egzistuoja tam tikri probleminiai aspektai – aiškaus darnaus vystymosi ir strateginio valdymo principų suvokimo trūkumas bei bendros metodikos nebuvimas, vietos bendruomenių neefektyvus įtraukimas į miesto plėtros procesus. (Čiegis ir kt., 2005). Todėl svarbu, kad savivaldybės, siekdamos miestų plėtros, veiksmingiau integruotųsi į numatytą valstybės viešąją politiką, skatinančią darnaus vystymosi koncepcijos įgyvendinimą visais valdymo lygiais. Būtina aiškiai suformuoti darnaus miesto viziją, prioritetus ir perspektyvas, užtikrinant, kad ekonominės, socialinės, aplinkos ir valdymo sritys veiksmingai integruotųsi į strateginius planus bei taptų darnaus miesto vystymosi pagrindu. Taigi, galima teigti, kad miestų vystymosi analizė (išorinė ir vidinė), numatytas aiškus planavimas (vizija, tikslai) bei tikslingas strateginio plano vykdymas, gali užtikrinti kokybišką vietos gyventojų poreikių tenkinimą, efektyvų miesto valdymą bei veiksmingą plėtrą, orientuotą į darnaus vystymosi dimensijų integraciją.

1.3 Europos Sąjungos darnaus vystymosi politikos nuostatų įgyvendinimas Lietuvoje

Europos Sąjungai (toliau ES) visuomet buvo svarbus ekonomikos augimas ir konkurencijos didinimas, socialinė sanglauda ir aplinkos apsauga. Nors iš pradžių ES didesnę dėmesį skyrė aplinkos politikos formavimui – aplinkos, gamtos išteklių, biologinės įvairovės apsauga, oro taršos mažinimas, geriamojo vandens kokybė. Tai patvirtina ir priimtos pirmosios keturios aplinkos veiksnių programos (1973 – 1992 m. laikotarpis), kuriose daugiausiai minima aplinkos politikos ir ją sudarančių elementų apsauga, išsaugojimas, aplinkosauginio švietimo didinimas, inovacijų, žinių diegimas. (žr. 1 priedas).

Po įvykusios Rio konferencijos (1992) situacija kardinaliai pakito. 1993 m. priimta penktoji aplinkos veiksnių programa buvo pavadinta ambicingu šūkiu – *darnaus vystymosi link*. Šioje programoje numatomas nuolatinis vystymasis bei akcentuojamas naujas požiūris – aplinkos politika integruojama į kitas svarbias politines sritis, svarbus tampa integravimo ir derinimo principas bei atsakomybės pasidalijimas tarp skirtingų subjektų – vietos, centrinė valdžia, privatus sektorius, visuomenė, NVO. Tai buvo patvirtinta ir vykusioje Tarpvyriausybinėje konferencijoje Amsterdame (1977), kurioje aplinkos apsauga, jos kokybės gerinimas įgijo tokią pat esminę svarbą kaip ir ekonomikos plėtra ar socialinė pažanga. (Naruševičius, Lazdinis, 2010). Tuo tarpu šeštojoje aplinkos apsaugos veiksnių programoje (2002-2012 m.) dėmesys skiriamas šalims kandidatėms ir jų darnaus vystymosi skatinimui, akcentuojant tarptautinį bendradarbiavimą. Programoje darnaus vystymosi tikslai, uždaviniai ir priemonės orientuojasi į temines strategijas, kurios grindžiamos analitiniais tyrimais, konsultacijomis su valstybėmis narėmis ar kandidatėmis. (Vaišnoras, 2008).

Taigi, minėtos aplinkos veiksnių programos turėjo tam tikrą įtaką ir Lietuvai. Atgavusi nepriklausomybę mūsų valstybė ėmė pertvarkyti savo politinę sistemą, kurti naują teisinę bazę. Darnaus vystymosi pagrindus Lietuvos viešojoje politikoje galima sieti su 1992 m. priimtu Aplinkos apsaugos įstatymu, kuris reglamentavo visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, apibrėžė teises ir pareigas, padedančias išsaugoti Lietuvos biologinę įvairovę, gamtinius išteklius, kraštovaizdį, švarią ir sveiką aplinką. (Žin., 1992, Nr. 5-75). Tuo tarpu aplinkos politikos valdymas, kuris traktuojamas kaip valstybės ir vietos savivaldos institucijų, jų nustatytų priemonių taikymo ir veiksnių sistema, siekiant visuomenės saugumo, gerovės ir teisės į švarią sveiką aplinką, yra aiški definicija į darnaus vystymosi koncepciją, kadangi aplinkos politika pradedama integruoti į socialinę, ekonominę sritis. (Naruševičius, 2008).

Didelį indėlį mūsų valstybei turėjo integracijos procesai į ES, kurių pagrindu Lietuvoje buvo priimami nauji įstatymai, įvairios strategijos ir veiksnių programos, institucinių bei administracinių valdymo sistemų reformos, kurios padėtų viešojo valdymo institucijoms užtikrinti efektyvų darnaus vystymosi įgyvendinimą, integruojantį aplinkos, ekonomikos ir socialinės gerovės sritis. Darnaus vystymosi koncepcijos įtvirtinimą Lietuvoje paskatino 1999 m. Helsinkyje vykęs Europos Vadovų Tarybos susirinkimas, kuris paskatino ES Komisiją nedelsiant priimti ilgalaikę strategiją,

numatančią veiksmus ir priemones, padedančias efektyviai siekti darnumo minėtose srityse. Šio proceso rezultatas - 2001 m. Geteborgo susirinkime priimta ES darnaus vystymosi strategija. (Adelle ir Pallemmaerts, 2010). Ja buvo siekiama suformuoti tikslingą ir veiksmingą ES darnaus vystymosi politikos branduolį, kuriame ekonominė pažanga skatintų socialinę plėtrą, gerovę ir prisidėtų prie aplinkos būklės gerinimo, tuo tarpu socialinė plėtra skatintų ekonominį augimą ir užtikrintų aplinkos politikos ekonominį veiksmingumą. (Venckus, 2012).

Siekiant dar labiau sustiprinti darnaus vystymosi politikos įgyvendinimą, 2006 m. buvo priimta atnaujinta *ES tvaraus vystymosi strategija*, kurioje numatoma tobulinti politikos formavimą, įgyvendinimą ir teisinį reglamentavimą, darnų vystymąsi tikslingai integruoti į visas viešosios politikos sritis, visais valstybės valdymo lygiais, akcentuojant tarpusavio supratimą, partnerystę ir aktyvų bendradarbiavimą. (Atnaujinta ES tvaraus..., 2006). Didelis dėmesys skiriamas darnaus vystymosi rodikliams, keliami tam tikri reikalavimai valstybėms narėms (pvz., stebėseną ir vertinimas). (Adelle ir Pallemmaerts, 2010). Strategijoje buvo numatyti 7 pagrindiniai ir ilgalaikiai prioritetai, kuriuos įgyvendinus bus pasiektas darnus vystymasis. (žr. 7 priedas). Priede pateikti prioritetų uždaviniai orientuoti į vietos valdymą, kuris gali veiksmingiausiai prisidėti prie miestų vystymosi bei gebėjimų ir kompetencijų stiprinimą. Pabrėžiant, kad būtent savivaldybės geriausiai žino valdomos teritorijos problemas, jos ypatumus, konkurencinį pranašumą, galimybes bei gyventojų poreikius.

Tuo tarpu Lietuva, atsižvelgdama į minėtas ES strategijas, 2003 m. priėmė Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją (toliau NDVS), kuri apibrėžė esminius prioritetus, principus, veiksmus ir priemones. Strategijos pagrindinis tikslas traktuojamas kaip *siekimas veiksmingai suderinti pagrindinius darnaus vystymosi principus, t.y., aplinkosauginius, ekonominius ir socialinius, užtikrinti visuomenės interesų ir poreikių tenkinimą siekti visuotinės gerovės dabarties ir ateities kartoms, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų.* (Žin., 2003. Nr. 89-4029). Vis dėl to, naujos problemos, numatytų prioritetų įgyvendinimo pasyvumas ir ES rekomendacijos turėjo įtakos 2009 m. atnaujintos NDVS reglamentavimui Lietuvoje. Joje esminiai prioritetai išlieka tokie patys kaip ir 2003 m. NDVS, tačiau jie aiškiau detalizuoti bei papildyti keliais naujais prioritetais. (žr. 1.4 lentelė)

1.4 lentelė

ES ir Lietuvos darnaus vystymosi prioritetinės sritys

Prioritetas	Veiksmai vietos lygmeniu
1. Klimato kaita ir švari energijos gamyba	1. Integruoti klimato kaitos ir energijos politiką (mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas transporte, gamyboje); 2. Skatinti biokuro naudojimą transporte ir gamyboje.
2. Darnus transportas	1. Mažinti transporto išmetamų teršalų kiekį, kuris kenkia visuomenės sveikatai; 2. Skatinti ekologiškų transporto priemonių naudojimą; 3. Mažinti transporto keliamą triukšmą; 4. Modernizuoti viešojo transporto paslaugų sistemą;

	5. Gerinti kelių infrastruktūrą. 6. Vietos valdžios institucijos privalo sukurti bei efektyviai įgyvendinti miestų transporto planus ir sistemas.
3. Darnus vartojimas ir gamyba	1. Prisidėti prie gamtos išteklių atsinaujinimo bei užtikinti, kad ekonomikos augimas neįtakos aplinkos prastėjimo. 2. Gerinti produktų ir gamybos procesų aplinkosauginį ir socialinį veiksmingumą bei skatinti įmones ir vartotojus to siekti. 3. Didinti gyventojų sąmoningumą, keisti netvarkingus vartojimo įpročius.
4. Gamtos išteklių apsauga ir valdymas	1. Remti atliekų perdirbimą, rūšiavimą. 2. Mažinti biologinės įvairovės nykimą, gamtos išteklių naudojimą. 3. Akcentuoti atsinaujinančių gamtos išteklių naudą. 4. Skatinti ekologiškai efektyvias inovacijas. 5. Tobulinti aplinkos apsaugos valdymą.
5. Visuomenės sveikata	1. Gerinti visuomenės sveikatą (sveika gyvensena, nutukimo mažinimas, sporto nauda, švarios ir saugios aplinkos užtikrinimas). 2. Mažinti užkrečiamų ligų plitimą visuomenėje. 3. Informuoti visuomenę apie aplinkos taršą ir jos įtaką sveikatai. 4. Užtikrinti efektyvią sveikatos apsaugos sistemą.
6. Socialinė įtrauktis, demografija ir migracija	1. Prisidėti prie socialinės atskirties mažinimo visuomenėje. 2. Modernizuoti socialinės apsaugos sistemą (pensijų pakankamas dydis). 3. Didinti vyresnio amžiaus, moterų, neįgalųjų ir jaunimo užimtumą. 4. Užtikrinti imigrantų integraciją į visuomeninį gyvenimą.
7. Skurdas ir darnaus vystymosi iššūkiai	1. Užtikrinti darnaus vystymosi prioritetų ir principų efektyvų įgyvendinimą. 2. Skatinti tarptautinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą.

. Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Atnaujintą ES tvaraus vystymosi strategiją, 2006; Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją, 2011

Taigi, remiantis pateikta lentele (žr. 1.4 lentelė), akivaizdu, kad NDVS numatyti prioritetai visiškai sutampa su ES tvaraus vystymosi strategijoje numatytais siekiais. Na, o dauguma vykdomų veiksmų yra nukreipti būtent į vietos lygmenį, kuris gali efektyviausiai įgyvendinti numatytus uždavinius. Tačiau atnaujinta NDVS buvo papildyta dviem naujais prioritetais: *vystomasis bendradarbiavimas ir tausojamasis vartojimas* bei naujais siekiais, kurie orientuoti į nacionalinius interesus: *mažinti ekonominius ir socialinius Lietuvos regionų skirtumus, daugiabučių namų modernizavimas, biologinės įvairovės apsauga, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas, kraštovaizdžio apsauga ir tvarkymas, visuomenės švietimas (ypatingai aplinkosauginis), mokslinių tyrimų rezultatai, modernių technologijų kūrimas ir diegimas*.

Svarbu paminėti, kad atnaujintoje strategijoje buvo aiškiau suformuluoti pagrindiniai darnaus vystymosi politikos principai bei apibrėžta jų esmė, kurių dauguma sutampa su ES tvaraus vystymosi strategijoje numatytais principais. Tačiau atnaujinta Lietuvos NDVS buvo papildyta dar trimis principais, kurie svarbūs mūsų šalies interesams. (žr. 8 priedas). Remiantis pateikta informacija, galima teigti, kad darnaus vystymosi principų įgyvendinimas pasižymės veiksmingumu tik tuo atveju, jeigu bus skiriamas pakankamas dėmesys institucijų valdymui, jų gebėjimų ir kompetencijų didinimui. Šiuo atveju itin akcentuojamas vietos savivaldos vaidmuo ir iniciatyvų skatinimas, kaip viena iš pagrindinių darnaus vystymosi strategijos, jos principų ir tikslų

įgyvendinimo galimybių. Todėl siekiama numatyti konkrečias priemones, kurios decentralizacijos ir subsidiarumo principais perduotų daugiau atsakomybės bei deleguotų daugiau teisių, priimant konkrečius sprendimus. (Juknys ir Vėbra, 2006). Pabrėžiama, kad būtina kurti tvarias bendruomenes, kuriose gyventojai pasižymėtų darniu vartojimu ir gyvenimo būdu, socialiai atsakinga veikla ir požiūriu, bendrais veiksmais kurtų aukštą gyvenimo kokybę dabar ir ateityje bei dalyvautų darnaus vystymosi procesuose, sprendžiant vietines problemas. (ES tvaraus vystymosi..., 2006).

Lietuvai reikšminga buvo 2010 m. priimta „Europa 2020“ - pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Joje buvo įtvirtinti trys pagrindiniai, vienas kitą papildantys prioritetai ir juos apibūdinančios 7 iniciatyvos, integruojančios ekonominę plėtrą, socialinę pažangą ir aplinkos apsaugą: **pažangus augimas**, siejamas su universitetų, mokslinių tyrimų, įmonių bendradarbiavimo, kūrybiškumo, verslumo ir naujovių skatinimu, investicijų didinimu švietimo sistemai, jaunimo užimtumo didinimu bei modernių, patogių interneto paslaugų ir jų naudojimo aktyvinimu; **tvarus augimas**, siejamas su aplinkai daromos žalos, gamtinių išteklių ir suvartojamos energijos mažinimu, pažangių transporto ir energijos infrastruktūrų miestuose plėtra, bendradarbiavimo skatinimu, pažangia verslo aplinka, inovacijų diegimu bei administracinės naštos institucijose mažinimu, gerinant teisės aktų kokybę; **integracinis augimas**, orientuotas į naujų įgūdžių ir darbo vietų kūrimą, mokslo ir verslo sektoriaus partnerystę, užimtumo politikos skatinimą, socialinės atskirties mažinimu, socialinės rizikos grupių asmenų problemų sprendimu, užtikrinant jų integraciją į visuomeninį gyvenimą bei socialinės apsaugos sistemos tobulinimu. (*Europa 2020: pažangaus ..., 2010*).

Remiantis Europa 2020 strategija, Lietuvoje 2012 m. buvo priimta ilgalaikė darnaus vystymosi vizija – Lietuvos pažangos strategija - Lietuva 2030, apimanti pagrindinius darnaus vystymosi prioritetus (ekonomikos, socialinės, aplinkos), apibūdinanti esminius veiksmus ir įgyvendinimo priemones bei akcentuojanti institucijų valdymo tobulinimą nuo kurio būtent ir priklausys darnaus vystymosi prioritetinių sričių efektyvi integracija ir įgyvendinimas. (žr. 9 priedas). Pateiktoje schemoje numatytos raidos kryptys yra siejamos su viešųjų institucijų planavimo, valdymo, koordinavimo, įgyvendinimo, bendradarbiavimo, atsakomybės ir atskaitomybės gebėjimų tobulinimu, jų kompetencijų stiprinimu. Siekiama didinti gyventojų bendruomenių, NVO, privataus sektoriaus ir kitų suinteresuotųjų šalių veiksmingo kooperavimąsi, skatinamas jų iniciatyvumas ir dalyvavimas vietos politikos formavimo bei sprendimų priėmimo procesuose. Taigi, daroma prielaida, kad pokyčiai nukreipti ne tik į valdymo tobulinimą, bet ir bendruomenių savivaldos stiprinimą. Kadangi nuo šių subjektų dalyvavimo (vietos valdžios institucijos ir bendruomenė) priklausys ilgalaikių planų ir strategijų įgyvendinimo efektyvumas,

padedantis siekti darnumo bei galimybė užtikrinti visuotinę gerovę ir poreikių tenkinimą dabartinėms ir ateities kartoms.

Gana svarbi darnaus vystymosi koncepcijos ateities plėtrai buvo 2013 m. priimta 7 – oji ES aplinkos veiksmų programa, galiosianti iki 2020 m. Joje buvo įtvirtinti 9 prioritetiniai tikslai, kurių dauguma orientuoti į aplinkos, gamtinių išteklių ir biologinės įvairovės apsaugą, žaliąją ekonomiką, sveiką aplinką, aplinkos teisės aktų, žinių ir duomenų bazių tobulinimą bei jos integravimą į kitas politines sritis. Likę du tikslai siejami su pagalba *miestams tapti tvaresniems*. Akcentuojant, kad miestus slegia bendros problemos kaip ir visose valstybės: prasta oro kokybė, didelis triukšmo lygis, išmetamų dujų kiekio, atliekų tvarkymo problemos, bei gamtos išteklių nedarnumas. Todėl šiuo atveju yra remiamos ir skatinamos miestų iniciatyvos, naujų žinių ir gerosios praktikos sklaida bei tarptautinis bendradarbiavimas. Numatant, kad iki 2020 m. vietos savivaldos institucijose bus diegiama efektyvesnė darnaus miesto planavimo sistema ir projektavimo politika, leidžianti tikslingai bei produktyviai panaudoti ES skiriamas lėšas. (Gyventi gerai pagal..., 2013).

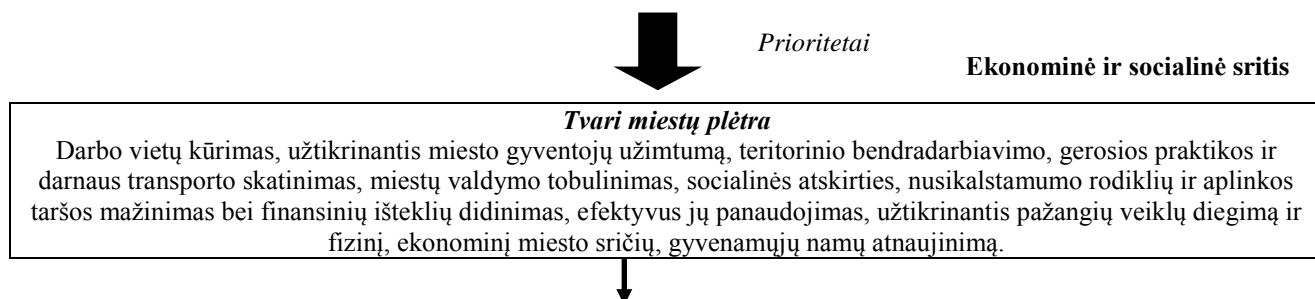
Reikia pažymėti, kad Lietuva būdama pilnateise ES nare, savo ateities viziją kuria remdamasi jos numatytais ir patvirtintais strateginiais dokumentais, veiksmų programomis ir gairėmis. Žemiau esančioje schemeje yra pateikta keturių itin svarbių dokumentų analizė, atskleidžianti pagrindines mūsų šalies problemas ir prioritetinius siekius. (žr. 1.9 pav.).

1. PARTNERYSTĖS SUTARTIS 2014-2020 m.

Prioritetai		
Ekonominė sritis	Aplinkosauginė sritis	Ekonominė ir socialinė sritis
Sumanus augimas 1. Švietimo kokybės gerinimas ir užtikrinimas (socialinė sritis); 2. Viešojo valdymo tobulinimas (institucinė sritis); 3. Skaitmeninės visuomenės plėtra.	Tvarus augimas 1. Modernios bazinės infrastruktūros vystymas (ekonominė sritis); 2. Geresnės verslo aplinkos kūrimas (ekonominė sritis); 3. Tvarus ir efektyvus gamtinių išteklių vartojimas (aplinkosauginė sritis).	Integralus augimas 1. Užimtumo skatinimas (socialinė sritis); 2. Skurdo ir socialinės atskirties mažinimas (socialinė sritis); 3. Teritorinė plėtra

INOVACIJŲ PLĖTROS PROGRAMA 2014-2020 m.			
Ekonominė sritis			
Inovatyvi visuomenė Naujų žinių, mokslinių tyrimų plėtra ir veiksmingas pritaikymas. Inovatyvaus verslo skatinimas bei visuomenės, kūrybiškumo, verslumo ugdymas, siejant tai su darbo rinkos, įgūdžių ir kvalifikacijų poreikiais.	Inovatyvus verslas Verslo potencialo didinimas, efektyvesnis investicijų pritraukimas, orientacija į pridėtinę vertę kuriančias veiklos sritis. Užtikrintas naujų produktų, nežalojančių aplinkos, patekimas į rinką bei skirtingų sektorių veiksmingo bendradarbiavimo skatinimas, nukreiptas į inovacijų diegimą.	Inovatyvių idėjų sklaida Skatinamas aktyvesnis verslo subjektų ir mokslo bendradarbiavimas, garantuojantis efektyvesnę žinių ir technologijų perdavimą ir taikymą bei integravimąsi tarptautinėje rinkoje.	Inovacijų plėtros politika Inovacijų politikos formavimo, diegimo, įgyvendinimo, stebėjimo ir vertinimo tobulinimas, ypatingai viešajame sektoriuje. Svarbu numatyti tam tikras naujovių įgyvendinimo ir skatinimo priemones, padėsiančias veiksmingiau išspręsti kylančias socialines, ekonomines ir aplinkosaugines problemas.

3. 2014-2020 m. SANGLAUDOS POLITIKA: INVESTAVIMAS Į EUROPOS REGIONUS

4. SOCIALINĖS ĮTRAUKTIES DIDINIMO 2014-2020 m. VEIKSMŲ PLANAS

Prioritetai

<i>Visuomenės gerovė</i> Šeimos gerovė ir santarvė, pagalbos auginant vaikus užtikrinimas, visuomenės sveikatos, vaikų teisių apsaugos sistemos tobulinimas, socialinės atskirties ir skurdo apraiškų mažinimas.	<i>Užimtumo didinimas</i> Nedarbo rodiklių mažinimas (ypatingai jaunų ir vyresniųjų tarpe), konkrečių priemonių, padėsiančių aktyvuoti darbo rinką numatymas (pvz., visuomenės informavimo sistemos tobulinimas, socialinės įtraukties paslaugų suteikimas, motyvacijos ugdymas, užimtumo skatinimas).	<i>Finansinis stabilumas ir apsauga</i> Gyventojų piniginių lėšų apsaugos mechanizmų numatymas, paramos užtikrinimas. Draudimo sistemų, socialinių garantijų bei finansinio stabilumo tobulinimas, orientuojantis į dinamišką aplinką ir makro-mikro ekonominius pokyčius.	<i>Gyvenamosios aplinkos ir viešųjų paslaugų gerinimas</i> Kokybiškos ir prieinamos viešosios paslaugos elektroninėje erdvėje. Didesnis dėmesys skiriamas miesto viešosioms erdvėms, esamų ar naujų infrastruktūros objektų išnaudojimui ir modernizavimui. Pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms garantuojamas būsto prieinamumas bei skatinamas bendruomeniškumas ir aktyvumas.

1.9 pav. Lietuvos strateginės kryptys darnaus vystymosi link

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos Partnerystės sutartį, 2014; Lietuvos inovacijų plėtros 2014-2020 m. programos patvirtinimą, Žin., 2013, Nr.1281; 2014-2020 m. sanglaudos politika: investavimas į Europos regionus, 2011/2012; Socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 m. veiksmų planą, 2013, Nr. A1-588.

Vertinant visas numatytas prioritėtines sritis, pripažįstama, kad Lietuva padarė pažangą, bet vis dar atsilieka nuo ES vidurkio. Tai sąlygoja menkas investicijų pritraukimas bei nelygiavertės viešojo ir privataus sektorių skiriamos investicijų sumos. Vis dar prastai išnaudojamas mokslo, verslo ir technologijų potencialas, menkai remiamas inovatyvių įmonių kūrimasis. Neįgyvendinamos viešojo valdymo tobulinimo kryptys - pasitikėjimas, skaidrumas, atvirumas, mažėjanti administracinė našta, aktyvus gyventojų dalyvavimas priimant sprendimus, prastas komunikavimas ir tarpusavio bendradarbiavimas bei orientacija į galutinius rezultatus, turintis įtakos numatytų projektų ar veiksmų įgyvendinimui. Akcentuojama, kad išlieka nesaugumas ir didelis avaringumas šalyje, prasta kelių danga bei lėta modernių ir aplinkos orą gerinančių, išteklius saugojančių modernių transporto priemonių plėtra. Pabrėžiamas gyventojų verslumo iniciatyvų skatinimas, jaunimo, senyvo amžiaus ir neįgaliųjų asmenų integravimas į darbo rinką ir visuomeninį gyvenimą, naujų ir tvarių požiūrių, technologijų, inovacijų diegimas ir sąmoningumo didinimas visuomenėje, įvairaus pobūdžio viešųjų paslaugų prieinamumo garantavimas gyventojams bei aplinkos apsaugos integravimas į kitas viešosios politikos sritis. Tačiau remiantis pateikta schema,

akivaizdu, kad Lietuvos prioritetai orientuojasi labiau į ekonominę ir socialinę sritį, o aplinkos apsaugai skiriamas mažesnis dėmesys. (Lietuvos Respublikos Partnerystės..., 2014).

Reikia pažymėti, kad siekiant darnios plėtros ir pažangumo, svarbu tinkamai administruoti ir valdyti miestus, jų problemas ir prioritetus, pritraukti kuo daugiau investicijų ir jas kuo efektyviau įsisavinti bei panaudoti. Orientuojantis į darbo temą, buvo išanalizuotos 2014-2020 m. ES fondų investicijų ir 2007-2013 m. veiksmų programos bei jų finansiniai planai. Lentelėje (žr. 1.5 lentelė) pateikta sutrumpinta šių abiejų veiksmų programų prioritetų versija, detalesnis pagrindimas pateikiamas priede. (žr. 10 priedas, 6 ir 7 lentelės).

1.5 lentelė

ES fondų investicijų veiksmų programų ir jų prioritetų palyginimas

Darnaus vystymosi sritis	2007-2013 m. ES struktūrinės paramos prioritetinės kryptys	2014-2020 m. ES investicijų veiksmų programos prioritetinės kryptys
Ekonominė	1.1 Konkurencinga ekonomika 2.2 Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei	1. Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas; 2. Informacinės visuomenės skatinimas; 3. Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas; 6. Darnaus transporto ir pagrindinių tinklų infrastruktūros plėtra;
Socialinė	Gyvenimo kokybė ir sanglauda	7. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas; 8. Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu; 9. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas.
Aplinkos	-	4. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas; 5. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos.
Institucinė	Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei	10. Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programą, 2014, p. 38-187; Nacionalinę bendrąją strategiją:..., 2012, p. 27-35.

Remiantis pateikta lentele (žr. 1.5 lentelė), akivaizdu, kad naujoji ES fondų investicijų veiksmų programa (2014) yra papildyta ir išplėsta visose keturiose darnaus vystymosi srityse. Pažymėtina, kad šioje programoje, skirtingai nei 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programoje, yra išskirta aplinkos sritis bei jos prioritetinės kryptys. Todėl galima teigti, kad vis labiau skiriamas dėmesys ne tik ekonominės ir socialinės gerovės užtikrinimui, bet ir aplinkos apsaugai, jos tikslų integravimu į kitas viešosios politikos sritis.

Analizuojant 2007-2013 m. ir 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programas buvo nuspręsta palyginti Lietuvai skiriamas ES investicijų sumas bei nustatyti, kokios prioritetinės kryptys yra daugiausiai finansuojamos. Sutrumpinimų paaiškinimas – *ESF* – *Europos socialinis fondas*, *ERPF* – *Europos regionų plėtros fondas*, *SaF* – *sanglaudos fondas*, *JUI* – *jaunimo*

užimtumo investicijos. (žr. 11 priedas). Atsižvelgiant į susistemintus veiksmų programų duomenis, galima teigti, kad bendrai skiriama investicijų suma gana panaši, tiesa, 2014-2020 m. patvirtintas finansavimas yra šiek tiek mažesnis. Abiejuose finansiniuose planuose didžiausia investicijų suma orientuota į ekonominę sritį. Pavyzdžiui, naujoje veiksmų programoje (2014) daugiausia lėšų skiriama *moksliniams tyrimams, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimui bei darnaus transporto ir pagrindinių tinklų infrastruktūros plėtrai*. Socialinei sričiai skiriamas šiek tiek mažesnis finansavimas, lyginant su 2007-2013 m. programa. Vis dėl to, 2014-2020 m. programoje didžiausia investicijų suma skiriama šiems prioritetams: *kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimui bei visuomenės švietimui bei žmogiškųjų išteklių potencialo didinimui*. Atnaujintoje veiksmų programoje yra išskiriama aplinkosauginė sritis bei numatytos gana didelės investicijos, ypač, *energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimui*. Tenka pripažinti, kad 2014-2020 m. veiksmų programoje numatyta investicijų suma, skirta institucinės srities vystymui yra sumažinta (150.359.184), lyginant su 2007-2013 m. finansavimu (949.499.010).

2. DARNAUS VYSYMO SI POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS ŠIAULIŲ MIESTE

2.1 Tyrimo metodika

Empirinio tyrimo koncepcija parengta laikantis Balčiūno, S., Lioginos, J., Rudytė, D., Tijunaitienė, R. (2014) metodiniais reikalavimais. Pagrindiniai tyrimo aspektai bei tikslai į kuriuos buvo orientuojamasi – išanalizuoti Šiaulių m. savivaldybės strateginius dokumentus, ataskaitas, atlikti statistinę duomenų analizę (2008-2013 m.), vertinti miestą kitų didžiųjų Lietuvos miestų kontekste, apskaičiuoti darnaus vystymosi indeksą ir apklausti savivaldybėje dirbančius žmones, o gautą informaciją apdoroti, pateikiant tobulinimo kryptis Šiaulių m. savivaldybei.

Tyrimo metodų pagrindimas. Mokslas - tarsi savotiškas pažinimo būdas, kuriuo siekiama išsiaiškinti visuomenei aktualius klausimus bei suformuoti tam tikrus požiūrius ar žinių pagrindus, kuriuos vėliau būtų galima panaudoti ateityje. Todėl siekiant kuo plačiau išanalizuoti nagrinėjamą problemą, reikia pasirinkti tinkamą tyrimo metodiką bei gebėti apdoroti gautą informaciją, kurią panaudojus ir interpretavus būtų galima pateikti kokybiškus ir naudingus visuomenei rezultatus. (Kardelis, 2002). Metodologija paprastai įvardinama kaip mokslinės tikrovės pažinimo procesas. Ši sąvoka yra labai panaši į mokslo sąvoką, kadangi metodologija kaip ir mokslu siekiama pažinti, tyrinėti ir sužinoti. (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Siekiant kuo geriau iširti nagrinėjamą reiškinį Šiaulių m. savivaldybėje ir pateikti naudingus rezultatus buvo nuspręsta panaudoti du tyrimo metodus – *kiekybinį ir kokybinį*.

Kiekybinis tyrimas svarbus tuo, jog juo galima statistiškai pagrįsti analizuojamą tyrimo objektą, matyti tam tikras tendencijas ir pokyčius. Tuo tarpu kokybiniu tyrimu galima praktiškai įvertinti kaip veikia ar vystosi nagrinėjamas objektas. Taip pat šis tyrimo pobūdis padeda geriau suvokti tiriamą reiškinį ir apibendrinti turimus duomenis. (Bitinas ir kt., 2008).

Tyrimo pradžioje buvo atliktas darnaus vystymosi įgyvendinimo vertinimas Šiaulių m. savivaldybėje, lyginant strateginius Šiaulių m. savivaldybės planus bei įvardinant pagrindinius darnios plėtros siekius. (Kokybinė dokumentų turinio analizė). Toliau sekė pagrindinių miesto rodiklių statistinė analizė, kuomet buvo vertinamas miesto vystymasis, remiantis LR statistikos departamento, Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metinių ataskaitų ir Šiaulių m. savivaldybės 2015-2017 m. strateginio veiklos plano bei 2011-2016 m. veiklos planų ataskaitų duomenimis. Iš viso buvo analizuojami 45 rodikliai, kurie suskirstyti pagal keturias darnaus vystymosi sritis. (Kiekybinė duomenų analizė). Atlikus statistinę analizę buvo svarbu apskaičiuoti visų darnaus vystymosi sričių indeksus bei integruotą indeksą. Kadangi vertinimo sistemos pagalba, kuri integruoja keturias pagrindines vystymosi dimensijas, galima gauti kokybiškus tyrimo rezultatus bei priimti tinkamus sprendimus. Visa tai sudaro prielaidą geriau suvokti ir analizuoti vertinamą objektą, išvelgti pokyčius ir ateities tendencijas.

Pagrindiniai darnaus vystymosi vertinimo elementai yra rodikliai ir indeksai. Rodiklis apibūdinamas kaip priemonė, padedanti suvokti, kiekybiškai įvertinti, išanalizuoti ir gauti tam tikrus rezultatus, struktūruojant gana didelius informacijos ir žinių srautus apie nagrinėjamą reiškinį. Bei apibrėžti tas sritis, kuriose pastebima pažanga ar akcentuoti tuos veiksnius, kurie trukdo siekti užsibrėžto tikslo, skiriant jiems didesnę dėmesį, numatant priemones šių veiksmų tobulinimui. Apskritai, rodikliai, pasižymintys kiekybine išraiška, sudaro sąlygas stebėti ir vertinti kaip nagrinėjami reiškiniai pasireiškia nuolat kintančioje aplinkoje, kokie pastebimi pokyčiai. Rodikliai reikšmingi rengiant planus, konkretizuojant svarbiausius politinius sprendimus, pasirenkant geriausias alternatyvas bei nustatant ekonominius, socialinius, aplinkosauginius tikslus. (Čiegis, Tamošiūnas, Ramanauskienė, Navickas, 2010; Šimanskienė, Čiegis, Ramanauskienė, 2011). Todėl darnaus vystymosi rodikliai pripažįstami kaip vieni iš svarbiausių miestų plėtros ypatumus atspindintys veiksniai, kuriais siekiama įvertinti miestų ekonominę pažangą, socialinę gerovę, siejant tai su aplinkos apsaugos sritimi. (Viteikienė, 2008).

Vis dėl to, vien tik statistika ar matavimu paremti rodikliai nekonkretizuoja vykstančių pokyčių, priežastinių ryšių, tendencijų ir ateities prognozių. (Čiegis ir kt., 2010). Todėl siekiant bendrai vertinti visas keturias svarbiausias darnaus vystymosi sritis (socialinė, ekonominė, aplinkos, valdymo), kuriams integruoti indeksai, kurie būtent ir apjungia minėtas dimensijas. Šis metodas yra vienas iš dažniausiai naudojamų, vertinant darnumą ir pasiektą pažangą. (Čiegis, Ramanauskienė, 2011). Kuomet yra sudaromos prielaidos išvelgti analizuojamų reiškinų kiekybinius ir kokybinius

aspektus, atskleisti pavienių rodiklių kitimo procesus, kurie turi įtakos bendro integruoto indekso pokyčiams. Taigi, daroma išvada, kad integruotas indeksas atspindi:

1. Integruoto indekso sandaros rodiklių pastovius bruožus, charakteristikas ir jų dinamikos procesus retrospektyviniu (nukreiptu į praeitį) požiūriu;
2. Integruoto indekso komponentų svarbą, analizuojant integruoto indekso tendencingumą;
3. Integruoto indekso (jį sudarančių rodiklių) tendencijomis pagrįstas prognozes;
4. Integruoto indekso rodiklių statistinius (koreliacinius) tarpusavio ryšius;
5. Integruoto indekso statistinių rodiklių dinamikos procesus, paremtus retrospektyvine įžvalga ir ateities prognozėmis. (Čiegis, Kareivaitė, Lukšytė, 2009).

Integruotas darnaus vystymosi metodas gana plačiai taikomas dar ir todėl, kad jis pasižymi tokiomis savybėmis kaip lankstumas, galimybe jį pritaikyti bet kokiam darnaus vystymosi vertinimo laikotarpiui ar pjūviui bei pasirinkti tokius rodiklius (neribotas skaičius), kurie aiškiai ir konkrečiai atskleistų valstybės ar savivaldybės darnaus vystymosi raidos sėkmės ir pažangos aspektus. (Šimanskienė ir kt., 2011). Svarbi prielaida ta, kad jeigu kažkuris darnumo aspektas praranda savo svarbumą, reikšmingumą ar aktualumą, jį galima pakeisti kitu ar apskritai pašalinti iš vertinimo sistemos. Panaši tendencija ir su vis didesnę svarbą įgaunančiais darnumo veiksniais, t.y., juos galima įtraukti vietoj buvusių rodiklių arba papildyti rodiklių skaičių. (Čiegis, Ramanauskienė, 2011). Remiantis Čiegio, Ramanauskienės ir Šimanskienės (2010); Kareivaitės (2012), Čiegio ir kt. (2010) pateikta analize ir rekomendacijomis, toliau bus pristatoma integruoto darnaus vystymosi indeksų skaičiavimo metodika. Minėtų mokslininkų rekomendacijomis, bendrą integruoto darnaus vystymosi (I_{DV}) apskaičiavimo formulę galima išreikšti taip:

$$I_{DV} = \sum_i a_i I_i \quad (2.1)$$

kuomet: I_i – atskirų darnaus vystymosi aspektų indeksai; a_i - atskirų darnaus vystymosi aspektų indeksų svoriai (galioja sąlyga: $\sum_i a_i = 1$), I_{DV} – integruotas darnaus vystymosi indeksas.

Standartinis integruotas darnaus vystymosi indeksas I_{DV} aprėpia tris svarbiausius darnaus vystymosi elementus – ekonominį, socialinį ir ekologinį (aplinkos), sumuojant ekonominio vystymosi I_{EV} , socialinio vystymosi I_{SV} ir aplinkos būklės I_{AB} indeksus:

$$I_{DV} = a_1 I_{EV} + a_2 I_{SV} + a_3 I_{AB} \quad (2.2)$$

kur: I_{EV} , I_{SV} ir I_{AB} – ekonominio vystymosi, socialinio vystymosi ir aplinkos būklės indeksai; a_1 , a_2 ir a_3 – ekonominio vystymosi, socialinio vystymosi ir aplinkos būklės indeksų svoriai (galioja sąlyga: $a_1 + a_2 + a_3 = 1$), I_{DV} – integruotas darnaus vystymosi indeksas.

Kiekvienas iš minėtų trijų indeksų (I_{EV} , I_{SV} , ir I_{AB}) susideda iš aibės rodiklių, taigi, bendra forma galima išreikšti taip:

$$I_m = \sum_i a_i R_i \quad (2.3)$$

čia: R_i – atitinkamą indeksą sudarantis rodiklis; a_i – atitinkamą indeksą sudarančio rodiklio svoris (galioja sąlyga: $\sum_i a_i = 1$), I_m – atitinkamas indeksas. Pavyzdyje pateiktos ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio vystymosi indeksų apskaičiavimo formulės:

$$I_E = \sum_{i=1}^n a_{Ei} E_i \quad (2.4)$$

$$I_S = \sum_{i=1}^n a_{Si} S_i \quad (2.5)$$

$$I_A = \sum_{i=1}^n a_{Ai} A_i \quad (2.6)$$

Pateiktų formulių (2.4; 2.5; 2.6) reikšmės: I_E, I_S, I_A – integruoti ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės dimensijos indeksai; E_i, S_i, A_i – pavieniai ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės dimensijos rodikliai; a_{Ei}, a_{Si}, a_{Ai} – ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės dimensijos rodiklių kiekybinė reikšmė (svoriai), kurių suma lygi 1; n – rodiklių skaičius. Pažymima, kad nustatant darnaus vystymosi sudėtinį, bendrą integruotą indeksą, reikia nepamiršti pateikti konkrečias, kiekvieno darną atspindinčio komponento, matematinės išraiškas, kurios padeda kiekybiškai įvertinti darnų vystymąsi. pateiktos matematinės išraiškos yra tiesiogiai orientuotos į nusistatytus rodiklius, kurios geriausiai atskleidžia analizuojamą sritį. Svarbu aspektas tas, kad minėti rodikliai glaudžiai apima svorinius koeficientus, kurie aiškiai nurodo, kokią dalį numatytas rodiklis užima bendroje vertinimo sistemoje. Kareivaitė (2012).

Kuomet formuojant integruotą rodiklį bei jį sudarančių rodiklių reikšmių augimas yra įvertinamas kaip teigiamas, laukiamas veiksnys, tokio rodiklio indekso kaita nuo 0 iki bet kurių kitų didesnių dydžių turėtų atspindėti palankius procesus, tuo tarpu rodiklių, kurių mažėjimas yra pageidaujamas procesas, indeksai paprastai yra perskaičiuojami, remiantis formule:

$$I_m = 1/I_m \quad (2.7)$$

Šiuo atveju rodikliai įgauna palyginimui tinkamą balų (svorių) turinį bei sudaro sąlygas analizuoti integruoto indekso augimo tempus, kaip laukiamus procesus. Vis dėl to, pripažįstama, kad darnų regionų, valstybių, savivaldybių vystymąsi gali atspindėti tik visų trijų pagrindinių sričių, t.y., ekonomikos, socialinės, aplinkos integruotas vertinimas. Pabrėžiama, kad visos darnaus vystymosi sritys yra lygiaverčiai svarbios, todėl nereikėtų jų išskirti. Palankiausias variantas - visų

darnaus vystymosi dimensijų augimo tendencijos būtų lygiavertės ir vienodo dydžio, todėl svarbu, kad vienos dimensijos vystymasis nebūtų siejamas su kitų dimensijų augimo prastėjimu.

Taigi, integruoto indekso taikymo darnumo tendencingumo bei patikimumo ilguoju laikotarpiu prognozavimui, gali padidinti *diskontavimo* principo panaudojimas patikslintam darnaus vystymosi indekso I_{DVt} apskaičiavimui“

$$I_{DVt} = I_{DV} / (1 + r)^t \quad (2.8)$$

Kuomet: t – laiko indeksas metais, I_{DV} – integruotas darnaus vystymosi indeksas t metais, r – diskonto norma.

Plačiau apie rodiklių pasirinkimą ir skaičiavimą žiūrėti 2.3 skyrelyje.

Tyrimo eigoje buvo nuspręsta atlikti interviu su savivaldybėje dirbančiais specialistais bei pasikalbėti apie miesto problemas, privalumus ir ateities perspektyvas (žr. 2. lentelė). Interviu metodas reikšmingas tuo, jog gauta informacija gali papildyti tyrimą naujomis įžvalgomis, idėjomis bei aiškesnėmis tyrimo rezultatų nuostatomis.

2 lentelė

Informacija apie tyrime dalyvavusius informantus

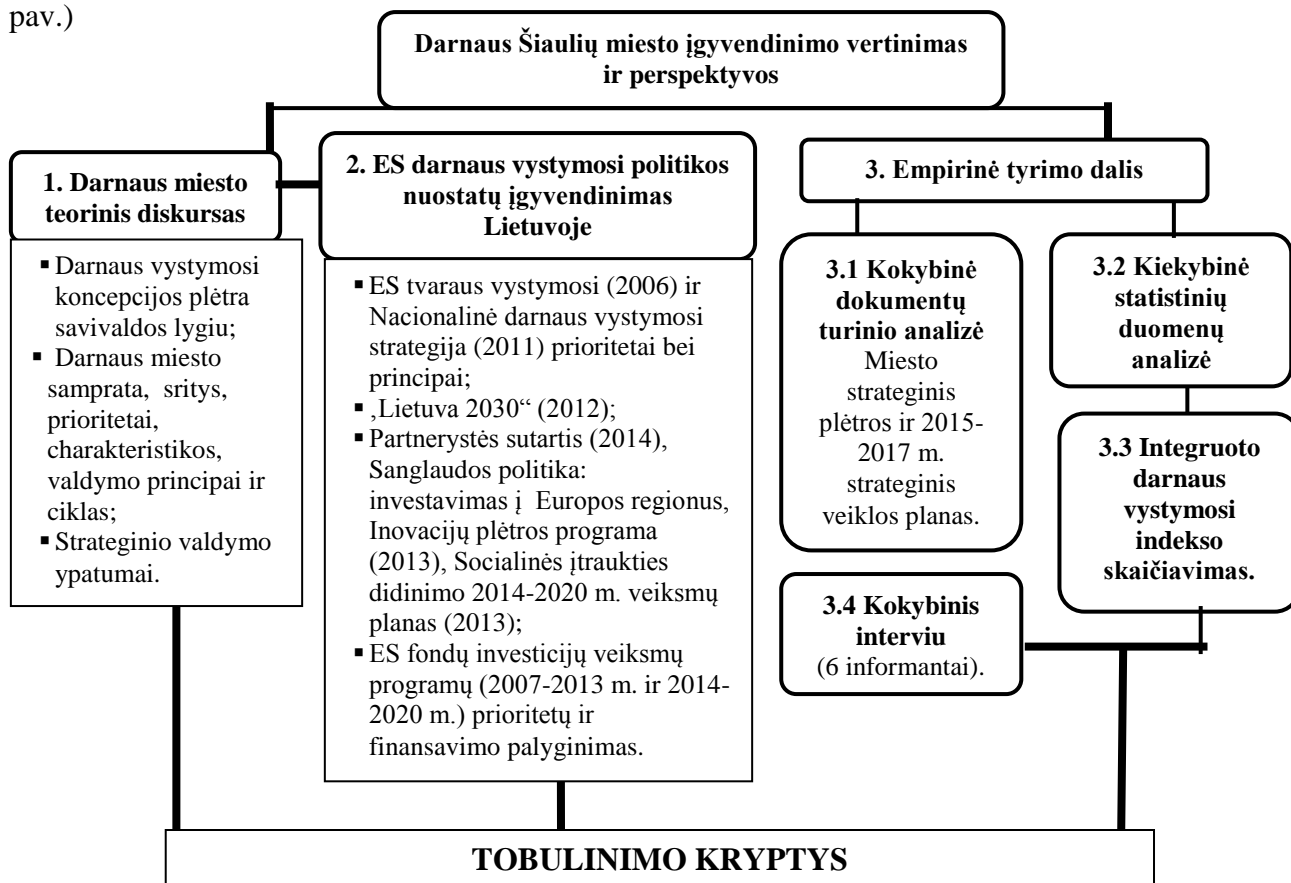
Informantai	Užimamos pareigos
I1	Šiaulių m. savivaldybės Finansų skyriaus vedėjo pavaduotoja.
I2	Šiaulių m. savivaldybės Aplinkos skyriaus vedėjas.
I3	Šiaulių m. savivaldybės Investicijų ir miesto plėtros skyriaus vedėjo pavaduotoja.
I4	Šiaulių m. savivaldybės Ekonomikos skyriaus vedėja.
I5	Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktorius.
I6	Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Tyrimo etika ir organizavimas. Su visais informantais buvo susitariama iš anksto, suderinus laiką ir vietą. Su keliais iš jų dėl užimtumo ir laiko stokos buvo susitarta, kad į interviu klausimus bus atsakyta el. paštu, prie klausimų pridedant papildomą informaciją (lentelės, paveikslas). Visi kiti informantai mielai sutiko bendrauti gyvai. Interviu buvo atliekamas spalio - lapkričio mėn. Šiaulių m. savivaldybėje, informantų kabinetuose. Pokalbio laiko trukmė – 40 min – 1 val. 30 min. Interviu pradžioje informantams buvo pristatoma magistrinio darbo tema, tyrimo tikslas. Buvo akcentuojama, kad gauti rezultatai bus naudojami tik mokslo srityje. Tuo pačiu garantuojamas konfidencialumas, t.y., neminimi vardai, pavardės, tik užimamos pareigos. Informantų prašymu atsakymai į klausimus buvo fiksuojami raštu. (Balčiūnas ir kt., 2014).

Pažymėtina, kad šis tyrimo metodas buvo iš dalies struktūruotas, t.y., keli klausimai užduodami bendrai apie miesto valdymą, darnų vystymąsi, kiti klausimai orientuoti į tos srities specialistą (ekonominė, aplinkos, socialinė, valdymo sritis). Be abejo, kilo ir spontaniškų klausimų. Atliekant interviu analizę, pateikiamos tik reikšmingiausios mintys. Apibendrinus visą gautą informaciją buvo suformuotos tyrimo išvados, rekomendacijos ir tobulinimo kryptys. Informantų

nuostatų analizė pateikta 2.3 ir 2.4 skyriuose. Žemiau pateikiama tyrimo loginė struktūra. (žr. 2.9 pav.)

2.9 pav. Magistro darbo struktūra ir etapai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

2.2. Darnaus vystymosi įgyvendinimo vertinimas Šiaulių m. savivaldybėje

Kaip ir buvo minėta teorinėje dalyje, strateginis darnaus miesto valdymas yra itin sunkus uždavinys, reikalaujantis daug pastangų, laiko ir resursų (finansinių, žmogiškųjų) bei miesto gyventojų įsitraukimo į vykstančius procesus. Itin svarbu, kad miesto vystymasis orientuotųsi ne į vieną sritį, bet siektų pagrindinių viešosios politikos tikslų (aplinka, socialinė, ekonominė, valdymas) integracijos. Tuo tarpu priimtos ir įgyvendinamos miesto strategijos atitiktų darnaus vystymosi principus bei remtųsi turimais miesto privalumais, potencialumu ir konkurencinėmis sąlygomis. (Čiegis ir Česonis, 2004). Taigi, svarbu paanalizuoti, kokius prioritetus yra numachiūs Šiaulių m. savivaldybė, siekianti darnios miesto plėtros. (žr. 2.1 lentelė).

2.1 lentelė

Šiaulių m. darnios plėtros siekiai

Darnaus vystymosi sritis	2007-2016 m. Šiaulių m. strateginio plėtros plano ir Šiaulių m. 2015-2017 m. strateginio veiklos plano darnios plėtros prioritetai
<i>Socialinė</i>	1.Prieinamas, kokybiškas ir šiuolaikinis mokymasis. Mokymosi visą gyvenimą bei neformaliojo ugdymo paslaugų plėtra.

	2. Miesto teritorijų infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos gerinimas (centrinė miesto dalis, Elnio fabrikas, centrinis parkas, pėsčiųjų bulvaras). 3. Miesto kultūros ir meno potencialo puoselėjimas, kultūrinių paslaugų prieinamumas ir pritaikymas gyventojų poreikiams. Kultūros įstaigų infrastruktūros tobulinimas. 4. Vystyti poilsio ir rekreacinių zonų infrastruktūrą, pritaikytą verslo subjektams ir gyventojų poreikiams. 5. Sporto materialinės bazės gerinimas, sveiko gyvenimo būdo propagavimas ir sąlygų sudarymas gyventojams sportuoti bei ilsėtis. Užtikrinamas vaikų vasaros užimtumas. 6. Socialinės atskirties mažinimas, pažeidžiamiausių gyventojų grupių integravimas į visuomenę, paramos suteikimas, socialinių paslaugų prieinamumas. 7. Biudžetinių įstaigų ir gyvenamųjų namų renovacija. 8. Nusikalstamumo (ypatingai jaunimo) mažinimas. 9. Sveikatos priežiūros paslaugų gerinimas bei plėtra. 10. Vykdyti tolimesnius Talkšos ežero ir jo prieigų sutvarkymo darbus. (rekreacinė zona, biologinė įvairovė, irklavimo bazių renovacija).
<i>Ekonominė</i>	1. Palankios aplinkos verslo plėtrai, inovacijoms ir investicijoms pritraukti sudarymas. 2. Miesto investicinio patrauklumo gerinimas, patikimos informacijos sklaida. 3. Miesto ekonominio konkurencingumo ir pramonės plėtra (Pramoninis parkas). 4. Smulkaus ir vidutinio verslo paramos sistemos įgyvendinimas, skatinant verslumą ir užimtumą. 5. Gerinti miesto pasiekiamumą; logistikos sistemos tobulinimas, miesto infrastruktūros gerinimas (keliai, geležinkeliai, oro uostas). 6. Turizmo infrastruktūros ir paslaugų vystymas. 7. Efektyvesnė keleivių vežimo politika, viešojo transporto priemonių atnaujinimas. 8. Gerinti eismo sąlygas, mažinti avaringumą ir eismo įvykių skaičių, diegti eismo saugos priemones, reguliavimo sistemas, rekonstruoti vietinės reikšmės kelius. 9. Inžinerinės infrastruktūros (elektra, vanduo, dujos, nuotekos) atnaujinimas. 10. Verslo subjektų ir mokslinio potencialo bendradarbiavimo skatinimas.
<i>Aplinkos</i>	1. Gamtinės aplinkos išsaugojimas ir jos pritaikymas turizmui. 2. Miesto želdynų, viešųjų erdvių vandens prieigų tvarkymas, rekreacinių paslaugų vystymas. 3. Mažinti elektros energijos suvartojimą mieste. 4. Triukšmo ir užterštumo lygio mažinimas mieste. 5. Miesto gyventojų aplinkosauginis ugdymas. 6. Modernizuoti gyvenamuosius rajonus ir gyvenamąją aplinką. 7. Mažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį, biologiškai skaidžių atliekų pateikimą į sąvartynus. 8. Skatinti atliekų perdirbimą bei rūšiavimą.
<i>Institucinė</i>	1. Laiku ir tinkamai atliekamos užduotys, suteikiamos paslaugos bei išteklius tausojantis ir gyventojų poreikius atitinkantis valdymas. 2. Viešųjų paslaugų kokybiškumas ir prieinamumas. 3. Konsultavimosi, bendradarbiavimo ir partnerystės principų sklaida. 4. Viešųjų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę. 5. Strateginio planavimo principų taikymas savivaldybės kontroliuojamų įmonių ir įstaigų valdyme. 6. Valdymo procesų atvirumas, skaidrumas bei gyventojų įtraukimas, dalyvavimas į vietos valdymo procesus.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal 2007-2016 m. Šiaulių m. strateginį plėtros planą, 2006; Šiaulių m. savivaldybės 2015-2017 m. strateginį veiklos planą, 2015, Nr. T-155.

Šiuo atveju buvo nagrinėjami miesto strateginiai dokumentai – 2007-2016 m. Šiaulių m. strateginis plėtros planas (2006) ir Šiaulių m. savivaldybės 2015-2017 m. strateginis veiklos planas (2015). (žr. 2.1 lentelė). Akivaizdu, kad tiek 2007-2016 m. strateginiame plėtros plane, tiek 2015-2017 m. strateginiame veiklos plane, įtvirtinti pagrindiniai tikslai yra daugmaž panašūs – ekonominis augimas ir palanki investicinė aplinka, gyventojų poreikius atitinkantis valdymas, kokybiška ir saugi gyvenamoji aplinka. Tačiau tenka pripažinti, kad gana mažas dėmesys yra skiriamas aplinkos sričiai.

Todėl siekiant išsiaiškinti ar Šiaulių m. tikslingai įgyvendina strateginiuose dokumentuose numatytą darnaus vystymosi koncepciją bei kokie pokyčiai ir problemos pastebimos per pastaruosius penkerius – šešerius metus, buvo nuspręsta atlikti praktinę miesto rodiklių analizę. Priede pateiktoje lentelėje (žr. 12 priedas, 9 lentelė) miesto rodikliai suskirstyti pagal darnaus vystymosi sritis. O sekančiuose skyriuose bus analizuojamos atskiros darnaus vystymosi sritys – socialinė, ekonominė, aplinkos ir institucinė.

2.2.1 Šiaulių miesto socialinės srities analizė

Socialinė dimensija. Ši sritis darnaus vystymosi procese yra itin svarbi, kadangi daro įtaką visuomenės identitetui ir gerovei, užimtumui, darbo sąlygoms, saugumui, kultūrai, švietimui, socialinei apsaugai, jaunimo vystymuisi, socialinės atskirties mažinimui, bendruomeniškumo didinimui ir gyventojų įtraukimui bei sanglaudai. (Gunter and Hoeven, 2004).

2.2 lentelė

Šiaulių m. gyventojų skaičiaus kitimas (gimusieji ir mirusieji)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gyventojų skaičius	126 548	125 791	123 602	108 561	107 054	105 942	105 033
Bendras mirusiųjų skaičius	1377	1324	1373	1325	1323	1357	1325
Bendras gimusiųjų skaičius	1136	1138	1066	1094	1127	1062	-
Mirusieji kūdikiai	6	3	6	2	2	3	3

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Tenka pripažinti, kad miesto gyventojų skaičius sparčiai mažėja per visą analizuojamą laikotarpį. 2008-2010 m. mieste dar buvo daugiau nei 120 tūkstančių gyventojų, tačiau 2011 m. gyventojų skaičius itin smuko, mažėjimo tendencija išliko iki pat 2014 m. Tai galima sieti su vykstančia emigracija ir migracija į kitus miestus bei neigiama natūralia gyventojų kaita. Visa tai sukelia miestui nemažai iššūkių: gyventojų senėjimas, ekonominio efektyvumo nuosmukis, prastėja gyvenimo lygis, mažėja užimtumas, tuo pačiu auga socialinių problemų bei miesto infrastruktūros išlaikymas. (Šiaulių m. esamos būklės..., 2015).

Bendras mirusiųjų skaičius gana nepastovus, t.y., vienais metais (2009 m.) sumažėja po to vėl išauga. 2014 m. (1325 mirusieji), lyginant su 2013 m. (1357 mirusieji), mirusiųjų miesto gyventojų skaičius vėl šiek tiek sumažėjo. Tuo tarpu gimusiųjų rodiklis tolygiai mažėjo nuo 2008 - 2011 m., nuo 2012 m. fiksuojamas gimusiųjų skaičiaus augimas (1127 gimusieji), o sekančiais metais rodiklis vėl sumažėja (2013 m. – 1062 gimusieji). Didžiausias mirusiųjų kūdikių skaičius mieste buvo 2008 ir 2010 m. – 6 kūdikiai. 2011-2012 m. pasižymėjo mažiausiu rodikliu (2 mirusieji kūdikiai), o 2013-2014 m. mirusiųjų kūdikių skaičius padidėjo iki 3 ir išliko pastovus.

Šiuo metu, kai svarbią reikšmę įgyja spartus gyvenimo tempas, globalizacijos srautai, naujų žinių plėtra, natūralu, kad kyla tam tikri reikalavimai ir žmogui, kurie susiję su turima gyvenimo

patirtimi, kompetencija, gebėjimais, kvalifikacija, lankstumu, atvirumu ir mokymusi. Tačiau neretai pamirštame vieną iš svarbiausių veiksnių – sveikatą. Nes tik sveikas, pajėgus, puikiai besijaučiantis, trykštantis gyvenimo džiaugsmu žmogus, gali veiksmingai atlikti darbą, prisitaikyti prie dinamiškos aplinkos ir jos pokyčių, pilnavertiškai gyventi, įveikiant įvairaus pobūdžio sunkumus. (Proškuvienė, 2004).

2.3 lentelė

Miesto gyventojų sveikata

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Vidutinis vieno gyventojų apsilankymų poliklinikose ir ambulatorijose skaičius (kartai)	Lietuvos Respublika	7.3	7.2	7.3	7.6	8.0	8.1	8.7
	Alytus	9.7	9.3	9.5	10.0	10.5	11.0	10.5
	Kaunas	10.2	10.1	10.1	10.5	11.4	11.3	12.4
	Klaipėda	8.9	8.7	10.0	9.5	10.0	10.0	10.9
	Marijampolė	8.0	7.7	7.6	8.0	8.3	10.4	9.2
	Panevėžys	8.3	8.9	8.5	9.2	9.4	9.9	10.1
	Šiauliai	8.4	9.1	9.2	10.1	10.5	10.8	11.0
	Vilnius	9.4	9.0	9.2	9.6	9.9	1.9	11.4
Šiaulių m. darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliaisiais, skaičius	Iš viso	920	848	595	618	631	583	572
	Tuberkuliozė	16	6	5	4	7	6	5
	Piktybiniai navikai	134	122	111	104	102	105	115
	Psichikos ir elgesio sutrikimai	74	92	63	59	70	62	70
	Kraujotakos sistemos ligos	206	189	114	94	99	96	93
	Traumos, apsinuodijimai ir kiti išorinių priežasčių padariniai	62	52	49	37	19	26	22

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Lentelėje (žr. 2.3 lentelė) pateikta informacija apie miesto gyventojų sveikatą. Lyginant su kitais miestais, Šiauliuose nuo pat 2008-2013 m. pastebimas vidutinis vieno gyventojų apsilankymo ambulatorijose ar poliklinikose (kartų) skaičiaus augimas. 2008 m. vienas miesto gyventojas per metus apsilankydavo 8,4 karto, o jau 2014 m. – 11.0 karto. Kituose miestuose šis rodiklis irgi didėja, nors remiantis 2014 m. duomenimis, Šiaulių m., kaip ir Vilniaus, Kauno, Klaipėdos gyventojai, sveikatos įstaigose lankosi dažniausiai. Tuo tarpu Šiaulių m. iš viso darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliaisiais skaičius didžiausias buvo 2008 m (920), kurio rodiklis iki 2010 m. šiek tiek sumažėjo, vėliau vėl išaugo, o nuo 2013 m. pastebima mažėjimo tendencija. Pagrindinės pripažinimo neįgaliuoju priežastys - piktybiniai navikai ir kraujotakos sistemos ligos. Nors per visą analizuojamą laikotarpį, šiomis ligomis sergančiųjų skaičius šiek tiek sumažėjo, tai galima sieti su bendru gyventojų skaičiaus mažėjimu.

Vienas iš esminių socialinės dimensijos vystymosi veiksnių yra tapatinamas su mieste vyraujančiu nedarbo lygiu. Aukštas nedarbo lygis yra neigiamas reiškinys miestų ir visuomenės plėtroje, trukdantis asmens socialinės raidos vystymuisi, menkina jo ateities galimybes, perspektyvas ir aktyvumą bei didina socialinę atskirtį. Ypatingai sudėtingas yra jaunų žmonių įsiliejimas į darbo rinką, turintis įtakos jų pragyvenimo lygiui ir gerovei bei miesto

makroekonominėi ir socialinei aplinkai. (Bajorūnienė, Patašienė, Bieliūnaitė, Stanionytė, Zaburaitė, Žitkienė, 2011).

2.4 lentelė

Nedarbo rodikliai

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.)	LR	88,3	210,6	270,4	228,0	196,8	172,5	158,0
	Kaunas	8,8	20,0	25,4	17,3	13,0	11,8	10,1
	Klaipėda	6,8	11,6	15,7	11,5	7,5	6,0	5,6
	Panevėžys	2,8	6,7	9,4	8,2	6,8	7,0	4,6
	Šiauliai	4,0	8,0	9,4	8,0	6,6	6,1	5,2
	Vilnius	15,5	34,6	39,6	31,6	27,0	21,1	17,8
Bendras nedarbo lygis (15 m. ir vyresnių) (proc.)	LR	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7
	Kaunas	5,1	11,7	14,8	10,7	8,0	7,2	6,3
	Klaipėda	7,6	12,8	16,8	13,1	8,7	7,1	6,4
	Panevėžys	5,1	12,7	18,3	16,6	13,7	14,4	9,6
	Šiauliai	6,2	12,5	15,7	13,8	11,6	10,3	9,2
	Vilnius	5,3	11,5	13,0	10,5	8,9	7,1	6,1
Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis (proc.)	LR	3,7	10,2	15,9	13,1	11,7	10,9	9,5
	Alytus	4,6	13,2	17,9	15,3	14,4	14,2	12,9
	Kaunas	2,8	8,8	13,9	11,7	10,6	9,6	8,2
	Klaipėda	3,5	9,8	15,2	11,6	9,3	8,4	7,4
	Marijampolė	2,5	8,9	14,3	11,4	10,1	9,8	8,6
	Panevėžys	4,0	13,5	18,5	14,9	12,8	11,1	10,1
	Šiauliai	3,0	10,1	13,9	10,7	9,1	8,1	6,3
	Vilnius	3,0	9,2	14,1	10,8	9,1	8,1	6,9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Registruoto nedarbo (15-64 m.), bendro nedarbo lygio (proc.) ir registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykio (proc.) rodikliai mažiausi buvo tik prieš krizinį laikotarpį, t.y., 2008 m. Analizuojami rodikliai labiausiai išaugo 2009-2010 m. laikotarpiu, kuomet registruotų bedarbių (15-64 m.) skaičius 2010 m. išaugo iki 9,4 tūkst., bendras nedarbo lygis – 15,7 proc. (2010 m.), o registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis viršijo 13,9 proc. (2010 m.). Teigiami pokyčiai vertinamose srityse pastebimi nuo 2011-2014 m., kuomet bendrai sumažėjo visi rodikliai. Panaši tendencija vyravo visuose miestuose, tačiau lyginant su kitais miestais, Šiauliai pasižymi žemesniais registruoto nedarbo bei bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykio rodikliais, išsiskiria tik gana didesniais nedarbo lygio (proc.) rodikliais.

Žemiau esančioje lentelėje bus pateikiama informacija apie miesto gyventojų užimtumą kitų miestų kontekste. (žr. 2.5 lentelė).

2.5 lentelė

Gyventojų užimtumas

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Užimti gyventojai (tūkst.)	Lietuvos Respublika	1 427,1	1 317,4	1 247,7	1 253,6	1 275,7	1 292,8	1 319,0
	Alytus	34,0	29,2	26,2	24,7	25,0	23,7	23,9
	Kaunas	162,3	150,5	146,2	144,9	149,2	152,0	121,3
	Klaipėda	81,7	79,2	77,9	76,6	78,7	79,2	81,4
	Marijampolė	30,5	26,7	25,4	25,4	22,6	23,8	26,3

	Panevėžys	52,3	46,0	42,2	41,3	42,6	41,6	43,6
	Šiauliai	61,4	56,3	50,3	50,2	50,4	53,0	51,3
	Vilnius	279,3	266,9	266,3	269,4	275,5	276,7	275,6
Užimtumo (15 – 64 m.) lygis (proc.)	Lietuvos Respublika	64,4	59,9	57,6	60,2	62,0	63,7	65,7
	Kaunas	68,0	64,4	62,8	66,6	70,0	71,3	71,9
	Klaipėda	68,4	66,0	64,8	65,5	69,6	71,5	72,1
	Panevėžys	71,4	63,4	59,2	61,1	63,6	63,7	66,6
	Šiauliai	68,2	64,6	60,4	64,4	66,1	67,4	67,7
	Vilnius	70,7	67,2	67,1	68,8	70,7	72,4	73,9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Visoje Lietuvoje ir atskiruose miestuose didžiausia užimtų gyventojų dalis buvo tik 2008 m. Kriziniu laikotarpiu (2009-2011 m.), išskyrus Vilnių, užimtų gyventojų skaičius tendencingai mažėjo. Tačiau nuo 2012 – 2013 m. pastebimas vertinamo rodiklio augimas daugumoje miestų, vėliau analizuojami rodikliai šiek tiek sumažėja. Kalbant apie Alytų ir Panevėžį, šiuose miestuose augimas išryškėja tik 2014 m., lyginant su 2012-2013 m. laikotarpiu. Tuo tarpu užimtumo (15-64 m.) lygiui (proc.) krizinis laikotarpis irgi turėjo neigiamos įtakos, kadangi rodikliai nuo 2008-2010 m. ženkliai smuko visuose miestuose. Teigiamas pokytis pastebimas nuo 2011 m., besitęsiantis iki pat 2014 m., kuomet užimtumo lygis miestuose išaugo, ypatingai Vilniuje, Klaipėdoje ir Panevėžyje.

Socialinės sritys vystymuisi didelę reikšmę turi nusikalstamos veiklos mastai, kurie dažniausiai siejami su socialiniais, ekonominiais ir politiniais nepasitenkinimo procesais, trikdančiais įprastą miestiečių gyvenimą. Visa tai neigiamai veikia miesto ekonominę (nedarbas, užimtumo stoka) socialinę (nesaugumo ir baimės jausmas, bendruomeniškumo mažėjimas) ir teisinę (pasitikėjimas mieste esančiomis teisėsaugos institucijomis) raidą. (Pocienė, Kalesnykas, Kiškis, Uscila, Mališauskaitė-Simanaitienė, 2010).

2.6 lentelė

Užregistruotų nusikaltimų, baudžiamųjų nusižengimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nusikalstamos veikos	2419	2746	2725	2858	2964	3111	2979
Nusikaltimai	2200	2522	2498	2606	2723	2873	2697
Sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai	100	166	169	180	147	198	229
Baudžiamieji nusižengimai	219	225	227	252	241	239	283

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Kriziniu laikotarpiu, t.y., 2008-2010 m. išaugęs nusikalstamų veikų ir jų rūšių skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų užsitęsė iki 2013 m. Pavyzdžiui, nusikalstamos veikos (2013 m. - 3111), nusikaltimai (2013 m. – 2873), sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai (2012 m. rodiklis buvo

sumažėjęs, tačiau per 2013-2014 m. išaugo – 229) ir tik baudžiamųjų nusižengimų skaičius per 2011-2013 m. laikotarpį šiek tiek sumažėjo, tačiau 2014 m. pastebima didžiausia šio rodiklio reikšmė – 283.

Niekas nepaneigs, kad šiuolaikinėje visuomenėje švietimas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, prisidedančių prie visuomenės vystymosi, socializacijos plėtros bei žmonių gerovės. Turimas išsilavinimas yra tarsi gyvenimo kokybės garantas, užtikrinantis saugumą ir bendrumo jausmą. Taigi, miesto gyventojams turi būti sudaromos visos prielaidos ir kokybiškų paslaugų galimybės mokytis bei lavintis. (Lietuva. Švietimas regionuose:..., 2014).

2.7 lentelė

Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių ir mokyklinio amžiaus vaikų, kurie nesimoko, skaičius

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012 -2013	2013 -2014
Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių skaičius (iš viso pagal klases)	18 917	17 816	16 577	15 454	14 724	14 088
Iš viso nesimokančių pagal priešastis	-	669	598	515	516	523
Išvykę iš šalies mokyklinio amžiaus vaikai	-	158	255	184	203	228
Nerasti mokyklinio amžiaus vaikai	-	511	341	-	-	-
Socialinės, psichologinės ir kitos priešastys	-	-	2	331	313	295

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Bendrojo ugdymo mokyklose besimokančiųjų skaičius sparčiai mažėja nuo pat 2008-2009 m. Mažėjantis gyventojų skaičius ir gimstamumas, auganti urbanizacija į kitus miestus ar emigracija galėjo turėti įtakos mokinių skaičiaus prastėjimui. Natūralu, kad ir iš viso nesimokančių mokinių skaičius mažėjo, bet tai vistiek išlieka miesto problema. Nuo 2011-2012 m. išaugo išvykusiųjų iš šalies mokyklinio amžiaus vaikų skaičius bei nežymiai sumažėjo nesimokančiųjų skaičius dėl socialinių, psichologinių ir kitų priežasčių.

Remiantis lentelėje (žr. 2.8 lentelė) pateikta informacija, akivaizdu, kad profesinio mokymo mokinių skaičius iki 2010-2011 m. (2911 mokiniai) tendencingai augo, tačiau vėliau pradėjo mažėti.

2.8 lentelė

Profesinio mokymo įstaigų mokinių, universitetų ir kolegijų studentų skaičius

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014
Profesinio mokymo įstaigų mokiniai	2769	2874	2911	2661	2498	2354
Universitetų studentų skaičius	11 752	10 917	9103	7198	5836	4391
Kolegijų studentų skaičius	3948	3851	3618	3410	3473	3258

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Kolegijose ir universitetuose studijuojančių studentų skaičius nuo pat 2008-2014 m. sparčiai mažėja. Didžiausią neigiamą pokytį galima įžvelgti universiteto bendruomenėje, kadangi studentų skaičiaus sumažėjo trigubai. Tai opi problema miestui, kurią būtina spręsti, siekiant išlaikyti miesto konkurencingumą bei aukštojo mokslo pagalba į darbo rinką išleisti kvalifikuotus ir išsilavinusius darbuotojus.

Remiantis susistemintais (žr. 2.9 lentelė) duomenimis, akivaizdu, kad nuo 2010-2012 m. pagrindinį išsilavinimą įgijusių mokinių skaičius išaugo nuo 89,4 proc. iki 91,6 proc., o 2013 m. šiek tiek sumažėjo. Vidurinį išsilavinimą įgijusių mokinių skaičius taip pat padidėjo nuo 89,0 proc. - 91,0 proc., nors 2012 m. vidurinio išsilavinimo lygis buvo mažiausias per analizuojamą laikotarpį (87,7proc.). Tuo tarpu baigusiujų mokyklą mokinių skaičiaus procentas išaugo stojant į profesines mokyklas (2011-2013 m. laikotarpis). Kaip ir stojusiųjų į kolegijas, remiantis 2013 m. duomenimis. Na, o studentų skaičius, kurie nusprendė studijuoti universitete, tendencingai mažėjo nuo pat 2011 – 2013 m.

2.9 lentelė

Mokinių išsilavinimo lygis

	2010	2011	2012	2013
Išsilavinimo įgijimo lygis (procentais)				
Vidurinis išsilavinimas	89,0	89,0	87,7	91,0
Pagrindinis išsilavinimas	89,4	89,9	91,9	91,6
Mokinių, nusprendusių tęsti mokslus, skaičius (procentais)				
Profesinėse mokyklose	7,2	6,7	7,8	11,4
Kolegijose	32,7	32,0	31,3	34,6
Universitete	60,1	61,4	60,9	54,0

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių m. esamos būklės analizės 2 etapo ataskaitos duomenis, 2015.

Gyventojų skaičiaus mažėjimas mieste, jau gana ilgą laiką egzistuoja kaip itin opi problema, siejama su išaugusia emigracija, urbanizacija į kitus miestus, mažėjančiu gimstamumu, išaugusia senyvo amžiaus žmonių dalimi mieste.

2.10 lentelė

Natūrali gyventojų skaičiaus kaita ir atvykusieji, išvykusieji asmenys Šiaulių m.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lietuvos Respublika	-12 296	-9867	-11 444	-10 769	-10 479	-11 626
Alytus	-100	-22	-134	-135	-144	-150
Kaunas	-802	-569	-642	-731	-827	-874
Klaipėda	-274	-34	-158	-258	-160	-283
Marijampolė	-101	-107	-213	-177	-169	-206
Panevėžys	-327	-232	-393	-328	-324	-318
Šiauliai	-241	-186	-307	-231	-196	-295
Vilnius	260	766	1033	784	626	475
<i>Atvykusieji į miestą</i>	<i>2149</i>	<i>2253</i>	<i>2146</i>	<i>2803</i>	<i>3005</i>	<i>3175</i>
<i>Išvykusieji iš miesto</i>	<i>3541</i>	<i>3757</i>	<i>6597</i>	<i>4631</i>	<i>4016</i>	<i>3740</i>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Į Šiaulių m. atvykusiųjų skaičius auga nuo pat 2010 m., tačiau išvykusiųjų skaičius, vis dėl to, yra didesnis (2013 m. – 3740). Nuo 2008-2010 m. išvykusiųjų miestiečių skaičius sparčiai augo, didžiausias fiksuojamas protrūkis buvo 2010 m. (6597 išvykusių), vėliau pastebima mažėjimo tendencija. Bendrai visoje Lietuvoje didžiausia neigiama natūrali gyventojų skaičiaus kaita buvo 2008 m., mažiausia – 2009 m., o 2013 m. vėl išaugo iki 11 626. Tokia pati tendencija pastebima Alytuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje (nors 2013 m. miesto gyventojų natūrali skaičiaus kaita sumažėjo) ir Šiauliuose. Šiaulių m. didžiausia neigiama gyventojų kaita buvo 2010 m. (-307), per 2011-2012 m. laikotarpį šis rodiklis šiek tiek smuko, tačiau 2013 m. vėl išaugo iki –295. Visiškai skirtinga situacija yra Vilniuje, kuomet natūrali gyventojų kaita yra teigiama bei didėjanti iki pat 2010 m., tačiau jau nuo 2011 m. rodiklis mažėja, nors išlieka teigiamas.

Socialinėje srityje itin didelis dėmesys skiriamas nepasiturintiems asmenims ir šeimoms, siekiant mažinti socialinę atskirtį ir gerinti šių žmonių gyvenimo gerovę ir saugumą visuomenėje. Rio+20 konferencijos išvadose traktuojama, kad ši sritis orientuojasi į skurdo mažinimą, socialinės įtraukties skatinimą, užimtumo galimybių sudarymą bei socialinę apsaugą. (Rio+20. Jungtinių Tautų..., 2012).

2.11 lentelė

Išlaidos kompensacijoms ir socialinei pašalpai (tūkst. EUR)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Išlaidos kompensacijoms už būsto šildymą ir vandeniui	Lietuvos Respublika	13 255	22 896	33 744	40 159	49 097	44 096	31 259
	Alytus	309	641	1260	1578	1476	1018	774
	Kaunas	774	1958	3286	3978	6218	5763	3448
	Klaipėda	487	1075	1268	1932	2490	2306	1557
	Marijampolė	234	528	572	1206	1062	889	549
	Panevėžys	516	873	1309	1430	1687	1479	963
	Šiauliai	473	964	1391	1624	2178	1639	1067
	Vilnius	1469	2316	3650	5262	7087	6864	4556
Socialinei pašalpai	Lietuvos Respublika	22 858,9	55 219,0	147 875,9	177 326,4	173 622,4	147 174,1	103 786,5
	Alytus	306,9	1168,1	3674,5	3978,1	3940,6	3602,5	2705,5
	Kaunas	1036,8	2721,6	9457,7	11 745,0	12 054,0	10 904,2	8073,3
	Klaipėda	502,4	1313,1	4633,1	5351,0	4880,1	4177,3	2941,2
	Marijampolė	222,2	712,6	2313,3	2716,3	2464,1	1992,3	1255,6
	Panevėžys	519,4	1922,8	6308,8	7177,0	6622,9	5601,1	4495,7
	Šiauliai	335,1	1314,2	4484,1	5025,8	4841,8	3826,1	2423,7
	Vilnius	948,1	2938,1	12 851,4	17 287,6	16 596,6	14 272,2	10 150,5
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius	Lietuvos Respublika	37 292	73 512	181 285	221 062	221 922	190 009	140 114
	Alytus	547	1718	4951	5248	4990	4338	3358
	Kaunas	1519	3344	10 311	13 868	14 308	12 923	10 192
	Klaipėda	725	1656	5453	6449	6130	5156	3740
	Marijampolė	339	934	2917	3409	3145	2582	1677
	Panevėžys	964	2718	7450	9348	8862	7452	5930
	Šiauliai	621	1948	5939	6764	6431	5060	3466
	Vilnius	1246	2934	10 612	17 232	16 362	13 843	11 894

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Visoje Lietuvoje ir miestuose išlaidos kompensacijoms tolygiai augo nuo pat 2008-2012 m., ypatingai Šiauliuose, Vilniuje ir Kaune. Apskritai, 2012 m. kompensacijų sumos buvo didžiausios per visą laikotarpį. Tačiau nuo 2013-2014 m. šios sumos miestuose ženkliai sumažėjo.

Socialinių pašalpų suma ir jų gavėjų skaičius tendencingai augo visuose miestuose (ypatingai Kaune, Šiauliuose, Panevėžyje ir Vilniuje) iki pat 2011 m. Vis dėl to, nuo 2012-2014 m. tiek socialinės pašalpos, tiek gavėjų skaičius itin sumažėjo. Pavyzdžiui, 2014 m. Šiaulių (2423,7 tūkst. EUR) ir Marijampolės m. (1255,6 tūkst. EUR) pasižymi mažiausiais rodikliais, skiriant socialines pašalpas. Tuo tarpu 2014 m. duomenimis, mažiausiu pašalpų gavėjų skaičiumi galima įvardinti Klaipėdos, Šiaulių, Marijampolės m. savivaldybes. Apskritai, visi minėti teigiami pokyčiai miestuose siejami su 2014 m. priimta įstatymo pataisa, numatančia, kad socialinių pašalpų teikimas bus perduodamas savivaldybėms vykdyti kaip savarankiška funkcija. Siekiant užtikrinti, kad socialinės pašalpos skyrimo tvarka būtų veiksmingesnė, o likusią pinigų dalį savivaldybės galėtų perskirstyti reikšmingiausioms socialinėms miesto sritims. (Socialines pašalpas nuo..., 2013).

Žemiau pateiktoje lentelėje (žr. 2.12 lentelė) pateikiami duomenys apie mieste gyvenančias socialinės rizikos šeimas. Galima teigti, kad per visą analizuojamą laikotarpį mieste situacija blogėjo, kadangi socialinės rizikos šeimų skaičius padvigubėjo (nuo 110 iki 210). Natūralu, kad dvigubai išaugo ir socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius (nuo 193 iki 292). 2014 m. duomenis šių rodiklių pokytis nežymus.

2.12 lentelė

Socialinės rizikos šeimų (jose gyvenančių vaikų) skaičius

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Socialinės rizikos šeimos	110	138	160	170	188	216	210
Vaikų skaičius socialinės rizikos šeimose	193	225	230	239	233	293	292

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Sekančioje lentelėje (žr. 2.13 lentelė) galima įžvelgti, kiek miesto savivaldybė skiria išmokų šeimoms, auginančioms vaikus. Didžiausios išmokų sumos (išviso pagal išlaidų kategoriją, tūkst. EUR) šeimoms, auginančioms vaikus buvo 2008-2009 m. laikotarpiu, nuo 2010-2014 m. pastebima, kad išmokų sumos tendencingai mažėja, o 2014 m. pasižymi mažiausia išmokų suma – 1983,9 tūkst. EUR.

2.13 lentelė

Išmokų šeimoms, auginančioms vaikus, gavėjų skaičius ir joms skiriama išlaidų suma

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Išmokų išlaidų suma (tūkst. EUR)	Iš viso pagal išlaidų kategoriją	5997,4	5741,3	2435,3	2108,1	2079,9	2047	1983,9
	Vienkartinė išmoka neščiai moteriai	19,1	21,6	28,8	31,4	30,7	28,6	30,1
	Vienkartinė išmoka gimus vaikui	397	526,8	514,4	506,5	511,1	514,8	536,8
	Išmoka vaikui	4682,5	4274,1	965,6	655	644,8	579	513,4

	Vaiko globos (rūpybos) išmoka	752,5	726,3	759,2	753	717,5	725,9	698,1
Gavėjų skaičius	Vienkartinė išmoka nėščiai moteriai	254	287	382	417	408	380	399
	Vienkartinė išmoka gimus vaikui	1318	1321	1218	1223	1234	1243	1296
	Išmoka vaikui	17 932	16 390	3873	2793	3486	2352	2137
	Vaiko globos (rūpybos) išmoka	488	472	486	480	456	456	439

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Vertinant rodiklius atskirai, galima teigti, kad vienkartinė išmoka vaikui ir vaiko globos išmokų suma per visą analizuojamą laikotarpį pasižymėjo tolygumu, tuo tarpu išmokos vaikui sumažėjo. Nors, būtent vaiko ir globos (rūpybos) išmokoms tenka didžiausia išmokų suma. Vertinant išmokų gavėjų skaičių, didžiausias mažėjimo pokytis siejamas su išmoka vaikams (nuo 17 932 iki 2137), likusieji rodikliai kasmet keitėsi nežymiai.

Socialinė apsauga yra viena iš kertinių darnaus vystymosi prioritetų, kuriuo siekiama mažinti socialinę atskirtį, padėti sunkiai besiverčiantiems asmenims ar šeimoms bei užtikrinant jiems socialinį saugumą. (žr. 2.14 lentelė). Galima daryti prielaidą, kad socialinio būsto poreikis mieste kasmet auga. Kadangi asmenų (šeimų) bendras skaičius, buvęs sąrašuose, per visą analizuojamą laikotarpį išaugo dvigubai (nuo 752 iki 1416), ypatingai jaunų ir auginančių kelis vaikus šeimų tarpe.

2.14 lentelė

Savivaldybės išnuomotas socialinis būstas ir naudingasis plotas (m²)

Asmenims (šeimoms) išnuomotas savivaldybių socialinis būstas		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Iš viso pagal sąrašus	30	27	29	14	29	26	42
Jaunos šeimos	10	3	3	3	6	4	10	
Neįgalūs asmenys (šeimos)	6	6	8	3	6	6	9	
Šeimos, auginančios tris ar daugiau vaikų (įvaikių)	3	5	3	1	6	-	9	
Savivaldybės išnuomoto socialinio būsto naudingasis plotas (m ²)	Jaunos šeimos	391	130	105	99	330	142	436
	Šeimos, auginančios tris ar daugiau vaikų (įvaikių)	168	303	145	37	383	-	581
	Neįgalūs asmenys (šeimos)	121	234	237	106	222	218	359
Asmenys (šeimos), buvę sąrašuose socialiniam būstui nuomoti, metų pabaigoje	Iš viso pagal sąrašus	752	1044	1140	1244	1344	1395	1416
	Jaunos šeimos	197	274	304	331	365	367	370
	Neįgalūs asmenys (šeimos)	190	194	196	204	215	221	227
	Šeimos, auginančios tris ar daugiau vaikų (įvaikių)	42	56	64	71	75	81	78

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Vertinant išnuomoto socialinio būsto rodiklius, akivaizdu, kad tik maža dalis jį gauna, kadangi miestas nepajėgus aprūpinti visas šeimas ar asmenis, esančius sąrašuose. Remiantis 2014 m. duomenimis, išnuomoto socialinio būsto rodikliai šiek tiek pajudėjo teigiama linkme. Savivaldybės išnuomoto socialinio būsto naudingasis plotas mieste pasižymi nepastovumu, kadangi iki 2011 m. naudingojo ploto rodikliai buvo ženkliai sumažėję (jaunos šeimos – 99 m², šeimos

auginančios tris ar daugiau vaikų – 37 m², neįgalūs asmenys (šeimos) – 106 m²). Tuo tarpu 2012 m. pastebimas staigus rodiklių šuolis, vėliau sumažėjimas, o 2014 m. pasižymi, apskritai, didžiausiais socialinio būsto naudingojo ploto rodikliais.

2.15 lentelė

Miesto gyventojų aktyvumas

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sporto varžybose ir sveikatingumo renginiuose dalyvavusiųjų skaičius (asm.)	65 933	45 280	51 363	46 717	52 682	49 056	38 198
Muziejų lankytojų skaičius (tūkst.)	73	69	140	108	121	104	86
Kultūros centrų dalyvių skaičius (asmenys)	928	864	786	449	501	609	651

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Didžiausias miesto gyventojų ir dalyvių skaičius, dalyvavusių sporto varžybų ir sveikatingumo veikloje buvo tik 2008 m. – 65 933 (tūkst.), vėliau šis rodiklis kasmet kisdavo, o per pastaruosius kelerius metus (2012-2014 m.), pastebimas šios veiklos susidomėjimo mažėjimas. Pažymėtina, kad mieste veikiančių sporto mokymo įstaigų skaičius nuo 2007 (9 mokymo įstaigos) - 2015 m. (7 mokymo įstaigos) nepasižymėjo teigiamais pokyčiais. Kalbant apie muziejų veiklą mieste, galima teigti, kad nuo 2008-2010 m. juos lankančiųjų skaičius sparčiai augo (2010 m. - 140 tūkst.), o nuo 2012 m. lankančiųjų muziejus skaičius itin sumažėjo (2014 m. – 86 tūkst.). Mažiausias gyventojų aktyvumas pastebimas kultūros centrų veikloje. Nuo 2008-2011 m. dalyvių skaičius mažėjo, 2012-2014 m. laikotarpiu galima išvelgti teigiamus pokyčius, vis dėl to, anksčiau buvusių rodiklių gyventojų aktyvumas nepasiekė.

2.2.2 Šiaulių miesto ekonominės srities analizė

Tiesioginės užsienio investicijos, apskritai, traktuojamos kaip užsienio kapitalo investavimas ir vienas iš tokių miesto vystymosi rodiklių, kuris užtikrina miestų plėtrą, skatina ekonomikos augimą, verslo iniciatyvas, kuria pridėtinę vertę, naujas darbo vietas bei garantuoja visuotinę gerovę. Kadangi suteikiama reali nauda savivaldybėms surinkti daugiau mokesčių, kuriuos vėliau bus galima investuoti į miesto plėtrą, o miesto gyventojai turi galimybę gauti didesnę atlygį už atliekamą darbą, tuo pačiu didėja bendras pragyvenimo lygis, perkamoji galia mieste. (Tiesioginės užsienio investicijos..., 2014).

Pateikti duomenys (žr. 2.16 lentelė) suponuoja, kad bendrai visoje Lietuvoje, užsienio investicijos per analizuojamą laikotarpį tolygiai augo. To paties negalima pasakyti apie Alytaus, Marijampolės, Šiaulių miestus, kuriuose investicijos kasmet svyruoja bei yra vienos iš mažiausių. Tačiau tenka pripažinti, kad 2014 m. duomenimis, Šiaulių m. tiesioginės užsienio investicijos itin išaugo (100,98 mln. EUR). Vis dėl to, kitų didžiųjų miestų atžvilgiu, tai yra gana žemas rodiklis.

Tuo tarpu Kauno, Vilniaus, Klaipėdos ir Panevėžio m. galima įžvelgti tolygų augimą su nežymiais kitimais. Pavyzdžiui, Kauno ir Klaipėdos m. investicijų augimas akivaizdus 2008-2012 m. laikotarpiu, tik 2013 m. abiejuose miestuose šie rodikliai sumažėjo, o 2014 m. vėl išaugo. Vilniuje investicijos tolygiai didėjo nuo 2009 m., Panevėžio m., nuo 2010-2013 m. (2014 m. smuko), tačiau vis tik ženkliai lenkia Šiaulių m.

2.16 lentelė

Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje (mln. EUR) ir jų suma, tenkanti vienam miesto gyventojui (EUR)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuvos Respublika	9190,60	9206,19	10 030,97	11 028,93	12 100,64	12 719,90	12 864,83
Alytus	73,07	68,95	59,17	58,84	66,22	62,89	63,01
Kaunas	679,07	957,10	914,95	1 110,22	1 169,29	964,17	1076,97
Klaipėda	572,81	615,38	688,54	708,29	721,61	636,49	695,18
Marijampolė	26,79	18,39	17,94	10,53	30,92	25,12	26,59
Panevėžys	146,69	199,95	159,50	189,69	222,15	246,05	236,63
Šiauliai	70,12	67,66	80,94	75,63	75,60	79,05	100,98
Vilnius	6 129,69	5 460,91	5 963,02	6 592,55	7 472,42	8 343,68	8851,63
Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR)							
Lietuvos Respublika	2887	2930	3286	3672	4072	4321	4404
Alytus	1 128	1 084	981	1007	1 156	1 116	1133
Kaunas	2 025	2 904	2 883	3 605	3 810	3 171	3574
Klaipėda	3356	3660	4227	4398	4552	4046	4452
Marijampolė	415	290	292	174	520	428	458
Panevėžys	1400	1939	1595	1908	2282	2554	2486
Šiauliai	604	591	737	698	710	748	966
Vilnius	11 289	10 053	11 122	12 411	13 911	15 460	16 313

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Natūralu, kad didėjant tiesioginėms užsienio investicijoms didėja ir jų suma, tenkanti vienam miesto gyventojui. Didžiųjų miestų kontekste, Šiaulių ir Marijampolės m. gyventojams tenka mažiausia investicijų suma. Nors Šiauliuose nuo 2011 m. (698 EUR) pastebimas šio rodiklio augimas (2014 m. – 966 EUR). Didžiausia investicijų suma, tenkanti vienam gyventojui yra Vilniuje (nuo 2009 m. augimo tendencija), Panevėžyje (nuo 2010 m. augimo tendencija), Kaune (2010-2012 m augimo tendencija, tik 2013 m. sumažėjo) bei Klaipėdoje (2008-2012 m. augimo tendencija, 2013 m. šiek tiek sumažėjo).

Taigi, vienas iš svarbiausių Šiaulių m. savivaldybės uždavinių turėtų būti siejamas su užsienio investicijų pritraukimu. Svarbu nustatyti aiškias investicinės aplinkos tobulinimo gaires, pavyzdžiui, lankstesnis darbo santykių reglamentavimas, investicijų plėtros veiksnių ir priemonių sistemos gerinimas, palanki verslo subjektams aplinka ir logistika, bendradarbiavimo skatinimas, mažesnė administracinė našta ir supaprastintos dokumentų ruošimo taisyklės, mokesstinės lengvatos bei miesto įvaizdžio kūrimas, informacijos sklaida. (Sakalauskaitė ir Miškinis, 2014).

Viena iš efektyvesnės ekonomikos plėtros priedaidų – materialinių investicijų nukreipimas į naujų technologijų, inovacijų ir gamybos organizavimą. (Šiaulių m. esamos būklės..., 2015). Materialiosios investicijos apibūdinamos kaip lėšos, kurios paprastai būna nukreiptos į ilgalaikio turto ir finansinio kapitalo formavimą, jo didinimą, siekiant gauti pelno, įgyvendinti strateginius tikslus viešosios politikos srityse (švietimas, socialinė apsauga, kultūra) bei užtikrinti veiksmingą valstybės funkcijų įgyvendinimą. Jų didėjimas atspindi ir statybos sektoriaus darbų augimą. (Tomaševič ir Mackevičius, 2010).

Iš pateiktų statistinių duomenų, akivaizdu, kad didžiausios materialinės investicijos tiek visoje šalyje, tiek miestuose buvo 2008 m., kuomet vyravo ekonominis augimas. Tačiau vėliau, blogėjant verslo būklei ir iniciatyvoms bei prasidėjusi pasaulinė finansų krizė, turėjo įtakos Lietuvos materialinių investicijų smukimui visuose miestuose

2.17 lentelė

Materialinės investicijos

		2008	2009	2010	2011	2012	2013
To meto kainomis (tūkst. EUR)	Lietuvos Respublika	8 328 780	4 518 664	4 153 679	5 068 977	5 305 553	5 151 526
	Alytus	101 262	91 572	62 355	64 299	66 139	51 499
	Kaunas	860 080	335 852	355 060	467 396	496 368	432 650
	Klaipėda	586 180	290 677	300 119	481 825	384 049	480 248
	Marijampolė	124 637	51 202	54 751	90 685	81 550	83 190
	Panevėžys	260 260	84 763	87 857	119 182	145 863	141 296
	Šiauliai	292 053	160 389	123 977	196 401	142 115	151 6571
	Vilnius	3 003 241	1 427 804	1 126 968	1 415 455	1 771 749	1 612 011
Tenkančios vienam gyventojui (EUR)	Lietuvos Respublika	2604	1429	1341	1674	1776	1742
	Alytus	1550	1426	1006	1081	1 142	907
	Kaunas	2549	1010	1098	1488	1607	1417
	Klaipėda	3414	1716	1813	2983	2410	3041
	Marijampolė	1923	800	876	1487	1360	1408
	Panevėžys	2464	815	865	1201	1490	1459
	Šiauliai	2496	1390	1106	1806	1327	1430
	Vilnius	5538	2629	2088	2647	3310	2994

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Teigiami pokyčiai daugumoje miestų pastebimi 2010-2012 m., kuomet materialinės investicijos tolygiai augo Alytuje, Kaune, Panevėžyje ir Vilniuje, nors 2013 m. šiek tiek sumažėjo. Klaipėda 2010-2013 m. laikotarpiu pasižymėjo netolygiais materialinių investicijų pokyčiais, t.y., jų suma tai išaugdavo, tai drastiškai sumažėdavo, panaši tendencija ir Marijampolėje. Tuo tarpu Šiaulių m., materialinių investicijų suma itin išaugo 2010-2011 m. laikotarpiu (196 401 tūkst. EUR), 2012 m. vertinamas rodiklis sumažėjo, o 2013 m. pastebima augimo tendencija (151 657 tūkst. EUR), nors kitų miestų kontekste investicijos išlieka gana mažos.

2008-2009 m. laikotarpiu materialinių investicijų suma, tenkanti vienam gyventojui analogiškai sumažėjo. Tuo tarpu nuo 2010 m. vertinamas rodiklis tendencingai augo visuose miestuose, ypatingai Klaipėdoje, Alytuje, Kaune, Panevėžyje ir Vilniuje. Ši tendencija išliko iki pat

2012 m., nors vėliau šiek tiek sumažėjo. Šiauliuose materialinių investicijų suma, tenkanti vienam gyventojui augo iki 2011 m. (1806 EUR.), 2012 m. itin smuko – 1327 EUR, tačiau 2013 m. vėl padidėjo. Vis dėl to, didžiausia materialinių investicijų suma, tenkanti vienam gyventojui priskiriama Klaipėdos (3041 EUR) bei Vilniaus miestams (2994 EUR).

Įmonių, ūkio subjektų veiklos augimas traktuojamas kaip vienas iš svarbiausių ekonominės plėtros priemonių, kadangi kiekvieno miesto vystymosi tikslas yra siejamas su užimtumo ir perkamosios galios didinimu, naujų darbo vietų kūrimu, iniciatyvų skatinimu bei socialinių - ekonominių skirtumų mažinimu. (Grigencaitė ir Ivanovienė, 2010).

2.18 lentelė

Veikiantys ūkio subjektai ir įmonės metų pradžioje, pagal bendrą darbuotojų skaičių

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Veikiančių įmonių skaičius (vnt.)	2625	2724	2615	2768	2610	2622	2634	2879
Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius (vnt.)	2605	2704	2595	2754	2596	2605	2616	2858
Veikiantys ūkio subjektai (vnt.)	3586	3745	3660	3840	3710	3753	3751	3739

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Apibendrinant lentelėje (žr. 2.18 lentelė) pateiktus duomenis, krizinio laikotarpio metu (2009-2010 m.) Šiaulių m. veikiančių įmonių skaičius sumažėjo (nuo 2724-2615), o nuo 2011 m. pastebima augimo tendencija. Nors 2012 m. vertinamas rodiklis vėl sumažėjo (2610 veikiančių įmonių), tačiau iki pat 2015 m. įmonių skaičius pamažu augo ir pasiekė didžiausią reikšmę – 2879 (2015 m.). Tai galima traktuoti kaip ekonominio atsigavimo, verslumo iniciatyvų plėtrą mieste. Pažymima, kad didžiąją dalį įmonių skaičiaus sudaro veikiančios mažos ir vidutinės įmonės, kurių kaitos tendencijos yra labai panašios. Kadangi mažų ir vidutinių įmonių skaičius tolygiai augo nuo 2012 m. (2015 m. – 2858.). Tuo tarpu veikiančių ūkio subjektų skaičius mieste labai nepastovus, nuolat kinta, o nuo 2013 m. pastebima mažėjimo tendencija.

2.19 lentelė

Veikiantys ūkio subjektai pagal ekonominės veiklos rūšis

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė</i>	19	17	18	17	21	33	43
<i>Kasyba ir karjerų eksploatavimas</i>	2	3	4	4	5	4	4
<i>Apdirbamoji gamyba</i>	395	378	377	354	344	359	381
<i>Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas</i>	5	5	5	6	9	21	38
<i>Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas</i>	8	8	8	11	10	11	12
<i>Statyba</i>	317	301	285	272	260	267	291
<i>Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas</i>	967	923	980	912	904	886	936
<i>Transportas ir saugojimas</i>	223	231	242	257	265	252	285
<i>Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla</i>	97	97	102	94	106	110	120

<i>Informacija ir ryšiai</i>	81	75	82	72	73	74	77
<i>Finansinė ir draudimo veikla</i>	32	27	37	30	30	30	31
<i>Nekilnojamojo turto operacijos</i>	132	143	142	140	139	137	156
<i>Profesinė, mokslinė ir techninė veikla</i>	219	208	260	229	247	244	268
<i>Administracinė ir aptarnavimo veikla</i>	76	75	84	83	79	78	101
<i>Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas</i>	24	24	22	22	19	19	18
<i>Švietimas</i>	134	134	136	133	131	138	137
<i>Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas</i>	113	104	113	103	104	109	115
<i>Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla</i>	178	183	186	200	211	193	80
<i>Kita aptarnavimo veikla</i>	713	724	757	771	796	786	646

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Nagrinėjant veikiančių ūkio subjektų pasiskirstymą pagal ekonominės veiklos sritis (žr. 2.19 lentelė), akivaizdu, kad per visą analizuojamą laikotarpį mieste daugiausiai veikė šios ūkio srities subjektai: *didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas* (nors 2011-2014 m. pastebima mažėjimo tendencija); *apdirbamoji gamyba* (nuo 2013 – 2015 m. – augimas); *statyba* (2013-2015 m. augimas); *profesinė, mokslinė ir techninė veikla*; *kita aptarnavimo veikla* (2013-2015 m. mažėjimo tendencija); bei *transportas ir saugojimas* (2014-2015 m. augimas). Tuo tarpu mažiausias ūkio subjektų skaičius siejamas su *žemės ūkiu, miškininkyste ir žuvininkyste* (nors nuo 2012-2015 m. pastebima augimo tendencija), *kasyba ir karjerų eksploatavimu; vandens tiekimu, nuotekų valymu, atliekų tvarkymu; finansine ir draudimo veikla; viešuoju valdymu ir gynyba; privalomuoju socialiniu draudimu bei elektros, dujų, garo tiekimu ir oro kondicionavimu* – 38 (augimo tendencija per 2009-2015 m. laikotarpį).

Todėl labai svarbu, kad miesto savivaldybė remtų, skatintų įvairių verslo subjektų veiklą ir vystymąsi, teiktų visapusišką paramą (finansinę, netiesioginę, administracinę), prisidėtų prie verslo savivaldos ir inovacijų, naujų žinių, gerosios praktikos plėtros bei užtikrintų efektyvią teisinę, ekonominę aplinką. Kadangi miestas yra tarsi atvira sistema naujoms idėjoms, iniciatyvoms, kurioje nuolatos vyksta ekonominės naudos kūrimo procesai, sudarantys miestams įgyti konkurencinį pranašumą prieš kitus miestus, racionaliai išnaudodamas turimus bei pritraukdamas naujus rinkos dalyvius bei išteklius. (Račkauskienė, 2012; Bruneckienė, 2014).

2.20 lentelė

Dirbančiųjų skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (vnt.)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Iš viso	50 344	42 468	39 482	41 432	43 124	44 836
Kasyba, karjerų eksploatavimas, apdirbamoji gamyba	12 663	10 120	10 194	10 537	10 476	11 269
Elektros, dujų, vandens tiekimas ir atliekų tvarkymas	1436	1198	1221	1206	1181	1230
Statyba	6585	4742	4185	4619	4615	4611
Didmeninė ir mažmeninė prekyba bei variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	14 097	12 130	11 215	11 217	11 567	11 576
Transportas ir saugojimas	6555	6243	5087	5663	6714	6960

Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla	1585	1583	1298	1414	1348	1470
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	1668	1568	1467	1650	1642	1802
Administracinė ir aptarnavimo veikla	1575	1432	1356	1402	1438	1514
Švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė ir socialinė aptarnavimo veikla	851	776	823	880	984	1070

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Didžiausias bendras dirbančiųjų skaičius užfiksuotas 2008 m. (50 344 dirbantys). Kriziniu laikotarpiu (2009-2010 m.) rodikliai buvo ženkliai sumažėję, tačiau iki pat 2013 m. pastebima dirbančiųjų augimo tendencija. Didžioji dalis miesto gyventojų per visą analizuojamą laikotarpį dirbo *kasybos, karjerų eksploatavime* (nors iki 2012 m. dirbančiųjų skaičius mažėjo), *didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje, transporto ir saugojimo veikloje* (augimai nuo 2010 m.), *statybos sektoriuje* (nežymus mažėjimas nuo 2011 m.) bei nemaža dalis *profesinėje, mokslinėje, techninėje veikloje* (nuo 2012 m. augimo tendencija).

Transportas yra itin svarbus veiksnys miesto ekonomikai ir visuomenei, nes judumas daro įtaką vidaus rinkos augimui ir gyventojų gyvenimo kokybės rodikliams. Tačiau transporto reikšmė pastebima ne tik ekonomikos, bet ir aplinkos apsaugos, socialinėje dimensijoje, kadangi šis sektorius priskiriamas prie vieno iš didžiausių miestų taršos šaltinių (po energetikos ir pramonės), darančių neigiamą poveikį žmonių sveikatai, jų gyvenamajai aplinkai, kuomet keliuose žūsta daug žmonių. (Barysienė ir Speičytė, 2009). Kalbant apie dviratę transporto priemonę, tai nėra vien tik ekologiška, aplinką tausojanti ir gana patogi susisiekimo priemonė. Dviratis priskiriamas ir poilsinei priemonei, kadangi prisideda prie aktyvesnio laisvalaikio praleidimo ir sveiko gyvenimo būdo plėtros. Jau gana ilgą laiką susisiekimas dviratėmis priemonėmis vertinamas kaip itin reikšminga, ypatingai miestuose, susisiekimo sistemos dalis, kuri ateityje pamažu įgis ne mažiau svarbią reikšmę nei automobiliai. Vis dėl to, viena iš didžiųjų problemų daugelyje miestų yra siejama su nepakankamai gerai išplėtotą dviračių takų infrastruktūra. (Dviračių infrastruktūros plėtra..., 2012).

2.21 lentelė

Automobilių ir dviračių takų ilgis

Dviračių takų ilgis (km)					
2009	2010	2011	2012	2013	2014
56	57,6	57,6	57,6	61,1	61,1
Automobilių kelių ilgis metų pabaigoje (km)					
	Kelių ilgis	Kelių su danga ilgis	Kelių su patobulinta danga ilgis	Žvyro kelių ilgis	Grunto kelių ilgis
2014 m.	353	299	187	112	54
2013 m.	352	298	187	111	54
2012 m.	352	298	187	111	54
Rekonstruotų, nutiestų, atnaujintų gatvių ilgis (km)					
2011	4				
2012	3				
2013	9				
2014	5				

Lentelėje pateikti duomenys (žr. 2.21 lentelė) atskleidžia, kad lyginant su 2009 m. (56 km), per 2010-2012 m. laikotarpį dviračių takų ilgis kito labai nežymiai (57,6 km). Tik nuo 2013 m. pastebimas šioks toks pakitimas, kuomet dviračių takų ilgis mieste išaugo iki 61,1 km. Kalbant apie kelių infrastruktūros gerinimą, tai yra viena iš prioritetinių sričių, kuri padeda pritraukti miestui daugiau investicijų, plėtoti logistikos ir verslo sistemą. Šiauliai - strategiškai patrauklus miestas, kuriame tarsi susikerta pagrindiniai keliai. Vis dėl to, per 2012-2014 m. laikotarpį kelių modernizavimui nebuvo skiriama ypatingai didelis dėmesys, kadangi per trejus metus beveik niekas nepakito, o žvyru padengtų kelių ilgis išliko gana didelis (112 km). Tuo tarpu rekonstruotų, nutiestų ar atnaujintų gatvių ilgis (km), vertinant 2011-2014 m. laikotarpį, nepasižymi dideliais pokyčiais, išskyrus 2013 m., kuomet rekonstruotų kelių ilgis sudarė 9 km.

Iš žemiau esančios lentelės duomenų (žr. 2.22 lentelė), akivaizdu, kad per 2008-2013 m. laikotarpį Šiaulių m. individualių lengvųjų automobilių skaičius viršijo 50 000. Nuo 2010-2013 m. automobilių skaičius toliau tolygiai didėjo, tačiau didžiausias pokytis įvyko 2014 m., kuomet individualių lengvųjų automobilių mieste buvo tik 35 233. Natūralu, tokia pati tendencija išlieka analizuojant lengvųjų automobilių skaičių, tenkantį 1000 gyventojui.

2.22 lentelė

Individualūs lengvieji automobiliai

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Individualių lengvųjų automobilių skaičius Šiaulių m.	51 412	52 145	51 384	51 502	52 146	53 156	35 233
Individualių lengvųjų automobilių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų							
Lietuvos Respublika	477	496	509	524	541	562	370
Alytus	497	509	522	531	544	558	400
Kaunas	490	507	516	528	547	566	364
Klaipėda	484	488	490	496	506	516	329
Marijampolė	598	617	641	669	715	762	425
Panevėžys	483	504	509	517	528	541	374
Šiauliai	442	455	468	478	490	503	337
Vilnius	448	458	455	463	747	486	324

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Tai galima sieti su priimtomis pataisomis, kuomet senos, nenaudojamos ir techninės apžiūros neturinčios transporto priemonės buvo išregistruojamos. Apžvelgiant bendrą Lietuvos tendenciją, daugiausiai automobilių 1000 gyventojui tenka Marijampolės (425), Alytaus (400), Kauno (364) ir Panevėžio (374) m. gyventojams. Tuo tarpu Šiaulių, Klaipėdos ir Vilniaus m. rodikliai yra vieni iš mažiausių.

Sekančioje lentelėje (žr. 2.23 lentelė), pateikiama informacija apie viešojo transporto maršrutų bei šiomis paslaugomis besinaudojančių miesto gyventojų skaičių. Per analizuojamą

laikotarpį, viešojo transporto maršrutų skaičius ženkliai sumažėjo (2013 m. – 78 maršrutai), tačiau 2014 m. šiek tiek išaugo – 85 maršrutai. Tokia pati tendencija išlieka vertinant keleivių apyvartą pagal bendrus reiso tipus, kuomet iki 2013 m. rodikliai smunka, o 2014 m. nežymiai didėja – 141 309,9 tūkst. Vertinant pavieniui keleivių apyvartą pagal miesto maršrutus, galima teigti, kad tolimojo susisiekimo maršrutais besinaudojančių keleivių skaičius nuo 2008 - 2010 m. itin sumažėjo (nuo 58 924,5 iki 41 819,2), tendencija išliko nuo 2012-2014 m.

2.23 lentelė

Autobusų maršrutų skaičius ir keleivių apyvarta autobusais (tūkst. keleivio km)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Autobusų maršrutų skaičius (vnt.)	106	101	100	103	99	78	85
Iš viso pagal reiso tipą	218 796,2	165 234,7	165 312,2	172 199,1	150 032,7	140 535,4	141 309,9
Tolimojo susisiekimo maršrutas	58 924,5	45 204,8	41 819,2	42 533,2	41 270,2	38 855,8	37 222,2
Vietinio (priemiestinio) susisiekimo maršrutas	12 450,6	12 801,2	12 733	13 819,7	12 506,5	10 031	8289,6
Vietinio (miesto) susisiekimo maršrutas	97 388,9	90 197,9	90 821,4	90 715,3	75 249,8	73 468,7	74 189,9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Pažymėtina, jog miesto gyventojai mažiausiai naudojami vietinio (priemiestinio) transporto paslaugomis (keleivių apyvartos mažėjimo tendencija nuo 2011 m.). Daugiausiai keleivių vežama vietinio (miesto) maršrutais, nors ir šioje srityje nuo 2008 m., su nežymiais pakitimais, pastebimas keleivių apyvartos mažėjimas (2013 m. – 73 468,7). Vis dėl to, sekančiais metais galima išvelgti keleivių apyvartos augimą (2014 m. - 74 189,9 tūkst.). Pokyčius galima sieti su individualių automobilių skaičiaus augimu, gyventojų skaičiaus mažėjimu ir jų poreikių neįgyvendinamumu bei nusivylimu viešojo transporto paslaugomis.

Kaip ir buvo minėta, transporto sektorius glaudžiai siejasi ir su socialine sritimi, todėl buvo aktualu panagrinėti, kokia situacija yra Šiaulių m., kalbant apie keliuose padaromus eismo įvykius ir juose nukentėjusius asmenis (žr. 2.24 lentelė).

2.24 lentelė

Eismo įvykiai keliuose

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kelių eismo įvykių skaičius (vnt.)	205	178	161	143	161	163	160
Sužeistųjų ir žuvusiųjų skaičius (asm.)	264	210	193	168	183	193	187

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Pažymėtina, jog sužeistųjų ir žuvusiųjų skaičius visuomet buvo didesnis nei kelių eismo įvykių. Apskritai, abu vertinami aspektai pasižymėjo didžiausiais rodikliais 2008 m., kuomet kelių

eismo įvykių buvo užregistruota – 205, atitinkamai sužeistųjų ir žuvusiųjų asmenų – 264. Nors šie skaičiai nuo 2008-2011 m. pamažu ėmė mažėti, vis dėl to, jau 2012-2013 m. pastebimas abiejų rodiklių augimas, kuomet 2013 m. eismo įvykių buvo užregistruota – 163, o sužeistųjų ir žuvusiųjų – 193. Tuo tarpu 2014 m. nepasižymėjo dideliais pokyčiais.

Taigi, minėtuose strategijose išsikeltų tikslų prastas įgyvendinimas paskatino imtis naujų priemonių. Viena iš jų, remiantis tarptautine patirtimi bei ES gairėmis - miestai skatinami priimti darnaus judumo planus, kurie padėtų veiksmingiau išspręsti mieste vyraujančias transporto problemas, suburtų ir integruotų suinteresuotąsias grupes bei užtikrintų darnaus miesto efektyvų vystymąsi. Pagrindiniai šio plano tikslai - užtikrinti miesto gyventojams viešojo transporto prieinamumą, saugumą, efektyvumą, patogumą, tuo pačiu sumažinti triukšmo ir taršos, kenksmingų dujų išmetimą į aplinką, siekiant gerinti miesto patrauklumą bei gyventojų sveikatą. Pažymėtina, kad Šiaulių m. yra nusprendęs kurti judumo planą. (Darnaus judumo mieste..., 2013).

Dar vienas itin svarbus ekonominės dimensijos veiksnys – turizmas, kuris kuria naujas darbo vietas, paslaugas, didina pajamas ir pritraukia daugiau investicijų, supažindina su įvairiomis kultūromis, gerosiomis praktikomis ar idėjomis bei skatina konkurenciją, turizmo vystymąsi mieste, tuo pačiu apgyvendinimo, laisvalaikio praleidimo įstaigų, pažintinių objektų ir infrastruktūros plėtrą. (Romikaitytė ir Kisieliauskas, 2012). Nors miestas nepasižymi itin gausiais turizmui ir rekreacijai reikalingais ištekliais, vis dėl to, šio potencialas yra. Todėl buvo aktualu apžvelgti kaip Šiaulių m. valdo turizmo sektorių (žr. 2.25 ir 2.26 lentelės).

2.25 lentelė

Apgyvendinimas

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Apgyvendini- mo įstaigų skaičius (vnt.)	Iš viso pagal apgyvendinimo įstaigas	16	15	17	18	16	23	18
	Viešbučiai	15	14	14	14	14	14	14
	Nakvynės namai	1	1	1	1	2	2	2
Vietų skaičius apgyvendinimo įstaigose (vnt.)	Bendras vietų skaičius	754	708	746	991	980	1070	977
	Naudojamų ištikus metus vietų skaičius	709	708	744	940	980	1070	977
	Naudojamų tik tam tikru sezonu vietų skaičius	45	0	2	51	0	0	0
Suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose (vnt.)	Visos nakvynės	99 756	75 402	83 684	84 412	83 779	97 437	134 109
	Lietuvos gyventojų nakvynės	50 521	28 802	27 520	33 848	30 661	49 160	43 071
	Užsieniečių nakvynės	49 235	46 600	56 164	50 564	53 118	48 277	91 038

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Analizuojant 2008-2014 m. laikotarpį, galima teigti, kad apgyvendinimo įstaigų skaičius nuolat kisdavo. 2013 m. pastebima šio rodiklio didžiausia reikšmė – 23 apgyvendinimo įstaigos, kuris 2014 m. sumažėja iki 18. Svarbu pažymėti, kad mieste dominuoja viešbučiai, kurių skaičius

nuo 2009-2014 m. išlieka pastovus bei nakvynės namai. Akivaizdu, kad mieste nėra išplėtotas kempingų, poilsio namų, reabilitacijos centrų, konferencijų centrų infrastruktūra.

Mažiausias bendras vietų skaičius apgyvendinimo įstaigose buvo tik 2008-2010 m. laikotarpiu, didžiausias 2013 m., kuomet rodiklis išaugo iki 1070, tačiau jau 2014 m. šiek tiek sumažėjo – 977. Bendras suteiktų nakvynių skaičius mieste nuo 2012-2014 m. itin išaugo (134 109 tūkst.). Lietuvos gyventojams suteiktų nakvynių skaičius sumažėjo kriziniu laikotarpiu, t.y., 2008-2010 m., vis dėl to, remiantis 2013-2014 m. duomenimis, rodikliai vėl ženkliai smuko (nuo 49 160 - 43 071). Tuo tarpu užsieniečiams suteiktų nakvynių skaičius nuolat kisdavo, tačiau per pastaruosius dvejus metus, t.y., 2013-2014 m. suteiktų nakvynių skaičius išaugo dvigubai nuo 48 277- 91 038.

2.26 lentelė

Turistų srautai

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuviai	11 667	10 439	9479	8253	6420	8 071	7285
Užsieniečiai	6884	4786	4619	4694	3628	4 627	3870
Bendras turistų skaičius	18 551	15 225	14 098	12 947	10 047	12 684	11 155

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių turizmo informacijos centro 2008-2014 m. statistinius duomenis.

Remiantis Šiaulių turizmo informacijos centro duomenimis, 2008-2012 m. laikotarpiu, bendras atvykusiųjų turistų skaičius mieste tolygiai mažėjo (ypatingai Lietuvos turistų). Užsienio turistų mažiausias skaičius pastebimas vėlgi 2012 m. – 3628. Turistų skaičiaus augimas fiksuojamas tik 2013 m., kadangi 2014 m. atvykusiųjų srautas mieste vėl sumažėjo – 11 155. Apskritai, galima teigti, kad miestas pritraukia mažai užsienio turistų, kurių didžiausi srautai pastebimi vasaros laikotarpiu.

Toliau bus analizuojami Šiaulių m. veikiančių įmonių, kurios užsiima maitinimo ir gėrimų teikimo veikla, mažmenine prekyba, variklinių transporto priemonių prekyba ir remontu, skaičiaus dinamika bei jų apyvartos rodikliai.

2.27 lentelė

Maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos įmonių vienetai ir jų apyvarta (to meto kainomis) metų pabaigoje

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos įmonių maitinimo vienetų skaičius	132	124	130	125	122	133	147
Maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos įmonių maitinimo vienetų skaičius 1000 gyventojų	1.1	1.1	1.2	1.1	1.1	1.3	1.4
Maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos apyvarta (be PVM), tenkanti vienam gyventojui (EUR)	122	110	110	151	165	161	180
Maitinimo ir gėrimų teikimo veikla (tūkst. EUR)	14 235,4	12 707,2	12 336,9	16 405,1	17 687,2	17 023,3	18 924,6

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Šiaulių m. maitinimo ir gėrimų teikimo įmonių skaičiaus tendencija per analizuojamą laikotarpį pasižymėjo nepastovumu, t.y., tai sumažėdavo, tai vėl išaugdavo, tačiau nuo 2012 m. pastebimas augimas (2014 m. – 147). Maitinimo ir gėrimų teikimo įmonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų iki 2012 m. išliko tolydus – 1.1. Tačiau nuo 2012 – 2014 m. rodiklis išaugo iki – 1.4. Maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos apyvarta, tenkanti vienam gyventojui, 2008 – 2010 m. laikotarpiu buvo sumažėjusi. Vis dėl to, 2011-2014 m. apyvartos sumos, tenkančios miestiečiams itin išaugo (išskyrus 2012 m. nežymų sumažėjimą). Pažymima, kad 2014 m. suma išaugo iki 180 EUR. Kalbant apie bendrą maitinimo ir gėrimų veiklos apyvartą, galima teigti, kad tendencija vyravo tokia pati. Kadangi per 2008-2010 m. laikotarpį, apyvartos suma buvo sumažėjusi (2010 m. – 12 336,9 tūkst. EUR), o 2011 m. itin išaugo (16 405,1 tūkst. EUR) bei didėjo iki pat 2014 m. – 18 924,6 tūkst. EUR.

Žemiau pateiktoje lentelėje (žr. 2.28 lentelė), vertinami Šiaulių m. mažmeninės ir didmeninės įmonių prekybos apyvartos duomenys. Akivaizdu, kad Šiaulių m. savivaldybė didžiausią apyvartą surenka iš mažmeninės prekybos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą). Krizinis laikotarpis (2008-2010 m.) sumažino metines apyvartas abiejuose vertinamose įmonių veiklos srityse. Vis dėl to, nuo 2010- 2013 m. variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninės ir mažmeninės prekybos bei mažmeninės prekybos, išskyrus variklines transporto priemones, metinės apyvartos tendencingai didėjo.

2.28 lentelė

Mažmeninės ir didmeninės prekybos įmonių apyvarta to meto kainomis

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Šiaulių m. įmonių apyvarta (be PVM) (tūkst. EUR)							
Variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninė ir mažmeninė prekyba bei remontas (tūkst. EUR)	143 223,7	63 098,9	106 025,6	116 186,6	129 953,1	145 082,7	133 069,1
Mažmeninė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą (tūkst. EUR)	389 490,8	315 342,9	303 920,2	348 232,9	354 878,8	374 918,2	407 759,4
Variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninės ir mažmeninės prekybos bei remonto apyvarta (be PVM), tenkanti vienam gyventojui (EUR)							
	1224	547	946	1069	1211	1368	1266
Mažmeninės prekybos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą apyvarta (be PVM), tenkanti vienam gyventojui (EUR)							
	3329	2734	2710	3203	3308	3536	3880

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninės ir mažmeninės prekybos bei remonto apyvarta, tenkanti vienam gyventojui (EUR) mieste per 2008-2009 m. ženkliai smuko,

tačiau vėliau iki pat 2013 m. tolygiai augo. *Mažmeninės prekybos (išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą) metinės apyvartos* suma, tenkanti vienam gyventojui analogiškai buvo sumažėjusi per 2008-2010 m. laikotarpį, tačiau teigiamas augimas pastebimas jau nuo 2011-2013 m.

Vykstantys statybos darbai yra neatsiejama ekonomikos sektoriaus plėtros dalis, kuri yra priklausoma nuo vyraujančios ekonominės situacijos, kadangi mažėjantys ekonominiai procesai turi didelę įtaką gyventojų pajamoms, prekių ir paslaugų rinkos veiksniams, investicijų plėtrai ir nekilnojamojo turto paklausos mažėjimui. Visi minėti aspektai tiesiogiai ir neigiamai veikia statybos sektoriaus veiklą. (Akatjevaitė, 2011).

2.29 lentelė

Šiaulių m. atlikti statybos darbai

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Atlikti statybos darbai to meto kainomis (tūkst. EUR)	145 300	67 940	50 370	61 364	56 929	50 339	61 228
Iš viso pastatytų butų	125	158	27	188	105	98	123
1 kambario	1	18	1	-	1	-	2
2 kambarių	20	39	-	46	2	-	7
3 kambarių	24	33	4	17	8	4	9
4 kambarių	25	23	7	31	38	27	28
5 kambarių	22	25	6	19	23	30	47
6 ir daugiau	33	20	9	75	33	37	30
Gyvenamieji pastatai	89	67	27	135	105	95	101
Vieno ir dviejų būstų pastatai	87	65	27	134	105	95	100
Negyvenamieji pastatai	106	82	56	13	18	16	9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Vyravusi ekonominė krizė (2008-2010 m.) turėjo neigiamų pokyčių ir Šiaulių m., kuomet atliktų statybos darbų kainos ženkliai smuko, tuo pačiu sumažėjo mieste vykstančių statybos darbų mastai. 2011 m. pasižymi ryškiais pokyčiais statybų sektoriuje, kadangi tiek atliktų statybos darbų kainos, tiek pastatytų butų, gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų skaičius itin išaugo. Tačiau jau 2012 m. vertinami rodikliai drastiškai sumažėja, tai tęsiasi iki pat 2013 m. Nors sekančiais metais (2014 m.) statybų sektorius atgijo – išaugo atliktų darbų kainos, statomų butų ir gyvenamųjų pastatų skaičius. Vertinant gyvenamąjį fondą (žr. 2.30 lentelė), visuose miestuose, su nežymiais pokyčiais, rodikliai pamažu augo iki pat 2014 m. Didžiausiu gyvenamuoju fondu išsiskiria Kaunas (2014 m. - 8835,3 tūkst. m), Klaipėda (2014 m. - 4268,1 tūkst. m), Vilnius (2014 m. – 14 751 tūkst. m) bei Šiauliai (2014 m. – 2874,2 tūkst. m).

2.30 lentelė

Gyvenamasis fondas metų pabaigoje (tūkst. m²)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuvos Respublika	83 351,3	82 945,1	83 722,4	85 190,4	85 809,3	86 824,5	87 901,1

Alytus	1473,7	1474,3	1484,2	1499,4	1498,3	1514,1	1523,9
Kaunas	8242,3	8463,6	8498,7	8657,0	8657,4	8751,3	8835,3
Klaipėda	4064,2	4085,4	4129,0	4183,8	4200,1	4229,6	4268,1
Marijampolė	1484,1	1523,5	1535,6	1559,7	1571,0	1588,8	1608,8
Panevėžys	2472,2	2461,0	2469,2	2564,7	2563,3	2585,4	2576,8
Šiauliai	2751,2	2789,1	2783,4	2819,8	2812,9	2855,1	2874,2
Vilnius	14 043,0	13 694,6	13 835,0	14 136,3	14 414,6	14 475,0	14 751

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Žemiau esančioje lentelėje (žr. 2.31 lentelė), pateikiama informacija apie gyvenamųjų pastatų naudingą plotą ir jo reikšmę, tenkančią vienam miesto gyventojui. Vertinant baigtų statyti butų naudingą plotą, galima teigti, kad visuose miestuose (išskyrus Panevėžį) per 2008-2010 m. laikotarpį, analizuojamas rodiklis sparčiai kito. Apskritai, 2010 m. rodiklio reikšmė visuose miestuose buvo pati mažiausia, ypatingai naudingasis plotas 2010 m. sumažėjo Kaune (51,0 tūkst. m²), Klaipėdoje (16,3 tūkst. m²), Vilniuje (126 tūkst. m²) bei Šiauliuose (3,9 tūkst. m²). 2011 m. pasižymi sparčiu vertinamo rodiklio šuoliais daugelyje miestų, vėliau fiksuojamas sumažėjimas, o 2014 m. augimas, tačiau Šiaulių m. itin atsilieka nuo didžiųjų miestų.

2.31 lentelė

Gyvenamųjų pastatų naudingasis plotas (tūkst. m²)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Baigtų statyti butų naudingasis plotas	Lietuvos Respublika	1164,0	1075,0	512,4	699,4	622,9	712,9	907,7
	Alytus	7.6	9.9	4.6	4.5	3.9	5.9	7.2
	Kaunas	129.5	78.4	51.0	68.5	42.1	57.4	89.8
	Klaipėda	71.9	72.1	16.3	50.8	32.8	28.0	38.2
	Marijampolė	18.1	10.3	9.2	8.9	14.4	13.6	13.1
	Panevėžys	7.3	13.3	18.1	36.0	15.3	10.2	11.5
	Šiauliai	16.8	15.8	3.9	25.9	16.3	15.5	17.6
	Vilnius	455.1	442.8	126.0	135.8	181.4	229.3	267.8
	Naudingasis plotas, tenkantis vienam gyventojui	Lietuvos Respublika	25,0	25,2	26,2	27,0	27,4	27,8
Alytus		22.8	23.2	24.6	25.6	26.2	26.9	27,4
Kaunas		24.6	25.7	26.8	27.9	28.2	28.8	29,3
Klaipėda		23.8	24.3	25.3	26.1	26.5	26.9	27,3
Marijampolė		22.7	23.6	24.5	25.4	25.9	26.6	27,2
Panevėžys		23.6	23.8	24.6	26.0	26.3	26.8	27,1
Šiauliai		23,7	24,3	25,3	26,2	26,4	27	27,5
Vilnius		25.9	25.1	25.8	26.5	26.8	26.8	27,2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Tuo tarpu vertinant naudingą plotą, tenkantį vienam gyventojui, galima teigti, kad visuose miestuose rodikliai augo per visą analizuojamą laikotarpį. Pažymėtina, kad analizuojamas rodiklis yra gana panašus visuose miestuose, tačiau remiantis 2014 m. duomenimis, Šiaulių (27,5 tūkst. m²) ir Kauno (29,3 tūkst. m²) miesto gyventojams, tenka didžiausias naudingasis plotas.

Miestų plėtra glaudžiai siejasi su gebėjimu suprasti ir laiku reaguoti į išorės veiksnius bei ateities tendencijas. Taigi, labai svarbu mieste užtikrinti gyvenimo ir gyvenamosios aplinkos

kokybės augimą. Kadangi šiuolaikinėje informacinėje ir žinių visuomenėje didelę reikšmę vietos pasirinkimui įgyja darbo jėgos kokybė. (Piliulytė, 2005).

2.32 lentelė

Darbo jėga ir darbo jėgos aktyvumo lygis

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.)	Lietuvos Respublika	1515,4	1528,1	1518,1	1481,6	1472,5	1465,2	1477,0
	Kaunas	171,1	170,5	171,6	162,2	162,2	163,8	161,4
	Klaipėda	88,4	90,8	93,6	88,1	86,2	85,2	87,0
	Panevėžys	55,1	52,7	51,6	49,5	49,4	48,7	48,2
	Šiauliai	65,5	64,3	59,6	58,3	57,0	59,0	56,5
	Vilnius	294,8	301,5	305,9	301,0	302,5	297,8	293,4
Bendras (15-64 m amžiaus) darbo jėgos aktyvumo lygis (proc.)	Lietuvos Respublika	68,4	69,6	70,2	71,4	71,8	72,4	73,7
	Kaunas	71,7	73,2	74,1	74,7	76,3	77,0	76,8
	Klaipėda	74,2	76,1	78,2	75,7	76,3	77,0	77,3
	Panevėžys	75,2	72,8	72,6	73,4	74,1	74,5	73,7
	Šiauliai	72,8	74,0	71,8	74,8	74,9	75,3	74,8
	Vilnius	74,7	76,0	77,1	77,0	77,8	78,0	78,7

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Bendros darbo jėgos (15 m. ir vyresnių) bei aktyvumo lygio (proc.) rodikliai Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus m. pasižymi netolygiais svyravimais, kuomet vertinamas rodiklis tai išauga, tai sumažėja. Vis dėl to, kuomet Lietuvą užklupo finansų krizė, ji labiausiai palietė Šiaulių ir Panevėžio m., kuriuose darbo jėgos (15 m. ir vyresnių) rodikliai tendencingai mažėjo nuo 2008 m., o aktyvumo lygio (proc.) - per 2008-2010 m. laikotarpį iki pat 2012 m. Nors Šiaulių m. kaip ir kituose miestuose vertinami rodikliai išaugo, tačiau jau 2014 m. fiksuojamas darbo jėgos (išskyrus Klaipėdą) ir aktyvumo lygio (išskyrus Klaipėdą ir Vilnių) mažėjimas.

2.33 lentelė

Mėnesinis darbo užmokestis (EUR)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bruto	Lietuvos Respublika	623,2	595,5	575,8	592,5	615,1	646,3	677,4
	Alytus	579,2	532,0	522,5	532,0	546,2	588,2	613,5
	Kaunas	618,6	591,7	568,5	588,2	607,3	645,3	679,8
	Klaipėda	663,2	644,1	625,0	639,2	659,2	685,2	722,6
	Marijampolė	522,5	486,3	480,8	491,5	511,2	543,3	578,8
	Panevėžys	576,9	548,0	519,9	546,8	566,2	597,2	632,5
	Šiauliai	563	525,4	508,6	513,8	522,8	558,7	582,7
	Vilnius	735,6	698,9	684,7	704,1	731,6	759,7	797,6
Neto	Lietuvos Respublika	478,1	464,0	449,6	461,8	478,3	501,1	527,2
	Alytus	446,0	417,6	410,7	417,6	428,1	458,8	481,1
	Kaunas	474,7	461,4	444,3	458,8	472,7	500,2	528,9
	Klaipėda	507,4	499,6	485,7	495,8	510,6	529,4	559,8
	Marijampolė	404,6	384,3	380,3	388,1	402,3	426,0	456,1
	Panevėžys	444,6	429,2	408,7	428,3	442,5	465,1	494,9
	Šiauliai	434,4	413	400,5	404,3	411	437	459,0
	Vilnius	560,1	539,3	529,1	543,3	563,3	583,9	613,9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Darbo užmokestis yra vienas iš svarbiausių kiekvieno žmogaus pragyvenimo šaltinių. Todėl, natūralu, kad pajamų didėjimas ne tik atspindi miesto ekonominį augimą, bet ir užtikrina žmonėms socialines garantijas, geresnę gyvenimo kokybę bei saugumą. (Raziulytė, 2011). Mėnesinis *bruto ir neto* darbo užmokestis, visoje Lietuvoje ir miestuose, ženkliai sumažėjo kriziniu laikotarpiu, t.y., 2008-2010 m. Tačiau nuo 2011-2014 m. pastebimi teigiami pokyčiai, kadangi mėnesinis darbo (bruto ir neto) užmokestis pamažu augo, o 2014 m. pasiekė didžiausią reikšmę per visą analizuojamą laikotarpį. Deja, bet Šiaulių, Alytaus ir Marijampolės m. mėnesiniai bruto ir neto atlyginimai vis dar išlieka mažiausi.

2.2.3 Šiaulių miesto aplinkos srities analizė

Oro kokybė yra viena iš esminių aplinkos apsaugos sričių, kuria siekiama miesto gyventojams užtikrinti sveiką aplinką ir nesukelti jiems sveikatos problemų. Todėl būtina užtikrinti, kad miestų savivaldybės stebėtų aplinkos taršos pakitimus, perspėtų apie tai miesto gyventojus, imtųsi konkrečių priemonių, kurios padėtų mažinti išmetamų teršalų kiekį į aplinką tiek iš stacionarių taršos šaltinių (pramonės, įmonės, katilinės), tiek iš transporto priemonių. (Alytaus miesto plėtros..., 2010).

Sudaryta lentelė (žr. 2.34 lentelė) atspindi, kaip kitų miestų ir visos Lietuvos kontekste, Šiaulių m. savivaldybė tvarkosi su išmestų teršalų (*kietosios, dujinės ir skystosios medžiagos, sieros dioksidai, azoto oksidai, anglies monoksidai, lakūs organiniai junginiai bei fluoras*) reguliavimu.

2.34 lentelė

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tenkantis vienam gyventojui (kg)	LR	22,3	20,4	20,6	22,3	21,7	20,5	19
	Alytus	5,4	5,5	6,4	6,5	6,8	7,8	8
	Kaunas	9,4	9,8	14,0	16,0	11,4	16,4	13
	Klaipėda	29,7	29,3	17,7	15,8	15,0	14,9	13
	Marijampolė	10,3	11,3	13,0	12,5	13,1	15,6	14
	Panevėžys	9,8	10,7	9,4	10,8	14,2	14,5	14
	Šiauliai	5,6	5,4	5,6	4,8	4,2	5,4	6
	Vilnius	5,7	6,5	7,1	5,1	5,0	4,1	6
Iš viso išmesta teršalų (tonomis)	LR	71 179,6	64 518,2	63 878,3	67 517,3	64 864,1	60 690,7	56 513,7
	Alytus	352,7	352,3	396,7	386,3	392,0	440,8	439,7
	Kaunas	3804,9	3244,5	3615,6	3790,0	3512,1	536,9	3790,5
	Klaipėda	5093,9	4936,6	2925,7	2545,4	2401,3	2355,8	107,5
	Marijampolė	665,8	722,4	811,5	763,4	784,6	924,7	9,2
	Panevėžys	1031,5	1115,1	950,4	1068,4	1387,5	1406,5	4,2
	Šiauliai	651,4	624,8	630,3	525,8	448,6	577,5	610,0
	Vilnius	3105,1	3550,0	3851,2	2730,6	2672,9	2201,4	3102,7

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Iš viso išmestų teršalų kiekis visoje Lietuvoje, kaip ir Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje nuo 2011 m. mažėjo, tačiau jau 2014 m. fiksuojamas teršalų išmetimo augimas. Didžiausias teršalų

išmetimo pokytis pastebimas Kaune (2013 m. 536,9 t. – 2014 m., – 3790,5 t.) ir Klaipėdoje (2013 m. – 2355,8 t., - 2014 m. – 107,5 t.). Tuo tarpu Alytuje, Marijampolėje, Panevėžyje per 2011 - 2013 m. teršalų kiekis tendencingai augo, o 2014 m. drastiškai sumažėjo. Šiauliuose teršalų kiekis nuo 2012 m. nuolat auga. Vis dėl to, vertinant bendrai visus miestus, negalima teigti, kad Šiaulių m. teršalų išmeta daugiausiai.

Bendro teršalų išmetimo kiekio, tenkančio vienam gyventojui (kg) rodiklio tendencija gana panaši, kadangi Klaipėdoje ir Vilniuje nuo 2011-2013 m. minėtas kiekis mažėja, o 2014 m. išauga, tuo tarpu Kaune - sumažėja. Mažesniuose miestuose (Alytuje, Marijampolėje ir Panevėžyje) teršalų kiekis, tenkantis vienam gyventojui nuolat auga per 2010-2013 m. laikotarpį, tačiau vėliau stabilizuojasi. Šiaulių m. gyventojams, tenkantis teršalų kiekis nuo 2010 - 2012 m. mažėjo, o per pastaruosius dvejus metus fiksuojamas rodiklio augimas, nors jo reikšmė kaip ir Vilniaus m. yra viena iš mažiausių.

Šiaulių m. veikia municipalinė aplinkos tyrimų laboratorija (MATL), kurios pagrindinis tikslas – teikti informaciją apie miesto gyvenamosios aplinkos kokybiškumą. Gauta informacija svarbi rengiant Šiaulių m. plėtros, teritorijų planavimo dokumentus, priimant veiksmingus socialinės raidos, sveikatos apsaugos, mokslo sprendimus.

2.35 lentelė

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nustatytos ribinės vertės* viršijimas per metus	11 kartų	31 kartas	52 kartai	33 kartai	35 kartai	49 kartai	12 Kartų

*Paros ribinė reikšmė – 50 µg/m³, leidžiama viršyti iki 35 kartų per metus.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių m. Savivaldybės administracijos direktoriaus 2008-2013 m. veiklos ataskaitas; Šiaulių m. savivaldybės 2015-2017 m. strateginį veiklos planą, 2015, T-155.

Per analizuojamą laikotarpį Šiaulių m. aplinkos oro užterštumas mažiausias buvo tik 2008 m. Net tris kartus oro užterštumas mieste viršijo paros ribinę reikšmę - 2010 m. – 52 kartus, 2012 m. – 35 kartus ir 2013 m. – 49 kartai. Pažymima, kad daugiausiai užteršti mėnesiai būna po žiemos, t.y., vasario – balandžio ir spalio mėn. (Šiaulių m. savivaldybės..., 2008-2013).

Vandens sunaudojimas ūkio ir buities reikmėms (žr. 2.36 lentelė) pasižymi kasmetiniais pokyčiais (Šiauliai, Vilnius, Alytus). Pažymėtina, kad Alytuje, Kaune, Marijampolėje ir Panevėžyje per 2008-2011 m., vandens sunaudojimas ūkio ir buities reikmėms – sumažėjo. Tuo tarpu analizuojant 2011-2013 m., akivaizdu, kad daugumoje miestų (Alytus, Kaunas, Klaipėda, Panevėžys) vandens sunaudojimas tolygiai auga, o Šiauliuose, Vilniuje ir Marijampolėje – mažėja. Pramonės reikmėms, sunaudojamas vandens kiekis, apskritai, yra ženkliai mažesnis visuose miestuose nei ūkio ir buities reikmėms, o per 2008-2009 m. laikotarpį rodiklis dar labiau sumažėjo visuose miestuose.

Vandens sunaudojimas (tūkst. m³)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ūkio ir buities reikmėms	Lietuvos Respublika	94 182,9	89 443,4	89 769,2	90 038,3	89 257,4	97 040,4
	Alytus	1938,8	2090,7	2099,2	2039,5	2013,9	2390,0
	Kaunas	14 335,0	13 696,0	13 199,0	13 140,0	13 438,0	14 265,9
	Klaipėda	6 633,0	6 743,2	6 386,0	6 272,1	6 291,0	8610,7
	Marijampolė	2 686,5	2 526,4	2 506,9	2 606,8	2 100,5	1786,7
	Panevėžys	3 961,2	3 493,0	3 591,6	3 554,1	3 586,2	3650,8
	Šiauliai	3644	3594	3164	3449	3437	3431,1
	Vilnius	26 234,0	24 711,0	27 580,4	27 586,0	28 133,0	27 161,7
	Lietuvos Respublika	45 668,2	35 939,4	34 975,5	38 599,1	42 616,8	42 746,7
Pramonės reikmėms	Alytus	472,3	296,6	346,6	455,8	475,1	64,0
	Kaunas	3 635,0	2 742,0	2 815,0	2 678,0	2 533,0	1475,9
	Klaipėda	4 788,0	4 352,9	4 524,0	4 754,0	4 215,0	2485,2
	Marijampolė	488,8	466,6	532,0	551,0	523,0	556,6
	Panevėžys	1 697,9	1 140,5	1 464,7	1 851,9	2 012,3	2188,0
	Šiauliai	112	89	82	101	90	152,3
	Vilnius	3 111,0	1 681,0	1 585,6	1 514,5	1 539,7	1434,2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Sparčiausiai pramonei skirtas vanduo 2009-2012 m. tendencingai augo Alytuje ir Panevėžyje (iki 2013 m.), tuo tarpu Kauno, Klaipėdos, Marijampolės ir Šiaulių m., šio rodiklio pokytis svyruoja. Remiantis 2013 m. duomenimis, pramonės reikmėms sunaudoto vandens kiekis sumažėjo Alytuje, Kaune, Klaipėdoje ir Vilniuje, o išaugo – Šiauliuose (nuo 90 tūkst. m³ – 152,3 tūkst. m³) ir Marijampolėje.

Rodikliai apie ūkio ir gamybos nuotekų išleidimą į paviršinius vandenis, dėl duomenų stokos buvo ne visiškai pilnai suvesti. *Iš viso išleistų nuotekų* rodiklis per 2012-2013 m. atitinka *išleisto išvalytų iki normos nuotekų* rodiklį, kuris per 201-2013 m. sumažėjo. Tuo tarpu nuo 2008-2010 m. *iš viso išleistų nuotekų* rodiklis yra tapatus su *išleistu nepakankamai išvalytų nuotekų rodikliu*.

Ūkio, buities ir gamybos nuotekų išleidimas į paviršinius vandenis Šiaulių mieste (tūkst. m³)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Iš viso išleista nuotekų	8200	7296	8377	8900	8622	8433,9
Išleista išvalytų iki normos nuotekų	0	0	0	1998	8622	8433,9
Išleista nepakankamai išvalytų nuotekų	8200	7296	8377	6902	0	0

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Svarbu paminėti, kad nuo 2009 m. Šiaulių m. buvo pradėtas įgyvendinti „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros projektas Šiaulių m.“, kurio pagrindinis tikslas – miesto gyventojams tiekti kokybišką geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas. Projektą sudarė du etapai, pirmasis - esamų nuotekų tinklų renovacija Šiaulių m., antrasis - naujų vandentiekio ir

nuotekų tinklų tiesimas. (Vandentvarkos projektas Šiauliuose I, 2015). Remiantis ataskaitomis, vandentiekio tinklų nutiesta (km): Medelyne – 37,07 km, Kalniuke – 7,62 km, Pabaliuose – 14,41 km, Tilžės-Verdulių kvartale – 5,53 km (bendrai – 64,66 km). Nutiesta nuotekų tinklų: Medelyne – 29,44 km, Kalniuke – 7,37 km, Pabaliuose – 9,81 km, Tilžės – Verdulių kvartale – 6,84 km (bendras – 53,46 km). Pastatytos naujos nuotekų siurblinės: Medelyne – 7 vnt., Kalniuke – 5 vnt., Pabaliuose – 4 vnt., Tilžės – Verdulių kvartale – 4 vnt., Serbentų g. – 1 vnt. (bendras – 21 vnt.). (Šiaulių m. savivaldybės..., 2008-2013).

Lietuvos miestų miškingumo rodiklio didinimas yra labai svarbus ir aktualus prioritetas, kuris glaudžiai siejasi su darnaus vystymosi aspektais: ekologine ir aplinkosaugine, užimtumo, ekonomine ir nenaudingų, apleistų vietų gerinimo prasme. (Žalkauskas ir Kavaliauskas, 2004).

2.38 lentelė

Miškingumas (proc.)

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
8,3	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenis.

Pažymėtina, kad 2002 m. Aplinkos apsaugos ministro įsakymu buvo priimta miškingumo didinimo programa, numatanti veiksmus, kurie padėtų per artimiausius 20 m. padidinti miškingumą 3 procentais (dirbtinai veisiant miškus). Nuo 1950 – 2011 m. miškingumas bendrai visoje Lietuvoje išaugo nuo 1304,5 tūkst. ha iki 2225,1 tūkst. ha. Vertinant Šiaulių m. miškingumo rodiklius, akivaizdu, kad didžiausias miškingumo procentas buvo tik 2008 m. (8,3 proc.), kadangi per visą laikotarpį 2009-2014 m. miškingumo rodiklis nekito. Galima daryti dvi prielaidas: arba miestas neefektyviai vykdo programos tikslus, arba veiksmingai atsodina tuos medžius, kuriuos iškerta. (Lietuvos miškingumo didinimo..., 2015).

Pastaruoju metu nerimą kelia besaikis gamtinių išteklių naudojimas, augantis atliekų skaičius ir aplinkos užterštumas, darantis įtaką visuomenės sveikatos kokybei. Vis dėl to, pastebima, kad šiuolaikinė visuomenė pradeda suvokti apie masinio vartojimo sukeltą žalą, o efektyvi atliekų tvarkymo sistema, tampa vienu iš svarbiausių prioritetinių veiksnių, aplinkos dimensijos ir viešosios politikos srityse. Todėl labai svarbu, kad miestų savivaldybės veiksmingai įgyvendintų nacionaliniame lygyje numatytus politinius uždavinius. Kadangi atliekų tvarkymo įstatyme reglamentuojama, jog savivaldybėse parengta komunalinių atliekų tvarkymo sistema turi aprūpinti miesto gyventojus atliekų surinkimo ir išvežimo, rūšiavimo paslaugomis, skatinti jų antrinį perdirbimą. (Žin., 1998, Nr.61-1726).

2007 m. atnaujintas atliekų tvarkymo planas numato, kad atliekos turi būti tvarkomos taip, jog būtų užtikrintas saugumas žmonių sveikatai ir gamtinei aplinkai bei garantuojamas racionalus gamtos išteklių naudojimas. Svarbu, jog gyventojams būtų užtikrintas visuotinis atliekų tvarkymo

paslaugos prieinamumas, mažinami nelegalūs sąvartynai, didinamas atliekų perdirbimas. Numatomi veiksmai privalo sietis su plane išsikeltais principais – atliekų prevencija, pakartotinis perdirbimas ir naudojimas bei efektyvus jų šalinimas. (Žin., 2007, Nr. 122-5003).

2.39 lentelė

Atliekų tvarkymas mieste

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Komunalinės atliekos (t)	49 224,95	49 504	43 789	43 591	41 698	41 023
Mišrios komunalinės atliekos (t)	48977,12	49 317	43 751	43 479	40 834	37 069
Žaliosios atliekos (t)	26,6	71	131	206	764	3835
Antrinės atliekos (t)	1306,01	1066	741	732	790	1307
Didelio gabarito atliekos (t)	188,45	50	12	27	12	36
Padangos (t)	32,47	66	74	85	87	82
Bendras kiekis (t)	50531	50570	44530	44323	42488	42330
Iš nelegalių sąvartynų (t)	686	736	1459,46	1048,22	2582,22	4264,93

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal VšĮ Šiaulių regiono atliekų tvarkymo centro ataskaitas, 2008-2013; Šiaulių m. Savivaldybės administracijos direktoriaus 2008-2014 m. metinės veiklos ataskaitas.

Tuo tarpu Šiaulių m. strateginiame plėtros plane buvo numatyta parengti konteinerinių atliekų ir pirminio rūšiavimo aikštelių plėtros programą, užtikrinti jos įgyvendinimą, sukurti ir įdiegti sistemą, kuri skatintų gyventojus rūšiuoti atliekas, įkuriant mieste didelių gabaritų atliekų aikšteles, tuo pačiu didinant ekologinį suvokimą per švietimo ir informavimo plėtrą (2007-2016 m. Šiaulių miesto..., 2006).

Atliekų tvarkymu Šiaulių m. užsiima Šiaulių regiono atliekų tvarkymo centras (toliau ŠRATC). Remiantis šios institucijos ir savivaldybės administracijos direktoriaus metinėmis ataskaitomis buvo sudaryta lentelė (žr. 2.39 lentelė), atspindinti duomenis, kaip mieste yra tvarkomos atliekos. Mieste surenkamas bendras atliekų kiekis (t) tolygiai mažėjo nuo 2009-2013 m. Natūralu, kad atitinkamai mažėjo ir bendrą atliekų kiekį (t) sudarančios komunalinės ir mišrios komunalinės atliekos. Tuo tarpu žaliųjų atliekų surinkimas tendencingai augo per visą analizuojamą laikotarpį, ypatingai nuo 2010 m., o 2013 m. jų buvo surinkta rekordiškai daug - 3835 tonų. Antrinių atliekų kiekio surinkimas tolygiai didėja nuo 2011 m. Galima daryti dvi prielaidas: *pirmoji*, bendras atliekų kiekis mažėja todėl, kad miestas efektyviai įgyvendina atliekų tvarkymo sistemą, t.y., miesto gyventojai rūšiuoja atliekas, todėl daugiau surenkama žaliųjų, antrinių atliekų. Pavyzdžiui, nuo 2010 m. Šiaulių m. vyko bandomasis projektas, kuomet individualiesiems namams buvo išdalinta 408 vnt. konteinerių, kurie ir paskatino žaliųjų atliekų efektyvesnę surinkimą. O 2011 m. išaugo antrinių žaliavų konteinerių aikštelių skaičius – 352, atitinkamai 340 miesto gyventojų tenka viena aikštelė. *Antroji*, nors bendras atliekų kiekio surinkimas mažėja, o antrinių ir žaliųjų atliekų - auga, vis dėl to, iš nelegalių sąvartynų surenkamas atliekų kiekis sparčiai auga (nuo 2011 m. - 1048,22 t. - 2013 m. - 4264,93 t.). (Šiaulių regiono komunalinių..., 2012).

Minėti veiksniai atspindi tam tikrus miesto savivaldybės, įgyvendinamos atliekų tvarkymo sistemos, trūkumus. Pavyzdžiui, kad didelė dalis komunalinių atliekų vis dar patenka į sąvartynus, vietinės rinkliavos sistema neskatina gyventojų rūšiuoti atliekas. Todėl Šiaulių m. atliekų tvarkymo sistemai yra keliami šie reikalavimai – kokybiška ir prieinama atliekų tvarkymo paslauga, skatinanti atliekų rūšiavimą, perdirbimą ir pakartotinį naudojimą, siekiant sumažinti komunalinių atliekų kiekį mieste bei gamtos išteklių naudojimą, nuolat analizuojant ir kontroliuojant įgyvendinamus uždavinius bei pasiektus rezultatus. (Šiaulių regiono komunalinių..., 2012).

2.2.4 Šiaulių miesto institucinės (valdymo) srities analizė

Šiame poskyryje pateikiama informacija apie miesto savivaldybės išlaidas, vykdomas programas, jų asignavimus. Be abejo, apie savivaldybės žmogiškuosius išteklius, kanceliarijos veiklą, tarptautinį bendradarbiavimą bei investicinius projektus.

Akivaizdu, kad daugiausiai biudžeto lėšų Šiaulių m. savivaldybė skiria ekonominės ir socialinės srities prioritetų gerinimui, mažiausiai – aplinkos apsaugai (nuo 2012 m. skiriama lėšų suma mažėja) bei institucinės dimensijos tobulinimui. Ekonominėje miesto srityje daugiausiai orientuojamasi į ekonomikos augimo skatinimą bei gynybą. Tačiau pažymima, kad ekonomikai skiriamos lėšos buvo itin sumažėjusios 2009 m. (268,45 tūkst. EUR) bei 2011-2012 m. laikotarpiu.

2.40 lentelė

Šiaulių m. biudžeto išlaidų suvestinė pagal vykdomas funkcijas ir darnaus vystymosi sritis (tūkst. EUR)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Darnaus vystymosi sritis	Funkcijos							
Ekonominė	<i>Gynyba</i>	88,47	58,15	35,07	50,42	52,65	41,67	48,91
	<i>Ekonomika</i>	740,47	268,45	744,38	404,28	217,59	481,02	470,89
	<i>Būstas ir komunalinis ūkis</i>	4865,7	1227,46	3550,71	3074,22	3790,83	3011,12	3164,38
Aplinkos	<i>Aplinkos apsauga</i>	4 323,79	4 989,45	4 610,37	3 852,98	4 739,51	4 405	3 807,14
Socialinė	<i>Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga</i>	12,74	7,82	57,92	20,85	17,84	28,96	33,30
	<i>Sveikatos apsauga</i>	252,34	108,81	237,34	921,02	846,18	965,76	1073,7
	<i>Poilsis, kultūra ir religija</i>	6431,88	5763,9	2449,11	2641,47	1994,75	2291,27	2850,41
	<i>Švietimas</i>	41 498,41	42 983,60	44 328,77	48 176,55	44 274,29	43 585,09	47 023,48
	<i>Socialinė apsauga</i>	6226,36	7183,96	11 586,48	12 090,30	13 424,78	12 132,03	10 762,27
Institucinė	<i>Bendros valstybės paslaugos</i>	9797,12	8276,55	7705,34	6997,65	7634,87	8206,15	8560,18
Iš viso:		74 237,314	70 870,742	75 305,52	78 266,942	77 027,253	75 192,22	77 794,717

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal. Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus 2008-2014 m. metines veiklos ataskaitas.

Tuo tarpu socialinėje srityje, didžiausios biudžeto lėšos tenka švietimui, sveikatos ir socialinei apsaugai. Kalbant apie sveikatos apsaugai skiriamas lėšas, galima teigti, kad jos mažiausios buvo 2009 m. (108,81 tūkst. EUR) ir - 2010 m. (237,34 tūkst. EUR), tačiau nuo 2012 m. skiriamos lėšos tolygiai didėja (2014 m. – 1073,7 tūkst. EUR). Švietimui skiriamos biudžeto lėšos tendencingai augo per 2008-2011 m. laikotarpį, vėliau šiek tiek sumažėjo, tačiau 2014 m. vėl išaugo. Na, o socialinei apsaugai biudžeto finansavimo mažėjimas fiksuojamas nuo 2013 ir 2014 m. Bendroms valstybės paslaugoms (valdymo sritis) skirstomos lėšos tendencingai mažėjo per 2008-2011 m., tačiau pastaruosius trejus metus pastebimas augimas.

2.41 lentelė

Savivaldybės administracijos vykdomų programų asignavimų suvestinė (tūkst. EUR)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ekonominė sritis							
Miesto urbanistinės plėtros	669,02	178,88	555,78	224,86	267,23	39,79	544,65
Miesto infrastruktūros objektų priežiūros, modernizavimo ir plėtros	47923,656	2906,247	4956,006	7401,645	9071,565	5808,387	6373,465
Miesto ekonominės plėtros	2867,325	696,767	7266,566	11 069,653	786,984	10 405,381	10 316,062
Savivaldybės turto valdymo ir privatizavimo	212,928	107,857	2544,196	191,381	164,707	645,042	502,172
Socialinė sritis							
Kultūros plėtros	1818,843	154,078	1407,785	3441,323	2543,611	3424,206	3509,007
Kūno kultūros ir sporto plėtros	4257,762	3704, 066	3502,433	5769,723	5341,323	3458,642	3735,924
Švietimo prieinamumo ir kokybės užtikrinimo	40 928,55	66,613	45 012,25	50 452,357	42 020,418	40 518,767	42 477,148
Bendruomenės sveikatinimo	275,747	23,650	1215,883	2426,769	3703,762	2876,187	1109,563
Socialinės paramos	6118,715	1408,419	19 480,769	22 180,433	21 805,375	23 061,862	25 524,067
Miesto sporto klubų žaidimų komandų plėtros	-	90,072	1652,745	946,1596	77,589	1075,330	1120,221
Aplinkos sritis							
Aplinkos apsaugos	2606,117	2874,067	17 962,928	8169,544	8353,684	5032,727	3927,914
Institucinė sritis							
Savivaldybės veiklos	15 119,06	47 787,49	8082,57	8716,83	9443,78	10 122,85	9908,62
Iš viso	79 797,72	122 586,97	113 639,88	120 990,68	103 580,03	106 469,18	109 048,82

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių m. savivaldybės 2011-2016 m. veiklos planų ataskaitas; Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines veiklos ataskaitas, 2008-2014 m.

Miesto savivaldybė yra reglamentavusi 12 programų, kurioms kasmet yra skiriami asignavimai jų efektyviam vykdymui. Šios programos buvo suskirstytos į keturias darnaus vystymosi sritis (žr. 2.41 lentelė), kuriomis remiantis, galima teigti, kad miestas orientuojasi vėlgi į socialinę, ekonominę sritį bei itin mažai dėmesio skiria institucinei ir aplinkos dimensijoms.

Asignavimai programoms kasmet svyruoja, tai priklauso nuo patvirtinto biudžeto, investicinių projektų ir turimų lėšų. Ekonominėje srityje didžioji dalis finansavimo skiriama *ekonominės plėtros* ir *miesto infrastruktūros objektų priežiūros, modernizavimo ir plėtros* programoms. Socialinėje srityje - *Švietimo prieinamumo ir kokybės užtikrinimo, Socialinės paramos bei Kūno kultūros ir sporto plėtros* programoms. Tuo tarpu aplinkos apsaugos programai asignavimai tendencingai mažėja nuo 2011 - 2014 m. Savivaldybės veiklos programos rėmimas itin išaugo per 2008-2009 m. laikotarpį, tačiau dabar pastebimas finansavimo mažėjimas bei stabilumas.

Siekiant tikslingai įgyvendinti numatytus strateginius tikslus dėl darnios miesto plėtros, reikia nepamiršti savivaldybėje dirbančiųjų žmonių, nuo kurių priklauso kaip bus pasiekti minėti procesai ir kokią įtaką jie turės vietos gyventojams bei miestui. Svarbu, kad savivaldybėje dirbantys žmonės būtų kompetentingi, nuolat besimokantys, tobulinantys savo kvalifikaciją, gebėjimus bei žinias.

2.42 lentelė

Šiaulių m. savivaldybės administracijos žmogiškieji ištekliai

	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
(Karjeros) Valstybės tarnautojų ir darbuotojų skaičius	247	245	243	276	276	276	287
Kvalifikacijos kėlimui skirtos lėšos (tūkst. EUR)	6787,24	82 101,48	1535,29	17 044,13	71 603,62	144 810	15 929,1
Vykusių mokymų skaičius	3	10	6	5	16	15	4

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines veiklos ataskaitas 2008-2014 m.

Išanalizavus turimus duomenis buvo pastebėta, kad kvalifikacijos kėlimui skiriama lėšų suma didžiausia buvo 2009 m. (144 810 tūkst. EUR), gana solidi suma skirta ir 2010 bei 2013 m. Pažymėtina, kad ne visos lėšos kvalifikacijai kelti buvo skiriamos iš savivaldybės biudžeto, didžioji dalis skirta iš Norvegijos finansinių mechanizmų, partnerių ir privataus sektoriaus.

Kvalifikacijos kėlimui skirtų lėšų dydžio suma atsispindi ir vykusiuose mokymuose, kuriuose dalyvavo savivaldybės darbuotojai. Atitinkamai jų daugiausiai buvo surengta vėl gi 2009, 2010 ir 2013 m. Dažniausiai pasikartojančios mokymų sritys – viešųjų pirkimų organizavimas, pramoninių zonų ir logistikos centrų vystymas, viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas; ryšiai su visuomene ir įvaizdžio kūrimas, administracinių teisės protokolų rašymas, žmogiškųjų išteklių valdymas; sprendimų priėmimas, organizacija, strategija ir kultūra, projektų valdymas, etika valstybės tarnyboje; informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimas priimant sprendimus; paslaugų kokybės gerinimas viešajame sektoriuje; visuomenės informavimas; finansų valdymas; efektyvus vadovavimas; administracinių ir viešojo valdymo gebėjimų stiprinimas. Vis dėl to,

pasigendama į strateginį valdymą ir darnų vystymąsi orientuotų mokymų ir gebėjimų stiprinimą. (Šiaulių m. savivaldybės administracijos..., 2008-2014 m.).

Žemiau esančioje lentelėje (žr. 2.43 lentelė) pateikiama informacija apie savivaldybės kanceliarijos veiklą ir gyventojų aktyvumo lygį.

2.43 lentelė

Kanceliarijos veikla

	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Kreipėsi į savivaldybės priimamąjį	33 965	31 355	28 677	2518	1211	1186	1150
Gauti raštai/prašymai	3148	3031	193	725	691	708	707
Kreipėsi dėl asmeninio priėmimo	485	466	483	520	178	178	413
Gauti paklausimai el. paštu	283	250	280	390	290	425	288

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines veiklos ataskaitas 2008-2014 m.

Gyventojų, kurie kreipėsi į savivaldybę, su jiemis rūpinamais klausimais ar problemomis, skaičius itin išaugo nuo 2012 m. bei didėjo iki pat 2014 m. Natūralu, kad tuo pačiu išaugo ir gaunamų raštų ir prašymų skaičius (2013-2014 m.). Gyventojų, kurie kreipėsi dėl asmeninio priėmimo, skaičius jau gan ilgą laiką išlieka stabilus, tačiau lyginant su 2010 m., galima teigti, kad gyventojų kreipimasis į savivaldybę išaugo. Tuo tarpu, kaip bebūtų keista, šiais informacinių technologijų plėtros laikais, gyventojų skaičius, kurie bendradarbiautų ir spręstų problemas kartu su savivaldybe, elektroninio pašto pagalba, pastaraisiais metais (2012-2014 m.) sumažėjo.

Darnaus vystymosi nuostatų įgyvendinimas yra praktiškai neįmanomas be gyventojų iniciatyvų bei nevyriausybinų organizacijų (toliau - NVO) įsitraukimo ir dalyvavimo vietos valdyme. Kadangi šių organizacijų veiklos srityse yra numatytas gyventojų, viešojo ir privataus sektoriaus, tarptautinių organizacijų bendradarbiavimo skatinimas, žinių didinimas apie darnų vystymąsi. Tuo pačiu jos siūlo teisės aktų rengimą, dalyvauja jų įgyvendinimo ir vertinimo procesuose. (Štareikė, 2013). Todėl labai svarbu, kad miesto savivaldybė skirtų kuo didesnę finansavimą šių organizacijų plėtrai ir jų projektų įgyvendinimui.

2.44 lentelė

NVO projektams skiriama savivaldybės išlaidų dalis (tūkst. EUR)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lėšų suma (tūkst. EUR)	46,13	30,61	21,43	14,07	11,64	15,92	17,37

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines veiklos ataskaitas 2008-2014 m.

Lentelėje (žr. 2.44 lentelė) pateikti duomenys suponuoja, kad NVO projektams skiriamos savivaldybės lėšos nuo 2008 m., kuomet suma buvo didžiausia – 46,13 tūkst. EUR, iki pat 2012 m.

sumažėjo net keturis kartus. Šioks toks progresas pastebimas 2013-2014 m., kuomet finansavimas pamažu vėl augo.

Tarptautinis bendradarbiavimas yra neatsiejamas nuo miesto vystymosi ir bendruomenių plėtros. Vystant partnerystę, atliekant bendrus projektus, atsiranda puiki galimybė pasinaudoti ar įgyti naujos patirties ir žinių, keistis nauja informacija ir inovacijomis apie valdymo aspektus, ekonomikos, socialinės, aplinkosauginės sričių vystymą. (Jonaitytė ir Lazauskienė, 2011).

2.45 lentelė

Tarptautinis bendradarbiavimas

Veikla	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Atvykusių iš užsienio delegacijų skaičius	14	13	11	11	33	33	33
Vykstančių į užsienio valstybes delegacijų skaičius	15	9	5	9	23	17	23
Dalyvavimas Baltijos miestų sąjungos veikloje, komisija/dalyvavusiųjų skaičius	2/3	4/5	9/9	4/9	2/6	3/5	2/6
Aukščiausios diplomatinio rango atstovų vizitai Šiaulių m.	7	6	8	9	8	8	8
Politikai, vykę į užsienio komandiruotes	14	9	7	15	23	10	23
Administracijos darbuotojai, vykę į užsienio komandiruotes	15	12	13	21	33	33	33
Administruota projektų	-	1	1	6	3	2	2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines veiklos ataskaitas 2008-2014 m.

Miestų bendradarbiavimas gali būti suvokiamas trimis požiūriais: *pirmas*, tai galimybė priartinti geografiškai nutolusias savivaldybes; *antras*, bendri projektai, tikslai, veiksmi, susitikimai, forumai; *trečias*, visuomenės grupių tiesioginė galimybė įgyvendinti savo interesus ir poreikius. (Clarke, 2011). Kalbant apie tarptautinius ryšius ir partnerystę, akivaizdu, kad miesto bendradarbiavimo rodikliai, lyginant su 2008-2010 m. laikotarpiu, yra itin suprastėję. Kadangi sumažėjo ne tik atvykusių delegacijų iš užsienio, ar vykstančiųjų į kitas valstybes žmonių skaičius, bet ir aukščiausio diplomatinio rango atstovų vizitų, komandiruočių, vykdytų projektų skaičius.

Miesto įgyvendinti ir planuojami investiciniai projektai. Orientuojantis į darbo temą buvo atlikta Šiaulių m. įgyvendintų ir planuojamų vykdyti investicinių projektų analizė. Prieduose (žr. 13 ir 14 priedai) yra pateiktos susistemintos lentelės apie įgyvendintus/planuojamus projektus, kurie suskirstyti pagal darnaus vystymosi sritis, laikotarpį ir finansavimo šaltinius.

Analizuojant įgyvendintus projektus buvo pastebėta, kad daugiausiai jų orientuoti į ekonominę ir socialinę sritį, mažiausiai į aplinkosauginę bei institucinę/valdymo sritis. Ekonominėje srityje galima išvėlyti kelis finansiškai didžiausius ir labai svarbius jau įgyvendintus projektus, kurie prisidėjo prie miesto vystymosi – „Šiaulių arenos“ statybos; itin svarbus miestui industrinio parko įkūrimas, siekiant pritraukti kuo daugiau investicijų į miestą, didinant verslumą ir užimtumą; gatvių, kelių jungčių ir aplinkkelių tvarkymas bei modernizavimas, svarbus dėl logistinės veiklos ir gyventojų saugumo; ekologinių viešojo transporto priemonių įsigijimas bei infrastruktūros gerinimas, prisidedantis prie aplinkos gerinimo. Tuo tarpu socialinėje srityje

daugiausiai orientuojamasi į ikimokyklinių, mokyklų, gimnazijų ir kitų švietimo, socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros, sporto objektų rekonstrukcijų, renovavimo ar modernizavimo. Galima konstatuoti, kad trūksta projektų, kurie būtų orientuoti į paslaugų kokybiškumą ir prieinamumą, jaunimo, senyvo amžiaus ar neįgaliųjų užimtumą.

Aplinkos srityje, lyginant su kitomis sritimis, vyko gana mažai projektų, tačiau galima pažymėti, kad didžiausi projektai (Talkšos ežero pietinės/šiaurinės dalies valymas, „elnio fabriko“, teritorijos tvarkymas, efektyvus gamtos išteklių valdymas), orientuoti į gyvenamosios aplinkos gerinimą, rekreacinės, sporto veiklos skatinimą bei gamtos išteklių apsaugą. Tenka pridurti, kad institucinėje srityje dauguma projektų siejasi su savivaldybės darbuotojų įgūdžių ir gebėjimų tobulinimu, vis dėl to, nuo 2006-2014 m. vyko tik du projektai, kurie susiję su darniu vystymusi ar valdymu.

Išnagrinėjus 2014-2020 m. Šiaulių m. planuojamus investicinius projektus, akivaizdu, kad didžiausias dėmesys skiriamas socialinei sričiai, kadangi dauguma projektų nukreipti į minėtų objektų renovavimą ir modernizavimą. Tačiau tenka pripažinti, kad ateityje numatoma įrengti atviro jaunimo centrą, skirti didesnę dėmesį jaunimo užimtumui bei socialinių paslaugų plėtrai. Kaip bebūtų keista, šiame dokumente pažymėti tik du, bet labai svarbūs planuojami projektai (Šiaulių oro uosto ir viešojo logistikos centro plėtra 2015-2020 m.; Ūkininkų ir amatininkų turgelio įrengimas pietiniame miesto rajone 2017-2019 m.) ekonominėje dimensijoje. Aplinkos srityje yra numatyta nemažai projektų, kuriais siekiama apsaugoti aplinką, kultūros paveldą, skatinti tausaus išteklių naudojimą, gerinti miesto aplinką, tvarkant ar įrengiant viešąsias erdves, parkus, skverus, pritaikant juos rekreacinei veiklai. Apibendrinant, akivaizdu, kad trūksta iniciatyvų ir bendradarbiavimo su užsienio šalimis, kurios daugiau investuotų ir prisidėtų prie miesto vystymo, kadangi visų minėtų projektų didžiausias finansavimo šaltinis – ES, jos struktūriniai fondai ir vykdomos programos (pvz., sanglaudos, regionų plėtros), finansavimą skiria valstybė ir tik maža dalis tenka savivaldybėms, kurios neturi visiško savarankiškumo bei finansinių lėšų ar didesnės nepriklausomybės.

2.3 Darnaus vystymosi indeksų skaičiavimas

Atlikus statistinių duomenų ir dokumentų analizę buvo svarbu giliau paanalizuoti miesto darną, t.y., kaip miestas vystosi ekonominėje, socialinėje, aplinkos ir institucinėje (valdymo) srityse. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (Žin., 2003, Nr. 89-4029) yra pateikiami 84 darnos rodikliai. Tuo tarpu magistro darbe, prieš pradėdant skaičiuoti buvo kreiptasi į ekspertus su prašymu padėti atrinkti tinkamus rodiklius, kurie geriausiai atspindėtų Šiaulių m. augimą. Iš viso buvo apklausti trys ekspertai – prof.dr T.Tamošiūnas, lekt. K.Navickas ir lekt. V. Tubutienė. Jiems buvo pateiktas rodiklių sąrašas, suskirstytas į tris darnaus vystymosi sritis – ekonominė, socialinė ir

aplinkos. Ekspertai turėjo sureitinguoti pateiktus rodiklius pagal svarbą, kuomet 1- svarbiausias rodiklis, 2 – labai svarbus ir t.t. Institucinė sritis nebuvo ekspertų vertinta, kadangi trūko rodiklių. Vis dėl to, pažymima, kad nors dauguma mokslininkų orientuojasi į tris pagrindines darnaus vystymosi sritis (ekonominė, socialinė, aplinkos), būtina integruoti ir ketvirtą dimensiją – institucinę. Traktuojant, kad jeigu institucijos nereguliuotų ankščiau minėtų trijų pagrindinių sričių, nebūtų įmanoma laikytis įtvirtintų darnaus vystymosi principų, tikslų ir prioritetų. Taigi, remiantis ekspertų vertinimais buvo atrinkti 20 rodiklių, t.y., po 5 iš keturių analizuojamų sričių. (Kareivaitė, 2012).

Pasirinktas laikotarpis – 2008-2013 m., baziniais metais laikomi - 2008 m., kurių indeksas – 100. Atitinkamai bazinių metų indeksas buvo padalintas po lygiai visoms keturioms sritims, t.y, po 25. Dėl duomenų trūkumo buvo labai sunku nustatyti, kurie rodikliai yra reikšmingesni, lyginant su kitais. Svarbu pažymėti, kad kai kuriuose skaičiavimuose buvo atlikti pataisymai dėl neigiamų reikšmių. Pavyzdžiui, socialinio vystymosi indekse nedarbo rodiklis buvo neigiamas, t.y., kuo didesnis nedarbas, tuo socialinio vystymosi indeksas didesnis. Atsižvelgiant į tai, bazinių metų rodiklis – 25 buvo dalinamas iš gauto rodiklio. Visi detalūs skaičiavimai pateikti priede. (žr. 15 priedas).

Šiaulių m. socialinio vystymosi indekso skaičiavimas. Darnaus vystymosi plėtra neįmanoma be žmogiškojo kapitalo. Tai yra vienas iš kertinių šios idėjos tikslų – tenkinti gyventojų poreikius, skiriant reikiamą dėmesį ne tik ekonomikos augimu, aplinkos apsaugai, bet ir ateities kartų galimybių užtikrinimui. (Juknys, 2012).

2.46 lentelė

Socialinio vystymosi indeksas (SVI) 2009-2013 m.

Socialinio vystymosi rodikliai	Bazinė SVI reikšmė 2008	2009 SVI reikšmė	2010 SVI reikšmė	2011 SVI reikšmė	2012 SVI reikšmė	2013 SVI reikšmė
1. Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.)	5	2,5	2,127	2,5	3,030	3,278
2. Užimti gyventojai (tūkst.)	5	4,584	4,095	4,087	4,104	4,315
3. Natūrali gyventojų skaičiaus kaita	5	6,481	3,926	5,219	6,150	4,086
4. Švietimui skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR).	5	5,158	5,319	5,781	5,312	5,230
5. Sveikatos apsaugai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR).	5	2,155	4,701	18,245	16,762	19,131
<i>Socialinio vystymosi indeksas (SVI)</i>	25	20,878	20,168	35,832	35,358	36,04

Šaltinis: sudaryta ir apskaičiuota pagal LR statistikos departamento duomenis; Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines ataskaitas, 2008-2014 m.; Čiegi ir kt. (2010).

Socialinio vystymosi indeksas (toliau – SVI) kasmet svyruoja. Remiantis skaičiavimų duomenimis, 2010 m. SVI reikšmė (20,168) sumažėjo, lyginant su 2009 m. (20,878). Didžiausias pokytis pastebimas 2011 m., kuomet SVI reikšmė išaugo iki 35,832, tam daugiausiai įtakos turėjo

perskirstytas Šiaulių m. savivaldybės biudžetas, kuomet beveik keturiais kartais išaugo biudžeto išlaidos sveikatos apsaugai. Nors 2012 m. SVI reikšmė šiek tiek sumažėjo, tačiau jau 2013 m. pastebimas SVI reikšmės augimas – 36,04. Visa tai galima sieti su nedarbo, užimtumo (SVI augimai nuo 2011 m.), natūralios gyventojų kaitos bei sveikatos apsaugai skiriamų biudžeto išlaidų rodiklių teigiamais pokyčiais.

Informanto I6 nuomone, „<...> Šiauliuose socialinė situacija nelabai skiriasi nuo kitų miestų (išskyrus Vilnių ir Klaipėdą). Šiauliai kaip ir daugelis miestų neišvengė emigracijos, kuomet mažėjantis gyventojų skaičius ir svarbių politinių sprendimų atidėjimas dėl infrastruktūros išlaikymo, sukūrė nepavydėtiną situaciją dėl jos išlaikymo kaštų. Gera naujiena ta, jog gyventojų skaičiaus mažėjimas stabilizavosi“. Informantas paatviravo, jog švietimo sistema mieste yra panaši kaip ir kituose miestuose „<...> turime visą reikiamą infrastruktūrą, aišku tobulėjimui nėra ribų“. Prkalbus apie sveikatos paslaugas mieste, informantas pripažino, kad „<...> savivaldybė neturi galios, priemonių kažką pakeisti, tai nacionaliniai dalykai. Mes tik galime skatinti sveikatingumą, keisti įpročius ir panašiai“. Tuo pačiu informantų buvo paklausta apie **antrus metus vykdomą socialinės apsaugos sistemos pakeitimus, kuomet pačios savivaldybės sprendžia, kam tikslinga teikti kompensacijas ir pašalpas**. Informanto I1 teigimu „2014 m. sutaupytos lėšos buvo panaudotos savivaldybės poreikiams bei socialinėms reikmėms tenkinti“. Tą patį patvirtino ir kitas informantas (I6) „<...> praėjusių metų duomenimis, savivaldybė sutaupė apie 670 tūkst. EUR, taigi, buvo patvirtinta, jog visos sutaupytos lėšos bus paliekamos socialinės srities gerinimui“.

Šiaulių m. ekonominio vystymosi indekso skaičiavimas. Ekonomikos sektorius visais laikais išliko vienas iš svarbiausių kiekvienos valstybės gyvavimo garantų, nepriklausomai nuo jos išsivystymo lygio. Vis dėl to, darnaus vystymosi idėja iškilo dėl per didelio ekonominio poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai. Todėl vystant miestus svarbu laikytis darnumo principų, t.y., siekiant pritraukti investicijas, neužtenka orientuotis vien tik į miesto ekonominį augimą, konkurencingumą, reikia nepamiršti, jog miestų ekonominis augimas turi garantuoti gyventojams aukštesnį pragyvenimo lygį bei perspektyvesnes ekonominės plėtros ir socialines sąlygas bei švarią aplinką. (Dudzevičiūtė, 2015; Čiegis ir Žalevičienė, 2012; Juknys, 2012).

Pastebima, kad miesto augimas ekonomikos srityje yra prastesnis nei socialinės srities, kadangi nesiekia bazinės reikšmės lygio. 2010 m. EVI, lyginant su 2009 m. buvo išaugusi (22,418 reikšmė), tačiau per 2011-2012 m. laikotarpį, indeksas dar labiau sumažėjo (2012 m. EVI reikšmė – 19,007). Tam didžiausią įtaką galėjo daryti smukusi darbo jėga ir keturis kartus, lyginant su 2010 m., sumažėjusios miesto savivaldybės biudžeto išlaidos ekonomikos skatinimui. Pasak I4 informanto: „Skiriamų biudžeto lėšų ekonomikai pokytį, lėmė įgyvendinamų projektų finansuojamų iš ES fondų ir programų skaičius bei projektų laikotarpiai“.

Ekonominio vystymosi indeksas (EVI) 2009-2013 m.

Ekonominio vystymosi rodikliai	Bazinė EVI reikšmė 2008	2009 EVI reikšmė	2010 EVI reikšmė	2011 EVI reikšmė	2012 EVI reikšmė	2013 EVI reikšmė
1. Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR).	5	4,905	6,117	5,793	5,893	6,208
2. Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR).	5	2,78	2,212	3,612	2,654	2,86
3. Mėnesinis darbo užmokestis (EUR) (bruto).	5	4,665	4,516	4,562	4,642	4,961
4. Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR).	5	1,811	5,024	2,728	1,468	3,246
5. Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.).	5	4,908	4,549	4,450	4,350	4,503
<i>Ekonominio vystymosi indeksas (EVI)</i>	<i>25</i>	<i>19,069</i>	<i>22,418</i>	<i>21,145</i>	<i>19,007</i>	<i>21,778</i>

Šaltinis: sudaryta ir apskaičiuota pagal LR statistikos departamento duomenis; Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines ataskaitas, 2008-2014 m.; Čiegį ir kt. (2010).

2013 m. fiksuojamas EVI reikšmės augimas dėl visų analizuojamų rodiklių didėjimo. Ypatingai vertinant tiesiogines užsienio investicijas, mėnesinio darbo užmokesčio bei ekonomikai skiriamų biudžeto išlaidų augimą

Šiaulių m. aplinkos vystymosi indekso skaičiavimas. Švari, sveika ir saugi aplinka, išsauganti turimą ekologinį identitetą, dažnai įvardinama kaip didžiausias žmonių turtas ir viena iš egzistavimo sąlygų. Kadangi būtent nuo žmonių veiklos, sąmoningumo, gebėjimo saugoti ir tausoti, priklauso mūsų bendra ateitis. (Lietuvos gamtinė aplinka, būklė..., 2008).

Aplinkos vystymosi indeksas (AVI) 2009-2013 m.

Aplinkos vystymosi rodikliai	Bazinė AVI reikšmė 2008	2009 AVI reikšmė	2010 AVI reikšmė	2011 AVI reikšmė	2012 AVI reikšmė	2013 AVI reikšmė
1. Bendras išmestų teršalų kiekis į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg).	5	5,185	5,001	5,834	6,668	5,185
2. Iš viso išmesta teršalų (tonomis)	5	5,217	5,171	6,200	7,267	5,644
3. Iš nelegalių sąvartynų pašalintos atliekos (tonomis)	5	5,358	10,624	7,631	18,798	31,048
4. Aplinkos apsaugai skiriamos lėšos (tūkst. EUR)	5	5,737	5,301	4,430	5,450	5,065
5. Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis.	5	1,774	1,057	1,666	1,571	1,122
<i>Aplinkos vystymosi indeksas (AVI)</i>	<i>25</i>	<i>23,271</i>	<i>27,154</i>	<i>25,761</i>	<i>39,754</i>	<i>48,064</i>

Šaltinis: sudaryta ir apskaičiuota pagal LR statistikos departamento duomenis; Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines ataskaitas, 2008-2014 m.; Čiegį ir kt. (2010).

Aplinkos vystymosi indeksas (toliau – AVI) pagal atliktus skaičiavimus, vystėsi sparčiausiai. AVI augimą labiausiai skatino pašalintų atliekų kiekio iš nelegalių sąvartynų rodiklio

pokyčiai. 2010 m., lyginant su 2009 m., šis rodiklis buvo išaugęs dvigubai ir nors 2011 m. jo reikšmė šiek tiek sumažėjo, vis dėlto, surenkamų atliekų kiekis iki pat 2013 m. tendencingai augo, atitinkamai didėjo ir AVI reikšmė. Apie surenkamų atliekų kiekį buvo paklausta vieno iš informantų (I2) „<...> *prie to prisidėjo mūsų vykdomos priemonės – reidai, akcijos, įvesta rinkliava už atliekų surinkimą, skatinamas rūšiavimas, mieste gausinamos atliekų surinkimo aikštelės, įrengiamos didelio gabarito aikštės, nemokamai dalinami konteineriai nuosavų namų savininkams. Apskritai, rinkliavos mokestis yra vienas iš mažiausių, tokios atliekų surinkimo sistemos reikia paieškoti. Natūralu, kad rinkliava padidino motyvaciją rūšiuoti*“. Vis dėl to, informantas pripažino, kad nelegalūs sąvartynai egzistuoja dėl nepakankamos kontrolės, nors prie nelegalių sąvartynų daugiausiai prisideda būtent tokių teritorijų, kaip Niuklonas, Elnias, Pramonės g., savininkai, ten egzistuojantys smulkūs verslininkai. „*Kai tik gauname daugiau lėšų, tuomet tvarkome ne tik svarbias miesto teritorijas, bet ir pakraščius*“. Tuo pačiu svarbu pažymėti, kad šis rodiklis, kitų rodiklių kontekste, nėra pats svarbiausias bei geriausiai atspindintis miesto aplinkos vystymąsi.

Vienas iš reikšmingiausių rodiklių – aplinkos oro užterštumas. AVI reikšmė šioje srityje buvo sumažėjusi 2010, 2012 ir 2013 m. dėl oro taršos augimo mieste. Informanto I6 nuomone, „<...> *miestas susiduria su šia problema, ypatingai žiemos ir pavasario mėnesiais. Bet tai nepriklauso vien tik nuo miesto valdžios, kadangi tam įtakos turi gamta, įvairios pernašos, vietiniai taršos šaltiniai, kuriuos stengiamės kontroliuoti*“. Informantas pažymėjo, kad iki 2020 m. ši situacija turėtų pasikeisti, kadangi bus priimti nauji įstatymai, švaraus oro kokybės programa, kurioje būtų numatytas finansavimas, kontrolės mechanizmai. „*Tai nacionalinis reikalas, nes savivaldybės neturi finansinių pajėgumų, todėl be centrinės valdžios ši problema vis dar egzistuoja*“. Kalbant apie aplinkos apsaugai skiriamas lėšas, jos pasižymi gana nežymiais pokyčiais, tačiau 2013 m. AVI reikšmė vėl sumažėjo (nuo 5,450 iki 5,065). Pasak I2 informanto „<...> *visa tai galima sieti su vykdytais projektais, kuomet savivaldybė gaudavo finansavimą*“. Tuo tarpu išaugus taršos rodikliams (t) ir jų kiekiui, tenkančiam vienam miesto gyventojui, nenuostabu, kad AVI reikšmė 2013 m. šiose srityse sumažėjo.

Šiaulių m. institucinio vystymosi indekso skaičiavimas. Dar kartą galima akcentuoti, jog siekiant efektyviai įgyvendinti darnaus vystymosi idėją, būtina garantuoti visų valdymo lygių institucijų dalyvavimą, jų veiklos skaidrumą, atvirumą ir atskaitingumą. Ši dimensija svarbi dar ir tuo, jog ji numato pagrindines darnaus vystymosi politikos įgyvendinimo kryptis, o jų įsitraukimas ir bendradarbiavimas turi teisiškai pagrįstą ir tiesioginę įtaką miestų plėtrai. (Domarkas ir kt., 2012).

Vertinant institucinio vystymosi indeksą (toliau – IVI), akivaizdu, kad didžiausia jo reikšmė buvo tik 2009 m. – 38,04. Vėliau kasmet IVI reikšmė nuolat kisdavo, tačiau bazinės reikšmės nesiekdavo, kadangi, lyginant 2009 m. IVI reikšmę su 2013 m., ji sumažėjo beveik du kartus.

2.49 lentelė

Institucinio vystymosi indeksas (IVI) 2009-2013 m.

Instituciniai vystymosi rodikliai	Bazinė IVI reikšmė 2008	2009 IVI reikšmė	2010 IVI reikšmė	2011 IVI reikšmė	2012 IVI reikšmė	2013 IVI reikšmė
1. Savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų suma (tūkst. EUR).	5	15,769	2,667	2,876	3,116	3,340
2. Savivaldybės administracijos asignavimai vykdomoms programoms (tūkst. EUR)	5	7,355	6,818	7,259	6,214	6,388
3. Savivaldybės gauti paklausimai el.paštu.	5	7,378	5,034	6,770	4,860	4,34
4. Bendroms valstybės paslaugoms vykdyti, skiriama lėšų suma (tūkst. EUR).	5	4,221	3,929	3,568	3,893	4,185
5.NVO projektams skiriamos savivaldybės biudžeto lėšos (tūkst. EUR).	5	3,317	2,322	1,524	1,261	1,725
<i>Institucinis vystymosi indeksas (IVI)</i>	<i>25</i>	<i>38,04</i>	<i>20,77</i>	<i>21,997</i>	<i>19,344</i>	<i>19,978</i>

Šaltinis: sudaryta ir apskaičiuota pagal LR statistikos departamento duomenis; Šiaulių m. savivaldybės administracijos direktoriaus metines ataskaitas, 2008-2014 m.; Čiegį ir kt. (2010).

Visa tai galima sieti su vertinamų rodiklių pokyčiais: NVO projektams skiriamų lėšų bei bendroms valstybės paslaugoms vykdyti finansavimo sumos mažėjimai nuo 2009 – 2012 m., kurie turi tiesioginės įtakos bendros IVI reikšmės smukimui. Tai patvirtina I4 informanto pasakymas, jog „<...> NVO projektų ir atskirų programų finansavimo sumažėjimas, tiesiogiai susijęs su šalį ištikusia krize, kurios padariniai Šiaulių m. savivaldybėje buvo stipriai juntami jau pradėdant nuo 2009 m., dėl ko buvo imtasi labai griežtų taupymo priemonių“. Vis dėl to, kai kuriose srityse IVI reikšmė nuo 2011 m. tendencingai augo teigiama linkme, pavyzdžiui, savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų dalis ir bendroms valstybės paslaugoms vykdyti skiriama lėšų suma bei nuo 2012 m. didėjantys asignavimai savivaldybės administracijos vykdomų programų įgyvendinimui.

2.50 lentelė

Integruoto darnaus vystymosi indekso skaičiavimas

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Indeksai						
Ekonominio vystymosi	25	19,069	22,418	21,145	19,007	21,778
Socialinio vystymosi	25	20,878	20,168	35,832	35,358	36,04
Aplinkos vystymosi	25	23,271	27,154	25,761	39,754	48,064
Institucinio vystymosi	25	38,04	20,77	21,997	19,344	19,978
Iš viso bendrai:	100	101,258	90,51	104,735	113,463	125,86

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atliktus skaičiavimus.

Išanalizavus keturių Šiaulių m. darnaus vystymosi sričių indeksus buvo būtina apskaičiuoti bendrą, integruotą miesto darną. (žr. 2. 51 lentelė). Atsižvelgiant į tai, kad 2010 m. integruotas darnaus vystymosi indeksas buvo itin sumažėjęs bei nesiekė bazinių metų indekso, vis dėl to, galima teigti, kad miestas vystėsi. Kadangi integruoto indekso reikšmė per analizuojamą laikotarpį

išaugo nuo 100 iki 125,86. Galima išskirti dvi sritis, kurios vystėsi sparčiausiai – socialinė ir aplinkos. Pažymėtina, kad AVI reikšmė per analizuojamą laikotarpį padvigubėjo. Tačiau tam tikrų svyravimų būta abiejuose srityse, kuomet SVI reikšmė sumažėjo 2010 ir 2012 m., tuo tarpu AVI - 2011 m. Lėčiausias vystymasis pastebimas institucinėje srityje. Tačiau ekonominė sritis irgi nepasižymėjo ryškia ar sparčia pažanga, nors 2013 m. EVI reikšmė ir išaugo. Tenka pripažinti, kad vienareikšmiškai vertinti, kad socialinė ir aplinkos sritis vystėsi darniai, o ekonominė ar institucinė prasčiau – negalima. Tai galima sieti su rodiklių pasirinkimu, galbūt, jie vienas kito atžvilgiu nebuvo lygiaverčiai, todėl vieniems rodikliams reikėjo skirti didesnę reikšmingumą. Puikus pavyzdys vertinant AVI, kaip ir buvo minėta, ši reikšmė labiausiai išaugo dėl iš nelegalių sąvartynų pašalintų atliekų, vis dėl to, galima tvirtinti, kad šis rodiklis buvo mažiau reikšmingas nei aplinkos oro užterštumas, kuris kasmet mieste vis blogėja.

2.4 Informantų nuostatų analizė

Apie miesto darnų vystymą, privalumus ir trūkumus bei ateities perspektyvas buvo kalbama su Šiaulių m. savivaldybėje dirbančiais specialistais. Nagrinėjant savivaldybės administracijos direktoriaus ataskaitas, veiklos planus bei skaičiuojant darnaus vystymosi indeksus, iškilo klausimas, **kodėl ekonomikai, aplinkos apsaugai, socialinės (socialinė ir sveikatos apsauga) ir valdymo sritims skiriama biudžeto lėšų dalis nuolat svyravo? Kokie veiksniai tam turėjo įtakos?** II teigimu „<...> visai tai susiję su biudžeto sudarymu ir jo tvirtinimu. Kadangi atsižvelgiant į trejų metų strateginį veiklos planą, administracijos skyriai ir biudžetinės įstaigos sudaro kasmetines lėšų poreikio sąmatas programų vykdymui bei pateikia detalius skaičiavimus. Tuo tarpu Finansų skyrius tikrina ar viskas buvo tiksliai apskaičiuota, ar padengtos skolos bei visuomet atsižvelgiama į savivaldybės finansines galimybes, kurios aišku nėra pakankamos, siekiant įgyvendinti visus numatytus tikslus“. Dauguma informantų pažymėjo, kad biudžeto skirstymas pagrindinėms keturioms darnaus vystymosi sritims priklauso nuo surenkamų mokesčių, gautų dotacijų, paskolų bei gebėjimo įsisavinti investicinių projektų lėšas. Anot I4 „Biudžeto lėšų pokyti lėmė įgyvendinamų projektų, finansuojamų iš ES fondų ir programų skaičius bei projektų laikotarpiai“. Tuo tarpu paklausus, kokia yra šiuo metu miesto įsiskolinimo situacija, informantas II atsakė: „Savivaldybės skola yra mažinama, nes tai reglamentuoja teisės aktai. Pagrindinė skolinimosi priežastis – savivaldybės finansinių pajėgumų stoka, siekiant efektyviai įgyvendinti numatytus investicinius projektus“.

Taigi, galima daryti išvadą, jog savivaldybė neturi finansinio ir veiklos savarankiškumo, kadangi jos veikla yra aiškiai apibrėžta ir finansiškai ribojama. Nenuostabu, kodėl miesto savivaldybei yra sunku patenkinti gyventojų poreikius ar įgyvendinti strateginiuose dokumentuose numatytą darnų miesto vystymą.

Sekančiu klausimu buvo siekiama įvertinti informantų požiūrį **apie miesto savivaldybės veiklos orientavimą į darnų vystymą**. Buvo pasidomėta, **kokiais dokumentais ar principais remdamasi savivaldybė planuoja savo ateities viziją ir kaip tai praktiškai įgyvendina**. Iš informanto teigimu: „*Teoriškai tai yra vykdoma, aprašoma ir reglamentuojama, tačiau praktiškai, tai yra sunkiai atpažįstamas reiškiny. Tačiau mes to siekiame – miesto tvarkymas, verslo skatinimas, aplinkos kokybė, socialinė apsauga*“. Pasak I2: „*Darnaus vystymosi koncepcijai yra skiriamas dėmesys, tačiau kaip ir visada kažko norisi daugiau ir geriau. Norėtusi miesto dar geresnio, iniciatyvesnio, kuriame visos minėtos darnaus vystymosi sritys tarpusavyje subalansuotai veiktų*“. Itin detaliai ir išsamiai į šį klausimą atsakė I4 informantas: „*<...> siekiant miesto savivaldybės (teritoriniu aspektu) darnaus vystymosi yra būtina turėti integruojančią miesto vystymosi strategiją, kurioje socialiniai, ekonominiai, aplinkosauginiai interesai būtų derinami taip, kad savo vystymusi nedarytų žalingo poveikio kitai sričiai. Darnumas apimantis ekonominį augimą, ekologinį stabilumą bei socialinį augimą yra sunkiai įmanomas, bet labai svarbus faktorius, priklausantis nuo institucinės (valdymo) dimensijos*“. Kalbant apie miesto strateginį planavimą ir jo orientavimą į darnų vystymą I4 informantas pripažino, kad „*<...> strateginis planas sudaro prielaidas sukurti veiklos valdymo ir planavimo sistemas, kurios padeda racionaliau naudoti turimas ribotas savivaldybės biudžeto lėšas, koordinuoti programas ir jų įgyvendinimą bei vykdyti stebėjimą. Tačiau pagrindinis strateginio plano privalumas yra tas, kad jis koncentruojasi ties svarbiausiomis problemomis ir uždaviniais, gerai žinant esamą situaciją ir žinant, ką norima pasiekti ateityje. Juo vadovaujantis ir yra nustatomi savivaldybės veiklos prioritetai bei veiklos plano siektini įgyvendinti tikslai, apimantys veiklą socialinėje, ekonominėje ir aplinkos srityse*“. Informantai pažymėjo, kad savivaldybė planuodama darnaus vystymosi koncepciją, remiasi šiais dokumentais - Valstybės pažangos strategija „Lietuva – 2030“, 2014-2020 m. nacionaline pažangos programa bei miesto strateginiu plėtros planu.

Žemiau esančioje lentelėje (žr. 2.51 lentelė) pateikti informantų atsakymai į pateiktą klausimą: **Kokie pagrindiniai veiksniai trukdo užtikrinti darnią miesto plėtrą?** Analizuojant informantų atsakymus išsiskyrė keturios subkategorijos, kurių pagalba galima įvardinti esminius trikdžius, darančius įtaką darniai miestų plėtrai. Dauguma informantų tai siejo su finansavimo ir kompetencijos stoka, kadangi savivaldybė yra nepajėgi viena pati įgyvendinti numatytus tikslus. Tačiau informantas I6 pripažino, kad „*<...> nuo kitų metų planuojama įgyvendinti reformą, t.y., jeigu gyventojų pajamų mokestis viršys savivaldybių planus, jis liks tik savivaldybių biudžetuose. Manau, kad tokia priemonė turėtų veikti*“. Tuo tarpu savivaldybėje dirbančių specialistų kompetencija tampriai siejasi su jų gebėjimais priimti naujas žinias, jas įsisavinti ir įgyvendinti planuose numatytus veiksmus.

2.51 lentelė

Veiksniai, trukdantys įgyvendinti darnią miesto plėtrą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pagrindiniai veiksniai	<i>Kompetencijos stoka</i>	I5 „<...> visa tai galima sieti su kompetencijos ir žinių trūkumu“; I3 „Nepakankamos žinios darnaus miestų vystymosi srityje“.
	<i>Finansavimo trūkumas</i>	I5 „<...> natūralu, kad darniai miestų plėtrai turi įtakos ir aiškaus finansavimo trūkumas, jo neatitikimas iškeltiems tikslams, ar apskritai to finansavimo nebuvimas“. I2 „Be centrinės valdžios ar kitų paramos savivaldybė yra nepajėgi įgyvendinti darnios plėtros, tai visų struktūrų reikalas“.
	<i>Politinis nestabilumas</i>	I4 „Savivaldybės tarybos kadencijų kaita, neužtikrinanti suplanuotų darbų tęstinumo“; I3 „Kiekviena politinė jėga ateina į valdžią su savo nusistatytais prioritetais, tad ne visada pavyksta juos suderinti tarpusavyje, išskiriant miesto vystymosi prioritetines kryptis“.
	<i>Tolygaus regionų vystymosi principo neužtikinimas</i>	I4 „<...> kuomet yra koncentruojamos valstybės biudžeto bei ES struktūrinių fondų ir programų lėšos sostinėje ir aplink ją, o ne tolygiai paskirstant visiems regionams ar miestams“.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Tuo pačiu buvo įvardintas politinis nestabilumas, kai neįmanoma užtikrinti reglamentuojamų prioritetų tęstinumo. Informanto I6 nuomone, „<...> tai ne tik šalies, bet ir visos valstybės problema, kuri ypatingai jaučiama po kiekvienų Seimo ar savivaldybių rinkimų“. Nenuostabu, kad vienas iš pagrindinių trikdžių buvo orientuotas į tolygaus vystymosi nebuvimą, kuomet investicijos ir finansavimai nukreipiami į vieną ar kelis centrus, neatsižvelgiant į kitų miestų problemas, perspektyvas ir ateities galimybes.

Kaip ir buvo minėta teorinėje dalyje, darniai miestų plėtrai nepakanka tik efektyvaus valdymo, integruojančio tris pagrindines darnaus vystymosi sritis. Kadangi be bendruomenės, jų iniciatyvų ir aktyvaus dalyvavimo, privataus sektoriaus įsitraukimo ir tarpusavio bendradarbiavimo, numatyti tikslai ir prioritetai, galintys užtikrinti miestų vystymąsi – būtų neįmanomi. Taigi, informantai į klausimą – **Ar miesto bendruomenė, NVO, viešojo ir privataus sektoriaus bei užsienio valstybių (savivaldybių) bendradarbiavimas yra iniciatyvus?**, atsakė įvairiai. I2 „<...> nėra tos bendruomenės ir pilietiškumo, daugumai svarbu tik savi interesai, kuriais neretai užgožiame kitų interesus. Stengiamės bendruomenes įtraukti, suteikiant paramas projektams, tačiau pas mus nėra tų senųjų tradicijų, vis dėl to, ateityje pačios bendruomenės priiminės sprendimus, o mes tik tarnausime, koordinuosime“. I5 teigimu, „Mieste apstu įvairių organizacijų, bet iš jų tik maža dalis yra aktyvios“. Na, o I6 informanto nuomone, „<...> miesto savivaldybė neišnaudoja privačios ir viešosios partnerystės privalumų. Kalbant apie NVO, šiuo metu rengiame keletą socialinių paslaugų pirkimų, kuriuose NVO galės dalyvauti vienodomis sąlygomis kaip ir viešasis sektorius“. Kitos nuomonės buvo I4 informantas „<...> savivaldybė remia NVO projektinę veiklą, kuri apima visas darnaus vystymosi sritis. Skiriamas didelis dėmesys jaunimo organizacijoms, vyksta glaudus bendradarbiavimas su 11 užsienio miestų. Vis dėl to, pasigendama aktyvesnio bendradarbiavimo su privačiu sektoriumi, įgyvendinant viešos ir privačios partnerystės prioritetus“.

Taigi, galima teigti, kad mieste trūksta iniciatyvumo ir įsitraukimo į valdymo procesus. Todėl savivaldybė privalo gerinti svarbiausių miesto interesų grupių bendradarbiavimo ir partnerystės ryšius, siekiant suaktyvinti vietos gyventojų, privataus sektoriaus įsitraukimą į miesto ateities vizijos kūrimą bei priimant darnius sprendimus.

Žemiau esančioje lentelėje (žr. 2.52 lentelė), pateikiami informantų teiginiai apie pagrindinius miesto privalumus ir trūkumus, įvardinant tik pačius reikšmingiausius.

2.52 lentelė

Šiaulių m. privalumai ir trūkumai

Miesto privalumai
1. Pritaikiamos privačios lėšos į sportą, kurios sudaro 30%; 2. Didelis kūrybinis potencialas, vienintelis Šiaurės Lietuvoje Valstybinis Šiaulių dramos teatras; 3. Akademiniis miestas, akademinė bendruomenė ir pasiekimai; 4. Savivaldybėje veikia (yra) visų tipų švietimo įstaigos, aukšti ugdymo rezultatai; 5. Geras paslaugų prieinamumas, kompaktiškas miestas; 6. Gera geografinė padėtis, miestas išsidėstęs šalia tarptautinių kelių; 7. Senos pramonės tradicijos, plėtojamas pramoninis verslas, įkurtas pramonės parkas; 8. Pramonė orientuota į eksportą; 9. Aktyvios verslą vienijančios organizacijos; 10. Galimybė Civilinio oro uosto veiklą pritaikyti miesto poreikiams; 11. Aukštas nusikalstamumo išaiškinimas; 12. Mieste pakankamai žaliųjų plotų, želdynų bei vandens telkinių (ežeras miesto centre); 13. Biokuras kuro struktūroje sudaro 77 proc.; 14. Renovuoti inžineriniai tinklai (geriamojo vandens ir nuotekų); 15. Gera infrastruktūra verslui vystyti; 16. Miestas turi pakankamai gerą gamybinį potencialą.
Miesto trūkumai
1. Prasta oro tarša; 2. Žaliųjų plotų, parkų infrastruktūros nepritaikymas bendruomenės poreikiams; 3. Daugiabučių renovacijos pasyvumas; 4. Bendradarbiavimo ir aktyvumo trūkumas; 5. Centralizuoto vandens ir nuotekų tinklų nebuvimas miesto sodų teritorijose, kuriose gyvena gana daug žmonių, didina grėsmę ateityje – tos teritorijos bus užterštos; 6. Miesto gyventojų migracija į kitus miestus; 7. Žemas verslumo lygis; 8. Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas; 9. Trūksta tiesioginių ir materialiujų investicijų; 10. Nėra aiškios pozicijos ir centrinės valdžios palaikymo dėl Šiaulių oro uosto plėtros, stringa veikla; 11. Nesutvarkytos viešosios erdvės aktyviam laisvalaikiui ir poilsiui; 12. Neišspręsta transporto parkavimo problema; 13. Neišnaudoti gamtos resursai rekreacijai, neišvystyta infrastruktūra prie poilsinių miesto vietų; 14. Neaiški turizmo vystymo kryptis. 15. Vienas iš mažiausių vidutinių atlyginimų. 16. Verslo, savivaldybės ir mokslo (universiteto, kolegijų ir prof. mokyklų) bendradarbiavimo stoka; 17. Šiauliai turi puikų potencialą – Oro uostas, Laisvosios ekonomikos zona, pramonės parkas, bet jis dar nėra maksimaliai išnaudojamas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Akivaizdu, kad miesto konkurencingumas siejamas su akademinė ir išsilavinusia visuomene, gamybiniu, pramoniniu potencialumu, išnaudojant miesto geografinę padėtį ir kompaktiškumą bei vykdant svarbius investicinius projektus, kurie gali prisidėti prie darnaus miesto vystymosi. Tačiau pagrindinės problemos siejamos su minėtais miesto privalumais, kuomet jie nėra tinkamai išnaudojami, pritaikyti gyventojų poreikiams, o turimas potencialas sunkiai vystomas.

Itin svarbu buvo pakalbėti apie **miesto investicinę aplinką, konkurencingumą, materialiąsias ir tiesiogines užsienio investicijas bei jų įsisavinimą**. I4 informanto nuomone, miestas yra pakankamai konkurencingas dėl šių aspektų „<...> Šiaulių m. yra puiki geografinė padėtis - jame yra universitetas, oro uostas, planuojamas viešas logistikos terminalas ir laisvoji ekonominė zona. Šiaulių m. savivaldybė stengiasi vykdyti pramoninę verslo plėtrą“. I3 teigimu, „<...> 2008 m. pradėtas Šiaulių pramonės parko kūrimo I – asis etapas yra vienas iš geriausių pavyzdžių. Investuotojas, pasirašęs investicijų ir žemės sklypo nuomos sutartis, 10 metų yra atleidžiamas nuo nekilnojamojo turto ir žemės mokesčių, jei atitinka minimalius investicijų

reikalavimus – sukurti ne mažiau kaip 5 darbo vietas ir investuoti apie 2 mln. Lt (580 tūkst. EUR) į vieną hektarą. Šiuo metu yra toliau plėtojamas šis projektas, įrengiant reikiamą ir naują infrastruktūrą. Per 2015 m. 160 ha plote planuojama įrengti buitinių ir lietaus nuotekų tinklus, nutiesti kelius ir kitą veiklai reikalingą infrastruktūrą, susijusią su LEZ plėtra“. Informantas I3 laikosi pozicijos, kad: „Būtent Pramoninio parko ir Laisvosios ekonomikos zonos projektai yra vieni iš reikšmingiausių ir naudingiausių“. I5 pridūrė, kad „Miestas dalyvauja URBAN projekte, kurio tikslas – teritorijų konversija, sukuriant daugiau darbo vietų, pritraukiant verslą, tvarkant ir atnaujinant miesto infrastruktūrą“. I2 informanto manymu, tai svarbus projektas „<...> miestas per 2014-2020 m. planuoja įsisavinti apie 80 mln. Lt, kurie bus skirti pagrindinėms miesto zonoms tvarkyti (Talkšos ežero prieigos, miesto centras) bei apims visas darnaus vystymosi sritis“. Vienas iš informantų I6 pripažino, kad „ES lėšomis finansuojami projektai turi atitikti darnaus vystymosi plėtrą, kadangi tai vienas ir finansavimo kriterijų“. I5 teigimu „<...> reikia dar daug įdirbio, tačiau stengiamės dirbti ir bendrauti su potencialiais investuotojais, skatiname juos imti iniciatyvos, kalbant apie laisvosios ekonomikos zonos ir pramoninio parko plėtrą. Viskas susiję su investicijų augimu, miesto konkurencingumu, darbo vietų kūrimu, apskritai, manau, kad tai apima visas darnaus vystymosi sritis ir tai yra šiokia tokia pažanga“.

Kalbant apie materialiąsias ir tiesiogines užsienio investicijas, I4 informantas pripažino, kad lyginant su kitais miestais, jos yra nepakankamos. „<...> vis dėl to, daugiausia materialinių investicijų 2007 m. Šiaulių m. savivaldybėje buvo nukreipta į paslaugų sektorių – 54 procentai, tuo tarpu 2012 m. duomenimis, didžiausia materialinių investicijų dalis - 60 procentų, nukreipta į paslaugas, o net 29 procentai – į pramonės sektorius. Likusi materialinių investicijų dalis orientuota į statybą - 4 procentai bei prekybą - 8 procentai. Na, o tiesioginės užsienio investicijos koncentruojasi pramonės srityje - 53 procentai, žemės ūkyje - 32 procentai, nekilnojamojo turto srityje - 6 procentai“. Informanto I6 nuomone, „<...> miestas per mažai pritraukia tiesiogines užsienio investicijas, kadangi statistiškai užsienio kapitalo įmonės moka beveik 30 procentų didesnius atlyginimus nei vietinis verslas“.

Su informantais buvo aptariamoms **miesto perspektyvos, orientuojantis į visas keturias darnaus vystymosi sritis**. I2 nuomone „<...> reikėtų gerinti gyvenamąją ir gamtinę aplinką, dabartinę atliekų tvarkymo sistemą perkelti iš nuosavų namų į daugiabučių namų bendrijas, gerinti atliekų surinkimo sistemą, remiantis kitų šalių pažanga, pavyzdžiui, konteinerių išdėstymo schema, diferencijuota mokėjimo sistema už atliekų rūšiavimą. Dauguma gyvenamųjų namų ir viešosios paskirties pastatų bus renovuoti, bus sutvarkytos miesto viešosios erdvės, parkai ir jų infrastruktūra. Na ekonominiu požiūriu, manau, miestas turėtų dar labiau orientotis į pramonę ir jos plėtrą, didinat konkurencingumą. Šios visos minėtos perspektyvos tiesiogiai prisidėtų ir prie miesto socialinės srities gerinimo“. I5 nuomone, „<...> teoriškai galime augti, turime vietos ir

galimybų, tačiau praktiškai visi planuojami veiksmai yra sunkiai įgyvendinami. Reikėtų gerinti planuojamų ir vykdomų veiksmų monitoringą, bendradarbiavimą, diegti kokybės vadybos standartus. Vis dėl to, tikiuosi, kad pavyks pasiekti, jog miestas taptų atviras, veržlus, urbanistiškai judus, gebantis pritraukti investicijas, konkuruoti su kitais didžiais miestais ir orientuotas į pramonės, gamybos plėtrą, verslumo skatinimą. Paprastai tariant, Šiauliai – gera vieta gyventi“. Tuo pačiu I4 informantas patvirtino, kad „2015 m. pradėdamas rengti 2015 - 2024 m. Šiaulių m. strateginis plėtros planas, kuriame bus suplanuoti ir patvirtinti ateities prioritetai bei numatytos priemonės, kurios padės įgyvendinti sukurtą miesto strategiją“. I6 informantas paminėjo, kad „Vieni iš svarbiausių planų - į socialinių paslaugų teikimą įtraukti kiek galima daugiau NVO sektorių. Taip pat planuojama socialinio būsto plėtra iki 2017-2018 m.“. I6 informantas pripažino, kad socialinės apsaugos modelis yra prastai veikiantis, kuomet gyventojai yra skatinami ne dirbti, o gyventi iš pašalpų, todėl jo teigimu „<...> kitais metais planuojame atlikti analizę ir sukurti socialinių išmokų krepšelį, kaip motyvuojančią priemonę dirbti“. Informanto nuomone, „<...> pagrindinės ekonomikos perspektyvos siejamos su Laisvosios ekonomikos zonos, viešojo logistikos centro, oro uosto ir pramoninio parko projektų tikslingu įgyvendinimu. Aplinkosauginiu požiūriu, manau, tikslinga būtų gerinti poilsinių zonų infrastruktūrą, mažinti oro taršą, ypatingai namų ūkiuose. Na, o valdymo srityje svarbu gerinti viešąją ir privačią partnerystę, bendradarbiavimą su NVO, siekiant, pavyzdžiui, įtraukti bendruomenes į biudžeto planavimą ir svarstymą, suteikiant galios, tarkim, kažkokią tai dalį pinigų skirstyti jų nuožiūra bei stiprinti darželių tarybos galias, priimant sprendimus“.

Interviu pabaigoje, buvo aktualu sužinoti, **kokiais kriterijais ar sistemomis yra vertinamas miesto darnumas?** Tai itin aiškiai išdėstė I4 informantas „Miesto darnumas matuojamas stebint nusistatytų (parinktų) tam tikros srities rodiklių pokyčius. Yra įprasta parinkti, suderinti ir po to vertinti tam tikrą rodiklių skaičių kiekvienai iš trijų sričių, t.y., aplinkos būklę, ekonominę ir socialinę vystymąsi. Tokiais kriterijais vadovaujantis, rodikliai ir siektinos rodiklių reikšmės yra derinamos kartu su veiklos plano prioritetais“. Vis dėl to, I5 informantas buvo kitos nuomonės „<...> nėra poreikio vertinti, kadangi yra tam atskiros grupės, kurios tai daro, pavyzdžiui, Statistikos departamentas. Atskirai vertinamas rodiklis nieko neduoda - jis tik pasekmė, bet ne priežastis, kadangi atskleidžia tik faktą“. I2 informanto teigimu „<...> pagal darnumą nėra vertinama, tiesiog strateginiame plėtros plane numatyti uždaviniai analizuojami bendrai. Specialių rodiklių nėra. Paprastai tariant, strateginio plano uždaviniai, nors ir nukreipti į darnaus vystymosi įgyvendinimą, jie vertinami labiau kaip priemonės, bet ne kaip darnaus miesto visuma“. Nors I3 informantas pripažįsta, kad „<...> reikėtų labiau atsižvelgti į visas darnaus vystymosi sritis, kuomet kiekvienos priemonės atitikimas būtų vertinamas pagal darnumą ir strateginiame plane numatytų prioritetų“. Informanto I6 teigimu „<...> rodikliai vertinami pagal planuose numatytus ir

įgyvendintus veiksmus, nors nėra tų rodiklių priežiūros. Apskritai, strateginiame plėtros plane dauguma rodiklių – absurdiški, abstraktūs, manau, jie turėtų būti vertinami plačiau, pavyzdžiui, kaip vienas rodiklis įtakoja kitą“.

Apibendrinus, akivaizdu, kad informantai turi skirtingas nuomones, tai suponuoja, kad savivaldybė, rengdama ilgalaikius miesto plėtros planus, neskiria dėmesio darnaus vystymosi vertinimo sistemai. Aiškiai reglamentuotos vertinimo metodikos nebuvimas, sukelia tam tikrų problemų ne tik įgyvendinant ar vertinant miesto pažangumą, bet ir kuriant ateities vizijas, kuomet sunku apibrėžti pagrindines miesto tobulinamas darnaus vystymosi sritis, veiksmus ir prioritetus.

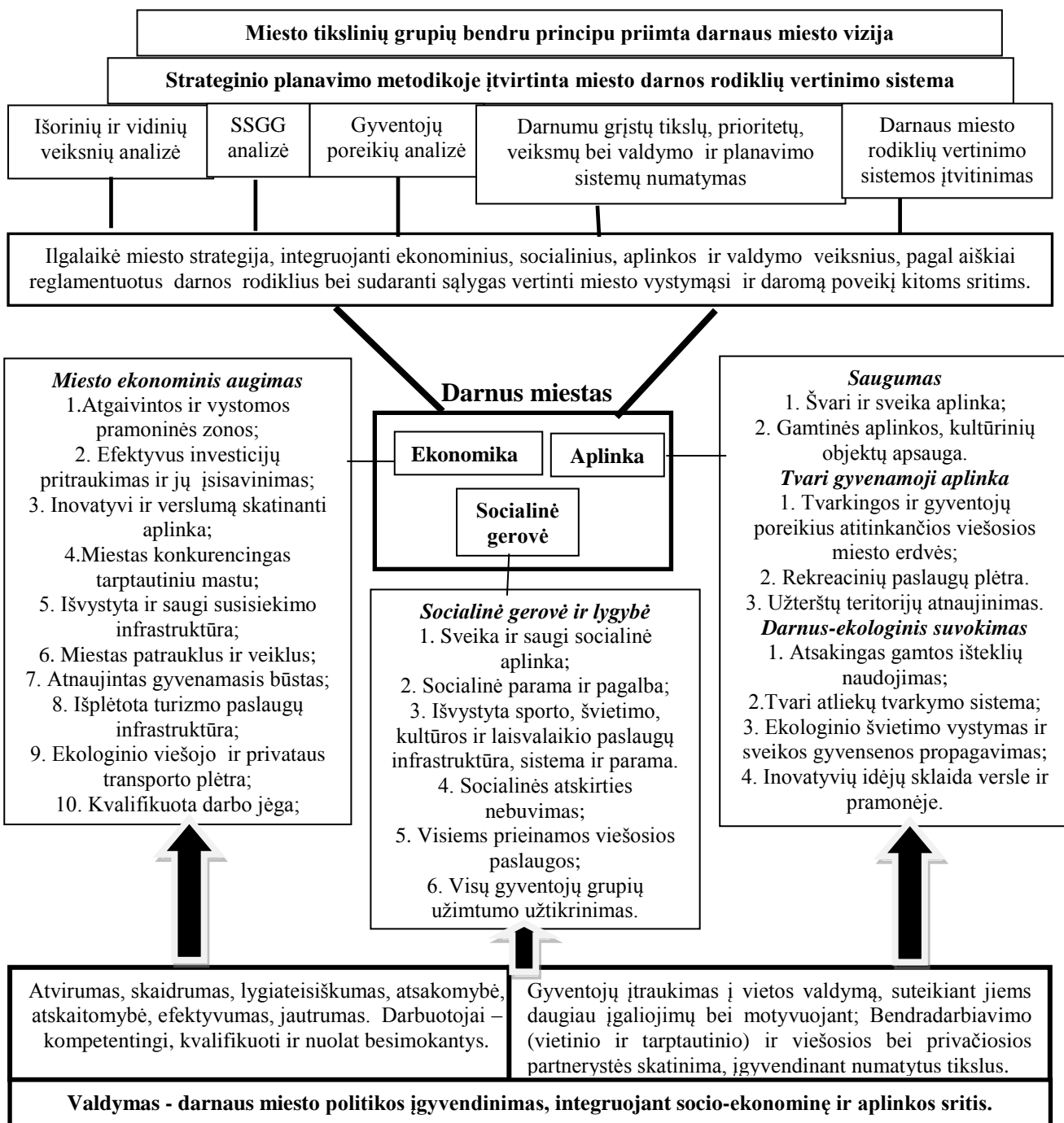
2.5 Darnaus Šiaulių m. vystymosi vizija

Atlikus teorinę, strateginių dokumentų, statistinių duomenų ir interviu nuostatų analizę, išaiškėjo, kad strateginiuose dokumentuose įvardinami siekiai ne visuomet būna praktiškai įgyvendinami. Tai galima sieti su neefektyviai vykdomu strateginiu valdymu (planavimu), kompetencijų ir gebėjimų stoka darnaus miesto valdymo ir vystymo kontekste, savivaldybių iniciatyvumo, įgaliojimų ir finansinio savarankiškumo trūkumais bei gyventojų bendruomenės, kitų suinteresuotųjų grupių neaktyviu dalyvavimu vietos valdymo procesuose. Žemiau pateiktoje darnaus Šiaulių m. vystymosi vizijoje (žr. 2.10 pav.) yra suformuotos tam tikros tobulinimo kryptys ir pagrindiniai prioritetai, kuriuos įgyvendinus būtų pasiekta tam tikra pažanga miesto vystymosi kontekste.

Visų pirma, svarbu, kad prieš pradėdant planuoti ilgalaikę miesto ateitį, bendru sutarimu, lūkesčiais ir poreikiais būtų aiškiai apibrėžta vizija, kuri orientuotųsi į darnų vystymąsi, o tolesni planavimo ir valdymo etapai nenukryptų nuo numatytos vizijos. Antra, labai reikšminga, jog Vyriausybė strateginio planavimo metodikoje įtvirtintų aiškią miesto darnos rodiklių vertinimo sistemą, padėsiančią analizuoti daromą pažangą, pagrindines problemas ir vystymosi sritis, kurioms reikia skirti didesnę dėmesį. Tolesnės siūlomos tobulinimo kryptys orientuotos į miesto strateginio plėtros plano rengimą. Akivaizdu, kad miesto savivaldybė planuodama miesto ateitį, turėtų atlikti išsamią išorinių ir vidinių veiksmų, SSGG ir gyventojų poreikių analizę, kuri padėtų geriau suvokti kaip turi atrodyti darnus miestas, atskleistų miesto savivaldos stiprybes, turimas galimybes ir potencialą bei silpnybes ar ateities grėsmes. Tai yra itin svarbu, kadangi neatlikus šių veiksmų yra priimami paviršutiniški ateities tikslai, kurie praktiškai yra sunkiai įgyvendinami arba tiesiog neįmanomi. Tuo tarpu tikslingai atlikus miesto analizę būtų lengviau pritaikyti ir formuoti valdymo ir planavimo sistemas bei nustatyti darnumu grįstus tikslus, prioritetus ir veiksmus.

Natūralu, kad remiantis strateginio planavimo metodikoje įtvirtintais darnaus miesto rodikliais turėtų vadovautis ir Šiaulių m. savivaldybė. Tuomet miesto strateginiame plėtros plane

būtų reglamentuojami aiškiai suprantami ir nesunkiai apskaičiuojami numatytų veiksmų įgyvendinimo rodikliai, jų matavimo ir vertinimo sistema.

2.10 pav. Darnaus Šiaulių m. vystymosi vizija

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atliktus tyrimo rezultatus.

Taigi, savivaldybė įvykdžius visus etapus, parengtą tokią darnaus miesto viziją, kuri integruotų esmines vystymosi sritis, remtųsi darnaus vystymosi nuostatomis, principais bei teisiškai reglamentuojamomis rodiklių vertinimo ir valdymo, planavimo sistemomis.

Schemoje (žr. 2.10 pav.) buvo išskirtos keturios darnaus vystymosi sritys bei jas papildantys prioritetai į kuriuos miesto savivaldybė turėtų atsižvelgti. Daugiausiai prioritetų numatyta

ekonominėje srityje, kadangi nuo miesto investicinio patrauklumo, konkurencingumo, verslumo priklauso socialinė ir gyvenamosios aplinkos gerovė. Socialinės srities prioritetai orientuojami į gerovę ir lygybę, aplinkos – saugumą, tvarią gyvenamąją aplinką, darnų – ekologinio miesto gyventojų suvokimo skatinimą. Na, o valdymo srityje siūloma tobulinti valdymo sistemą, savivaldybėje dirbančių asmenų gebėjimus, įgūdžius ir kompetencijas bei skatinti viešąją ir privačią partnerystę, vietinį ir tarptautinį bendradarbiavimą, įtraukiant miesto suinteresuotąsias grupes į valdymo procesus.

Taigi, nenuostabu, kad vietos savivalda vaidina ypatingai reikšmingą vaidmenį, įgyvendinant darnaus miesto viziją. Šis valdymo lygmuo kuria gyvenamąją aplinką, kadangi geriausiai žino miesto privalumus, vyraujančias problemas, gyventojų poreikius bei turi tiesioginę įtaką priimant sprendimus. Todėl, natūralu, jog darnaus miesto vystymo procesai priklauso būtent nuo savivaldos institucijų gebėjimo planuoti ir valdyti. Kaip ir buvo minėta, svarbu, kad savivaldybėje dirbantys žmonės suvoktų, kas yra darna ir vystymasis, tinkamai atliktų esamos miesto situacijos analizę, įtvirtintų aiškia ir realia viziją, tikslus ir uždavinius bei socialinius, ekonominius, aplinkos apsaugos veiksmus integruojančios politikos įgyvendinimą. Kadangi, tik sistemingai dirbant ir siekiant numatytų prioritetų, tuo pačiu į šią veiklą įtraukiant miesto bendruomenę, kitas suinteresuotąsias grupes, galima sukurti konkurencingą, patrauklų, inovatyvų, iniciatyvų, besimokantį, saugų, švarų, socialiai atsakingą, tausojantį gamtos išteklius, darnų miestą.

IŠVADOS

1. Teorinės išvados:

1.1 Darnus vystymasis – vienas iš svarbiausių viešosios politikos prioritetų, įgyvendinamų regioniniu, nacionaliniu ir vietos lygmeniu, remiantis strateginio planavimo dokumentuose numatytais veiksmais. Tai šiuolaikinės, modernėjančios visuomenės raidos bei egzistavimo koncepcija, integruojanti tris svarbiausias sritis: ekonomikos, socialinės gerovės ir aplinkos apsaugos, kurių pagrindinis tikslas - darnios aplinkos kūrimas, skatinantis ekonomikos augimą ir socialinę gerovę, nepažeidžiant ateities kartų galimybių.

1.2 Mokslinėje literatūroje formuojantis politinei darnaus vystymosi sampratai pripažįstama, kad darnus vystymasis privalo būti valdomas. Kadangi viešojo valdymo institucijos turi teisiškai reglamentuotą ir tiesioginę įtaką darnaus vystymosi plėtrai. Nuo jų valdymo ir nustatytų politinių instrumentų, finansinių mechanizmų, priimtų taisyklių, procedūrų, normų bei politinių sprendimų priklauso socialinės, ekonominės, aplinkos sričių veiksmingas įgyvendinimas ir pažangumas.

1.3 Pasauliniuose dokumentuose įtvirtinta nuostata, kad būtent dėl vietos veiklos padarinių ir juose gyvenančių bendruomenių neatsakingumo kyla daugiausiai problemų. Todėl arčiausiai gyventojų esančio valdymo organo - miestų savivaldybės ir bendruomenių įsitraukimas į darnaus vystymosi procesus bei kompromisinis bendradarbiavimas, traktuojamas kaip viena iš svarbiausių darnios miestų plėtros sąlygų.

1.4 Išanalizuotos keturios darnaus miesto sritys visiškai atitinka darnaus vystymosi koncepciją, kadangi miestas privalo užtikrinti, jog gamybos procesai ir ekonomikos augimas atsižvelgs į gamtinę aplinką (ekonominė sritis), gyventojams bus garantuojama saugi ir švari aplinka, o urbanistinė plėtra, jos infrastruktūriniai objektai nesutrikdys gamtinės ir kultūrinės aplinkos (*aplinkos sritis*). Tuo pačiu svarbus teisingumas, lygybė, viešųjų paslaugų prieinamumas ir parama, dalyvavimas bendruomeninėje veikloje (*socialinė sritis*) bei viešųjų institucijų bendradarbiavimo, valdymo gebėjimų, integruojant socialinius, ekonominius, aplinkos aspektus, stiprinimas ir vietos gyventojų įtraukimas į valdymo procesus (*institucinė/valdymo sritis*).

1.5 Viena iš svarbiausių miestų gyvavimo sąlygų siejama su tikslingai orientuotu ir veiksmingai vykdomu strateginiu valdymu. Pripažįstant, kad miestų vystymosi analizė (išorinė ir vidinė), aiškiai numatyto planavimo (vizija, tikslai, prioritetai) vykdymas gali užtikrinti kokybišką vietos gyventojų poreikių tenkinimą, efektyvų miesto valdymą bei plėtrą, orientuotą į darnaus vystymosi dimensijų integraciją.

2. Empirinio tyrimo išvados:

2.1 Išanalizavus Šiaulių m. strateginius dokumentus ir interviu duomenis, galima daryti išvadą, kad savivaldybė nėra reglamentavusi bendros rodiklių sistemos, kuria remiantis būtų

lengviau suvokti ir vertinti miesto darną, pažangą, tobulintinas sritis bei analizuoti gyventojų poreikius.

2.2 Socialinės dimensijos vertinimas. Nuo 2010 m., kuomet SVI nesiekė bazinės reikšmės (20,168) iki 2013 m., vertinama reikšmė su nežymiais pokyčiais išaugo iki 36,04. Didžiausią reikšmę tam turėjo perskirstytas Šiaulių m. biudžetas, kadangi beveik keturiais kartais padidėjo savivaldybės išlaidos sveikatos apsaugai. Vis dėl to, išanalizavus statistinius ir interviu duomenis, galima daryti prielaidą, kad mieste vyrauja gana nemažai socialinių problemų – gyventojų skaičiaus mažėjimas, migruojant į kitus miestus; prastėjanti gyventojų sveikata; augantis sunkių nusikaltimų skaičius; mažėjantis mokinių ir studentų, ypač universitete, skaičius; augantis socialinio būsto poreikis; gyventojų aktyvumo mažėjimas (sporto, sveikatingumo ir muziejų veikloje); verslo, savivaldybės ir mokslo (universiteto, kolegijų ir prof. mokyklų) bendradarbiavimo stoka. Pažymima, kad nors nuo 2010 m. SVI reikšmė augo nedarbo, o užimtumo srityje nuo 2011 m., tai negalima sieti vien tik su teigiamomis reikšmėmis, kadangi nedarbo lygis galėjo sumažėti, o užimtumas išaugti dėl miesto gyventojų mažėjimo.

2.3 Ekonominės dimensijos vertinimas. Miesto ekonominė plėtra pasižymi lėtais procesais, žymių pokyčių atlikus skaičiavimus nebuvo pastebėta. Apskritai, EVI per analizuojamą laikotarpį (2008-2013 m.) nesiekia bazinės reikšmės lygio. Pavyzdžiui, 2010 m. EVI reikšmė, lyginant su 2009 m. buvo išaugusi (22,418 reikšmė), tačiau per 2011- 2012 m. laikotarpiu indeksas dar labiau sumažėjo (2012 m. EVI reikšmė – 19,007), o 2013 m. EVI siekė 21,778. EVI reikšmės mažėjimą lėmė smukusi darbo jėga ir keturis kartus, lyginant su 2010 m., sumažėjusios miesto savivaldybės biudžeto išlaidos ekonomikos skatinimui. Tuo tarpu atlikus statistinių duomenų ir interviu analizę, galima daryti išvadą, jog Šiaulių m., kitų didžiųjų miestų kontekste, įsisavina mažiausią tiesioginių ir materialinių investicijų sumą. Tai trukdo miestui vystytis ir konkuruoti bei užtikrinti socialinę gerovę, dėl vieno iš mažiausių vidutinių atlyginimų, žemo verslumo lygio, vietos gyventojams. Mieste vyksta lėta daugiabučių namų renovacija, kelių infrastruktūros modernizacija, auga eismo įvykių skaičius, miestas labiausiai orientuojasi į pramonę ir prekybą, o turimas potencialas (Oro uostas, Laisvosios ekonomikos zona, pramonės parkas) nėra maksimaliai išnaudojamas. Tuo tarpu turizmo sektoriuje vyrauja tik viešbučių ir nakvynių namų apgyvendinimo įstaigos, pažymima, kad Šiauliai nepatrauklus miestas ne tik Lietuvos, bet ir užsienio svečiams, kadangi trūksta išskirtinumo, aktyvios veiklos bei kvalifikuotos darbo jėgos.

2.4 Aplinkos apsaugos dimensija. Aplinkos vystymosi indeksas (toliau – AVI), pagal atliktus skaičiavimus, vystėsi sparčiausiai iš visų sričių. Tai galima sieti su pašalintų atliekų kiekio iš nelegalių sąvartynų rodiklio pokyčiais. Kuomet 2010 m., lyginant su 2009 m., šis rodiklis buvo išaugęs dvigubai ir nors 2011 m. jo reikšmė šiek tiek sumažėjo, vis dėlto, surenkamų atliekų kiekis iki pat 2013 m. tendencingai augo, atitinkamai didėjo ir AVI reikšmė (2009 m. AVI – 23,271,

2013m. išaugo dvigubai – 48,064). Nepaisant to, mieste vyrauja nemažai problemų: prastas oro taršos valdymas, darantis įtaką gyventojų sveikatai, kuomet miesto užterštumas kelis kartus viršijo ribinę paros normą; augantis teršalų išmetimo kiekis; miesto miškingumo rodiklių stagnacija; nelegalių sąvartynų likvidavimo problemos; mažėjančios biudžeto išlaidos ir programų asignavimai aplinkos sričiai; tinkamai neišnaudoti turimi gamtos resursai; žaliųjų plotų, parkų, poilsinių zonų infrastruktūra nepritaikyta bendruomenės poreikiams.

2.5 *Institucinės srities dimensija.* Atlikus institucinio vystymosi indekso skaičiavimus, akivaizdu, kad didžiausia jo reikšmė buvo tik 2009 m. – 38,04. Vėliau, kasmet IVI reikšmė nuolat kisdavo, tačiau bazinės reikšmės nesiekdavo, kadangi, lyginant 2009 m. IVI reikšmę su 2013 m., (19,978) ji sumažėjo beveik du kartus. Apibendrinus analizuotus statistinius bei interviu tyrimo duomenis, galima daryti prielaidą, kad miestas susiduria su šiomis problemomis – finansavimo ir decentralizacijos trūkumas, kadangi biudžeto išlaidos ir turimi asignavimai yra nepastovūs (visose keturiose darnaus vystymosi srityse) bei priklauso nuo įgyvendinamų projektų, dotacijų ir pan. Natūralu, kad planuose numatyti veiksmai ne visuomet yra veiksmingai įgyvendinami. Tuo pačiu miestas nepakankamai bendradarbiauja su NVO bei remia NVO projektus, neefektyviai išnaudoja viešosios ir privačiosios partnerystės principus; darbuotojų kvalifikacijos kėlimas mažai orientuotas į darnaus miesto valdymą; sumažėję atvykusiųjų delegacijų, vykstančiųjų į komandiruotes, vizitus skaičius, sąlygojantis neefektyvų bendradarbiavimą ir neišnaudotus partnerystės ryšius; vykdomi ir ateityje planuojami projektai orientuojasi į ekonominę ir socialinę sritį, bet ne į valdymo gebėjimų tobulinimą.

2.6. Atlikus integruoto darnaus vystymosi indekso skaičiavimus, daroma prielaida, kad miestas vystėsi. Kadangi integruoto indekso reikšmė per analizuojamą laikotarpį išaugo nuo 100 iki 125,86. Tačiau reikia pripažinti, kad vienareikšmiškai vertinti, jog socialinė ir aplinkos sritys vystėsi darniai, o ekonominė ar institucinė prasčiau – negalima. Tai galima sieti su rodiklių pasirinkimu. Galbūt, jie vienas kito atžvilgiu nebuvo lygiaverčiai, todėl vieniems rodikliams reikėjo skirti didesnę reikšmingumą. Pavyzdžiui, aplinkos srityje vertintas iš nelegalių sąvartynų pašalintas atliekų kiekis (t) yra mažiau reikšmingas nei oro tarša mieste.

2.7 Informantų nuostatų analizė suponavo šią išvadą - siekiant darnios miesto plėtros yra svarbi integruojanti miesto vystymosi strategija, kurioje socialiniai, ekonominiai, aplinkosauginiai ir valdymo interesai būtų derinami taip, kad savo vystymusi nesukeltų žalingo poveikio kitoms sritims. Galima pažymėti, kad miestui trūksta bendruomeniškumo, iniciatyvumo, aktyvumo dalyvaujant darnaus miesto valdymo procesuose. Prastai išnaudojami privačios ir viešosios partnerystės principo privalumai. Akivaizdu, kad savivaldybė be suinteresuotųjų grupių pagalbos ir įsitraukimo viena pati nepajėgi užtikrinti darnios miesto plėtros.

REKOMENDACIJOS

1. Vyriausybė turėtų imtis iniciatyvos, priimant pataisas strateginio planavimo metodikoje. Kuomet į ją būtų įtraukiama darnaus vystymosi rodiklių vertinimo sistema, su aiškiai suprantamais ir nesunkiai apskaičiuojamais rodikliais, kurie orientuotųsi į vietos lygmenį. Svarbu pertvarkyti Statistikos departamento duomenų bazę, kurioje daugiau dėmesio būtų skiriama miestų darnos rodikliams.

2. Savivaldybė rengdama ilgalaikę miesto strategiją turėtų joje reglamentuoti veiklos valdymo ir planavimo sistemas, kurios orientuotųsi į svarbiausias miesto problemas, gyventojų poreikius ir vystymosi sritis, tinkamai nustatčius galimus trikdžius, atlikus išorinių ir vidinių veiksnių bei SSGG analizę. Svarbu, kad suformavus darnaus miesto viziją būtų aiškiai apibrėžiami pagrindiniai veiklos prioritetai, siekiami tikslai, apimantys visas keturias darnaus vystymosi sritis.

3. Siūloma savivaldybėms į strateginius planus įtraukti miesto darną atspindinčią rodiklių vertinimo sistemą, kurioje būtų analizuojamas ekonominis, socialinis, aplinkosauginis ir miesto valdymo pažangumas. Rodikliai pasižymėtų lygiavertiškumu. Ši vertinimo sistema padėtų lengviau orientotis į miesto problemas ir ateities perspektyvas, rengiant strateginį planą, kuomet būtų įvertintas numatyto plano tikslų, uždavinių ir prioritetų poveikis darnaus vystymosi sritims.

4. Savivaldybė turėtų veiksmingiau išnaudoti viešosios ir privačios partnerystės principus, skatinti svarbiausių miesto suinteresuotųjų grupių bendradarbiavimą ir dalyvavimą vietos valdyme, kadangi tai vienas iš svarbiausių darnaus vystymosi įgyvendinimo principų.

5. Miesto savivaldybė turėtų imtis daugiau iniciatyvų rengiant investicinius projektus, aktyviau dalyvauti ES ar kitų paramos fondų rengiamuose projektuose. Kadangi tai padėtų pritraukti daugiau investicinių lėšų, kurios būtų nukreiptas į miesto ekonominio augimo ir konkurencingumo plėtrą, socialinės gerovės ir gyvenamosios aplinkos gerinimą bei valdymo gebėjimų tobulinimą.

6. Savivaldybės darbuotojams privalo būti didinamas žinių, kompetencijų ir gebėjimų stiprinimas darnaus miesto valdymo srityje, rengiant daugiau mokymų, organizuojant projektus, seminarus (tiek savivaldybėje, tiek kituose Lietuvos ar užsienio miestuose).

7. Savivaldybė, pasinaudodama savo turimais žmogiškaisiais ištekliais, galėtų įkurti tam tikrą padalinį, kurį sudarytų kompetentengė, nuolat besimokantys, inovatyvūs ir iniciatyvūs žmonės. Šis padalinys būtų atsakingas už darnaus vystymosi idėjų sklaidą, projektų, akcijų, renginių organizavimą bei priežiūrą, jog planuose numatyti veiksmai būtų tinkamai koordinuojami ir įgyvendinami.

LITERATŪRA

Mokslinės literatūros sąrašas

1. Akatjevaitė, S. (2011). Statybos sektoriaus krizės analizės aspektai. *Statyba*, 3 (2), 21-25.
2. Anderson, J. W., Morgenster, R. (2003). *The Future of Sustainable Development: The Johannesburg Conference and What Happens Next*. Resources for the Future
3. Arimavičiūtė, M. (2003). Savivaldos institucijų strateginio planavimo metodai ir valdymo rekomendacijos. *Viešojo politika*, 4, 9-17.
4. Arimavičiūtė, M. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius: MRU.
5. Arimavičiūtė, M. (2012). Lietuvos savivaldybių strateginio planavimo problemos. *Viešojo politika ir administravimas*, 11 (2), 272-286.
6. Astrauskas, A., Mačiulytė, R. (2013). Keisis planavimas savivaldybėse. *Savivaldybių žinios*, 23 (656).
7. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R. (2014). *Bakaluro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos*. Vilnius: BMK leidykla.
8. Bajorūnienė, S. I., Patašienė, I., Bieliūnaitė, E., Stanionytė, S., Zaburaitė, D., Žitkienė, R. (2011). Kaimo jaunimo nedarbas ir jo pasekmės. *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*, 2, 46-60.
9. Barysienė, J., Speičytė, E. (2009). Darnaus transporto sistemos plėtojimo Lietuvoje analizė. *Transporto inžinerija ir vadyba*. 1 (6), 77-80.
10. Bartkutė, R. (2013). Socialiniai darnaus vystymosi aspektai: socialinio kapitalo dimensijos ir darnus vystymasis, 20-25. Vilniaus universitetas: Darnus Lietuvos vystymasis.
11. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija.
12. Bivainis, E., Tamošiūnas, T. (2007). Darnus regionų vystymasis: teorinis diskursas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (8), 30-36.
13. Bivainis, J., Tunčikienė, Ž. (2009). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis planavimas*. Vilnius: Technika.
14. Bruneckienė, J. (2014). Sumaniosios ekonomikos koncepcija ekonominės vertės kūrimo mieste kontekste. *Viešojo politika ir administravimas*, 13 (3), 469-482.
15. Burinskienė, M. (2003). *Subalansuota miestų plėtra*. Vilnius: „Technika“.
16. Casbarra, C., Amitrano, C.C., Alfano, A., Bifulco, F. (2014). *Smart city governance for sustainability*. Human and social sciences at the common conference, p. 17-22.
17. Cole, A. G. (1994). *Strategic management: theory and practise*. London: DP publication Ltd.
18. Čiegis, R., Česonis, G. (2004). Darnaus vystymosi strateginis planavimas: urbanistinis aspektas. *Strateginė savivalda*, 1, 20-31.
19. Čiegis, R., Gavenauskas, A. (2005). Darnaus vystymosi valdymas: etiniai aspektai. *Tiltai*, 4 (33), 31-38.
20. Čiegis, R., Grundey, D., Štreimikienė, D. (2005). Darnaus vystymosi strateginis planavimas: municipaliniai aspektai. *Ūkio technologinis ir ekonominis vystymasis*, 11 (4), 260-269.
21. Čiegis, R. (2008). *Darnus ekonomikos vystymasis*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
22. Čiegis, R., Zeleniūtė, R. (2008). Lietuvos ekonomikos plėtra darnaus vystymosi aspektu. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2 (2), 11-28.
23. Čiegis, R., Ramanauskienė, J., Martinkus, B. (2009). The Concept of Sustainable Development and its Use for Sustainability scenarios. *Inžinerinė ekonomika*, 2, 28-37.
24. Čiegis, R., Tamošiūnas, T., Ramanauskienė, J., Navickas, K. (2010). *Darnaus industrinių zonų vystymosi vertinimas*. Šiauliai: Šiaulių Universiteto leidykla.
25. Čiegis, R., Ramanauskienė, J., Šimanskienė, L. (2010). *Lietuvos regionų darnaus vystymosi vertinimas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
26. Čiegis, R., Ramanauskienė, J. (2011). Integruotas darnaus vystymosi vertinimas: Lietuvos atvejis. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 2 (26).
27. Čiegis, R., Žalevičienė, A. (2012). Darnus miestų vystymasis ir Europos Sąjungos investicijų įsisavinimas. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 1 (30), 42-51.
28. David, R. F. (2011). *Strategic management: concepts and cases*. Thirteenth edition. Prentice hall: Pearson.
29. Domarkas, V., Juknevičienė, V., Kareivaitė, R. (2012). Institucinės dimensijos vaidmuo darnus vystymosi koncepcijoje. *Viešojo politika ir administravimas*, 11 (3), 461-472.
30. Domarkas, V., Masionytė, R. (2005). Viešojo administravimo modernizavimo galimybės globalizacijos sąlygomis. *Viešojo politika ir administravimas*, 11, 16-25.
31. Doran, M.A., Daniel, S. (2014). Geomatics and smart city: a transversal contribution to the smart city development. *Information polity*, 19, 57-72.
32. Drexhage, J., Murphy, D. (2010). *Sustainable development: from Brundtlandt to Rio 2012*. International institute for sustainable development.
33. Dudzevičiūtė, G. (2015). *Ekonomikos plėtros pagrindai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
34. Elliot, A. J. (2006). *An introduction to sustainable development*. Third edition. Routledge.
35. Gontar, B., Gontar, Z., Pamula, A. (2013). Deployment of smart city concept in Poland. Selected aspects. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 67, 39-51.

36. Harris, J.M. (2000). *Basic principles of sustainable development*. Global development and environment institute working paper 00-04. Tufis university.
37. Hurley, J. (2011). *Sustainability and master planned estates: from principles to practise*. (doctor dissertation, RMIT University).
38. Ivanauskaitė, T. (2012). Demografinių veiksnių poveikis darniam vystimuisi. *Informacijos mokslai*, 62, 67-80.
39. Jociūtė, A. (2013). *Visuomenės darnus vystymasis*. Vilnius: MRU.
40. Jonaitytė, E., Lazauskienė, A. (2011). Savivaldybių tarptautinio bendradarbiavimo situacijos analizė ir plėtros tendencijos: Šiaulių apskrities atvejis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (23), 6-18.
41. Jonauskaitė, A. (2011). Darnios miestų plėtros analizė Vilniaus miesto pavyzdžiu: esama būklė ir perspektyvos. *Statyba*. 14-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ 2011 m. teminės konferencijos straipsnių rinkinys.
42. Jucevičius, R. (1996). *Strateginis organizacijų vystymas*. Kaunas: Technologija.
43. Juknys, R., Vėbra, E. (2006). Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos pagrindinės nuostatos. *Darnaus vystymosi strategija ir praktika*, 1, 6-13. Vilnius: MRU, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.
44. Juknys, R. (2012). *Aplinka ir vystymasis*. Kaunas: VDU. Prieiga per internetą: <http://www.biogeonauoda-a.lt/wp-content/uploads/2012/11/2012_aplinka_ir_vystymasis.pdf>.
45. Juškevičius, P. (2003). *Miestų planavimas*. Mokymo vadovas. Vilnius: „Technika“.
46. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: „Lucilijus“.
47. Kareivaitė, R. (2012). Daugiakriterių metodų panaudojimas vertinant darnų vystymąsi. *Vadyba*, 1 (20), 121-127.
48. Liugailaitė-Radzvickienė, L. (2012). Miesto inteligentiškumas: žinojimo link. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 14, 358-369.
49. Mainardes, W. E., Ferreira, J. J., Raposo, L. M. (2014). Strategy and strategic management concepts: are they recognised by management students? *Business administration and management*, 17 (1), 43-62.
50. Mebratu, D. (1998). Sustainability and sustainable development: historical and conceptual review. *Environmental impact assessment review*, 18 (6), 493-520.
51. Melnikas, B., Smaliukienė, R. (2007). *Strateginis valdymas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
52. Munasinghe, M. (2001). Sustainable development and climate change: applying the sustainomics transdisciplinary meta-framework. *Global environmental issues*, 1 (1), 13-55.
53. Naruševičius, V. (2008). *Lietuvos aplinkos politikos įgyvendinimo sistema*. Aplinkos politika ir valdymas. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
54. Naruševičius, V., Lazdinis, I. (2010). *Darnaus vystymosi politika ir valdymas*. Vilnius: MRU.
55. Parkin, S., Sommer, F., Uren, S. (2003). Sustainable development: understanding the concept and practical challenge. *Engineering sustainability*, 156, 19-26.
56. Parkinson, M. (2006). Miestų svarba Europai. Miestų vaidmuo skatinant augimą, užimtumą ir sanglaudą. *Inforegio panorama*, 19.
57. Piliulytė, J. (2005). Rinkodaros metodų taikymo teoriniai aspektai miestų plėtros kontekste. *Viešoji politika ir administravimas*, 11, 95-101.
58. Pocienė, A., Kalesnykas, R., Kiškis, A., Uscila, R., Mališauskaitė-Simanaitienė, S. (2010). *Saugumo miestuose užtikrinimo problemos*. Vilnius: Teisės institutas.
59. Proškuvienė, R. (2004). *Sveikatos ugdymo įvadas*. Vilniaus pedagoginis universitetas.
60. Račkauskienė, R. (2010). *Lietuvos Vyriausybės siūlomų verslo skatinimo priemonių analizė ir vertinimas*. (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas).
61. Romikaitytė, B., Kisieliauskas, J. (2012). Lietuvos turizmo sektoriaus plėtrai įtaką darantys veiksniai. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 2 (31), 125-135.
62. Rudzkienė, V., Burinskienė, M. (2006). Darnaus vystymosi principai Vilniaus miesto plėtroje. *Darnaus vystymosi strategija ir praktika*, 1, 39-46. Vilnius: MRU, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.
63. Sakalauskaitė, R., Miškinis, A. (2014). Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje pritraukimo veiksniai. *Taikomoji ekonomika*, 8 (1), 31-49.
64. Sinkienė, J. (2008). Miesto konkurencingumo veiksniai. *Viešoji politika ir administravimas*, 25, 67-82.
65. Svetikas, Ž.K., Arimavičiūtė, M. (2012). *Strateginis valdymas*. Vilnius: MRU.
66. Šaparauskas, J. (2004). *Darnaus miesto vystymo(-si) daugiatiškė selektonovacija*. (daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas).
67. Šimanskienė, L., Čiegis, R., Ramanauskienė, J. (2011). Klaipėdos apskrities darnaus vystymosi vertinimas. *Tiltai*, 1 (54), 1-9.
68. Šiupšinskas, S. (2003). *Strateginis planavimas, pokyčių valdymas savivaldybėse*. Mokymo vadovas. VNG International.
69. Štareikė, E. (2013). Darnaus vystymosi principo įgyvendinimo probleminiai aspektai. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 35 (2).
70. Štreimikienė, D., Čiegis, R., Jankauskas, V. (2007). *Darnus energetikos vystymasis*. Vilniaus universitetas.
71. Tamošiūnas, T. (2013). Strateginis valdymas viešajame sektoriuje. *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos*. Red. Krupavičius, A., Šaparnienė, D. Vilnius: BMX leidykla.

72. Tomaševič, V., Mackevičius, J. (2010). Materialiųjų investicijų analizė ir jų įtakos vertinimas. *Verslo ir teisės aktualijos*, 5, 186-203.
73. Tunčikienė, Ž., Skačkauskienė, I. (2012). Viešojo sektoriaus institucijų strateginio planavimo būklė ir jos gerinimo prielaidos. *Socialinių mokslų studijos*, 4 (1), 97-110.
74. Vaišnoras, A. (2006). Aplinkos apsauga darnaus vystymosi kontekste. *Darnaus vystymosi strategija ir praktika*, 1, 77-82. Vilnius: MRU, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.
75. Vaišnoras, A. (2008). *Europos sąjungos aplinkos politika*. Aplinkos politika ir valdymas. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
76. Vasiliauskas, A. (2006). *Strateginis valdymas*. Kaunas: Technologija.
77. Venckus, Z. (2012). *Aplinkos politika*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
78. Viteikienė, M. (2008). *Miestų gyvenamųjų rajonų ir būstų darnos daugiataklis vertinimas* (Vilniaus miesto pavyzdžiu). (daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas).
79. Wells, L. D. (1998). *Strategic management for senior leaders: a handbook for implementation*. Department of the Navy Total Quality Leadership Office.
80. Wheelen, L. T., Hunger, D. (2011). *Strategic management and business policy: toward global sustainability* (thirteenth edition). Pearson.
81. Žalkauskas, R., Kavaliauskas, P. (2004). Miškingumo didinimo aktualumo pagrindimas darnaus vystymosi kontekste. *Miškininkystė*, 2(56), 21-38.

Teisės aktai ir dokumentai:

1. *2014-2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programa*. (2014). Prieiga per internetą: <http://www.esinvesticijos.lt/uploads/documents/docs/160_61751e80960605f6c8c1a2545e5c1449.pdf>.
2. 2014-2020 m. sanglaudos politika: investavimas į Europos regionus. (2011/2012). *Panorama inforegio*, 40.
3. *2007-2016 metų Šiaulių miesto strateginis plėtros planas*. (2006). Prieiga per internetą: <<http://edem.siauliai.lt/Miesto%20strateginis%20planas667>>.
4. *21 – smart cities*. (2015). Prieiga per internetą: <http://unhabitat.org/wp-content/uploads/2015/04/Habitat-III-Issue-Paper-21_Smart-Cities-2.0.pdf>.
5. Adelle, C., Pallemarts, M. (2010). *Sustainable development indicators: overview of relevant FP-funded research and identification of further needs*. Prieiga per internetą: <http://www.eurosfair.pr.fr/7pc/doc/1290418967_kina24271enn_002.pdf?PHPSESSID=77bc56dcd2d4d93ffdac2c73f860c826>.
6. Allen, A. (2009). *Sustainable cities or sustainable urbanisation*. Prieiga per internetą: <<http://www.ucl.ac.uk/sustainable-cities/results/gcsc-reports/allen.pdf>>.
7. Atliekų tvarkymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr.61-1726.
8. *Atnaujinta Europos Sąjungos tvaraus vystymosi strategija*. (2006). Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/files/0.207844001174307767.pdf>>.
9. Bac Dorin, P. (2008). *A history of the concept of sustainable development: literature review*. Prieiga per internetą: <<http://steconomiceuradea.ro/anale/volume/2008/v2-economy-and-business-administration/101.pdf>>.
10. *Balanced scorecard institute*. (2014). Prieiga per internetą: <<http://balancedscorecard.org/Resources/Strategic-Planning-Basics>>.
11. Cantor, M. (2011). *Development for the past, present and future: defining and measuring sustainable development*. Prieiga per internetą: <<http://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1251&context=srhonorsprog>>.
12. Caragliu, A., Del Bo, C., Nijkamp, P. (2009). *Smart cities in Europe*. 3rd Central European conference in regional science. Prieiga per internetą: <http://www.inta-aiavn.org/images/cc/Urbanism/background%20documents/01_03_Nijkamp.pdf>.
13. Clarke, N. (2011). *Globalising care? Town twinning in Britain since 1945*. Prieiga per internetą: <http://eprints.soton.ac.uk/169119/1/Globalising_care_FAVPPR.pdf>.
14. Čiegis, R., Kareivaitė, R., Lukšytė, D. (2009). *The Assessment of Sustainable Development in Lithuania (2003-2008)*. Prieiga per internetą: <http://www.ism.lt/mmrc/2009/T_Remigijus%20Ciegis_Roberta%20Kareivaite_Donata%20Luksyte.pdf>.
15. Dameri, P.R., Rossignoli, C., Bonomi, S. (2015). How to govern smart cities? *Empirical evidences from Italy. Proceedings of the 15th European conference on e-government. University of Portsmouth, UK*. Prieiga per internetą: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=2a115d94-c478-45cb-a9f2-6f3c20eff21b%40sessionmgr4005&hid=4207>>.
16. *Darbotvarkė 21: subalansuotos plėtros veiksmų programa*. (2001). Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/LSP/files/Agenda21.pdf>>.
17. Dargis, R. (2008). *Miestų darni plėtra – valstybės ekonomikos pagrindas*. Konferencijos pranešimas „Darni plėtra Lietuvoje – problemos ir sprendimo būdai”. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/exweb/AAK/AAK20080409/Konferencija_leidinys.pdf>.
18. *Darnaus judumo mieste planai – planuokime žmonėms*. (2013). Prieiga per internetą: <http://www.rupprecht-consult.eu/uploads/tx_rupprecht/SUMP_Brochure_web_LT.pdf>.

19. Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 89-4029.
20. Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 57-2312.
21. Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 122-5003.
22. *Dviraičių infrastruktūros plėtra savivaldybėse: pavyzdinių dviraičių trasų tiesimas Elektrėnuose ir Jonavoje*. (2012). Connecting cities building successes. Prieiga per internetą: <<http://www.urbact.lt/index.php/naujienos/115-dvirai-infratraktros-pltra-savivaldybse-pavyzdini-dvirai-trs-tiesimas-elektrnuose-ir-jonavoje.html>>.
23. *Europa 2020: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija*. (2010). Prieiga per internetą: <http://www.sumin.lt/files/uploads/2020m_europa_%284%29.pdf>.
24. *European sustainable cities*. (1996). Report of the Expert Group on the Urban Environment. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/environment/urban/pdf/rport-en.pdf>>.
25. Ferrara, R. (2015). The smart city and the green economy in Europe: a critical approach. *Energies*, 8(6), 4724-4734. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=25&sid=e0813caf-4096-4e52-8d2d-25adb0cd8a73%40sessionmgr112&hid=115>>.
26. *Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales. Septinta bendroji Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programa iki 2020 m.* Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/lt.pdf>>.
27. Grigencaitė, K., Ivanovienė, I. (2010). *Smulkaus ir vidutinio verslo ekonominės situacijos analizė ir reikšmė šalies ekonomikai, jo skatinimas Šiaulių mieste*. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173547653/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>> .
28. Gunter, G. B., Hoeven, R. (2004). The social dimension of globalization: a review of literature. *International labour review*, 143 (1-2), 7-43. Prieiga per internetą: <<http://www.ilo.org/public/english/revue/download/pdf/gunter.pdf>>.
29. *Įvairių sričių ES politikos miestų dimensija. Pagrindiniai ES miestų darbotvarkės ypatumai*. (2014). Europos Komisija. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/consultation/urb_agenda/pdf/comm_act_urb_agenda_lt.pdf>.
30. *Kaip praktiškai įgyvendinti strateginius planus: metodinė medžiaga*. (2007). Prieiga per internetą: <<http://www.radviliskis.lt/files/teisine-informacija/strateginis-planavimas.pdf>>.
31. *Kas yra strateginis planavimas ir jo svarba savivaldybės valdyme*. (2013). Prieiga per internetą: <<http://www.klaipedos-r.lt/go.php/lit/Kas-yra-strateginis-planavimas-ir-jo-svarba-savivaldybes-valdyme/426>>.
32. *Leipcigo tvaryjusių Europos miestų chartija*. (2007). Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/files/0.917593001243239525.pdf>>.
33. *Lietuvos gamtinė aplinka, būklė, procesai ir raida*. (2008). Vilnius: Aplinkos apsaugos agentūra. Prieiga per internetą: <http://193.219.133.6/aaa/pranesimai/Lietuvos_gamtine_aplinka_bukle_procesai_ir_raida.pdf>.
34. Lietuvos inovacijų plėtos 2014-2020 m. programos patvirtinimas. *Valstybės žinios*. 2013, Nr.1281.
35. *Lietuvos miškingumo didinimo programa* (2015). VĮ Švenčionėlių miškų urėdijos informacija. Prieiga per internetą: <http://svencioniu.krastas.w3.lt/v2/index.php?option=com_content&view=article&id=246:lietuvos-mikingumo-didinimo-programa&catid=66:2011-m-rugsjo-7-d-treidienis-nr65-1112&Itemid=59>.
36. *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*. (2012). Prieiga per internetą: <<http://www.lrv.lt/bylos/veikla/2030.pdf>>.
37. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75.
38. *Lietuvos Respublikos Partnerystės sutartis*. (2014). Prieiga per internetą: <http://esinvesticijos.lt/uploads/documents/docs/97_d6e1d9e807333649c7d74147e36743bf.pdf> .
39. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 55-1049.
40. *Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. Oficialiosios statistikos portalas*. (2015). Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/>>.
41. *Lietuva. Švietimas regionuose: lygios galimybės*. (2014). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
42. Lundqvist, M. (2007). *Sustainable cities in theory and practise. A comparative study of Curitiba and Portland*. Prieiga per internetą: <<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:4809/FULLTEXT01.pdf>> .
43. Melbourne principles for sustainable cities. (2002). *Integrative management*, 1. Prieiga per internetą: <http://archive.oxha.org/knowledge/publications/melbourne_principles_for_sustainable_cities.pdf>.
44. *Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti*. (2012). Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Visos_patvirtintos_priemones/strategija_20120925.pdf>.
45. *Nacionalinė darnaus vystymosi strategija*. (2011). Vilnius: Lututė. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/files/0.515592001408429196.pdf>>.
46. *Plan of implementation of the world summit on Sustainable development*. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf>.
47. Raziulytė, S. (2011). *Darbo užmokesčio ir jį lemiančių veiksnių analizė Lietuvos pavyzdžiu*. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_1648-8776.N_4_33.PG_73-79/DS.002.0.01.ARTIC>.
48. *Rio+20. Jungtinių Tautų darnaus vystymosi konferencija*. (2012). Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#r/1535>>.
49. Socialinės įtraukties didinimo 2014-2020 m. veiksmų planas. *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas*, 2013, Nr. A1-588.

50. *Socialines pašalpas nuo 2014 m. savivaldybės teiks savarankiškai.* (2013). Prieiga per internetą: <<http://www.lrv.lt/lt/naujienos/?nid=13574>>.
51. Strange, T., Bayley, A. (2008). *Sustainable development: linking economy, society, environment. OECD insights.* Prieiga per internetą: <<http://www.oecdbookshop.org/get-it.php?REF=5KZDKRD9TQ7C&TYPE=browse>>.
52. Sustainable development: an introduction. (2007). *Internship series*, 1. Centre for environment education.
53. *Sustainable urban development in the European Union: a framework for action.* (1998). Commission of the European communities. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/6794/1/6794.pdf>>.
54. *Šiaulių m. esamos būklės analizė.* (2015). Antro etapo ataskaita. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“.
55. *Šiaulių m. Savivaldybės 2014-2020 m. planuojamų įgyvendinti projektų parengtinis sąrašas.* Prieiga per internetą: <<http://aurimasnauseda.lt/wp-content/uploads/2013/04/projektai.pdf>>.
56. *Šiaulių m. Savivaldybės administracijos direktoriaus metinės veiklos ataskaitos.* (2008-2014).
57. Šiaulių m. 2015-2017 m. strateginis veiklos planas. *Šiaulių miesto tarybos sprendimas*, 2015, Nr. T-155.
58. *Šiaulių m. Savivaldybės metinės veiklos planų ataskaitos 2011-2016 m.* Prieiga per internetą: <<http://edem.siauliai.lt/Miesto%20strateginis%20planas667>>.
59. *Šiaulių m. Savivaldybės tinklalapio informacija apie įgyvendintus investicinius projektus* (2015). Prieiga per internetą: <<http://edem.siauliai.lt/%C4%AEvykdyti%20investicij%C5%B3%20projektai765>>.
60. *Šiaulių regiono komunalinių atliekų tvarkymo planas 2012-2020 m.* Prieiga per internetą: <http://www.sratc.lt/uploads/images/dokumentai/planai/Reg_Atl_Planas_091209.pdf>.
61. *Šiaulių turizmo informacijos centro statistiniai duomenys (2008-2014).* Prieiga per internetą: <<http://tic.siauliai.lt/article/archive/230/>>.
62. *The DAC guidelines: startegies for sustainable development.* (2001). OECD.
63. *Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje: tendencijos ir perspektyvos.* (2014). VšĮ „Investuok Lietuvoje“. Prieiga per internetą: <<http://www.investlithuania.com/wp-content/uploads/2015/02/2014-02-25-TUI-LIETUVOJE-FINAL-FINAL.pdf>>.
64. *Vandentvarkos projektas Šiauliuose I.* (2015). Prieiga per internetą: <<http://www.siauliuvandenys.lt/Projektai/Vandentvarkos-projektas-Siauliuose-I>>.
65. *VšĮ Šiaulių regiono atliekų tvarkymo centro metinės veiklos ataskaitos 2008-2013.* Prieiga per internetą: <<http://www.sratc.lt/index.php?page=metines-ataskaitos>>.
66. Wilson, M. (2003). *Corporate sustainability: what is it and where does it come from?*. Ivey business journal. Prieiga per internetą: <<http://iveybusinessjournal.com/topics/social-responsibility/corporate-sustainability-what-is-it-and-where-does-it-come-from#.VFinKWfWTGg>>.

PRIEDAI

1 priedas

1 lentelė

Darnaus vystymosi raidos etapai ir jų esmė

Data	Įvykis	Esminiai bruožai
1972 m.	Romos klubo įkūrimas ir Stokholmo konferencija	Romos klubo nariai pateikė išvadą, kad spartus ekonomikos augimas greitu metu sukels ekologinę katastrofą. Stokholmo konferencijoje pirmą kartą buvo įtvirtinta, kad aplinka ir vystymasis turi būti valdomi ir integruojami, siekiant abipusės naudos. Konferencija paskatino JT aplinkos programos įtvirtinimą, nacionalinių aplinkos apsaugos agentūrų kūrimąsi.
1973-1976 m.	Pirmoji aplinkos apsaugos veiksmų programa	Apibrėžti esminiai Europos Bendrijos (toliau EB) aplinkos apsaugos principai (taršos mažinimas, darnus išteklių naudojimas „teršėjas moka“ ir prevencijos principų įtvirtinimas).
1977-1981 m.	EB antroji aplinkos apsaugos veiksmų programa	Papildyta pirmoji veiksmų programa šiais aspektais: oro, vandens apsauga, triukšmo valdymas.
1980 m.	Priimta pasaulio apsaugos strategija (World Conservation Strategy)	Akcentuotas ekonominis vystymasis ir gamtos apsauga, jų integralumas, pabrėžiama, kad tai nėra dvi atskiros sritys, kadangi gamtos išteklių naudojimas yra tiesiog neatskiriamas nuo visuomenės vystymosi ir aplinkos apsaugos.
1982 - 1986 m.	Trečioji EB aplinkos apsaugos veiksmų programa	Akcentuojamas aplinkos integravimas į kitas vystymosi sritis bei būtinumas atlikti numatytos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimus.
1987 m.	„Mūsų bendra ateitis“ – pasaulio aplinkos ir plėtros komisijos ataskaita	Gera žinoma Norvegijos visuomenės veikėja Gro Harlem Brundtland suformulavo darnaus vystymosi sąvoką, kurios esmė - vystymasis atitinkantis dabartinių kartų poreikius, nepakenkiant ateinančių kartų galimybei patenkinti savuosius. Akcentuojamas trijų dimensijų (socialinė, aplinkos ir ekonominė) integralumas: skurdo mažinimas, aplinkos gerinimas ir jos apsauga, socialinė lygybė ir teisingumas, ekonominė plėtra.
1987-1992 m.	Ketvirtoji aplinkos apsaugos veiksmų programa	Inovatyvus požiūris į aplinkosaugą, jos siejimas su efektyviu ekonomikos vystymusi. Akcentuojamas ES aplinkos apsaugos direktyvų įgyvendinimo kontroliavimas ir priežiūra bei aplinkosauginio švietimo, informavimo poreikis.
1989 m.	JT Generalinės Asamblėjos konferencija	Apibrėžiamos galimos strategijos, padėsiančios mažinti neigiamą poveikį aplinkai ir jos elementams bei skatinti ekonominę plėtrą, paremtą aplinkosauginiu aspektu.
1990 m.	Europos aplinkos agentūros ir Europos aplinkos informacijos ir stebėjimo tinklo sukūrimas	Remiantis priimtomis strategijomis, veiksmų programomis užtikrinti aplinkos apsaugą, gerinimą, darnią plėtrą. Taip pat valstybėms narėms teikti tikslingą informaciją apie aplinkos būklę, pasiektus rezultatus ir tobulinimo sritis.
1992 m.	JT aplinkos ir plėtros konferencija (Rio de Žaneiras)	Įtvirtinta darnaus vystymosi koncepcija, priimta deklaracija - Darbotvarkė 21, ją papildančios konvencijos dėl biologinės įvairovės, gamtos išteklių apsaugos, klimato kaitos, skurdo. Pateikiami 27 darnaus vystymosi principai, minimas trijų dimensijų integralumas – socialinės, ekonominės ir aplinkos.
1993 m.	Penktoji aplinkos apsaugos veiksmų programa („Darnaus vystymosi link“)	Esminiai tikslai – visuotinės gyvenimo kokybės gerinimas, efektyvus gamtos išteklių naudojimas, aplinkos apsauga ir žalos jai mažinimas, dabartinės visuomenės poreikių ir interesų tenkinimas, nemažinant ateities kartų galimybių. Atsakomybė ir veiksmai, įgyvendinant darnų vystymąsi perduodama viešajam ir privačiam sektoriui, visuomenei.
1997 m.	1. Pasaulio susitikimas +5 (Niujorkas) 2. Kioto konferencija dėl klimato kaitos 3. Tarpvyriausybinė konferencija Amsterdame	1. Pažymėta, kad po Rio konferencijos, nebuvo pasiekta tai, kas buvo užsibrėžta. JT Generalinis sekretorius akcentavo, kad darnus vystymasis – daugiašalis susiraitavimas tarptautiniu lygiu, prie kurio įgyvendinimo turi prisidėti suinteresuotosios šalys, valdžios institucijos, įmonės, NVO, visuomenė. 2. Suinteresuotosios šalys priėmė protokolą, kuriame išdėstyti aiškūs tikslai ir uždaviniai, kurie padėtų mažinti šiltnamio efektą, išmetamų dujų emisiją. Pasirašė 84 šalys. 3. Darnus vystymasis įgyja reikšmingą prasmę bei tampa itin svarbiu

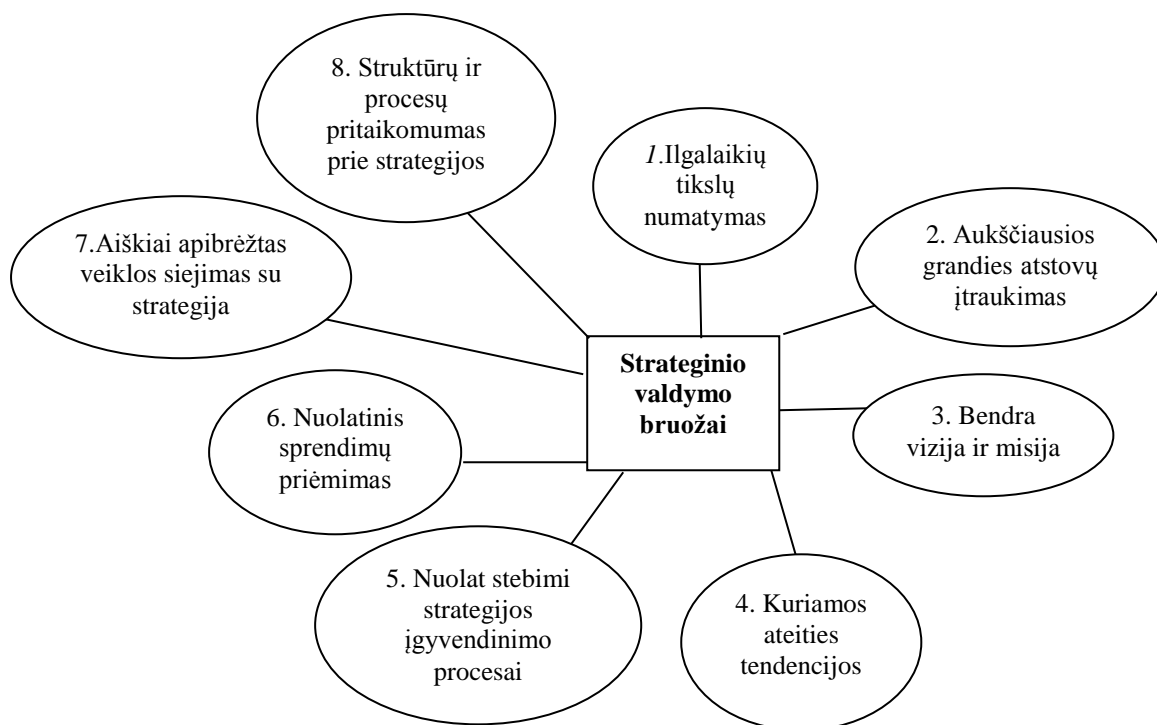
		tikslu, kurį papildo integravimo principas, t.y. aplinkos politika traktuojama kaip lygiavertis siekis kaip ir ekonominė ar socialinė pažanga.
1998 m.	Baltijos jūros regiono darbotvarkė 21	Priimtoje veiksmų programoje apibrėžti Baltijos regiono tikslai 7 sektoriuose: žemės ūkis, energetika, žuvininkystė, miškininkystė, pramonė, turizmas, transportas.
2000 m.	Lisabonos strategija	Įtvirtintas įsipareigojimas per 10 metų laikotarpį pasiekti tam tikrus tikslus ekonomikos ir socialinėje srityse, pavyzdžiui – mažinti skurdą ir badaujančių žmonių skaičių, užtikrinti pradinio ugdymosi galimybes ir lyčių lygybę, mažinti mirtingumą ir gerinti sveikatos kokybę, stabdyti ŽIV/AIDS plitimą, darnaus vystymosi principų integravimas į valstybių politiką, geriamojo vandens prieinamumas, ekonomikos augimas ir konkurencingumas, užimtumas.
2001 m.	1. Europos Tarybos Vadovų susirinkimas (Geteborgas, Švedija). 2. Šeštoji aplinkos apsaugos veiksmų programa (2002-2012 m. laikotarpiui).	1. Darnus vystymasis traktuojamas kaip viena iš svarbiausių ir ilgalaikių ES strategijų. Akcentuojama, kad siekiant geresnės gyvenimo kokybės, dabarties ir ateities kartų efektyvaus poreikių tenkinimo, būtina užtikrinti, kad ekonomikos, socialinės ir aplinkos apsaugos tikslai, prioritetai būtų integruojami, derinami ir papildyti vienas kitą. 2. Įtvirtintos penkios esminės strateginių veiksmų sritys – teisinės bazės tobulinimas, aplinkosaugos tikslų integravimas į kitas politines sritis, aktyvus bendravimas ir bendradarbiavimas su verslo sektoriumi, piliečių švietimo didinimas ir vartojimo įpročių keitimas. Tuo pačiu įtvirtintos keturios aplinkos apsaugos sritys - klimato kaita, biologinės įvairovės apsauga, aplinkos, sveikatos ir gamtinių išteklių, atliekų valdymas.
2002 m.	JT darnaus vystymosi konferencija (Johanesburgas, Pietų Afrika)	Pereinama prie tarpiais ryšiais pasižyminčios partnerystės tarp verslo ir viešojo sektoriaus (vyriausybių), JT, NVO. Sprendžiamos naujai iškilusios problemos, priimami du svarbūs dokumentai – Johanesburgo deklaracija ir įgyvendinimo planas, kuriuose pabrėžiamas finansavimo didinimo aspektas, naujų technologijų, inovacijų diegimas bei trijų dimensijų plėtra ir pažanga visais valdymo lygiais, iš kurių svarbiausias – vietinis.
2003 m.	Lietuvos nacionalinė darnaus vystymosi strategija	Įtvirtinta 11 pagrindinių Lietuvos prioritetų ir 13 principų (dalyvavimo (partnerystės), subsidiarumo, lankstumo, lygių galimybių ir t.t.).
2006 m.	ES Vadovų Tarybos susirinkimas	Atnaujinama ES darnaus vystymosi strategija, kurios pagrindiniai tikslai orientuoti į aplinkosaugą, ekonomikos klestėjimą, socialinę lygybę ir sanglaudą, tarptautinių įsipareigojimų vykdymą. Įtvirtinti 10 principų, kuriais turi remtis darnų vystymąsi įgyvendinančios valstybės narės bei aprašomo 7 iššūkiai ir jų veiklos tikslai, užduotys (klimato kaita ir švari energija, tvarus transportas, varus vartojimas ir gamyba, gamtos išteklių apsauga ir valdymas, visuomenės sveikata, socialinė įtrauktis, skurdas pasaulyje).
2009 m.	Atnaujinta Lietuvos darnaus vystymosi strategija	Strategijoje suformuluoti du nauji prioritetai – tausojančias vartojimas ir vystomasis bendradarbiavimas. Aiškiau apibrėžiami ir konkretizuojami principai (atviros ir demokratinės visuomenės, piliečių dalyvavimo, įmonių ir socialinių partnerių dalyvavimo, strategijos integravimo ir t.t.).
2010 m.	Strategija „Europa 2020“	Įvertinami krizės padariniai darniam vystymuisi. Numatomi trys tolesnio vystymosi prioritetai - pažangus augimas, tvarus augimas ir integracinis augimas.
2012 m.	JT darnaus vystymosi konferencija „Rio+20“ (Rio de Žaneiras, Brazilija)	Priimtas bendras visiems ir tęstinis dokumentas – „Ateitis, kurios norime“. Aiškiai apibrėžiama bendra darnaus vystymosi vizija, akcentuojama alioji ekonomika ir institucinio valdymo (gero valdymo koncepcijos) svarba, susitarta dėl JT aplinkos programos stiprinimo ir tarpvyriausybinių forumo įsteigimo, kuris spręs darnaus vystymosi klausimus, papildomi darnaus vystymosi vertinimo rodikliai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Drexhage ir Murphy (2010), Naruševičių ir Lazdinį (2010), Jociutę (2013), Bâc Dorin (2008), Mebratu (1998), Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją (2003, 2011), Atnaujintą ES tvaraus vystymosi strategiją (2006), Europa 2020: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategiją (2010).

Darnaus miesto plėtros prioritetinės kryptys

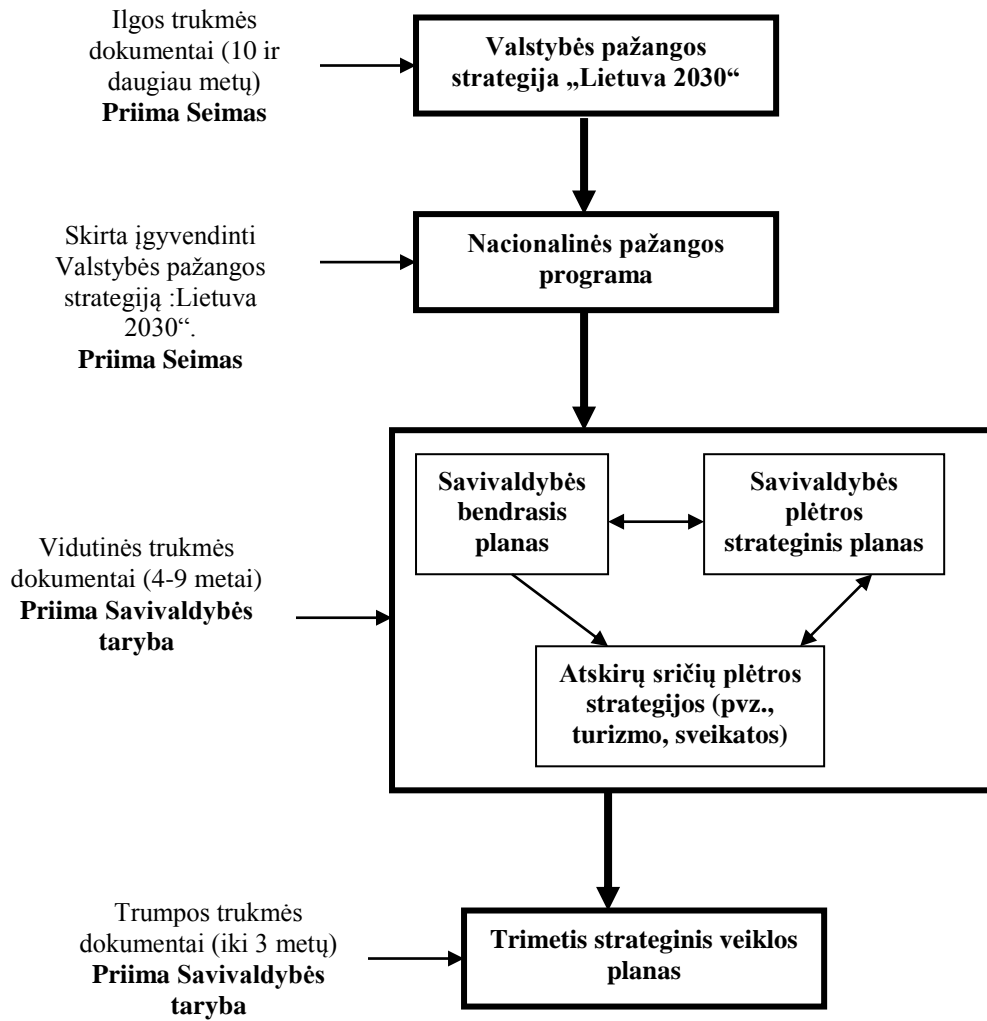
Ekonominė sritis
1. Gerinti struktūrinių fondų paramos veiksmingumą; 2. Užtikrinti užimtumo politikos veiksmingumą (skatinti vietinių užimtumo ir plėtros iniciatyvas); 3. Stiprinti ekonominį augimą, skatinti lanksčią konkurenciją, inovacijų plėtrą, verslumą; turizmą; 4. Gerinti viešojo transporto sistemą, miestų bendradarbiavimą; 5. Patraukli miesto atmosfera (miestų infrastruktūros ir technologijų plėtra).
Socialinė sritis
1. Skatinti lyčių lygybę, socialinę įtrauktį, mažinti diskriminaciją, socialinę ir ekonominę integraciją; 2. Užtikrinti tinkamas ir prieinamas paslaugas: užimtumo, švietimo, sveikatos, kultūros, transporto ir ryšių; 3. Gera gyvenimo kokybė, saugumas, socialinės atskirties mažinimas.
Aplinkos sritis
1. Užtikrinti efektyvų miestų energijos, atliekų, oro kokybės, vandens, triukšmo valdymą; 2. Saugoti ir gerinti miesto aplinką (fizinę), kultūrinį paveldą, biologinę įvairovę ir gamtinius išteklius, skatinti žaliųjų erdvių plėtrą miestuose; 3. Mažinti transporto poveikį aplinkai, šiltnamio efektą sukeliančių išmetamųjų dujų emisiją miestuose, skatinant ekologiškas transporto priemones keliuose; 4. Skatinti atsinaujinančių energijos šaltinių ir išteklių naudojimą bei užtikrinti gerą aplinkos valdymą visuose sektoriuose. 5. Gerinti esamų aplinkos teisės aktų įgyvendinimą miestų lygmeniu.
Institucinė sritis
1. Užtikrinti glaudesnę darnaus vystymosi politikos integravimą tarp įvairių valdžios lygių ir sektorių, skatinti piliečių įgalinimą ir dalyvavimą priimančiais sprendimais; 2. Gerinti informuotumą, novatoriškų miestų plėtros strategijų rengimą, kuriomis siekiama skatinti gerą miestų valdymą bei efektyviau įtraukti miestus į ES darnaus vystymosi politikos įgyvendinimą; 3. Stiprinti vietos institucijų gebėjimus reaguoti į konkrečius poreikius ir potencialą, skatinti bendradarbiavimą ir dalijimąsi gerą patirtimi; 4. Užtikrinti vietos gebėjimų stiprinimą bei veiksmingą stebėjimą ir vertinimą politikos rezultatų. 6. Skatinti naujoviškus požiūrius į vietos demokratiją, dalyvavimo, įgalinimo galimybes ir partnerystės stiprinimo procesus (privatus ir viešas sektorius, bendruomenė, NVO, kt. suinteresuotosios šalys).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Sustainable urban development in the European Union: a framework for action, 1998.

1 pav. Strateginio valdymo bruožai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Kaip praktiškai įgyvendinti strateginius planus: metodinę medžiagą, 2007.

2 pav. Planavimo dokumentų schema

Šaltinis: Kas yra strateginis planavimas ir jo svarba savivaldybės valdyme, 2013.

Savivaldos institucijų strateginio planavimo etapai

Etapas	Charakteristika
1. Aplinkos (PEST), išteklių ir (SSGG) analizė	PEST ANALIZĖ – makroaplinkos analizė, apimanti keturis aspektus: politinį ir teisinį (Political –Legal), ekonominį (Economical), socialinį ir kultūrinį (Socio – Cultural), technologinį (Technological). <i>Politiniai veiksniai</i> – valdžios vykdoma politika, įstatymai ir Vyriausybės priimti sprendimai, kurie turi įtakos institucijos veiklos reguliavimui. Šie veiksniai gali padėti arba trukdyti efektyviai įgyvendinti vyriausybės prioritetinius strateginius tikslus, tinkamai vykdyti numatytas programas, tuo pačiu gali priversti institucija pakeisti, peržiūrėti savo veiklos planą. <i>Ekonominiai veiksniai</i> – atspindi šalies ūkio (tam tikros srities ar sektoriaus) raidą – ekonominis augimas, BVP, infliacija, užimtumas, palūkanų normos, investicijų limtas, veiklos sąlygos. Svarbu, kokią įtaką tai turės institucijai ateityje. <i>Socialiniai veiksniai</i> – apima demografinius (lytis, amžius, turtas, pajamos, tautybė, profesija, išsilavinimas), vertybių, gyvensenos (galutinio vartojimo pokyčiai, gamtosaugos problemos, švietimas, sveikatos apsauga, kultūra) aspektai ir jų raida. <i>Technologiniai veiksniai</i> – valstybės vykdoma technologijų politika, naujos galimybės ir informacija, šių veiksnių poveikis institucijos reguliuojamai sričiai, valdymui ir tarpusavio sąveikai. IŠTEKLIŲ ANALIZĖ – apima institucijos išteklių analizę, valdymo politiką ir tam tikras procedūras. Vidaus veiksnių analizė vėlgi apima paslaugų (produktų) pasiūlos ir paklausos pokyčius, organizacijos strategijas, struktūras, valdymo sistemas ir deklaruojamas vertybes. Populiariausias vidaus veiksnių analizės metodas – Mc Kinsey 7 S modelis, kadangi kiekvienas analizės veiksnys prasideda S raide: strategija (strategy), struktūra (structure), sistema (system), visuotinai pripažintos vertybės (shared values), įgūdžiai (skills), stilius (style), personalas (staff). SSGG ANALIZĖ – jungianti išorinės aplinkos ir išteklių analizės rezultatus. Santrumpa sudaryta iš lietuvių kalbos žodžių: stiprybės (strengths), silpnybės (weaknesses), galimybės (opportunities) ir grėsmės (threats). Stiprybės (išskirtinumas, ištekliai, pranašumas) ir silpnybės (problemos, trūkščiai), traktuojamos kaip institucijos išteklių analizės rezultatas, o galimybės (ateities tendencijų įtaka) ir grėsmės (neigiamos tendencijos) kaip institucijos aplinkos analizės rezultatas, ateities perspektyvos. SSGG dažnai skirstoma pagal sektorius (pvz., verslas, pramonė, infrastruktūra, žmoniškieji ištekliai, viešosios paslaugos), aprašoma dabartinė situacija išskirtame kontekste, jo svarba vietos savivaldybei bei ateities perspektyvos ir grėsmės.
2. Misijos ir vizijos formulavimas	MISIJA – traktuojama kaip institucijos paskirtis, kuri atspindi jos egzistavimo prasmę, siekiant atsakyti į klausimus, kokia tai institucija, ką ji daro dabar ir ko siekia ateityje. Misija dažnai siejama su šiais pranašumais: 1. misija įpratina institucijos darbuotojus susitelkti tik į svarbiausius dalykus; 2. nustato institucijos esminę paskirtį; 3. skiriamas didesnis dėmesys institucijos filosofijų ir vertybių formulavimui; 4. padeda užmegzti glaudesnius ryšius su visuomene, kuriant teigiamą institucijos įvaizdį; 5. misija perteikia visuomenei ir klientams institucijos veiklos pobūdį ir tikslus. VIZIJA – sietinos savivaldybės vizijos aprašymas ilgesniam laikotarpiui (daugiau kaip 10 metų), kuriame sąmoningai apibrėžtas supratimas ir suvokimas, kodėl, kur ir kaip institucija veiks ateityje. Tuo pačiu vizija apima ir institucijos misiją, tačiau yra šiek tiek platesnė. Misija nurodo institucijos paskirtį, o vizija apibendrina, kaip turi atrodyti tobulai dirbanti organizacija. Skiriami pagrindiniai trys vizijos kūrimo etapai: 1. motyvuoti darbuotojus; 2. apie viziją skelbti visiems darbuotojams ir kitiems suinteresuotiems asmenims; 3. įkvėpti darbuotojus ir paskatinti juos daryti atitinkamus sprendimus ar veiksmus.
3. Strateginių tikslų nustatymas	STRATEGINIAI TIKSLAI – bendresnio pobūdžio organizacijos tikslai, kurie yra susiję su rinkos plėtimu, kokybės gerinimu, kliento aptarnavimo gerinimu, žmonių pasitenkinimo darbu didinimas. Jie apibrėžia norimą, siektiną ateities situaciją, kurią reikia pasiekti per numatytą laikotarpį. Tikslai turi būti pagrįsti misija, orientuoti į visuomenę, klientus, sietis su išorinėmis ir vidaus problemomis. Tuo pačiu tikslai turi pasižymėti šiais principais: tinkamumo, realumo, motyvavimo, išipareigojimų vykdymo, suderinamumo.
4. Programų rengimas	PROGRAMA – institucijos veikla, kuri skirta strateginiams tikslams įgyvendinti, plano dalis, kuriame nustatyti esminiai tikslai, uždaviniai, vertinimo kriterijai, priemonės, numatytos lėšos bei laukiami programos įvykdymo rezultatai. Institucijos programos tikslai privalo būti suderinti su institucijos paskirtimi ir apibrėžtais strateginiais tikslais, atitikti su institucijos išorinės ir vidaus aplinkos veiksnių analize. Institucijos programų rengimas

	susideda iš šių etapų: Institucijos programos tikslų nustatymas; uždavinių formavimas; priemonių numatymas uždavinių įgyvendinimui; vertinimo kriterijų nustatymas; lėšų nustatymas programos vykdymui.
5. Programų įgyvendinimas	STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO PROGRAMA – apibrėžia veiksmų visumą, kuria užtikrinama pasirinktų strategijos tikslų ir sprendimų įgyvendinimas. Būtina kiekvienam veiksmui ir priemonei programoje aiškiai apibrėžti atlikimo terminus. Įgyvendinimo programa turi būti stebima ir kontroliuojama. Strategijos įgyvendinimo pokyčius institucijoje gali lemti aplinkos pokyčių neapibrėžtumo laipsnis ir būtinų strateginių pokyčių mastas. Paprastai yra išskiriamos trys strategijos įgyvendinimo programų tipai: ▪ išsami strategijos įgyvendinimo programa – vykdomai, kai strateginė kryptis keičiasi iš esmės. Tai skatina naujos konkurencinės ir technologinės galimybės; ▪ daugiapakopė strategijos įgyvendinimo programa – skiriasi nuo pirmutinės tuo, jog strategija įgyvendinama itin mažais pokyčiais, trumpais laikotarpiais. Ši programa paprastai vykdoma didelio neapibrėžtumo sąlygomis, kuomet gali pasikeisti užduotys, terminai ir net tikslai. Svarbios strateginės kryptys gali būti ir nedetalizuojamos, kol neišaiškėja galutiniai rezultatai. ▪ atrankinė strategijos įgyvendinimo programa – vykdoma kuomet negalima įveikti su išsamia ar daugiapakope programa susijusių trukdžių. tai tarsi kompromisas dėl ankstesnių programų tipų.
6. Stebėjimas ir atsiskaitymas už rezultatus	STRATEGINĖ KONTROLĖ – tai strategijos įgyvendinimo procesų patikra, kuria siekiama sumažinti atotrūkį tarp tikrosios padėties ir nusistatytos strategijos. Kontrolės pagalba vyksta strategijos įgyvendinimo patikrinimas, gauti rezultatai lyginami su apibrėžtais strategijos tikslais ir uždaviniais, tuo pačiu atskleidžiami tam tikri nukrypimai nuo pasirinktos strategijos bei tuos nukrypimus lėmę vidiniai ir išoriniai veiksniai. STEBĖSENA – strategijos įgyvendinimo stebėjimas, periodišką faktinių strategijos įgyvendinimo rezultatų ir išorinėje aplinkoje vykstančių pokyčių fiksavimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Arimavičiūtę (2005); Vasiliauską (2006); Bivainį ir Tunčikienę (2009); Šiupšinską (2003).

Darnaus vystymosi strategijos principai

Principas	Principo esmė
1. Orientuotis į žmonių poreikius.	Strategijoje numatyti veiksmai turi būti paremti žmonių poreikiais ir lūkesčiais, užtikrinant teigiamą ilgalaikį poveikį įvairioms socialinėms grupėms.
2. Konsensu paremta ilgalaikė vizija.	Strateginis planas bus sėkmingas, kuomet dėl ilgalaikės vizijos ir tikslų bendrai sutars suinteresuotosios šalys (įsipareigojimas). Tuo pačiu turi būti bendrai sutariama dėl trumpalaikių ir vidutinės trukmės planų bei poreikių įgyvendinimo.
3. Išsami ir integruojanti.	Strategijoje turėtų būti siekiama integruoti ekonominius, socialinius ir aplinkosaugos tikslus, ieškoti kompromisų, siekiant užtikrinti ateities kartų galimybes.
4. Tikslingai planuojamas ir skirstomas biudžetas.	Darnaus vystymosi strategija remiasi turimu biudžetu ir resursais, siekiant užtikrinti, kad planai būtų laiku ir efektyviai įgyvendinti. Todėl reikia aiškiai identifikuoti prioritetus, galimybes, įvairius apribojimus (laiko) bei realius tikslus.
5. Remtis išsamia ir patikima analize.	Prioritetų nustatymas turi būti grindžiamas išsamia dabartinės situacijos analize. Numatomos tendencijos ir rizikos (ne tik vietiniu, bet ir nacionaliniu, pasauliniu lygiu), vertinamos išorinės aplinkybės bei vidinės galimybės, remiantis patikima informacija apie kintančias aplinkosaugines, socialines ir ekonomines sąlygas. Taip pat įvertinti planuojamų tikslų ir rodiklių įgyvendinimo poveikį, reakciją ateityje.
6. Užtikrinti stebėseną, mokymąsi ir nuolatinį tobulinimą.	Stebėseną ir vertinimą turi būti grindžiami aiškiai apibrėžtais rodikliais ir orientuoti į strategiją, valdymo procesus. Stebėti, remtis ar pritaikyti kitų pažangos rezultatus, gerąją praktiką, idėjas.
7. Miestų strategijos paremtos bendra valstybės ir kitomis ilgalaikėmis strategijomis.	Svarbu, kad ilgalaikės miestų strategijos atsižvelgtų į bendrus reikalavimus ir siekius, skirtų didesnei dėmesiui valdymo gebėjimų tobulinimui bei iniciatyvų skatinimui, darnaus vystymosi plėtrai. Kadangi kokybiškai parengta strategija užtikrins tolesnę miestų vystymąsi.
8. Užtikrinti numatytų įsipareigojimų vykdymą ir įtakingą valdymą.	Ilgalaikėje strategijoje numatytų planų įsipareigojimais yra esminiai, todėl būtina atsižvelgti į galimus pokyčius (politinius, institucinius ir pan.) ir tinkamai paskirstyti turimus resursus (finansinius, žmoniškuosius) bei apibrėžti įsipareigojimus, numatant aiškią atsakomybę už strategijos įgyvendinimą.
9. Remtis dabartine situacija ir esamomis strategijomis.	Darniu vystymusi paremta strategija neturėtų būti suvokiama kaip naujas planavimo procesas. Todėl reikėtų remtis jau egzistuojančiomis strategijomis, planais ar ataskaitomis. Taip užtikrinant nuoseklumą ir integraciją tarp skirtingų planavimo sistemų ir politikų.
10. Iniciatyvus dalyvavimas.	Platus suinteresuotųjų dalyvavimas atveria kelią diskusijoms, naujoms idėjoms, informacijai, atskleidžia pagrindines problemas, kurias reikia spręsti bei gyventojų poreikius ir lūkesčius. Tuo pačiu numatomi reikalingi gebėjimai, plėtojamas bendras sutarimas. Todėl reikalingas ne tik vietinės valdžios, bet ir decentralizuotų valdžios institucijų, privataus sektoriaus ir pilietinės visuomenės, įvairių interesų grupių dalyvavimas kuriant ir įgyvendinant strategijoje numatytus veiksmus. Būtina užtikrinti veiksmingus komunikacijos ir informavimo mechanizmus bei taikyti skaidrumo ir atskaitomybės principus.
11. Nacionalinio ir vietos lygmens sąveika.	Strategijos turėtų būti tarsi dvišaliai pasikartojantys procesai tarp nacionalinio ir decentralizuoto (vietos) lygmens. Bendri strateginiai principai ir kryptys galėtų būti įtvirtinti centriniu lygiu (ekonominė, fiskalinė ir prekybos politika, teisės aktų pakeitimai, tarptautiniai užsienio reikalai ir išorės santykiai), tačiau detalesnis (bendresnis) planavimas, įgyvendinimas ir stebėseną turi būti vykdomi decentralizuotu (vietos) lygmeniu, su atitinkamu išteklių, atsakomybės ir valdymo paskirstymu, orientuojantis į vietos problemas, stiprybes ir galimybes bei gyventojų poreikius.
12. Plėtoti ir remtis turimais gebėjimais ir galimybėmis.	Strategijos proceso pradžioje, svarbu įvertinti politinius, institucinius, socioekonominius, aplinkos, žmoniškųjų išteklių mokslinius ir finansinius pajėgumus, potencialą, pilietinės visuomenės aktyvumą. Tuo pačiu strategija turėtų tarsi orientuotis į vietos įgūdžių ir gebėjimus optimizavimą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal The DAC guidelines: strategies for sustainable development, 2001, p.

1. Klimato kaita ir švari gamyba

Šiltnamio efekto ir energijos suvartojimo mažinimas, skatinti antrinių žaliavų, atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, atsakingai tvarkyti gamybines atliekas, kuro alternatyvų skatinimas.

2. Tvarus transportas

Viešojo transporto ir teikimų paslaugų modernizavimas; triukšmo ir išmetamų dujų emisijų mažinimas; ekologinių transporto priemonių skatinimas; tvaraus miesto transporto planų kūrimas.

3. Tvarus vartojimas ir gamyba

Tvaraus vartojimo ir gamybos ekonomiškumas, atsižvelgiant į gamtos apsaugą; produktų, gamybos aplinkosauginio, socialinio, ekonominio veiksmingumo užtikrinimas; gyventojų sąmojingumo didinimas, darnaus vystymosi idėjų plėtojimas, ekologinių ūkių rėmimas.

4. 4. Gamtos išteklių apsauga ir valdymas

Tobulinti gamtos išteklių apsaugą bei valdymą; skatinti perdirbimą ir pakartotinį naudojimą; Darnios atliekų tvarkymo sistemos bei rūšiavimo plėtra; ekologinių inovacijų sklaida.

5. Visuomenės sveikata

Sportinės veiklos ir sveikos gyvensenos idėjų skatinimas; nuolatinis informavimas apie aplinkos taršą ir jos įtaką mūsų sveikatai; Užkrečiamų ligų plėtros mažinimas, sveikatos paslaugų prieinamumo gerinimas.

6. Socialinė įtrauktis, demografija ir migracija

Socialinės atskirties mažinimas; sveikatos apsaugos užtikrinimas visiems visuomenės sluoksniams; migrantų kokybiškesnis integravimas į visuomenę ir darbo rinką; švietimo sistemos gerinimas, siekiant jaunimo užimtumo ir išsilavinimo gerinimo; pensinio amžiaus ir neįgaliųjų integravimas į visuomeninę veiklą.

7. Skurdas ir tvaraus vystymosi iššūkiai

Nacionalinėse darnaus vystymosi strategijose numatytų prioritetų ir principų veiksmingas įgyvendinimas; Visų valdymo lygių, tarptautinio bendradarbiavimo skatinimas, dalinantis gerąją praktika, inovatyviomis žiniomis.

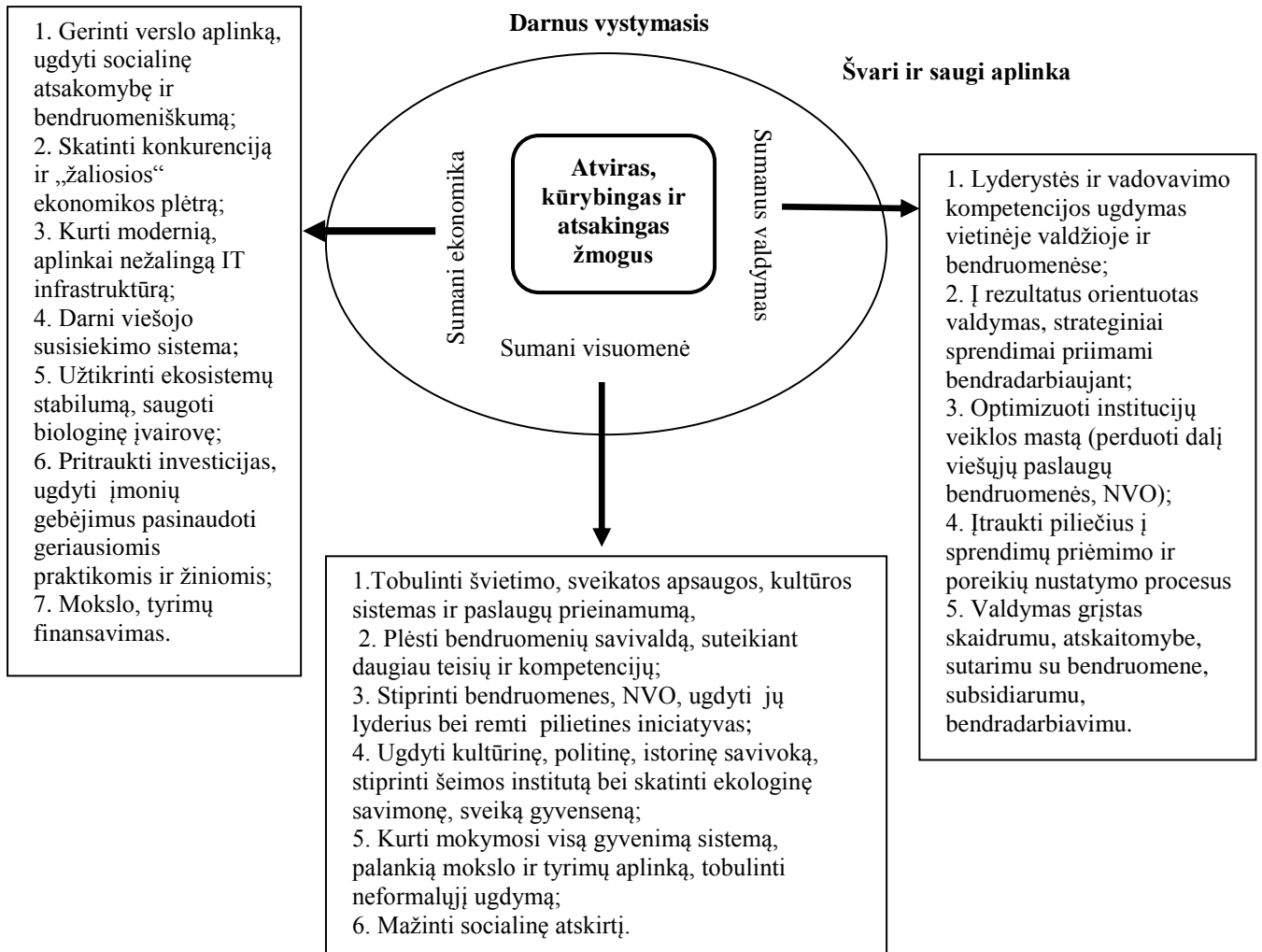
3 pav. ES atnaujintos darnaus vystymosi strategijos prioritetai vietos valdymui

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Atnaujintą Europos Sąjungos tvaraus vystymosi strategiją, 2006, p. 7-21.

ES ir Lietuvos darnaus vystymosi principai

Principas	Principo esmė
1. Pagrindinių teisių rėmimo ir apsaugos	Užtikrinti ir remti pagrindines žmonių teises, kovoti su visų formų diskriminacija, mažinti skurdą ir socialinę atskirtį.
2. Lygių galimybių	Tenkinant dabartinės visuomenės poreikius, nepakenkti ateities kartų galimybėms patenkinti jų poreikius ir interesus.
3. Atvira ir demokratinė visuomenė	Užtikrinti piliečių teises gauti reikalingą informaciją ir galimybes kreiptis į teismus. Plėsti suinteresuotųjų asmenų, grupių konsultacijų ir dalyvavimo valdyme priemones.
4. Piliečių dalyvavimas	Stiprinti piliečių dalyvavimą priimant sprendimus. Akcentuoti ir plėtoti visuomenės sąmoningumą darnaus vystymosi klausimais bei informuoti piliečius apie jų daromą poveikį aplinkai ir galimybes pasirinkti darnesnius veiklos būdus.
5. Įmonių ir socialinių partnerių dalyvavimas	Stiprinti privataus ir viešojo sektoriaus socialinį dialogą, partnerystę, skatinti jų bendradarbiavimą ir bendrą atsakomybę, kad būtų užtikrintas darnus vartojimas ir gamyba.
6. Politikos nuoseklumas ir reglamentavimas	Skatinti visų politikos krypčių nuoseklumą ir darnumą visais valdymo lygmenimis - vietos, regioninio ir nacionalinio bei siekti, kad jie labiau prisidėtų prie darnaus vystymosi įgyvendinimo ir plėtros.
7. Strategijos integravimas	Skatinti ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos veiksnių integralumą, kad jie būtų nuoseklūs ir vienas kitą papildytų bei sustiprintų.
8. Pasinaudojimas geriausiomis turimomis žiniomis	Užtikrinti, kad politika būtų plėtojama, vertinama ir įgyvendinama remiantis geriausiomis turimomis žiniomis, būtų ekonomiškai pagrįsta ir efektyvi.
9. Atsargumo principas	Esant mokslininkų pagrįstoms abejonėms, būtina taikyti tinkamas vertinimo procedūras bei imtis tam tikrų prevencinių veiksnių, siekiant išvengti žalos žmonių sveikatai ir aplinkai.
10. Atsakomybės (teršėjas moka)	Užtikrinti, kad kainos atspindėtų realias sąnaudas, kurias visuomenė patiria dėl nedarnios vartojimo, gamybos veiklos, ir kad teršėjai sumokėtų už žmonių sveikatai ir aplinkai daromą jų žalą.
Papildyti Lietuvos NDVS principai	
1. Ekologinis efektyvumas	Gamyba ir paslaugos privalo augti daug sparčiau nei gamtos išteklių naudojimas, t.y., siekiama gauti daugiau, naudojant mažiau.
2. Pakeitimo principas	Pavojingos aplinkai ir žmonių sveikatai medžiagos turi būti keičiamos nepavojingomis, o išsenkantieji ištekliai – atsinaujinančiais;
3. Mokslo ir žinių bei technologinės pažangos	Įvairių sektorių ir jų šakų vystymasis turėtų būti pagrįstas šiuolaikiniais mokslo pasiekimais, žiniomis bei naujaisiais, aplinkai kuo mažesnę neigiamą poveikį darančiomis technologijomis.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Atnaujintą ES tvaraus vystymosi strategiją, 2006; Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją, 2011.

4 pav. Ilgalaikės Lietuvos pažangos sritys

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“, 2012.

2014-2020 m. ES fondų investicijų prioritetinės sritys

Darnaus vystymosi sritis	Prioritetas	Pagrindimas
Ekonominė	1. Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas. 2. Informacinės visuomenės skatinimas. 3. Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimas. 6. Darnaus transporto ir pagrindinių tinklų infrastruktūros plėtra.	1.1. Veiksmingas verslo sektoriaus, mokslinio potencialo interesų derinimas bei bendradarbiavimas, orientuotas į ūkio plėtrą, konkurencijos bei užimtumo didinimą. Akcentuojamas technologijų modernizavimas, padėsiantis geriau įsisavinti naujas žinias ir efektyviai jas pritaikyti, įgyvendinant plėtrą. Tuo pačiu skatinamas verslo investicijų pritraukimas, skirtas mokslinio potencialo augimui, kuris būtų orientuotas į naujų produktų, paslaugų bei technologijų plėtrą. 2.1. Užtikrinti gyventojams sparčiojo plačiajuosčio interneto ryšio prieinamumą, galimybę naudotis viešosiomis, administracinėmis bei elektroninės komercijos paslaugomis. 3.1. Gerinti viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimą, verslo sąlygas (reguliavimo, lengvatų, informacinės ir paramos priemonės), siekiant paskatinti verslumo, naujų idėjų, ekonominės veiklos, tarptautinių ryšių užmezgimo bei ekologinių inovacijų plėtrą. 6.1. Įvairių transporto priemonių sąveikos, jų sistemos ir infrastruktūros atnaujinimas, aplinkosauginių ir saugos priemonių diegimas, vietinės reikšmės ir regioninių kelių gerinimas, darnaus transporto skatinimas.
Socialinė	7. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas. 8. Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu. 9. Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas.	7.1. Skatinti užimtumą (ypatingai jaunimo, ne kvalifikuotų darbuotojų ar neįgaliųjų) ir vidinio potencialo augimą, gerinant darbo rinkos institucijų paslaugų kokybiškumą ir prieinamumą. Pritraukti didesnes investicijas į miestus, kurti naujas verslo idėjas ir darbo vietas, pertvarkant mieste esančias apleistas teritorijas, modernizuojant viešąsias erdves, įrengiant traukos centrus. Numatoma gerinti gyvenamųjų rajonų aplinką, infrastruktūrą. 8.1. Mažinti diskriminavimo apraiškas, garantuojant visiems socialinę integraciją bei lygias teises naudotis visuomeninėmis paslaugomis, kurios pamažu taptų bendruomenių paslaugomis. Garantuoti socialinio būsto prieinamumą, gerinti sveikatos, švietimo ir kultūros paslaugų kokybę, materialinę ir infrastruktūrinę bazę. Skatinti vietinių bendruomenių kūrimąsi ir dalyvavimą vietos valdyme. 9.1. Didinti investicijas į švietimo plėtrą, valdymą, profesinį ir nuolatinį mokymąsi, švietimo infrastruktūros modernizavimą. Skatinti švietimo institucijų ir socialinių partnerių, privataus sektoriaus bendradarbiavimą. Visoms gyventojų grupėms garantuoti prieinamumą prie švietimo paslaugų, tobulinti ikimokyklinio, neformalaus ir aukštojo mokslo ugdymo sistemas, siekiant sumažinti išsilavinimo neturinčių asmenų skaičių. Dėmesys kreipiamas į žmogiškojo potencialo ugdymą, įgūdžių ir kompetencijų plėtrą.
Aplinkosau-ginė	4. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas. 5. Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos.	4.1. Tausoti energijos išteklius šilumos, elektros ir pramonės sektoriuose, numatant konkrečias finansavimo ir investicijų lėšas šių sektorių modernizavimui. Skatinti atsinaujinančių išteklių naudojimą, gyvenamųjų ir viešųjų pastatų rekonstrukciją bei numatyti pažangaus energijos valdymo procesus. 5.1. Užtikrinti patikimos informacijos sklaidą apie aplinkos pokyčius, grėsmes ar kokybiškas gyvenimo ir ūkinės veiklos sąlygas. Stiprinti miestų aplinkos ir oro taršos valdymą bei apsaugą, diegiant modernias aplinkos stebėjimo, vertinimo bei kontrolės sistemas. Miesto gyventojams garantuoti paviršinių (lietaus), geriamo vandens ir nuotekų infrastruktūros modernizavimą, atliekų surinkimo, perdirbimo ir valdymo sistemos restruktūrizaciją (rūšiavimas, informavimas) bei buvusių pramoninių teritorijų infrastruktūros atnaujinimą ar naujų kūrimą.
Institucinė	10. Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas	10.1. Viešųjų institucijų ir jose dirbančių žmogiškųjų išteklių gebėjimų ir kompetencijos tobulinimas, siekiant viešojo (gero) valdymo veiksmingumo ir orientacijos į strateginius sprendimus bei rezultatus. Akcentuojama

		skaidrumo, atvirumo, viešųjų paslaugų kokybiškumo svarba, atsižvelgiant į gyventojų poreikius.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programą, 2014, p. 38-187.

7 lentelė

2007-2013 m. ES struktūrinės paramos prioritetinės kryptys

Darnaus vystymosi sritis	Prioritetai	Pagrindimas
Ekonominė	<i>1. Konkurencinga ekonomika</i> <i>2. Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei</i>	1.1. Konkurencingumo ir išskirtinumo kūrimas; bendradarbiavimo skatinimas, infrastruktūros ir verslo aplinkos gerinimas; inovacijų bei smulkaus ar vidutinio verslo plėtra. 2.2. Aktyvūs, kompetentingi ir darbo rinkoje dalyvaujantys visuomenės nariai; mokymosi visą gyvenimą koncepcijos plėtra; užimtumo skatinimas.
Socialinė	<i>Gyvenimo kokybė ir sanglauda</i>	Kokybiškos ir visiems prieinamos viešosios paslaugos, užtikrinti sveiką aplinką; gamtos ir kultūros vertybių išsaugojimas; vietos potencialo ir turizmo vystymas, miestų bendruomenių poreikių tenkinimas, gyvenimo kokybės gerinimas.
Institucinė	<i>Produktyvūs žmogiškieji ištekliai žinių visuomenei</i>	Viešojo valdymo efektyvumas ir tobulinimas, skaidrumo, atvirumo ir prieinamumo garantavimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Nacionalinę bendrąją strategiją:..., 2012.

ES finansavimo skirstymas darnaus vystymosi sritims Lietuvoje

2014-2020 m. finansavimas	2007-2013 m. finansavimas
EKONOMINĖ SRITIS	
1. Moksliniams tyrimams, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimui - 678.878.835* (ERPF). 2. Informacinės visuomenės skatinimui- 244.037.284 (ERPF). 3. Smulkiojo ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimui – 531.603.253 (ERPF). 4. Darnaus transporto ir pagrindinių tinklų infrastruktūros plėtrai – 390.625.213 (ERPF) + 763.156.109 (SaF).	<i>Ekonomikos augimo veiksmų programa</i> ERPF – 1.966.562.132 SaF – 1.132.291.393
SOCIALINĖ SRITIS	
1. Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimui – 421.299.136 (ERPF) + 243.721.797 (ESF) + 63.565.266 (JUI). 2. Socialinės įtraukties didinimui ir kovai su skurdu – 315.540.145 (ERPF) + 220.294.386 (ESF). 3. Visuomenės švietimui ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimui – 208.548.495 (ERPF) + 455.313.921 (ESF).	<i>Sanglaudos skatinimo veiksmų programa</i> ERPF – 1.475.388.221 SaF – 1.172.944.350
APLINKOSAUGINĖ SRITIS	
1. Energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimui – 517.201.697 (ERPF) + 454.118.432 (SaF). 2. Aplinkosaugai, gamtos išteklių darniam naudojimui ir prisitaikymui prie klimato kaitos – 193.677.709 (ERPF) + 644.099.887 (SaF).	
INSTITUCINĖ	
1. Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas – 150.359.184 (ESF).	<i>Žmogiškųjų išteklių plėtros programa</i> – 949.499.010 (ESF).
TECHNINĖ PARAMA	
SaF – 187.543.198+ESF – 25.812.183	ESF – 78.807.717
IŠ VISO	
ERPF – 3.501.411.767 ESF – 1.095.501.471 JUI – 63.565.266 SaF – 2.048.917.626 Bendrai – 6.709.396.130	ERPF – 3.441.950.353 ESF – 1.028.306.727 SaF – 2.305.235.743 Bendrai – 6.775.492.823

* Lentelėje pateikti duomenys – eurai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programą, 2014, p. 195-197;

Nacionalinę bendrąją strategiją..., 2012, p. 50.

Analizuojami Šiaulių m. rodikliai pagal darnaus vystymosi sritis

Darnaus vystymosi sritis	Kategorija	Miesto įvertinimo rodikliai
Ekonominė	Investicijos	1. Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje (mln. EUR). 2. Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR). 3. Materialinės investicijos.
	Ekonominė veikla	1. Veikiantys ūkio subjektai ir įmonės metų pradžioje, pagal bendrą darbuotojų skaičių. 2. Veikiantys ūkio subjektai pagal ekonominės veiklos rūšis. 3. Dirbančiųjų skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (vnt.). 4. Maitinimo ir gėrimų teikimo veiklos įmonių vienetai ir jų apyvarta (to meto kainomis) metų pabaigoje. 5. Mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių įmonių parduotuvių skaičius 1000 gyventojų metų pabaigoje (vnt.). 6. Mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių įmonių apyvarta to meto kainomis. 7. Šiaulių m. atlikti statybos darbai 8. Gyvenamasis fondas metų pabaigoje (tūkst. m ²). 9. Gyvenamųjų pastatų naudingasis plotas (tūkst. m ²). 10. Darbo jėga ir darbo jėgos aktyvumo lygis. 11. Mėnesinis darbo užmokestis (EUR).
	Turizmas	1. Apgyvendinimas. 2. Turistų srautai.
	Infrastruktūra ir transportas	1. Dviračių takų ilgis (km) 2. Automobilių kelių ilgis (km). 3. Individualūs lengvieji automobiliai. 4. Autobusų maršrutų skaičius ir keleivių apyvarta autobusais (tūkst. keleivio km).
Socialinė	Miesto saugumas	1. Užregistruotų nusikaltimų, baudžiamųjų nusizengimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų. 2. Eismo įvykių skaičius keliuose.
	Socialinė parama	1. Savivaldybės išnuomotas socialinis būstas ir naudingasis plotas (m ²). 2. Išlaidos kompensacijoms ir socialinei pašalpai (tūkst. EUR). 3. Socialinės rizikos šeimų (jose gyvenančių vaikų) skaičius. 4. Išmokų šeimoms, auginančioms vaikus, gavėjų skaičius ir joms skiriama išlaidų suma.
	Socialinė gerovė ir padėtis	1. Miesto gyventojų sveikata. 2. Nedarbas ir gyventojų užimtumas. 3. Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių ir mokyklinio amžiaus vaikų, kurie nesimoko, skaičius. 4. Profesinio mokymo įstaigų mokinių, universitetų ir kolegijų studentų skaičius. 5. Natūrali gyventojų skaičiaus kaita ir atvykusieji, išvykusieji asmenys Šiaulių m. 6. Miesto gyventojų aktyvumas.
Aplinkos	Aplinkosauga	1. Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių. 2. Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis. 3. Vandens sunaudojimas (tūkst. m ³). 4. Ūkio, buities ir gamybos nuotekų išleidimas į paviršinius vandenis Šiaulių mieste (tūkst. m ³). 5. Miškingumas (proc.). 6. Atliekų tvarkymas mieste.
Institucinė	Miesto valdymas	1. Šiaulių m. biudžeto išlaidų suvestinė pagal darnaus vystymosi sritis (tūkst. lt). 2. Savivaldybės administracijos vykdomų programų ir asignavimų suvestinė (tūkst. lt). 3. Šiaulių m. savivaldybės administracijos žmoniškieji ištekliai. 4. Kanceliarijos veikla. 5. NVO projektams skiriama savivaldybės išlaidų dalis (tūkst. EUR) 6. Tarptautinis bendradarbiavimas. 7. Šiaulių m. įgyvendinti ir planuojami investiciniai projektai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Šiaulių m. investiciniai projektai 2004-2013 m. laikotarpiu

Projekto pavadinimas	Laikotarpis	Projekto vertė
Ekonominės aplinkos gerinimas		
„Šiaulių arena“	2005 m. liepa- 2007 m. gruodis.	18,825 mln. EUR (ES paramos, valstybės investicijų programos bei Šiaulių m. savivaldybės lėšos).
Industrinio parko įkūrimas ir plėtra (I etapas).	2006-2008 m.	11 mln. 121 tūkst. EUR.
Dviračių transporto plėtra Baltijos jūros regione	2004 m. rugsėjis – 2007 m. rugpjūtis.	79,935 tūkst. EUR.
Gatvių, kelių jungčių tarp aplinkkelių ir miestų rajono nutiesimas ir modernizavimas (I etapas).	2004 m. liepa – 2007 m. birželis.	1 mln. 307,78 tūkst. EUR
Mažmeninės prekybos plėtra	2005 m. liepa – 2007 m. gruodis.	27,8 tūkst. EUR.
Gatvių, kelių jungčių tarp aplinkkelių ir miestų rajono nutiesimas ir modernizavimas (II etapas).	2009 m. rugpjūtis- 2011 m. gruodis.	4,8 mln. EUR. (3,4 mln. EUR - ES struktūriniai fondai).
Šiaulių regiono turizmo produktų rinkodara.	2012 m. balandis - 2012 m. spalio.	34 073,22 tūkst. EUR. (85 procentai iš ES struktūrinių fondų, 15 procentų – projekto partneriai).
Ekologiškų viešojo transporto autobusų įsigijimas mieste (I etapas).	2010 m. lapkritis – 2013 m. vasaris	1 707 739,2 mln. EUR. (1 451 578,3 – ES lėšos, 256 160,9 – savivaldybės).
Oro transporto išvystymo sektorinės studijos parengimas, įgyvendinant strategines miesto vystymo kryptis.	2011 m. lapkritis – 2013 m. spalio.	126 794,33 tūkst. EUR. (107 775,18 – ES lėšos, 19 019,15 – savivaldybės).
Liepų g. rekonstrukcija.	2013 m. gegužė – 2015 m. rugpjūtis.	41 295,163 tūkst. EUR. (35 100,961 – ES lėšos, 4 335,9 – valstybės, 1 858,29 – savivaldybės).
Miesto vandentvarkos specialiojo plano parengimas	2007 m. rugsėjis – 2011 m. balandis.	143 535,68 tūkst. EUR (96 863,893 – ES lėšos, 46 671,79 – savivaldybės).
Pramoninio parko rinkodaros projektas „Investuok Šiauliuose“.	2011 m. liepa – 2014 m. rugsėjis.	163 689,75 tūkst. EUR. (147 320,72 – ES lėšos, 16 369,03 – savivaldybės).
Techninės dokumentacijos parengimas miesto viešajam logistikos centrui steigti.	2011 m. liepa- 2012 m. gegužė.	492 669,94 tūkst. EUR. (418 769,46 – ES lėšos, 73 900,48 – savivaldybės).
Viešojo transporto infrastruktūros modernizavimas.	2011 m. vasaris – 2014 m. rugsėjis.	721 261,58 tūkst. EUR. (616 072,28 – ES sanglaudos skatinimo veiksmų programa, 105 189,3 – savivaldybės).
Miesto išorinės vaizdinės reklamos specialiojo plano parengimas.	2012 m. rugpjūtis – 2014 m. spalio.	37 277,8 tūkst. EUR. (31 686,13 – ES socialinio fondo lėšos, 5 591,67 – savivaldybės).
Viešosios infrastruktūros plėtra Šiaulių m. pietiniame rajone.	2013 m. liepa – 2014 m. kovas.	56,475 tūkst. EUR.
Zoknių gyvenamojo raj. detaliojo plano rengimas.	2012 m. gruodis - 2015 m. gegužė.	47 405,725 tūkst. EUR.
Pramoninio parko infrastruktūros plėtra.	2013 m. spalio – 2015 m. rugsėjis.	9 261 709,63 mln. EUR (ES lėšos).
Viešojo transporto infrastruktūros ir dviračių tako Tilžės g., modernizavimas.	2012 m. lapkritis – 2015 m. spalio.	1 681 634,33 mln. EUR (1 429 389,18 – ES lėšos, 252 245,15 – savivaldybės).
Dainų parko prieigų plėtros projektas.		
Socialinės aplinkos gerinimas.		
Nestacionarių socialinių paslaugų kokybės gerinimas	I etapas 2005 m. birželio-gruodžio mėn. II etapas-gegužės - gruodžio mėn.	376 506,02 tūkst. EUR. (Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programa).
Pirminės sveikatos priežiūros paslaugų modernizavimas ir optimizavimas VšĮ	2006 m. lapkritis- 2008 m. spalio.	85,44 tūkst. EUR. (Europos regioninės plėtros fondas)

Šiaulių asmens sveikatos priežiūros centre.		
Švietimo infrastruktūros plėtra ir pritaikymas išskirtimo iš bendrojo lavinimo sistemos prevencijai.	2006 m. liepa – 2008 m. rugpjūtis.	516 856 tūkst. EUR (ES struktūrinių fondų lėšos).
Lopšelių-darželių pastatų rekonstrukcija	2006 – 2008 m.	288 862,66 tūkst. EUR (254 865,61 – Valstybės biudžeto lėšos; 33 997, 05 – savivaldybės).
Bendrojo lavinimo mokyklų pastatų rekonstrukcija	2006 – 2008 m.	3 647, 851 mln. EUR (3 077 502,3 – Valstybės biudžeto lėšos, 570 348,7 – savivaldybės).
Miesto gimnazijų ir vidurinių mokyklų pastatų rekonstrukcija.	2009 m. sausis – 2010 m. rugpjūtis.	1 983 897,1 mln. EUR (ES sanglaudos skatinimo fondo lėšos).
VšĮ Šiaulių universiteto gimnazijos pastato modernizavimas	2009 m. lapkritis – 2011 m. lapkritis.	1 291 397,1mln. EUR (863 741,71– ES struktūrinių fondų lėšos, 361 042,8 – miesto savivaldybė, 66 612,604 tūkst. EUR – Švietimo ir mokslo ministerija).
Gytarių pagrindinės mokyklos pastato rekonstravimas.	2009 m. gruodis – 2011 m. lapkritis.	911 487,77 tūkst. EUR (874 204,84 – ES sanglaudos fondų lėšos, 37 282,93 tūkst. EUR – savivaldybės).
Jaunimo aktyvumo skatinimas per sportinę ir kultūrinę veiklą.	2010 m. spalio – 2012 m. gegužė.	106 236 tūkst. EUR. (90 300,60 ES).
Sporto mokyklos „Dubysa“ pastato renovavimas.	2008 m. sausis- 2012 m. kovas.	336 577,82 tūkst. EUR (85 procentai iš ES sanglaudos fondų, 15 procentų iš valstybės biudžeto lėšų).
Lengvosios atletikos maniežo rekonstrukcija (I etapas).	2006 m.	86 886,01 tūkst. EUR (Valstybės biudžeto lėšos).
Lengvosios atletikos maniežo pastato rekonstravimas.	2009 m .gruodis – 2012 m. rugpjūtis.	360 003,85 tūkst. EUR (306 003,27 – ES lėšos, 54 000,58 – valstybės lėšos).
Romuvos gimnazijos pastato renovavimas	2009 m. balandis – 2010 m. birželis	427 894,72 tūkst. EUR (363 736,67 - ES lėšos, 64 158,05 – valstybės).
Specialiojo ugdymo centro pastato renovavimas	2009 m. gruodis – 2012 m. sausis.	179 890,21 tūkst. EUR (152 906,68 – ES lėšos, 26 983,53 – valstybės).
Lopšelio – darželio „Žilvitis“ pastato remontas.	2013 m. kovas - 2013 m. gruodis.	39 509,786 tūkst. EUR (33 583, 317 – ES lėšos, 5 926,469 – valstybės).
Savarankiško gyvenimo namų įkūrimas mieste.	2010 – 2012 m.	Apie 1 882 530,1 mln. EUR (ES regioninės plėtros fondas, sanglaudos skatinimo veiksmų programos).
Gimnazijos ir vidurinių mokyklų pastatų rekonstravimas.	2009 – 2012 m.	521 316,03 tūkst. EUR – valstybės lėšos.
Visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimas, modernizuojant miesto sveikatos biurą.	2010 – 2012 m.	231 696,01 tūkst. EUR
Naujų vaikų globos namų patalpų įkūrimas.	2012 balandis - 2015 m. birželis	969 242,35 tūkst. EUR (823 856– ES lėšos,145 386,35 – valstybės).
Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų kokybės gerinimas mieste.	2013 m. kovas – 2014 m. birželis.	354 250,75 tūkst. EUR (301 113 – Europos regioninės plėtros fondo lėšos, 53 137,75 – savivaldybės).
Romuvos gimnazijos sporto aikštyno atnaujinimas.	2011 m. kovas – 2012 m. birželis.	278 035,21 tūkst. EUR (231 696,01 – Švietimo ir mokslo ministerijos lėšos, 46 339,2 – savivaldybės).
Sanatorinės mokyklos kapitalinis remontas.	2006 – 2014 m.	57 924, 003 tūkst. EUR
Per muziką atraskime Europos kultūrų dialogą.	2012 m. kovas – 2013 m. gegužė.	98 862 tūkst. EUR (84 032,7 – Europos regioninės plėtros fondas, 7,5 procento – vidaus reikalų ministerija, 7,5 procento – savivaldybė).
Plaukimo mokyklos „Delfinas“ pastato remontas.	2013 m kovas	329 664,53 tūkst. EUR (85 procentai iš ES struktūrinių fondų, 15 procentų iš valstybės biudžeto).
Lopšelio-darželio „Sigutė“ pastato rekonstravimas.	2013 m. balandis – 2014 m. birželis.	125 686,33 tūkst. EUR (106 833,38 – ES sanglaudos fondo lėšos, 18 852,95 – valstybės).
„Dainų“ progimnazijos pastato rekonstravimas.	2010 m. – 2013 m. kovas.	992 757,84 tūkst. EUR (722 635,65 – ES sanglaudos fondo lėšos, 270 122,19 – savivaldybės).
Medelyno progimnazijos pastato remontas.	2013vm. liepa – 2014 m. rugsėjis.	168 865,27 tūkst. EUR (143 535,48 – ES lėšos, 25 329,79 –valstybės).

Zoknių pagr. mokyklos pastato renovavimas.	2009 m. gruodis – 2010 m. spalio.	542 448,59 tūkst. EUR (461 081,3 – ES lėšos, 81 367,29 – valstybės).
Gyvenamosios aplinkos gerinimas		
Talkšos ežero pietinės dalies valymas	2005 m. spalio- 2008 m. rugpjūtis	1 161 044 mln. EUR (valstybės ir ES lėšos).
Informacijos apie aplinką valdymo ir sklaidos sistemos sukūrimas.	2005 m. kovas- 2007 m. kovas.	39 388,322 tūkst. EUR
Viešosios bibliotekos pastatų renovavimas ir rekonstravimas	2007 m. - 2008 m.	847 788,75 tūkst. EUR (Valstybės biudžeto lėšos, privatizavimo fondo ir savivaldybės biudžeto lėšos).
Darni, energijos išteklius taupanti urbanistinė plėtra.	2009 m. sausis - 2012 m. sausis.	278 035,21 tūkst. EUR
Talkšos ežero šiaurinės dalies valymas ir jo prieigų tvarkymas.	2007 m .gruodis – 2013 m. rugpjūtis.	1 634 822,3 mln. EUR (ES struktūrinių fondų lėšos).
„Elnio“ fabriko užterštos teritorijos sutvarkymas.	2010 m. spalio – 2015 m. spalio.	918 111,59 tūkst. EUR (872 206 – Europos regioninės plėtros fondo lėšos, 45 905,59 – savivaldybės).
Energijos rūšies parinkimo ir naudojimo specialiojo plano ir reglamento atnaujinimas.	2012 m. gruodis - 2015 m. gegužė.	44 618,049 tūkst. EUR
Efektyvus gamtos išteklių valdymas ir apsauga Jelgavos ir Šiaulių m.	2014 m. liepa.	267 851,4 tūkst. EUR. (227 673, 69 – Europos regionų plėtros fondas).
Institucinės aplinkos gerinimas.		
Krizių valdymo sistemos sukūrimas	2006 m. – 2010 m.	498,47 tūkst. EUR.
Europos miestų valdymas – 25.	2005 m. liepa-2008 m. vasaris.	48 734,07 tūkst. EUR
Baltijos miestų darnaus vystymosi kompleksiniai sprendimai	2006 m. – 2007 m. gruodis	48 292,11 tūkst. EUR
Viešųjų paslaugų ir administracinių įgūdžių tobulinimas mieste.	2008 m. – 2010 m. spalio.	321 478,22 tūkst. EUR (Norvegijos ir Europos ekonominės erdvės finansiniai mechanizmai).
Krizių valdymo sistemos sukūrimas (II etapas).	2009 m. kovas – 2011 m. sausis.	683 503,24 tūkst. EUR (Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programa; savivaldybės indėlis –102 525,48 tūkst. EUR).
Savivaldybės darbuotojų kompetencijų tobulinimas.	2011 m. kovas- 2011 m. lapkritis.	16 513,255 tūkst. EUR – ES struktūrinio fondo lėšos; 2 914,11 – miesto savivaldybės.
Administracinės naštos verslui mažinimas Latvijos ir Lietuvos pasieniuose.	2009 m. gruodis – 2011 m. spalio.	16 291,777 tūkst. EUR
Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių m. ir regione.	2009 m .gruodis – 2013 m. rugpjūtis.	581 983,69 tūkst. EUR (494 686,13 – ES lėšos, 87 297,56 – valstybės lėšos).
Finansų valdymo ir apskaitos bei atskaitomybės sistemos sukūrimas ir įdiegimas Šiaulių m.	2009 m .gruodis – 2013 m. sausis..	170 964,84 tūkst. EUR (145 319,96 – ES lėšos, 25 644,88 – savivaldybės lėšos).
Miesto savivaldybės darbuotojų kompetencijų tobulinimas ir kvalifikacijos kėlimas	2009 m. gruodis – 2012 m. balandis.	122 484,99 tūkst. EUR (103 863,09 – ES lėšos, 18 621,9 – savivaldybės).
Savivaldybės darbuotojų administracinių gebėjimų stiprinimas.	2012 m. rugsėjis – 2014 m. birželis.	113 431,28 tūkst. EUR (96 416,595 – ES lėšos, 17 014,69 – savivaldybės).
Savivaldybės darbuotojų administracinių gebėjimų stiprinimas.	2011 m. lapkritis – 2013 m. liepa.	113 785,64 tūkst. EUR (96 717,797 ES struktūrinių fondų lėšos, 17 067,85 – savivaldybė).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Šiaulių m. savivaldybės tinklalapio informacija apie įgyvendintus investicinius projektus, 2015.

Planuojami Šiaulių m. savivaldybės investiciniai projektai 2014-2020 m.

Projekto pavadinimas	Finansavimo šaltiniai ir suma (tūkst. EUR).
<i>1 prioritetas. Atvira, kūrybinga ir atsakinga bendruomenė (socialinė sritis).</i>	
Švietimo įstaigų (gimnazijų, progimnazijų, pagrindinių mokyklų, ikimokyklinio ugdymo įstaigų) pastatų rekonstrukcija.	Iš viso: 15 618,735
Atviro jaunimo centro įrengimas uždarnos mokyklos/darželio patalpose	Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 2 342,812 VP – 886,237
Daugiabučių namų bendrijų aktyvumo skatinimas, tvarkantis gyvenamąją aplinką.	RP – 4 286,35
Vaikų ir jaunimo vasaros užimtumo programa	KP – 4 744,251
Švietimo įstaigų, baseinų, sporto salių, aikštynų įrengimas ir rekonstravimas.	URBAN – 2 694,401
Švietimo įstaigų, baseinų, sporto salių, aikštynų įrengimas ir rekonstravimas.	Iš viso: 831,01 Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 124,652 RP – 706,357
Švietimo įstaigų kiti projektai	Iš viso: 390,987 Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 58,648 RP – 332,338
Sporto kompleksų, bazių, salių, baseinų, pastatų, stadionų ir kt. statyba ir rekonstravimas	Iš viso: 11 205,262 Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 1 680,789. VP – 1 772,474. RP – 553,898. KP – 408,162. URBAN – 6 646,779.
Kultūros įstaigų renovacija	Iš viso: 3 049,698 Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 457,455 RP – 2 592,244.
Gydymo įstaigų pastatų rekonstrukcija ir paslaugų plėtra	Iš viso: 1 852,122. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 275,646 RP- 1 561,993.
Socialinių paslaugų centrų steigimas ir modernizavimas	Iš viso: 390,987 Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 58,648. RP – 332,338.
Socialinio būsto plėtra	Iš viso: 4 054,68. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 608,202. URBAN – 3 446,478.
Kitų miesto įstaigų, objektų rekonstrukcija	Iš viso: 2 260,556. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 369,084. RP – 1 921,472.
<i>2 prioritetas. Miesto ekonomikos konkurencingumas.</i>	
Šiaulių oro uosto ir viešojo logistikos centro plėtra (2015-2020 m.)	Iš viso: 23 690,92.
Ūkininkų ir amatininkų turgelio įrengimas pietiniame miesto rajone (2017-2019 m.)	Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 3 553,637. VP – 19 940,338. URBAN – 196,942.
<i>3 prioritetas. Gyvenamosios aplinkos kokybė.</i>	
Kultūros paveldo išsaugojimas.	Iš viso: 325,822.. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 48,873. RP – 276,949.

Miesto bendrojo plano, specialiųjų, detaliųjų planų koregavimas, rengimas.	Iš viso: 1 836,915. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 275,538. RP – 1 561,379.
Miesto parkų, kitų teritorijų, tvarkymas, pritaikant rekreacinei veiklai.	Iš viso: 5 285,565. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 792,835. RP – 1 846,327. KP – 110,779. URBAN – 2 535,623.
Kelių, aviacijos, transporto, intelektinių transporto sistemų plėtra.	Iš viso: 123 465,91. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 18 519,888. VP – 14 769,587. RP – 21 071,99. KP – 37 000,41. URBAN – 32 104,043.
Miesto viešųjų erdvių (aikščių) rekonstrukcija, įrengimas.	Iš viso: 3 857,739. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 578,661. RP – 1 063,485. URBAN – 2 215,593.
Aplinkos tvarkymas, gerinimas.	Iš viso: 5 949,374. Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 892,406. RP – 3 592,215. KP – 578,515. URBAN – 886,237.
Aplinkos apsauga ir tausaus išteklių naudojimo skatinimas.	Iš viso: 206 658,37. . Šiaulių m. savivaldybės lėšos – 30 998,757. VP – 37 368,637. RP – 43 914,932.. KP – 42 842,113. URBAN – 50 726,103.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Šiaulių m. savivaldybės 2014-2020 m. planuojamų įgyvendinti projektų parengtinį sąrašą.

Ekonominio vystymosi indeksas (EVI) 2009-2013 m.

Ekonominio vystymosi rodikliai	Bazinė EVI reikšmė 2008	2009 EVI reikšmė	2010 EVI reikšmė	2011 EVI reikšmė	2012 EVI reikšmė	2013 EVI reikšmė
1. Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR).	5	4,905	6,117	5,793	5,893	6,208
2. Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR).	5	2,78	2,212	3,612	2,654	2,86
3. Mėnesinis darbo užmokestis (EUR) (bruto).	5	4,665	4,516	4,562	4,642	4,961
4. Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR).	5	1,811	5,024	2,728	1,468	3,246
5. Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.).	5	4,908	4,549	4,450	4,350	4,503
<i>Ekonominio vystymosi indeksas (EVI)</i>	<i>25</i>	<i>19,069</i>	<i>22,418</i>	<i>21,145</i>	<i>19,007</i>	<i>21,778</i>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atliktus skaičiavimus

Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui (EUR) 2008 m. - 604 Eur; $604 \times a_1 = 5$; $a_1 = 5:604 = \mathbf{0,00835}$.
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 2009 m. - 591 Eur; $591 \times 0,0083 = 4,905$.
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 2010 m. - 737 Eur; $737 \times 0,0083 = 6,117$
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 2011 m. - 698 Eur; $698 \times 0,0083 = 5,793$
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 2012 m. - 710 Eur; $710 \times 0,0083 = 5,893$
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui 2013 m. - 748 Eur; $748 \times 0,0083 = 6,208$

Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR) 2008 m. - 2496 Eur; $2496 \times a_2 = 5$; $a_2 = 5:2496 = \mathbf{0,00200}$.

Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR) 2009 m. - 1390 Eur; $1390 \times 0,002 = 2,78$.
Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR) 2010 m. - 1106 Eur; $1106 \times 0,002 = 2,212$
Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR) 2011 m. - 1806 Eur; $1806 \times 0,002 = 3,612$
Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR) 2012 m. - 1327 Eur; $1327 \times 0,002 = 2,654$
Materialinės investicijos, tenkančios vienam gyventojui (EUR) 2013 m. - 1430 Eur; $1430 \times 0,002 = 2,86$

Mėnesinis darbo užmokestis (EUR) (bruto) 2008 m. - 563 Eur. $563 \times a_3 = 5$; $a_3 = 5:563 = \mathbf{0,00888}$.

Mėnesinis darbo užmokestis (EUR) (bruto) 2009 m. - 525,4 Eur. $525,4 \times 0,00888 = 4,665$.
Mėnesinis darbo užmokestis (EUR) (bruto) 2010 m. - 508,6 Eur. $508,6 \times 0,00888 = 4,516$
Mėnesinis darbo užmokestis (EUR) (bruto) 2011 m. - 513,8 Eur. $513,8 \times 0,00888 = 4,562$
Mėnesinis darbo užmokestis (EUR) (bruto) 2012 m. - 522,8 Eur. $522,8 \times 0,00888 = 4,642$
Mėnesinis darbo užmokestis (EUR) (bruto) 2013 m. - 558,7 Eur. $558,7 \times 0,00888 = 4,961$

Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos 2008 m. - 2556,7 tūkst. Lt.; $2556,7 : 3,4528 = 740,47$.

Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos 2009 m. - 926,9 tūkst. Lt.; $926,9 : 3,4528 = 268,44$. Ir taip visus verčiau.

Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2008 m. - 740,47 tūkst. Eur. $740,47 \times a_4 = 5$; $a_4 = 5:740,47 = \mathbf{0,00675}$.

Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2009 m. - 268,45 tūkst. Eur. $268,44 \times 0,00675 = 1,811$

Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2010 m. - 744,38 tūkst. Eur. $744,38 \times 0,00675 = 5,024$.

Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2011 m. - 404,28 tūkst. Eur. $404,28 \times 0,00675 = 2,728$

Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst.EUR) 2012 m. – 217,59 tūkst. Eur. $217,59 \times 0,00675 = 1,468$

Ekonomikai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst.EUR) 2013 m. – 481,02 tūkst. Eur. $481,02 \times 0,00675 = 3,246$

Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.)2008 m. – 65,5 tūkst.; $65,5 \times a_5=5$; $a_5= 5:65,5 = \mathbf{0,07633}$.

Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.)2009 m. – 64,3 tūkst.; $64,3 \times 0,07633 = 4,908$

Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.)2010 m. – 59,6 tūkst.; $59,6 \times 0,07633 = 4,549$

Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.)2011 m. – 58,3 tūkst.; $58,3 \times 0,07633 = 4,450$

Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.)2012 m. – 57,0 tūkst.; $57,0 \times 0,07633 = 4,3508$

Bendra (15 m. ir vyresnių) darbo jėga (tūkst.)2013 m. – 59,0 tūkst.; $59,0 \times 0,07633 = 4,503$

13 lentelė

Socialinio vystymosi indeksas (SVI) 2009-2013 m.

Socialinio vystymosi rodikliai	Bazinė SVI reikšmė 2008	2009 SVI reikšmė	2010 SVI reikšmė	2011 SVI reikšmė	2012 SVI reikšmė	2013 SVI reikšmė
1. Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.)	5	2,5	2,127	2,5	3,030	3,278
2. Užimti gyventojai (tūkst.)	5	4,584	4,095	4,087	4,104	4,315
3. Natūrali gyventojų skaičiaus kaita	5	3,857	6,367	4,790	4,065	6,118
4. Švietimui skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR).	5	5,158	5,319	5,781	5,312	5,230
5. Sveikatos apsaugai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR).	5	2,155	4,701	18,245	16,762	19,131
<i>Socialinio vystymosi indeksas (SVI)</i>	<i>25</i>	<i>18,254</i>	<i>22,609</i>	<i>35,403</i>	<i>33,273</i>	<i>38,072</i>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atliktus skaičiavimus.

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2008 m.- 4,0 tūkst.; $4,0 \times a_6=5$; $a_6=5:4,0= \mathbf{1,25}$.

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2009 m.- 8,0 tūkst.; $8,0 \times 1,25 = 10$.

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2010 m.- 9,4 tūkst.; $9,4 \times 1,25 = 11,75$.

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2011 m.- 8,0 tūkst.; $8,0 \times 1,25 = 10$.

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2012 m.- 6,6 tūkst.; $6,6 \times 1,25 = 8,25$.

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2013 m.- 6,1 tūkst.; $6,1 \times 1,25 = 7,625$.

Pataisymas - Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2009 m.- $25:10 = 2,5$

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2010 m.- $25:11,75 = 2,127$

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2011 m.- $25:10 = 2,5$

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2012 m.- $25:8,25 = 3,030$

Registruotas nedarbas (15-64 m. amžiaus) (tūkst.). 2013 m.- $25:7,625 = 3,278$

Užimti gyventojai (tūkst.). 2008 m.- 61,4 tūkst.; $61,4 \times a_7=5$; $a_7=5:61,4 = \mathbf{0,08143}$.

Užimti gyventojai (tūkst.). 2009 m.- 56,3 tūkst.; $56,3 \times \mathbf{0,08143} = 4,584$

Užimti gyventojai (tūkst.). 2010 m.- 50,3 tūkst.; $50,3 \times \mathbf{0,08143} = 4,095$

Užimti gyventojai (tūkst.). 2011 m.- 50,2 tūkst.; $50,2 \times \mathbf{0,08143} = 4,087$

Užimti gyventojai (tūkst.). 2012 m.- 50,4 tūkst.; $50,4 \times \mathbf{0,08143} = 4,104$

Užimti gyventojai (tūkst.). 2013 m.- 53,0 tūkst.; $53,0 \times \mathbf{0,08143} = 4,315$

Natūrali gyventojų skaičiaus kaita 2008 m. 241; $241 \times a_8=5$; $a_8=5:241 = \mathbf{0,02074}$.

Natūrali gyventojų skaičiaus kaita 2009 m. – 186. $186 \times 0,02074 = 3,857$

Natūrali gyventojų skaičiaus kaita 2010 m. – 307. $307 \times 0,02074 = 6,367$

Natūrali gyventojų skaičiaus kaita 2011 m. – 231. $231 \times 0,02074 = 4,790$

Natūrali gyventojų skaičiaus kaita 2012 m. – 196. $196 \times 0,02074 = 4,065$

Natūrali gyventojų skaičiaus kaita 2013 m. – 295. $295 \times 0,02074 = 6,118$

Švietimui skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2008 m. - 41 498,41;

$41\,498,41 \times a_9 = 5; a_9 = 5:41\,498,41 = \mathbf{0,00012}$.

Švietimui skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2009 m. - 42 983,60; $42\,983,60 \times 0,00012 = 5,158$.

Švietimui skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2010 m. - 44 328,77; $44\,328,77 \times 0,00012 = 5,319$

Švietimui skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2011 m. - 48 176,55; $48\,176,55 \times 0,00012 = 5,781$

Švietimui skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2012 m. - 44 274,29; $44\,274,29 \times 0,00012 = 5,312$

Švietimui skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2013 m. - 43 585,09; $43\,585,09 \times 0,00012 = 5,230$

Sveikatos apsaugai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2008 m. - 252,34;

$252,34 \times a_{10} = 5; a_{10} = 5:252,34 = \mathbf{0,01981}$.

Sveikatos apsaugai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2009 m. - 108,81. $108,81 \times 0,01981 = 2,155$

Sveikatos apsaugai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2010 m. - 237,34; $237,34 \times 0,01981 = 4,701$

Sveikatos apsaugai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2011 m. - 921,02. $921,02 \times 0,01981 = 18,245$

Sveikatos apsaugai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2012 m. - 846,18. $846,18 \times 0,01981 = 16,762$

Sveikatos apsaugai skiriamos biudžeto išlaidos (tūkst. EUR) 2013 m. - 965,76. $965,76 \times 0,01981 = 19,131$

14 lentelė

Aplinkos vystymosi indeksas (AVI) 2009-2013 m.

Aplinkos vystymosi rodikliai	Bazinė AVI reikšmė 2008	2009 AVI reikšmė	2010 AVI reikšmė	2011 AVI reikšmė	2012 AVI reikšmė	2013 AVI reikšmė
1. Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg).	5	5,185	5,001	5,834	6,668	5,185
2. Iš viso išmesta teršalų (tonomis)	5	5,217	5,171	6,200	7,267	5,644
3. Iš nelegalių sąvartynų pašalintos atliekos (tonomis)	5	5,358	10,624	7,631	18,798	31,048
4. Aplinkos apsaugai skiriamos lėšos (tūkst. EUR)	5	5,737	5,301	4,430	5,450	5,065
5. Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis.	5	1,774	1,057	1,666	1,571	1,122
<i>Aplinkos vystymosi indeksas (AVI)</i>	25	23,271	27,154	25,761	39,754	48,064

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atliktus skaičiavimus.

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2008 m. - 5,6 kg. $5,6 \times a_{11} = 5; a_{11} = 5:5,6 = \mathbf{0,89285}$.

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2009 m. - 5,4 kg. $5,4 \times 0,89285 = 4,821$

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2010 m. - 5,6 kg. $5,6 \times 0,89285 = 4,999$

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2011 m. - 4,8 kg. $4,8 \times 0,89285 = 4,285$

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2012 m. - 4,2 kg. $4,2 \times 0,89285 = 3,749$

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2013 m. - 5,4 kg. $5,4 \times 0,89285 = 4,821$.

Pataisymas - Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2009 m. - $25:4,821 = 5,185$

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2010 m. - $25:4,999 = 5,001$

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2011 m. - $25:4,285 = 5,834$

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2012 m. - $25:3,749 = 6,668$

Bendras išmestų teršalų į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių, tenkantis vienam gyventojui (kg) 2013 m. - $25:4,821 = 5,185$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2008 m. – 651,4 t.

$651,4 \times a_{12}=5$. $a_{12}=5$: $651,4 = \mathbf{0,00767}$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2009 m. –624,8 t. $624,8 \times 0,00767 = 4,792$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2010 m. –630,3 t. $630,3 \times 0,00767 = 4,834$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2011 m. –525,8 t. $525,8 \times 0,00767 = 4,032$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2012 m. –448,6 t. $448,6 \times 0,00767 = 3,440$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2013 m. –577,5 t. $577,5 \times 0,00767 = 4,429$

Pataisymas. Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2009 m. – $25:4,792 = 5,217$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2010 m. – $25:4,834 = 5,171$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2011 m. – $25:4,032 = 6,200$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2012 m. – $25: 3,440 = 7,267$

Iš viso išmesta teršalų (tonomis) 2013 m. – $25:4,429 = 5,644$

Iš nelegalių sąvartynų pašalintos atliekos (tonomis) 2008 m. – 686 t.

$686 \times a_{13}=5$; $a_{13}=5$: $686 = \mathbf{0,00728}$

Iš nelegalių sąvartynų pašalintos atliekos (tonomis) 2009 m. – 736 t. $736 \times 0,00728 = 5,358$

Iš nelegalių sąvartynų pašalintos atliekos (tonomis) 2010 m. – 1459,46 t. $1459,46 \times 0,00728 = 10,624$

Iš nelegalių sąvartynų pašalintos atliekos (tonomis) 2011 m. – 1048,22 t. $1048,22 \times 0,00728 = 7,631$

Iš nelegalių sąvartynų pašalintos atliekos (tonomis) 2012 m. – 2582,22 t. $2582,22 \times 0,00728 = 18,798$

Iš nelegalių sąvartynų pašalintos atliekos (tonomis) 2013 m. – 4264,93 t. $4264,93 \times 0,00728 = 31,048$

Aplinkos apsaugai skiriamos lėšos (tūkst. EUR) 2008 m. – 4 323,79;

$4\,323,79 \times a_{14}=5$; $a_{14}=5$: $4\,323,79 = \mathbf{0,00115}$.

Aplinkos apsaugai skiriamos lėšos (tūkst. EUR) 2009 m. – 4 989,45; $4\,989,45 \times 0,00115 = 5,737$

Aplinkos apsaugai skiriamos lėšos (tūkst. EUR) 2010 m. – 4610,37 ; $4\,610,37 \times 0,00115 = 5,301$

Aplinkos apsaugai skiriamos lėšos (tūkst. EUR) 2011 m. – 3 852,98; $3\,852,98 \times 0,00115 = 4,430$

Aplinkos apsaugai skiriamos lėšos (tūkst. EUR) 2012 m. – 4 739,51; $4\,739,51 \times 0,00115 = 5,450$

Aplinkos apsaugai skiriamos lėšos (tūkst. EUR) 2013 m. – 4 405; $4\,405 \times 0,00115 = 5,065$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2008m. – 11 kartų. $11 \times a_{15}=5$. $a_{15}=5$: $11 = \mathbf{0,45454}$.

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2009m. – 31 kartas. $31 \times 0,45454 = 14,090$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2010 m. – 52 kartai. $52 \times 0,45454 = 23,636$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2011 m. – 33 kartai. $33 \times 0,45454 = 14,999$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2012 m. – 35 kartai. $35 \times 0,45454 = 15,908$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2013 m. – 49 kartas. $49 \times 0,45454 = 22,272$

Pataisymas. Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2009 m. – $25:14,090 = 1,774$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2010 m. – $25: 23,626 = 1,057$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2011 m. – $25: 14,999 = 1,666$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2012 m. – $25: 15,908 = 1,571$

Aplinkos oro užterštumas kietosiomis dalelėmis 2013 m. – $25: 22,272 = 1,122$

15 lentelė

Institucinis vystymosi indeksas (IVI) 2009-2013 m.

Instituciniai vystymosi rodikliai	Bazinė IVI reikšmė 2008	2009 IVI reikšmė	2010 IVI reikšmė	2011 IVI reikšmė	2012 IVI reikšmė	2013 IVI reikšmė
1. Savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų suma (tūkst. EUR).	5	15,769	2,667	2,876	3,116.	3,340
2 .Savivaldybės administracijos asignavimai vykdomoms programoms (tūkst.EUR)	5	7,355	6,818	7,259	6,214	6,388
3. Savivaldybės gauti paklausimai el. paštu.	5	7,378	5,034	6,770	4,860	4,34
4. Bendroms valstybės paslaugoms vykdyti,	5	4,221	3,929	3,568	3,893	4,185

skiriama lėšų suma (tūkst. EUR).						
5.NVO projektams skiriamos savivaldybės biudžeto lėšos (tūkst. EUR).	5	3,317	2,322	1,524	1,261	1,725
<i>Institucinis vystymosi indeksas (IVI)</i>	25	38,04	20,77	21,997	19,344	19,978

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atliktus skaičiavimus.

Savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų suma (tūkst. EUR) 2008 m. – 15 119,06.

$15\,119,06 \times a_{16}=5; a_{16}=5: 15\,119,06 = \mathbf{0,00033}$.

Savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų suma (tūkst. EUR) 2009 m. – 47 787,49. $47\,787,49 \times 0,00033 = 15,769$

Savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų suma (tūkst. EUR) 2010 m. – 8082,57. $8082,57 \times 0,00033 = 2,667$.

Savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų suma (tūkst. EUR) 2011 m. – 8716,83. $8716,83 \times 0,00033 = 2,876$

Savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų suma (tūkst. EUR) 2012 m. – 9443,78. $9443,78 \times 0,00033 = 3,116$

Savivaldybės veiklai skiriama biudžeto išlaidų suma (tūkst. EUR) 2013 m. – 10 122, 85. $10\,122,85 \times 0,00033 = 3,340$

Savivaldybės administracijos asignavimai vykdomoms programoms 2008 m. – 79 797,72.

$79\,797,72 \times a_{17}=5; a_{17}=5 : 79\,797,72 = \mathbf{0,00006}$.

Savivaldybės administracijos asignavimai vykdomoms programoms 2009 m. - 122 586,97. $122\,586,97 \times 0,00006 = 7,355$

Savivaldybės administracijos asignavimai vykdomoms programoms 2010 m. -113 639,88. $113\,639,88 \times 0,00006 = 6,818$.

Savivaldybės administracijos asignavimai vykdomoms programoms 2011 m. -120 990,68. $120\,990,68 \times 0,00006 = 7,259$

Savivaldybės administracijos asignavimai vykdomoms programoms 2012 m. -103 580,03. $103\,580,03 \times 0,00006 = 6,214$

Savivaldybės administracijos asignavimai vykdomoms programoms 2013 m. -106 469,18. $106\,469,18 \times 0,00006 = 6,388$.

Savivaldybės gauti paklausimai el.paštu. 2008 m. – 288. $288 \times a_{18}=5; a_{18}=5:288 = \mathbf{0,01736}$.

Savivaldybės gauti paklausimai el.paštu. 2009 m. – 425. $425 \times 0,01736 = 7,378$.

Savivaldybės gauti paklausimai el.paštu. 2010 m. – 290. $290 \times 0,01736 = 5,034$

Savivaldybės gauti paklausimai el.paštu. 2011 m. – 390. $390 \times 0,01736 = 6,770$

Savivaldybės gauti paklausimai el.paštu. 2012 m. – 280. $280 \times 0,01736 = 4,860$.

Savivaldybės gauti paklausimai el.paštu. 2013 m. – 250. $250 \times 0,01736 = 4,34$.

Bendroms valstybės paslaugoms vykdyti, skiriama lėšų suma (tūkst. EUR) 2008 m. – 9797,12.

$9797,12 \times a_{19}=5; a_{19}=5:9797,12 = \mathbf{0,00051}$.

Bendroms valstybės paslaugoms vykdyti, skiriama lėšų suma (tūkst. EUR) 2009 m. – 8276,55. $8276,55 \times 0,00051 = 4,221$

Bendroms valstybės paslaugoms vykdyti, skiriama lėšų suma (tūkst. EUR) 2010 m. – 7705,34. $7705,34 \times 0,00051 = 3,929$

Bendroms valstybės paslaugoms vykdyti, skiriama lėšų suma (tūkst. EUR) 2011 m. –6997,65. $6997,65 \times 0,00051 = 3,568$

Bendroms valstybės paslaugoms vykdyti, skiriama lėšų suma (tūkst. EUR) 2012 m. –7634,87. $7634,87 \times 0,00051 = 3,893$

Bendroms valstybės paslaugoms vykdyti, skiriama lėšų suma (tūkst. EUR) 2013 m. –8206,15. $8206,15 \times 0,00051 = 4,185$.

NVO projektams skiriamos savivaldybės biudžeto lėšos (tūkst. EUR) 2008 m. – 46,13 tūkst.EUR.

$46,13 \times a_{20}=5; a_{20}=5: 46,13 = \mathbf{0,10838}$

NVO projektams skiriamos savivaldybės biudžeto lėšos (tūkst. EUR) 2009 m. – 30,61. $30,61 \times 0,10838 = 3,317$

NVO projektams skiriamos savivaldybės biudžeto lėšos (tūkst. EUR) 2010 m. – 21,43. $21,43 \times 0,10838 = 2,322$

NVO projektams skiriamos savivaldybės biudžeto lėšos (tūkst. EUR) 2011 m. – 14,07. $14,07 \times 0,10838 = 1,524$

NVO projektams skiriamos savivaldybės biudžeto lėšos (tūkst. EUR) 2012 m. – 11,64. $11,64 \times 0,10838 = 1,261$

NVO projektams skiriamos savivaldybės biudžeto lėšos (tūkst. EUR) 2013 m. – 15,92. $15,92 \times 0,10838 = 1,725$

16 lentelė

Integruoto darnaus vystymosi indekso skaičiavimas

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Indeksai						
Ekonominio vystymosi	25	19,069	22,418	21,145	19,007	21,778
Socialinio vystymosi	25	18,254	22,609	35,403	33,273	38,072
Aplinkos vystymosi	25	23,271	27,154	25,761	39,754	48,064
Institucinio vystymosi	25	38,04	20,77	21,997	19,344	19,978
Iš viso bendrai:	100	98,634	92,951	104,306	111,378	127,892

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atliktus skaičiavimus.

PAŽYMĖJIMAS

Lina Banytė

2015 m. balandžio 17 d. dalyvavo Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuojamoje 15-oje Jaunųjų tyrėjų tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „EKONOMIKOS IR VADYBOS AKTUALIJOS“.

Pranešimo tema:

„Darnaus miesto valdymo modelio įgyvendinimas ir perspektyvos: Šiaulių miesto atvejis“

Socialinių mokslų fakulteto dekanas

Doc. dr. Gintaras ŠAPARNIS

Šiauliai
2015 m. balandžio 17 d.

Registracijos Nr. 2015/SMIP 85

ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ
FAKULTETAS

PAŽYMĖJIMAS

Lina Banytė

2014 m. balandžio 24 d. dalyvavo Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuojamoje 14-oje Jaunųjų tyrėjų tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „EKONOMIKOS IR VADYBOS AKTUALIJOS“.
Pranešimo tema:

„Darnaus vystymosi įgyvendinimas seniūnijose: Šiaulių miesto savivaldybės atvejis“

Socialinių mokslų fakulteto prodekanė

V. Tubutienė

–Šiauliai,
2014 m. balandžio 24 d.

Registracijos Nr. 2014/SMIP 323

PAŽYMĖJIMAS

Šis pažymėjimas liudija, kad:

Rimantas Krankalis, Lina Banytė

dalyvavo 3-oje Tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje

GERAS VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE: ĮTRAUKIMAS, BENDRADARBIAVIMAS, ĮGALINIMAS PLĖTOJANT REGIONUS

ir skaitė pranešimą tema:

„Darnaus vystymosi aspektai Šiaulių miesto seniūnijose“

Socialinių mokslų fakulteto dekanas

doc. dr. Gintaras ŠAPARNIS

Šiauliai
2014 m. spalio 17-18 d.

Registracijos Nr. 2014/SMIP 511